ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΤΟΣ ΚΘ΄ — 1954 — ΤΕΥΧΟΣ 1
ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ — ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ — ΜΑΡΤΙΟΣ

Ἡ βάπτισις τοῦ Χριστοῦ.— Μωσαϊκὸν τοῦ μεσαίου νάρθηκος τοῦ ναοῦ τῆς Μονῆς Παναγίας, Δαφνίου. Ἐγένετο περὶ τὸ 1100.

Ο ΝΕΟΣ ΧΡΟΝΟΣ

ΚΑΘΑΡΟ, ΔΙΑΦΑΝΟ, εἶναι τὸ βλέμμα, ἀπόψε, εἰς τὴν βαθεῖαν σκέψιν, εὐαίσθητη ἡ ἀκοὴ εἰς τὸ μήνυμα τὸ ὁποῖον θὰ μᾶς ἐμπιστευθῇ ἡ νύκτα αὐτὴ μὲ τὸ τραγοῦδί της, τὴν ὥραν κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ συναντηθῇ ὁ χρόνος ποὺ φεύγει μὲ τὸν χρόνον ὁ ὁποῖος ἔρχεται. Καὶ εἴμεθα, ἀπόψε, ὅλο ἀκρόασις, μεταρσίωσις, ἀγάπη εἰς τὴν ἀπέραντη πεδιάδα τῆς ζωῆς καὶ τῶν ἴσκιων της, ὅπου ἀνεβαίνει ὁ ρεμβασμός.

***

Ὡσὰν τὴν ἰτιὰ ποὺ κλαίει, εἴμεθα μὲ τὸ βίωμα τῆς παροδικότητός μας. Θνητοὶ καὶ εὔθραυστοι καὶ ἀδύναμοι, σὰρξ εἴμεθα. «Οὐ μὴ καταμείνῃ τὸ πνεῦμά μου ἐν τοῖς ἀνθρώποις τούτοις εἰς τὸν αἰῶνα, διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς σάρκας». (Γεν. στ´ 3). Ὁ Θεὸς θέλει νὰ θυμώσῃ ἐναντίον τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ συγκρατεῖται, διότι ἐνθυμεῖται ὅτι εἶναι πλάσματα ἀπὸ σάρκα. «Ὡσὰν τὸν ἀέρα, εἴμεθα, ποὺ περνᾷ, καὶ δὲν ἐπιστρέφει (Ψαλμ. οζ´, 39). Φευγαλέες αἱ ἡμέρες μας, χορτάρι ποὺ ξηραίνεται ἡ ζωή μας, ἄνθος ποὺ μαραίνεται τὸ θέλγητρόν μας. Αἱ γενεὲς ἡ μία ὕστερα ἀπὸ τὴν ἄλλην γηράσκουν, παληώνουν, ὡσὰν τὴν περιβολήν. Ὡσὰν τὰ φύλλα ποὺ πέφτουν τὸ φθινόπωρον, καὶ ἄλλα φύλλα φύονται, ὅταν ἔλθῃ ἡ ἄνοιξις. Ἐὰν ἀπέσυρεν ὁ Θεὸς τὸ πνεῦμά Του, κάθε σάρκα θὰ ἐξέπνεεν ἀμέσως, καὶ ὁ ἄνθρωπος θὰ ἐπέστρεφεν εἰς τὴν σκόνην.

***

Ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ παροδικότητά μας, τὸ εὔθραυστον, τὸ ὅτι εἴμεθα σάρξ, ἔχει μία πολύτιμη ἀξία : μᾶς ἑνώνει μὲ τὴν γῆν, μᾶς κάμνει ἀλληλεγγύους μὲ αὐτήν. Ἡ σὰρξ ἑνώνει ὅλους τοὺς ἀνθρώπους πρὸς ἀλλήλους. Ὅταν ὁ Ἀδὰμ εἶδε τὴν Εὔαν, ἀνεφώνησεν : «Αὕτη ὀστοῦν ἐκ τῶν ὀστῶν μου καὶ σὰρξ ἐκ τῆς σαρκός μου». Ἑνώνει τὸν λαόν. Πῆγαν αἱ φυλαὶ τοῦ Ἰσραὴλ πλησίον τοῦ Δαυίδ, εἰς τὴν Χεβρών, καὶ εἶπαν :

«Ἰδοὺ ἡμεῖς εἴμεθα τὰ ὀστᾶ σου καὶ ἡ σάρξ σου». Ἡ σὰρξ ἑνώνει καὶ γνωστοὺς καὶ ἀγνώστους, καὶ καλοὺς καὶ κακούς, καὶ τὸν δυστυχισμένον καὶ τὸν εὐεργέτην του. «Ἐὰν ἴδῃς γυμνόν, ἔνδυσέ τον, μὴ ἀποφεύγῃς τὴν σάρκα σου». Μᾶς ἑνώνει ἐπάνω ἀπὸ σύνορα καὶ γλῶσσες καὶ φυλὲς καὶ ἔθνη, ἐπάνω ἀπὸ ἀμάθειες καὶ προλήψεις καὶ ἐχθρότητες, ἐπάνω ἀπὸ κάθε φραγμὸ καὶ στενότητα. Κύριος ὁ Θεὸς ἔχει ἐξουσίαν ἐπὶ πᾶσαν σάρκα. Καὶ ὁ ἴδιος σάρκα ἔλαβε, διὰ νὰ μᾶς πλησιάσῃ καὶ νὰ μᾶς ἑνώσῃ μαζύ Του, ἡ σὰρξ μᾶς ἑνώνει.

***

Ὡσὰν μιὰ σταγόνα νεροῦ εἴμεθα εἰς τὴν κτίσιν, τὸ πειὸ μικρὸ πρᾶγμα, χανόμεθα εἰς αὐτήν, καταβροχθιζόμεθα. Καὶ ὅμως μποροῦμε νὰ τὴν νικήσωμε. Λίγη προσπάθεια, καὶ ὁ πειὸ μικρός μας δύναται νὰ γίνῃ γίγας. Εἶχα αἰσθανθῆ ἄρρητο ἐνθουσιασμό, ὅταν διάβασα μιὰ θαυμασία φράσι τοῦ Σπένσερ : «Αἱ φάλαινες ποὺ μὲ τὸν ὦμόν των ὠθοῦν τὴν θάλασσαν». Ἡ φάλαινα σπρώχνει τὸν ὠκεανό, μὲ τὸν ὦμόν της, τὸν διασχίζει, τὸν διαπλέει. Τί δὲν μποροῦμε νὰ κάμωμεν ἡμεῖς ! Ἕνα καλάμι εἴμεθα, τὸ ἀσθενέστερο πρᾶγμα, ἀλλ' εἴμεθα — ὅπως εἶπεν ὁ Πασκάλ — ἕνα καλάμι ποὺ σκέπτεται. Μὲ τὴν σκέψιν μας ἀγκαλιάζομεν ὅλον τὸν κόσμον, τὸν κλείομεν μέσα μας. Μὲ τὴν σκέψιν συλλαμβάνομεν τὴν ἀλήθειαν, καὶ δεσμεύομεν τὴν δύναμιν, καὶ τὴν θέτομεν εἰς τὴν ἐξυπηρέτησίν μας.

***

Ἕνα εἶδος ἀληθείας, ἢ μᾶλλον ἡ αἰσθητὴ μορφὴ τῆς ἀληθείας, εἶναι ἡ ὡραιότης. Ἡ ὀμορφιὰ ἐξαγγέλλει τὴν ἀλήθειαν, εἶναι μιὰ ἀνώτερη ἀλήθεια, συνεδριάζει μὲ τὴν ἀλήθειαν καὶ τὸ ἀγαθόν. Μὲ τὴν ὀμορφιὰ συλλαμβάνομεν τὴν βαθύτερη πραγματικότητα, ὅπου ἡ εὐτυχία καὶ ἡ δυστυχία συμφιλιώνονται. Οἱ ποιηταὶ ψέλνουν ὅτι ὑπάρχει θλῖψις πειὸ ὄμορφη ἀπὸ αὐτὴ τὴν ὀμορφιά.

***

Τὸ ὡραῖον ἔπειτα κρύπτει μέσα του κἄτι τὸ αἰώνιον. Εἶναι περίφημος ὁ στίχος τοῦ Ἄγγλου Ποιητοῦ Κήτς : «Κάθε τι τῆς ὀμορφιᾶς εἶναι μιὰ χαρὰ αἰώνια». Ὁ Κήτς τραγουδεῖ τὸ θέλγητρο τῆς ὀμορφιᾶς, ποὺ ἀκατάπαυστα αὐξάνει, ποτὲ δὲν χάνεται, κατασταλάζει καὶ γίνεται γαλήνια καταφυγή, ἡ ὀμορφιὰ ἀποτινάσσει τὸ σάβανο ἀπὸ τὴν ψυχὴν ποὺ πενθεῖ, μᾶς γλυκαίνει ἡ ἀναπόλησις μιᾶς μεγάλης προσωπικότητος ποὺ ἐδημιούργησεν ἕνα ἀνώτερον κόσμον, τὰ ὡραῖα διηγήματα, εἴτε ἀκουόμε-

να, εἴτε λεγόμενα, μᾶς κερνοῦν ἀθάνατο νερό, ποὺ σταλάζει εἰς τὶς καρδιές μας ἀπὸ τὶς ὄχθες τοῦ οὐρανοῦ, τὸ ἄκουσμα τοῦ νεροῦ τοῦ καταρράκτου καὶ τὸ ὅραμα τῆς πράσινης χλόης, καὶ πλέκομεν πάντα στεφάνια ἀπὸ τριαντάφυλλα, διὰ νὰ γεμίσωμεν τὸ κενὸν μέσα μας.

Μὲ τὴν μνήμην ἀναστήνομεν τὸ παρελθὸν ἢ μᾶλλον ἀνευρίσκομεν τὸν ἑαυτόν μας. Μὲ τὴν μνήμην, ἡ ὁποία ἔχει τὴν ἰδιότητα τοῦ καθαρμοῦ, συλλαμβάνω τὸν ἑαυτόν μου, ἀπηλλαγμένον τοῦ χρόνου καὶ τῆς δυστυχίας, νικῶ τὸν χρόνον, τὸν σταματῶ, κτίζω ἕνα εἶδος αἰωνιότητας. Τὸ Σοννέτο, ἐπὶ παραδείγματι, εἶναι, ὅπως εἶπαν, τὸ μνημεῖον μιᾶς στιγμῆς, ἀφιερωμένο εἰς τὸν θάνατον μιᾶς ἀθάνατης ὥρας. Ἡ ἀνάμνησις εἶναι ἕνας μεσίτης μεταξὺ τοῦ χρόνου μας ποὺ πέρασε καὶ τῆς αἰωνιότητας. Μὲ τὴν ἀνάμνησιν γαληνεύομεν, καὶ ἀρχίζομεν νὰ καταλαβαίνωμεν ὅτι τὸ κακὸν δὲν εἶναι ἕνα πρόβλημα, οὔτε ἕνα σκάνδαλον, ἀλλ' ἕνα μυστήριον.

Μὲ τὴν ἀνάμνησιν καὶ τὴν φαντασίαν κτίζω εἰς τὸ δευτερόλεπτον, ἕνα ὡραῖο, ἄφθαστο κόσμο, μὲ τὴν ἀνάμνησιν, ποὺ εἶναι ἕνας ὑψηλὸς ἀπεσταλμένος, ποὺ εἶναι ἐντεταλμένος νὰ μᾶς φέρῃ ἕνα θεῖο μήνυμα. Ἡ μνήμη μπορεῖ νὰ ξαπλώσῃ εἰς τὰ πόδιά μας ὅλα τὰ κρῖνα τοῦ ἀγροῦ τοῦ Ἀπριλίου, νὰ κρούσῃ, ὡσὰν τὸν ζέφυρο τοῦ Μαΐου, ὅλες τὶς καμπανέλες τῶν λουλουδιῶν, νὰ μᾶς φέρῃ μέσα εἰς τὶς λαγῆνές της ὅλην τὴν ζάχαρη τοῦ καλοκαιριοῦ, καὶ μέσα εἰς τὰ κάνιστρά της ὅλο τὸ χρυσάφι τοῦ φθινοπώρου, νὰ μᾶς τραγουδήσῃ ὅλα τὰ τραγούδια τοῦ ἀηδονιοῦ καὶ τοῦ κορυδαλοῦ, τοῦ ρυακίου καὶ τῶν κυμάτων τοῦ σιταριοῦ, ποὺ εἶναι ἕτοιμο νὰ θερισθῇ, νὰ μᾶς προβάλῃ τὴν ὀθόνην τῶν προσώπων ποὺ πέρασαν ἀπὸ τὴν ζωήν μας. Ἡ μνήμη εἶναι τὸ ξύλο τὸ ξερὸ ποὺ καίεται εἰς τὴν ἑστίαν μας τὸν χειμῶνα, καὶ μᾶς ζεσταίνει, καὶ μᾶς θέλγει μὲ τὴν λάμψιν του, τὸ ξύλο ποὺ ἦταν κλωνάρι τοῦ δένδρου, μὲ τὰ καταπράσινα φύλλα του. Μάζευσε αὐτὸ μέσα του, τὸ καλοκαῖρι, τὸν χρυσὸ ἥλιο, καὶ τὴν γλυκειὰ θαλπωρή, τὴν μάζευσε δι' ἡμᾶς, διὰ τὸν χειμῶνα.

*
* *

Τί ἂν ἡμεῖς φεύγωμεν, ὁ Θεὸς εἶναι αἰώνιος, αὐτὸς κατευθύνει τὰ ἔργα τῶν χειρῶν μας. Μὲ τὸ ἀνώτερον βλέμμα, μὲ τὴν μερίδα τοῦ Θεοῦ, ἡ ζωή μας θὰ λάβῃ τὴν πληρότητα καὶ τὴν θερμότητά της. Αἱ δυσαρμονίες θὰ λυθοῦν εἰς μίαν εὐρυτέραν ἁρμονίαν, καὶ ὅ,τι εἶναι θλιβερὸν θὰ ἐξατμισθῇ. Κάποιος κατοικεῖ μέσα μας, καὶ ὁ μονόλογός μας εἶναι διάλογος. Συχνὰ ὁμιλοῦμεν μὲ αὐτόν, εἴμεθα λόγος καὶ ἀντίλογος. Εἶναι ὁ μοναδικὸς φίλος μας, ὁ Κύριός μας. Ἡ σκιὰ τοῦ χεριοῦ Του εἶναι πίσω ἀπὸ τὸν ἥλιον, ὁ ὁποῖος ἀνατέλλει.

Αὐτοῦ εἶναι καὶ ὁ χρόνος ποὺ φεύγει, καὶ ὁ χρόνος ὁ ὁποῖος ἔρχεται. Ἀπόψε, μαζύ Του, ἡ βραδυὰ εἶναι τόσον γλυκειά. Ἠχοῦν τὰ κύματα εἰς τὴν ψυχήν μας ἀπὸ τὸ παρελθόν, τὰ κεραμίδια σφιχτοδένονται εἰς τὴν στέγην, ἡ φωτιὰ καίει εἰς τὴν ἑστίαν μας. Ὅλα τὰ πράγματα γύρω εἶναι ποτισμένα μὲ γλυκύτητα, μὲ ἀναμνήσεις. Ὡσὰν ἀπὸ ρίζες βαθειὲς μᾶς ἔρχονται οἱ χυμοί, καὶ ἔχομεν γίνῃ ἀρκετὰ ὥριμοι. Νοιώθομεν ὡσὰν νὰ κρατῶμεν εἰς τὴν παλάμην μας τὴν καρδίαν ὅλου τοῦ κόσμου.

Ἕνας Ποιητὴς πῆρεν εἰς τὴν παλάμην του ἕνα μικρὸ πουλί, πεσμένο ἀπὸ τὴν φωληάν του, μὲ κίτρινα μικρὰ νυχάκια καὶ μὲ μεγάλα μάτια, καὶ τὸ λυπήθηκε πολύ, καὶ ἔνοιωσε τὴν παλάμην του πλατειά, καὶ πῆρε μὲ τὸ δάκτυλό του νερὸ ἀπὸ τὴν πηγήν, καὶ τοῦ ἔδωκε σταλαγματιές, διὰ νὰ δῇ ἂν διψᾷ, καὶ αἰσθάνθηκε τὸν φόβον του, ὅπως καὶ ἡ ἰδική του καρδιὰ ἦτο γεμάτη φόβον.

Πρέπει νὰ προχωρήσωμεν πέραν ἀπὸ τὸν ἑαυτόν μας, νὰ ξεπεράσωμεν τὴν χαρὰν καὶ τὴν ἡδονὴν τῆς ζωῆς, καὶ νὰ εἰσέλθωμεν εἰς τὴν ἀνωτέραν ζωήν, διὰ νὰ συναντήσωμεν τὴν ἀγωνίαν καὶ τὴν πάλην τῶν ἀνθρωπίνων καρδιῶν. Τὸ βλέμμα μας πρέπει νὰ προεκταθῇ μακράν. Τὸ βλέμμα μας, ἀπόψε, εἶναι ΚΑΘΑΡΟ ΔΙΑΦΑΝΟ.

† Ὁ Πριγκηποννήσων ΔΩΡΟΘΕΟΣ

ΕΚ ΤΩΝ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΩΝ ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΤΟΥ Α'

(«ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΔΙΔΟΜΕΝΗ ΠΑΝΤΙ ΦΙΛΟΧΡΙΣΤΩι ΙΕΡΕΙ ΚΑΙ ΜΟΝΑΖΟΝΤΙ»).

ΠΕΡΙ τῶν χειρογράφων τοῦ Πατριάρχου Ἀθανασίου τοῦ Α′ ἔγραψα ἀρκετὰ καί τινα τούτων ἐδημοσίευσα εἰς τὸν πρῶτον τόμον τοῦ συγγράμματός μου «Ἱστορία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, εἰς τὸ ἐπίσημον περιοδικὸν τοῦ Οἰκουμ. Πατριαρχείου «Ὀρθοδοξία» καὶ εἰς τὴν Ἐπετηρίδα τῆς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν σπουδῶν 1).

Ὡς καὶ ἄλλοτε ἐσημείωσα, τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν ἐπιστολῶν καὶ τῶν πραγματειῶν τοῦ Πατριάρχου Ἀθανασίου εὕρηται εἰς τὴν Βιβλιοθήκην τοῦ Βατικανοῦ (Φόντο Γκρέκο, ἀρ. 2219). Ἀρκετὰ χειρόγραφα τοῦ ἰδίου κατεχωρίσθησαν καὶ εἰς τὸ χειρόγραφον 516 σουππλεμὰν Γκρέκ, τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης τῶν Παρισίων. Ἡ ἐνταῦθα δημοσιευομένη διδασκαλία τοῦ Πατριάρχου Ἀθανασίου, ἐλήφθη ἐκ τοῦ χειρογράφου φόντο Γκρέκο 2219 τῆς Βατικανείου Βιβλιοθήκης (φύλλα 223 r, 223 v, 224 r, 224 v, 225 r) Φέρει τὴν ἐπιγραφὴν «διδασκαλία τοῦ Πατριάρχου διδομένη παντὶ φιλοχρίστῳ ἱερεῖ καὶ μονάζοντι».

Πρόκειται περὶ μιᾶς διδασκαλίας ἀπὸ μέρους τῶν κληρικῶν πρὸς τοὺς λαϊκοὺς (ποιμαινομένους) καὶ κατόπιν περὶ ἑτέρας διδασκαλίας, ἢ μᾶλλον νουθεσίας ἀπὸ μέρους πατρὸς μοναστηρίου («ποίμνης λαχόντος προεστάναι ἀσκητικῆς»), ἡγουμένου, πρὸς τοὺς μοναχούς.

Ἡ ὅλη διδασκαλία αὐστηρά, ὡς προερχομένη ἀπὸ Πατριάρχην ζήσαντα βίον μονήρη, αὐστηρόν. Ἀντικατοπτρίζει τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς του (τέλη 13ου καὶ ἀρχὰς 14ου αἰῶνος), ὁπότε ἡ ἀτομικὴ ἐνέργεια κά-

---

1) Ἱστορία τοῦ Οἰκουμ. Πατριαρχείου Α′ τόμος σ. 310, 375, 376, 380. «Ὀρθοδοξία» 1952 σ. 113—120 καὶ 173—179 (Ἐπιστολιμαία διδασκαλία πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα) καὶ σ. 196—198 («Εὐλύτωσις καὶ διάζευξις παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς»), 1953 σ. 191—197. «Ἡ πρώτη ἀπὸ τοῦ θρόνου ἀποχώρησις τοῦ Πατριάρχου Ἀθανασίου Α′. σελ. 145—150. «Γράμμα πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα περὶ τῶν ἀφοριστικῶν γραμμάτων, ἅτινα εὑρέθησαν ἐν τῇ Ἁγίᾳ Σοφίᾳ...» 145—150. Ἐπετηρὶς τῆς Ἑταιρείας Βυζ. Σπουδῶν, τόμ. ΚΒ′. (1952) σ. 227—232. Καὶ χωριστὸν ἀνάτυπον.

πως παρεβλέπετο καὶ μοιρολατρικῶς τὰ πάντα ἀνεμένοντο ἀπὸ τὴν θείαν πρόνοιαν. Πολλοὶ ἀποδίδουν καὶ εἰς τὰς διαθέσεις αὐτὰς ἐν μέρει τὴν ἐξασθένησιν τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους καὶ τὴν κατόπιν ἐπελθοῦσαν πτῶσιν αὐτοῦ. Αὐτὸς ὁ Ἀνδρόνικος, ὁ Αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου, κατέληξεν εἰς τὸν μοναχικὸν βίον, μετονομασθεὶς Ἀντώνιος.

Ὁ Πατριάρχης Ἀθανάσιος μὲ τὸ περιεχόμενον τοῦ γράμματός του μᾶς παρέχει πληροφορίας τινὰς περὶ τῆς ἠθικῆς καταστάσεως τῆς κοινωνίας κατὰ τὴν ἐποχήν του. Κάμνει λόγον περὶ συνάψεως γάμου εἰς μικρὰν ἡλικίαν, ἐπικρίνει τὴν δυσαναλογίαν τῆς ἡλικίας (νεαρὸν καὶ γηραιὸν) κατὰ τὴν σύναψιν συνοικεσίου, τὴν αἱμομιξίαν, καταδικάζει τὴν εἴς τινα μέρη ἐπικρατοῦσαν συνήθειαν τῆς συμβιώσεως τῶν μεμνηστευμένων ὡς συζύγων. Ἡ κοινωνία τῆς ἐποχῆς του δὲν ἦτο ἀπηλλαγμένη προλήψεων ὡς αἱ γοητεῖαι καὶ αἱ ἐπῳδαί. Ζητεῖ ἀπὸ τοὺς κληρικούς, ὁδηγοὺς τῶν λαϊκῶν εἰς τὸν δρόμον τῆς ἠθικῆς ἐξυψώσεως, ὅπως γίνουν τὸ καλὸν παράδειγμα. «Πρῶτοι ὑμεῖς ὑπογραμμὸς καὶ τύπος ὁρᾶσθε παντὸς ἀγαθοῦ· ἐφαμάρτου καὶ πονηροῦ παντὸς ἀπεχόμενοι, νουθετοῦντες πάντα πιστόν, μετανοίᾳ καὶ ἐξομολογήσει πλουτεῖν συντρέχειν θείοις ναοῖς πανοικεί...» Ἀπὸ μέσης πατρικῆς καρδίας συμβουλεύει ὁ εὐσεβὴς Ἀθανάσιος, ὅπως μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν κυριαρχῇ σωφροσύνη, δικαιοσύνη, ἀλήθεια, ἐλεημοσύνη, ἀγάπη, φιλαδελφία». Ἐπισείει δὲ ἐπανειλημμένως τὸ πῦρ τῆς κολάσεως κατὰ τῶν παραβαινόντων τὰς θείας ἐντολάς, κατ' ἐκείνων, ὡς γράφει, οἱ ὁποῖοι καθαρισθέντες διὰ τοῦ βαπτίσματος δὲν ἐτήρησαν ὅσα ἀνέλαβον νὰ τηρήσουν. Ἴσως εἰς τὸν διαρκῆ τοιούτου εἴδους ἐκφοβισμὸν νὰ συνετέλει ὄχι μόνον ἡ μοναστηριακὴ προέλευσις καὶ τὸ αὐτοδίδακτον τοῦ Ἀθανασίου, ἀλλὰ καὶ ἡ ψυχολογία μεγάλου μέρους τῆς τότε κοινωνίας. Ὅσον ἀφορᾷ τὸν μοναχικὸν βίον, μᾶς ἀφίνει νὰ ἐννοήσωμεν ὅτι μοναχαὶ διενυκτέρευον ἢ ἁπλῶς εἰσήρχοντο εἰς ἀνδρῷα μοναστήρια καὶ μοναχοὶ εἰς γυναικεῖα. Ἄλλως τε, ὡς γνωρίζομεν, τότε ὑπῆρχε καὶ εἶδος μικτῶν μοναστηρίων. «Μονάζων, γράφει γυναιξὶ μὴ συνεσθιέτω». Αἱ τοιαῦται αὐστηραὶ ὑποθῆκαι δὲν φανερώνουν μόνον τὴν αὐστηρότητα τοῦ μοναχοῦ Πατριάρχου, ἀλλὰ καὶ τὴν χαλαρότητα τῶν ἠθῶν κληρικῶν καὶ λαϊκῶν. Ὁ ἴδιος σχεδὸν δὲν ἐγκρίνει καὶ τὸν δεύτερον γάμον. Τὸ ὕφος τῆς ἐπιστολῆς, ὡς καὶ ἄλλοτε ἐσημείωσα, εἶναι ὄχι ρέον. Ἡ ὅλη ἐπιστολὴ ἐμφανίζεται σχεδὸν ὡς μία μακρὰ περίοδος. Μεταχειρίζεται λέξεις γραφικὰς καὶ ἀσυνήθεις. Ἀκριβάζομαι ἀντὶ ἀκριβόω = κάμνω κάτι μὲ ἀκρίβειαν ἢ ἐξετάζω βαθειά. Ἀπαντᾷ ἡ λέξις φαυλεργάτης, ξένη εἰς τὴν κλασικὴν Γραμματολογίαν. Παραλλήλως πρὸς τὴν λέξιν βάραθρον χρησιμοποιεῖ καὶ τὴν λέξιν «ἀνοδίαν» (= δύσβατος δρόμος ἢ παντελὴς ἔλλει-

ψις δρόμου). Ἀναφέρει τὴν λέξιν «κλεψία» ἀντὶ κλοπῆς 2).

Παρὰ τὰ ἀνωτέρω σημειωθέντα σχετικῶς πρὸς τὸν ἀσκητικὸν Πατριάρχην Ἀθανάσιον, οὐδεὶς θὰ ἀρνηθῇ τὴν εὐσέβειαν καὶ τὴν ἀρετὴν του. Ἡ διοίκησις καὶ ἡ διδασκαλία τοῦ ποιμνίου προϋποθέτει καὶ τὰ δύο αὐτὰ ἀπαραίτητα, ἀλλὰ καὶ δὲν ἀρκεῖται εἰς αὐτά.

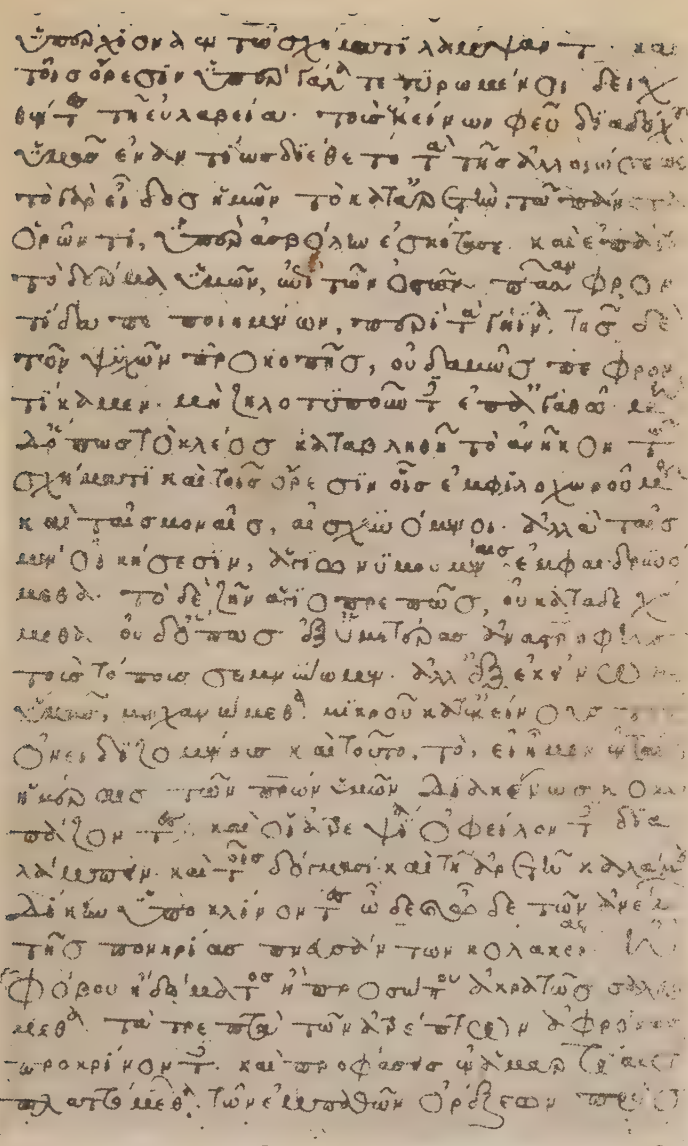
† Ὁ μητροπολίτης Ἡλιουπόλεως ΓΕΝΝΑΔΙΟΣ

(«ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΔΙΔΟΜΕΝΗ ΠΑΝΤΙ ΦΙΛΟΧΡΙΣΤΩι ΙΕΡΕΙ ΚΑΙ ΜΟΝΑΖΟΝΤΙ»).

Τοῦ φιλανθρώπου Δεσπότου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν τὸ ἀνθρώπινον διαρκῶς πρὸς τὰ κρείττω ἐνάγοντος, ἔστι μὲν θ ε ω ρ η τ ῶ ς, ἔστι δὲ οὗ κ α ὶ ἀ θ ε ω ρ ή τ ω ς, ὡς ὅπου καὶ δι' αὐτοῦ προφήτου κεκελευκότος τοὺς ἱερέας, παρακαλεῖν τὸν λαὸν ὡσἂν τοῦ παρόντος ἀστάτου αἰῶνος θεαρέστως ἐκδιδαχθῶσι βαδίζειν μὴ ὅπως εἰς ἀ ν ο δ ί α ς καὶ βάραθρα (βαράθρα) καὶ κρημνοὺς καὶ τόπους, οὓς Κύριος οὐκ ἐπισκοπεῖ, ἀ δ ι δ ά κ τ ω ς ἀποπλανώμενοι ἀ π ο φ έ ρ ω ν τ α ι καὶ τέλος εἰς τὴν πλατεῖαν βαδιουμένους, εἰς πέταυρον Ἅδου αὐτοῖς τὸ κατάντημα καταλήξει· καὶ ἀνήκεστον μεταμέλειαν παραρρυέντας, ὢ συμφορᾶς τῶν θεϊκῶν ἀγκαλῶν, ἀλλὰ πύλης ἀπρὶξ ἐχομένους στενῆς καὶ ὁδοῦ, εἰς εὐρύχωρον καὶ δεδοξασμένον καὶ πλῆρες ζωῆς αἰωνίου καταλήξει τὸ πέρας αὐτοῖς, καὶ χῶρον ἀειλαμπῆ καὶ εὐρύχωρον ἐν ᾧ καὶ τοῖς εἰσιοῦσι χαρὰ καὶ μακαριότης καὶ δόξα πηγάσει, βασιλεία καὶ φωτισμὸς ἀτελεύτητος. Καὶ ταῦτα καὶ διὰ ταῦτα νυκτὸς καὶ ἡμέρας ὑπαγορεύειν ἀπαραιτήτου ἀνάγκης ἐπικειμένης τοῖς ταχθεῖσιν ἀκαταπαύστως ἀνακηρύττειν τὸ Εὐαγγέλιον φρικώδους ἐκκρεμαμένης αὐτοῖς ἀπειλῆς. Εἰ μηδ' ἐξόχως εὐαγγελίζονται, τοῦ οὐαί. Ἕνεκεν τούτων πάντων τῷ λαχόντι ποιμαίνειν τὸ σιγᾶν καὶ ἡμεῖς ἐγνωκότες ἀσύμφορον, ἱερεῦσι φημί, καὶ μονάζουσι καὶ ἀνδράσι καὶ γυναιξὶ καὶ παισὶν ὡς ὅτι μὴ στόμα πρὸς στόμα πρὸς ἕκαστον ὁμιλεῖν δυνατόν, εἰργομένους τῷ μεταξὺ χάσματι, ἐκπέμψαι 223 v κεκρίκαμεν τὸν κομίσοντα τὰ ἡμῖν βουλητά· δι' οὗ χάριν εἰρήνην, ὑγείαν καὶ ἔλεος πρὸς Θεοῦ

2) Ἐκ τῶν Βιβλιοθηκῶν Βατικανοῦ καὶ Παρισίων ἀντέγραψα πολλὰ χειρόγραφα τοῦ μακαριστοῦ Πατριάρχου Ἀθανασίου, τὰ ὁποῖα, Θεοῦ συνεργοῦντος, θὰ δημοσιεύσω προσεχῶς.

παντοκράτορος ἐπευχόμενοι πᾶσι καὶ τάδε πρὸς τοῖς λοιποῖς, τοῖς φιλτάτοις ἡμῖν διαλεγόμεθα. Φροντίσωμεν, τέκνα, πολιτευθῆναι ὡς ἀρεστὸν τῷ Θεῷ, τιμήσωμεν καὶ φυλάξωμεν τὸ αἰώνιον δῶρον, τὸ ἅγιον βάπτισμα, φωτεινὸν ὡσανεὶ ὑμῖν ἐχειρίσθη πρὸς τοῦ δεσπότου. Γνῶμεν ὡς ὅτι καθάπερ ὁ μὴ εἰς ὄνομα πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος βαπτισθεὶς οὐκ ἐβαπτίσθη εἰ καὶ δοκεῖ, ἀλλὰ μᾶλλον κατεβαπτίσθη, οὕτως ὁ βαπτισθεὶς ὀρθοδόξως, εἰ μὴ καὶ μετὰ τοῦ βαπτίσματος συντηρεῖ, ἃ ὁ Γλυκύτατος Ἰησοῦς καὶ Θεὸς καὶ Δεσπότης ἐνετείλατο παντὶ πρὸς σωτηρίαν βροτῷ, εἰ καὶ θάνατος πρόκειται. Διὰ ταῦτα ἀντιβολῶ πολιτευέσθω μέσον ὑμῶν σωφροσύνη, δικαιοσύνη, ἀλήθεια, ἐλεημοσύνη, ἀγάπη, φιλαδελφία καὶ ὅσαι τῶν ἁγιοπρεπῶν. Ἐκφεύγοντας ὡς ἀπὸ πυρός, πορνείας, μοιχείας, μανίας ἀρρένων, κολακείας (i) καὶ ὅσα τὸν μιασμὸν ἐπιφέρει ψυχαῖς, μέθης, πλεονεξίας, κ λ ε ψ ί α ς, ἀδικίας, ψεύδους, ἐπιορκίας, μνησικακίας, συκοφαντίας, κενοδοξίας, ὑπερηφανείας, ἀσπλαγχνίας. Δι' ἃ ἐπέρχεται ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ (γρ. κ. τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ). Καὶ ὁρῶμεν καὶ ἔργοις αὐτοῖς μεμαθήκαμεν σήμερον· μὴ οὖν ἀπολέσωμεν τὸν ἁγιασμόν, ὃν ἡγιάσθημεν ἐν τῷ ἁγίῳ βαπτίσματι, μηδὲ φανῶμεν παρανομοῦντες, καθὰ καὶ τὰ ἔθνη τὰ μὴ εἰδότα Θεόν. Εἰ δέ που ὀλισθῆσαί τινα συμβῇ τὸ ἀνθρώπινον δι' ἐξομολογήσεως αὖθις καὶ μετανοίας καὶ ἑκουσίου κακοπαθείας ἀντεχέσθω πρὸς τὸν ἁγιασμὸν καὶ μὴ διὰ βδελυρὰν ἁμαρτίαν ἐκπέσωμεν· μηδ' ἀγνοῶμεν ὡς μέλλει χάριν ἡμῶν ἐξ οὐρανοῦ ἐν δόξῃ κατέρχεσθαι Χριστὸς Ἰησοῦς ὁ δεσπότης ἡμῶν καὶ Θεὸς ἀναστῆσαι καὶ κρίναι ζῶντας ὁμοῦ καὶ νεκρούς, τὸν διάβολον πρῶτον καὶ τοὺς ἐργάτας αὐτοῦ, αἰωνίῳ πυρὶ πέμψαι· τοὺς δέ γε ἀρχῆθεν τετηρηκότας ἢ διὰ μετανοίας τὴν τοῦ βαπτίσματος χάριν, καὶ τὰς πρὸς τούτῳ δοθείσας θεϊκὰς ἐντολάς, εἰς ἀπάντησιν πετασθησομένους. 224 r. Τοὺς δὲ μολύναντας καὶ μὴ σπεύσαντας διὰ μετανοίας καθάραι τὴν τῆδε ζωήν, φεῦ τῆς ζημίας, ἀφῃρέθη τὸ θεαθῆναι εἰς ἀπάντησιν. Εἶτα κεκαθικότος τοῦ βασιλέως ἁπάντων καὶ τρόμῳ αὐτῷ παραστάντων μὴ μόνον ἀνθρώπων ἀλλὰ καὶ πασῶν τῶν οὐρανίων δυνάμεων στήσει τοὺς πεισθέντας εἰς ἀπάντησιν δεξιά, τοὺς δὲ τοῦτο μὴ δυνηθέντας ὡς φ α υ λ ε ρ γ ά τ α ς εὐώνυμα· καὶ μακάριος ὁ τυχὼν ἐν τῇ δεξιᾷ καὶ οὐαὶ τοῖς ἐξ ἀριστερῶν. Ταῦτα μὴ ἀγνοῶμεν, ἀγαπητοί, ἀλλ' ἐν ἁγίαις ἀναστροφαῖς, ἐκδεχώμεθα τὴν ἡμέραν ἐκείνην καὶ περὶ τούτων, οἱ τὸ τῆς ἱερωσύνης δεξάμενοι χρίσμα, ὅλως μὴ σιωπήσωμεν, νουθετοῦντες νυκτὸς καὶ ἡμέρας ἐν πρώτοις μὲν ἑαυτούς, εἶτα καὶ πάντας ἄνδρας τε καὶ γυναῖκας καὶ παῖδας, πρὸς ἅπερ ἐν τῷ ἁγίῳ βαπτίσματι συνεταξάμεθα ζῆν· μὴ ἐπιλανθάνεσθε, ὡς ἔφην, πρῶτοι ὑμεῖς ὑπογραμμὸς καὶ τύπος ὁρᾶσθε παντὸς ἀγαθοῦ, ἐφαμάρτου καὶ πονηροῦ παν-

Χειρόγραφον τοῦ Οἰκουμεν. Πατριάρχου Ἀθανασίου Α΄

τὸς ἀπεχόμενοι, νουθετοῦντες πάντα πιστὸν μετανοίᾳ καὶ ἐξομολογήσει πλουτεῖν, συντρέχειν θείοις ναοῖς πανοικεί (εἴ), μᾶλλον ἑσπερινῷ Σαββάτου καὶ ὄρθρῳ καὶ λειτουργίᾳ Κυριακῆς καὶ πάσης βασιλικῆς ἑορτῆς, προσευχὰς ἐκεῖ ποιουμένους, ἀλλὰ μὴ συντυχίας, μέθης ἀπέχεσθαι ἕκαστον ἀδικίας, ἁρπαγῆς, ἐπῳδῶν καὶ γοητειῶν, καὶ αἵματος καὶ πνικτοῦ καὶ πορνείας καὶ τῶν ὅσα ἀπὸ Θεοῦ διΐστασιν,ἐν εἰρήνῃ φροντίζοντας ζῆν· ἐν συνοικεσίοις μὴ ἄνηβα, μὴ αἱμόμικτα, μὴ τὸ μὲν νεάζοντου μέρους τὸ δὲ γηραιόν, μὴ γνωρίζειν τὸν ἄνρδα τὴν ἡρμοσμένην πρὸ εὐλογήσεως, πορνεία γὰρ ἄντικρυς. Γάμῳ διγάμου, πολλῷ δὲ τριγάμου, ἱερέα μὴ ἑστιᾶσθαι, εἰς ἐκπλήρωσιν τῶν ἐπιτιμίων προτρέποντας, ἀγνώστους λαμβάνειν γυναῖκας, εἰ μὴ μαρτυρηθῶσι μὴ ἔχειν, μὴ συγχωροῦντες, μηδὲ τὸν ἐξ ἐνορίας ἑτέρας, τῶν ἁγιασμάτων καταξιοῦντες, ἀλλὰ μηδὲ τῆς ἑαυτῶν εἰμὴ πνευματικοῦ πατρὸς προτροπῇ, τούτων γὰρ πάντων ὀφείλομεν λόγον διδόναι Θεῷ. Ἀπρόσδεκτος ἔστιν δολίου, ἀδίκου, μεθύσου, μοιχοῦ, πλεονέκτου καὶ πόρνου καὶ μνησικάκου καὶ τῶν ὅσα τῆς φαυλότητος 224 v, ἕως καὶ μένει τοιοῦτος. Λειτουργία, μνημόσυνον καὶ ἔλαιον καὶ κηρὸς καὶ ὅσοις ἡ προσφορὰ πρὸς Θεὸν μαθηταῖς ἢ παισὶν ὁ τῶν θείων μεταδιδόναι παραχωρῶν μυστηρίων τῇ ἁγίᾳ Πέμπτῃ καὶ τῆς λαμπρᾶς καὶ μεγάλης Κυριακῆς, ἢ ὁτεδήποτε, καθαιρεῖται, καθὰ καὶ ὁ κρέα, ᾠά, ὀβολὸν ἢ ἄλλο τι λαμβάνων μυστηρίων τῶν θείων μεταδόσει, μήτε μὴν λειτουργεῖν ἱερέα εἰδήσεως ἄνευ τοῦ κατὰ τόπου ἀρχιερέως. Τετράδα, φημί, καὶ Παρασκευήν, καὶ τὴν τοῦ Ἁγίου Πάσχα τεσσαρακοστὴν ὁ τολμῶν καταλύσαι, ἀφώρισται, ἢ ἄλλην τῶν νηστειῶν, τῶν πανευφήμων, φημί, Ἀποστόλων καὶ τῆς Παναχράντου Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ τῶν ἁγίων Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν Γενεθλίων, πάντα τὸν δι' ὑμᾶς ἀποδιϊστᾶν τῆς Χριστοῦ Ἐκκλησίας πειρώμενον ποιούμενοι ὑπὸ ἀνάθεμα, καὶ τῆς μανίας τῆς ἀλλοκότου τῶν σχιζομένων ἀποβδελύξασθε μαρτυρούντων καὶ ἡμῶν τὴν γῆν καὶ τὸν οὐρανὸν ὡς οἱ ἐν τούτῳ καταληφθέντες, Θεοῦ ἀλλότριοι ἔσονται. Πρὸς τούτοις ὁ ποίμνης λαχὼν προεστάναι ἀσκητικῆς μεγάλη προσίτω σοι ἡ φροντίς, ρυθμίζειν ὡς δέον καὶ ἑαυτὸν καὶ τοὺς ὑπὸ σέ, πρὸς ἴχνη καὶ νουθεσίας βαδίζειν τῶν θείων πατέρων ἐν νηστείᾳ καὶ ἀγρυπνίᾳ καὶ προσευχῇ καὶ ἀγάπῃ καὶ ὑπακοῇ καὶ ἀκτημοσύνῃ καὶ ταπεινώσει καὶ ἐγκρατείᾳ καὶ ἐκκοπῇ, θελημάτων καὶ ἐξομολογήσει καὶ συντριβῇ· ἑκάστῳ μηνὶ ἐν τραπέζῃ τόσα; ἀποκειρόμενοι συντασσόμεθα ἀναγιγνωσκέσθω μὴ ἐπιλήσμονες τούτων φανέντες, ἐπιλησθῶμεν ἡνίκα πρὸς τὸν οἰκοδεσπότην ἡ θύρα κλεισθῇ. Μονάζων γυναιξὶ μὴ συνεσθιέτω, μήτε φιλίᾳ, ἢ συγγενείᾳ ἐπιστρεφέσθω, μηδὲ ὑπνούτῳ γυναικείᾳ μονῇ ἢ γυνὴ ἐν ἀνδρῴᾳ. Καὶ τῆς ἡμέρας ἅπαξ σιτίσθω ὡς δοκεῖ

τοῖς πατρᾶσι, Σαββάτου χωρὶς καὶ Κυριακῆς. Τετράδα, Παρασκευὴν καὶ Δευτέραν, ἐκτὸς ἀσθενείας μεγάλης, ὑδροποτεῖν καὶ ξηροφαγεῖν τοῖς ἱεροῖς Ἀποστόλοις νενομοθέτηται παντοίως ἡμῶν ἀκριβαζομένων πρὸς τὴν τῶν ἱματίων ἐξαλλαγὴν καὶ ἀποβολὴν τῶν τριχῶν, ἐναλλάττειν χρὴ 225 r καὶ τὴν φροντίδα καὶ τὴν διαγωγὴν καὶ τὰ πρακτέα καὶ τὴν ἐπιθυμίαν, ἐξ ἧς ἀπεκάρη μονάζων ἀπαναστὰς ἕως ἐπιστραφείς, μηδὲ χειροτονίας καταξιούσθω ἀφορισμῷ ἐνεχόμενος (ἀνε...), καὶ ὁ τοῦτον χειροτονῶν καὶ ἁπλῶς οἷα τοῖς θείοις θεσμοῖς ὑπηγόρευται μὴ συνεσθίειν τοῖς παραβαίνουσιν. Εἰ οὕτω βιῶσαι φροντίσομεν, φίλτατοι, ὀργῆς τῆς ἐπερχομένης, ἐξαρπάσομεν ἑαυτούς, κερδίσομεν (ω) τὰς οἰκείας ψυχάς. Γενεᾷ ἐρχομένῃ τῇ καθ' ὑμᾶς σωτηριώδη καὶ τύπον καὶ μίμησιν καταλείψομεν. Καὶ Κύριος ὁ Θεὸς πᾶν ἀγαθὸν κρατυνεῖ καὶ εἰρήνην λαλήσει τῷ χριστωνύμῳ λαῷ καὶ χώραις καὶ πόλεσι καὶ εὐθυμίαν (θη) πηγάσει χρειώδους καὶ ἀναγκαίου παντός. Τὸ δὲ πάντων ὑπέρτερον, κληρουχίαν ὑμῖν παρέξει αἰώνιον, τῆς πανυμνήτου Δεσποίνης ἡμῶν καὶ κυρίας καὶ Θεοτόκου πρεσβείαις καὶ πάντων τῶν ἀπ' αἰῶνος ἁγίων, ἀμήν.

† Ὁ μητροπολίτης Ἡλιουπόλεως ΓΕΝΝΑΔΙΟΣ

Η ΕΝ MALABAR ΤΩΝ ΙΝΔΙΩΝ ΣΥΡΙΑΝΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ (*)

Ἡ Πορτογαλία μετὰ μακροὺς ἡρωϊκοὺς ἀγῶνας ἐναντίον τῶν Μαυριτανῶν κατώρθωσε νὰ ἀπαλλαγῇ τῆς κυριαρχίας αὐτῶν καὶ νὰ ἀποκτήσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῆς. Ἀπὸ τῆς ἡμέρας ὅμως τῆς νίκης καὶ τῆς ἀνεξαρτησίας, ἡ ἐξαιρετικὴ δυναμικότης τοῦ νέου αὐτοῦ φλογεροῦ λαοῦ ἀναγκάζεται νὰ μείνῃ ἄγονος. Ἡ φυσικὴ ἔφεσις τῆς ἐπεκτάσεως οὐδεμίαν εὑρίσκει κατ' ἀρχὰς διέξοδον. Ἡ Πορτογαλία, μικρὰ καὶ πτωχὴ χώρα, στηριζομένη καθ' ὅλην σχεδὸν τὴν συνοριακὴν αὐτῆς γραμμὴν ἐπὶ τῆς Ἱσπανίας, ἔθνους φιλικοῦ καὶ ἀδελφικοῦ, μόνον πρὸς τὴν θάλασσαν, διὰ τοῦ ἐμπορίου καὶ τοῦ ἀποικισμοῦ, ἔχει τὴν δυνατότητα νὰ ἐπεκταθῇ. Κατὰ τὰς ἀπόψεις ὅμως τῶν παλαιῶν γεωγράφων ἡ Πορτογαλία, τοποθετημένη ἔξω ἀπὸ τὴν μοναδικὴν πλωτὴν θάλασσαν, τὴν Μεσόγειον, ἔχει τὴν χειροτέραν θέσιν ἐξ ὅλων τῶν ναυτικῶν ἐθνῶν τῆς Εὐρώπης. Διότι ὁ Ἀτλαντικὸς Ὠκεανὸς συμφώνως πρὸς τὴν Πτολεμαϊκὴν γεωγραφίαν, ἡ ὁποία καὶ ἀποτελεῖ τὴν μοναδικὴν αὐθεντίαν κατὰ τὸν Μεσαίωνα, θεωρεῖται μία ἀτελείωτος καὶ ἀδιάπλευστος ὑδατίνη ἔρημος. Ὁ Μεσαίων εἶχε λησμονήσει σχεδὸν ὅσα εἶχον ἀνακαλύψει οἱ Ἕλληνες, οἱ Φοίνικες καὶ οἱ Ρωμαῖοι εἰς τὰ τολμηρὰ αὐτῶν ταξείδια. Κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν τοῦ τοπικοῦ αὐτοπεριορισμοῦ, ἡ προώθησις τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου πέραν τοῦ Ἀφγανιστὰν μέχρι τῶν Ἰνδιῶν εἶχε παύσει νὰ εἶναι πιστευτή. Οἱ θαυμάσιοι Χάρται, οἱ «Πίνακες τοῦ Κόσμου» τῶν Ρωμαίων, εἶχον ἀπολεσθῇ. Οἱ στρατιωτικοὶ δρόμοι μὲ τὰ σημεῖα τῶν ἀποστάσεων ἔχουν καταστραφῇ. Ἡ πρότυπος γεωγραφικὴ καὶ πολιτικὴ αὐτῶν ὑπηρεσία πληροφοριῶν ἔχει ἐκμηδενισθῇ. Ἡ τέχνη τῆς ναυσιπλοΐας ἔχει τελείως παρακμάσει.

Εἰς μίαν ἐποχήν, λοιπόν, παρακμῆς τῆς κοσμογραφίας καὶ τῆς ναυπηγικῆς τέχνης, ἡ Πορτογαλία ἀναλαμβάνει νὰ δαμάσῃ τοὺς Ὠκεανοὺς τῆς γῆς. Ὁ Πορτογάλος πρίγκηψ Ἰνφάντη Ἐρρῖκος, τάσσει ὡς σκοπὸν τῆς ζωῆς αὐτοῦ τὴν πραγματοποίησιν τοῦ φαινομενικῶς ἀδυνάτου τούτου

(*) Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου σελ. 321.

πράγματος. Ὁ Ὠκεανὸς ἔπρεπε νὰ παύσῃ νὰ εἶναι ἡ ἀποκλήρωσις τῆς Πορτογαλίας καὶ νὰ γίνῃ ἡ βάσις τοῦ ναυτικοῦ αὐτῆς προορισμοῦ. Τὸ ὄνειρον ὅπως ἀνυψωθῇ ἡ μικρὰ καὶ πτωχὴ Πορτογαλία εἰς μεγάλην ναυτικὴν δύναμιν καὶ μεταβληθῇ ὁ Ἀτλαντικὸς Ὠκεανός, ὁ ὁποῖος ἐθεωρεῖτο μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ὡς ἐμπόδιον, εἰς μίαν ἀπέραντον λεωφόρον, ἀπορροφᾷ ὁλόκληρον τὴν ζωὴν τοῦ Ἰνφάντη Ἐρρίκου, ὁ ὁποῖος καὶ προπαρασκευάζει τὰ πορτογαλικὰ σχέδια διὰ τὴν ἐξερεύνησιν τοῦ κόσμου. Καὶ δὲν ηὐτύχησε μὲν ὁ Ἐρρῖκος νὰ ἴδῃ ἔστω καὶ μίαν ἀπὸ τὰς μεγάλας ἀνακαλύψεις, αἱ ὁποῖαι ἐδόξασαν τὴν Πατρίδα του 80). Εἶναι ἡ τραγικὴ μοῖρα τῶν προδρόμων νὰ ἀποθνήσκουν εἰς τὸ κατώφλιον τῆς ἐπιτυχίας χωρὶς νὰ κατορθώσουν οἱ ἴδιοι νὰ ἴδουν τὴν γῆν τῆς Ἐπαγγελίας. Ἀφῆκεν ὅμως εἰς τὴν Πορτογαλίαν τὰ καλλίτερα, τὰ πλέον συγχρονισμένα πλοῖα τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ καὶ τοὺς ἐκλεκτοτέρους ναυτικοὺς διὰ τὴν ἐξερεύνησιν καὶ κατάκτησιν τοῦ κόσμου. Ἐν ἔτει 1471 οἱ Πορτογάλοι φθάνουν εἰς τὸν Ἰσημερινόν, τῷ 1484 ὁ Ντιέγκο Κὰμ ἀποβιβάζεται εἰς τὸ στόμιον τοῦ Κόγκο καὶ τελικῶς ἐν ἔτει 1486 ἐκπληροῦται τὸ προφητικὸν ὄνειρον τοῦ Ἐρρίκου (81).

Ὁ Πορτογάλος θαλασσοπόρος Βαρθολομαῖος Ντιὰζ φθάνει εἰς τὸ Νοτιώτερον ἄκρον τῆς Ἀφρικῆς, εἰς τὸ ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος, τὸ ὁποῖον καὶ κατ' ἀρχὰς ὀνομάζει «Κάπο Τορμεντόζο», ἀκρωτήριον τρικυμιῶδες, ὡς ἐκ τῶν τρικυμιῶν τὰς ὁποίας συνήντησεν ἐκεῖ. Ὁ Βαρθολομαῖος Ντιὰζ ὅμως ἐπιστρέφει χωρὶς νὰ κατορθώσῃ νὰ δαμάσῃ τὸν θαλάσσιον δρόμον τῶν Ἰνδιῶν. Τὸ ἡρωϊκὸν τοῦτο κατόρθωμα ἐπιτυγχάνει ἕτερος Πορτογάλος θαλασσοπόρος ὁ Vasco de Gama ὁ ὁποῖος ἀναχωρεῖ ἐκ Λισσαβῶνος τὴν 7ην Ἰουνίου τοῦ ἔτους 1497 καὶ φθάνει εἰς τὴν Καλκούταν τὴν 14ην Μαΐου τοῦ 1498, ὁδηγούμενος ὑπὸ τοῦ Ἄραβος ναυτίλου Ibn Madjid. Ἔκτοτε, κατ' ἔτος ἀπεστέλλετο διὰ τὰς Ἀνατολικὰς Ἰνδίας στολίσκος ἐκ Πορτογαλίας (82).

Ἐν ἔτει 1500 ἀποστολὴ τοῦ Πέτρο Ἀλβαρὲζ Καμπρὰλ ἐνέπεσεν εἰς

---

80) Μέχρι τοῦ ἔτους τοῦ θανάτου αὐτοῦ (1460) οὐδὲν σημαντικὸν εἶχε πραγματοποιηθῆ εἰς τὸ γεωγραφικὸν πεδίον. Ἡ πολυθρύλητος ἀνακάλυψις τῶν Ἀζόρων καὶ τῆς Μαδέρα εἰς τὴν πραγματικότητα ἦτο μία ἁπλῆ ἐπανεύρεσις. Τὸ Πορτολάνο Λαυρεντίνο ἤδη ἀπὸ τοῦ 1351 ἀναφέρει περὶ τούτων.

81) Λεξικὸν Ἐλευθερουδάκη, τόμος Ι΄. (10), σελ. 830.

82) Vacant, Dictionnaire de Théologie Catholique. Tom. XIV col. 3098.

ἐνέδραν ὀργανωθεῖσαν ὑπὸ τῶν Ἀράβων. Οὐχ ἧττον ὁ Πορτογάλος οὗτος θαλασσοπόρος κατώρθωσε νὰ φθάσῃ εἰς Cranganore καὶ νὰ ἔλθῃ εἰς ἐπαφὴν πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς τῆς περιοχῆς ἐκείνης, ἐξ ὧν δύο, οἱ ἀδελφοὶ Ματθίας καὶ Ἰωσήφ, ἠκολούθησαν τὸν Καμπρὰλ εἰς Εὐρώπην. Ἐπεθύμουν νὰ μεταβοῦν εἰς Πορτογαλίαν, ἀλλὰ κυρίως καὶ πρὸ παντὸς νὰ ἐπισκεφθοῦν τὸν Πατριάρχην τῆς Ἐκκλησίας αὐτῶν, ὅστις ἥδρευεν ἐν Μουσούλῃ. Ὁ Ματθίας ἀπέθανεν εὐθὺς ὡς ἔφθασεν εἰς Λισσαβῶνα, ἀλλ' ὁ Ἰωσὴφ ἐπεσκέφθη τὴν Ρώμην καὶ μετέβη εἰς Βενετίαν. Ἐνταῦθα εὑρισκόμενος περιέγραψε τὰς ἐκ τοῦ ταξειδίου ἐντυπώσεις αὐτοῦ, αἵτινες καὶ ἐδημοσιεύθησαν λατινιστὶ ὑπὸ τὸν τίτλον «Ταξείδια Ἰωσὴφ τοῦ Ἰνδοῦ». Ποία ὑπῆρξεν ἡ μετέπειτα τύχη τοῦ Ἰωσήφ, δὲν γνωρίζομεν. Εἶναι ὅμως ἀναντίρρητον ὅτι αἱ περὶ τῶν ἐν Ἰνδίαις Χριστιανῶν πληροφορίαι αὐτοῦ ἤρχισαν ἔκτοτε νὰ ἐξαπλῶνται εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην (83).

Ὁ Vasco de Gama ἐπραγματοποίησε καὶ δεύτερον ταξείδιον εἰς τὰς Ἰνδίας ἐν ἔτει 1500. Τὴν φορὰν ταύτην ἔφθασεν εἰς Cochin. Οἱ Χριστιανοὶ τῆς περιοχῆς ταύτης πληροφορηθέντες ὅτι ἦτο ὑπήκοος Χριστιανοῦ βασιλέως, ἀπέστειλαν πρὸς αὐτὸν ἀντιπροσωπείαν ἐξαιτούμενοι ὅπως τεθῶσιν ὑπὸ τὴν προστασίαν αὐτοῦ. Ὡς ἐκδήλωσιν δὲ τῆς ὑποταγῆς αὐτῶν εἰς τὸν βασιλέα τῆς Πορτογαλίας προσέφερον αὐτῷ ράβδον, ἡ ὁποία, καθ' ἃ τοὐλάχιστον ἐδήλωσαν, ἦτο τὸ σκῆπτρον τοῦ Χριστιανοῦ αὐτῶν βασιλέως, ὁ ὁποῖος δὲν ἔζη πλέον. Ὁ Vasco de Gama ἀπεδέχθη τὸ δῶρον ἐξ ὀνόματος τῆς βασιλίσσης τῆς Πορτογαλίας, ὑποσχεθεὶς πρὸς αὐτοὺς μεγάλην βοήθειαν (84).

Ἡ εἰς τὰς Ἰνδίας ἄφιξις τῶν Πορτογάλων, αἱ ὀργανωθεῖσαι ὑπὸ τοῦ μίσους τῶν ἰθαγενῶν ἐνέδραι, εἰς ἃς ἦσαν ἐκτεθειμένοι οἱ Πορτογάλοι, ὡς ἐπίσης καὶ ἡ δευτέρα αὕτη ἐπίσκεψις τοῦ Vasco de Gama περιγράφονται ὑπὸ τῶν τριῶν νεστοριανῶν Ἐπισκόπων Mar Yahballaha, Mar Denha καὶ Μὰρ Ἰακώβου, περὶ ὧν ὡμιλήσαμεν ἤδη, εἰς ἐπιστολὴν αὐτῶν πρὸς τὸν Καθολικὸν Σελευκείας—Κτησιφῶντος ἐν ἔτει 1504 (85).

Εἰς τὴν ἐπιστολὴν αὐτῶν ταύτην οἱ τρεῖς Ἐπίσκοποι ὁμιλοῦν μὲ πολ-

---

83) F. E. Keay, A History of the Syrian church in India p. 30.

84) Juhanon Mar Thoma, Christianity in India and the Mar Thoma Syrian church p. 16.

F. E. Keay, A History of the Syrian church in India p. 31.

85) J. S. Assemani Bibl. Orient, tom. III, p. 595—599. S. Giamil Αὐτόθι σ. 592—600.

λὴν ἀγάπην περὶ τῶν Πορτογάλων, οὓς ἀποκαλοῦν ἀδελφούς, ἐξαίροντες ἰδιαιτέρως τὸ σημεῖον ὅτι εἰς τὰ ταξείδια αὐτῶν ἠκολουθοῦντο πάντοτε ὑπὸ ἱερέων. Οἱ Χριστιανοὶ τῶν Ἰνδιῶν, ἀποτελοῦντες μειονότητα τοῦ πληθυσμοῦ τῆς χώρας ταύτης, ἀποκεκλεισμένοι ἀπὸ τοῦ λοιποῦ χριστιανικοῦ κόσμου καὶ ἐκτεθειμένοι εἰς τοὺς διωγμοὺς τῶν ἑτεροθρήσκων συμπατριωτῶν αὐτῶν ἦτο πολὺ φυσικὸν νὰ χαιρετίσουν μὲ ἀγάπην καὶ ἐνθουσιασμὸν τὴν ἄφιξιν τῶν Πορτογάλων, ἥτις καὶ ἐθεωρήθη ὡς χαραυγὴ τῆς θρησκευτικῆς αὐτῶν ἐλευθερίας. Ἐντεῦθεν ἐξηγοῦνται αἱ κατὰ τοὺς πρώτους μῆνας τῆς πορτογαλικῆς κατοχῆς φιλικαὶ σχέσεις τῶν ἰθαγενῶν Χριστιανῶν πρὸς τοὺς Πορτογάλους, αἵτινες ἐξειλίχθησαν μέχρι τοῦ σημείου ὥστε οἱ ἱερεῖς αὐτῶν νὰ τελῶσι τὴν Θείαν Λειτουργίαν εἰς Λατινικοὺς Ναοὺς καὶ νὰ συνιερουργῶσι μετὰ Λατίνων (86).

Ἀλλὰ καὶ οἱ Πορτογάλοι ἐπίσης ἦτο λίαν φυσικὸν ὅπως, κατ' ἀρχάς, συμπεριφέρωνται μετ' ἀγάπης καὶ λεπτότητος πρὸς τοὺς ἰθαγενεῖς Χριστιανούς. Πρῶτον διότι κληθέντες ὅπως δράσουν ἐν μέσῳ πληθυσμοῦ, ἐξ ἐθνολογικῶν, ἀλλὰ κυρίως καὶ πρὸ παντὸς ἐκ θρησκευτικῶν λόγων καχυπόπτως, ἂν μὴ καὶ ἐχθρικῶς, πρὸς αὐτοὺς διακειμένου, ἦτο βαθύτατα ψυχολογημένον ὅπως, ἐν τῷ προσώπῳ τῶν ἰθαγενῶν Χριστιανῶν, βλέπουν φίλους καὶ συνεργάτας εἰς τὸν κοινὸν τῆς πίστεως ἀγῶνα. Δεύτερον διότι οἱ Χριστιανοὶ τοῦ τόπου, ἔχοντες συγκεκροτημένην Ἱεραρχίαν ὑπὸ τὸν Μητροπολίτην Μαr Yahballaha καὶ τοὺς τρεῖς αὐτοῦ βοηθοὺς Ἐπισκόπους Μὰρ Ντένχα, Μὰρ Ἰάκωβον καὶ Μὰρ Ἰωάννην ἀπετέλουν σεβαστὴν μειονότητα μὲ ὀργάνωσιν καὶ ζωὴν καὶ ἑπομένως ὑπολογίσιμον δύναμιν ἐν τῇ χώρᾳ. Καὶ τρίτον ἀγνοοῦντες τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν Ἱστορίαν τῶν Ἰθαγενῶν Χριστιανῶν, δὲν ἦσαν εἰς θέσιν νὰ γνωρίζουν τὸ περιεχόμενον τῆς πίστεως αὐτῶν καὶ ἑπομένως τὰς δογματικὰς διαφορὰς καὶ ἀποχρώσεις (87). Διὰ τοὺς λόγους τούτους, κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς πορτογαλικῆς κατοχῆς, οὐδεμίαν βλέπομεν ἀντίθεσιν μεταξὺ Πορτογάλων καὶ Χριστιανῶν ἰθαγενῶν.

Ἀργότερον ὅμως ἡ τακτικὴ τῶν Πορτογάλων ἔναντι τῶν Χριστιανῶν τοῦ τόπου ἤλλαξε τελείως. Μόλις ἐστερέωσάν πως τὴν θέσιν αὐτῶν ἐν Ἰνδίαις, διεῖδον ὅτι εἶχον ἀπόλυτον συμφέρον, ὅπως ἐπιδιώξουν καὶ ἐπιτύχουν ἀφ' ἑνὸς μὲν ἵνα διακόψουν τὴν μεταξὺ Ἰνδιῶν καὶ Αἰγύπτου

86) J. S. Assemani, **Αὐτόθι 549.**

87) Vacant, Dictionnaire de Théologie Catholique. T. XIV. col. 3096.

συγκοινωνίαν, ἐξ ἧς καὶ ἐτροφοδοτεῖτο τὸ εἰς ἀρώματα ἐμπόριον τῆς Βενετίας, καὶ ἀφ' ἑτέρου ὅπως ἀσκήσουν ἀπόλυτον ἔλεγχον ἐπὶ τοῦ Περσικοῦ Κόλπου. Συνεπείᾳ τοῦ ἀποκλεισμοῦ τούτου τῶν Ἰνδιῶν, ὡς ἐκ τοῦ ἀσκουμένου ὑπὸ τῶν Πορτογάλων αὐστηροτάτου ἐλέγχου, ἀπὸ τῆς Περσίας, Μεσοποταμίας καὶ Συρίας, ἡ ἱεραρχία τῶν Χριστιανῶν τοῦ Malabar ἀπεκόπη ἀπὸ τῆς ἐξ ἧς ἐξηρτᾶτο Μητρὸς αὐτῶν Ἀρχιεπισκοπῆς Σελευκείας — Κτησιφῶντος, ἀπομονωθεῖσα τελείως.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἤρχισεν, ὑπὸ τὸ γνωστὸν πνεῦμα τῆς ἐποχῆς, καὶ ἡ προσηλυτιστική, ὡς θὰ ἴδωμεν, δρᾶσις τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τῶν ἱεραποστόλων τῆς Δύσεως, ὧν αἱ ἀπολυταρχικαὶ ἐκκλησιαστικαὶ ἰδέαι συνεταυτίζοντο ἀπολύτως πρὸς τὰς περὶ διοικητικῆς ἀποκλειστικότητος καὶ μονοπωλιακοῦ ἐμπορίου πολιτικὰς ἀντιλήψεις τῶν Πορτογάλων (88). Ἡ ἐθνικοεκκλησιαστικὴ αὕτη πολιτικὴ τῶν Πορτογάλων ἦτο μοιραῖον, βεβαίως, νὰ προκαλέσῃ τὰς μετὰ τῶν Χριστιανῶν τοῦ Malabar ἀντιθέσεις.

Τῷ 1510 ὁ Alfonso de Albuquerque καταλαμβάνει τὴν πόλιν Goa, ἡ ὁποία καὶ παρέμεινεν ὡς πρωτεύουσα τῶν πορτογαλικῶν κτήσεων ἐν Ἀνατολῇ. Ἔκτοτε ἡ πορτογαλικὴ κυριαρχία ἀποκτᾷ γοργὸν ρυθμόν. Αἱ πόλεις Diu, Choul, Salsette, Bombay, Bassein καὶ Damaun εἶχον περιέλθει ἤδη περὶ τῷ 1531 εἰς χεῖρας τῶν Πορτογάλων, οἱ ὁποῖοι

---

(88) Εἶναι χαρακτηριστικὴ ὁμολογουμένως ἡ εὐαισθησία τῶν ἱεραποστόλων τῆς Δύσεως τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, οἱ ὁποῖοι ἀντὶ νὰ στραφοῦν ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὴν ἐκχριστιάνισιν τοῦ μὴ χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Χώρας, ἐσκανδαλίζοντο μᾶλλον ἐκ τῶν ἃς ἐν τῷ μεταξὺ διεπίστωσαν πεπλανημένων δοξασιῶν τῶν ἰθαγενῶν Χριστιανῶν, καὶ ἐθεώρουν ὑποχρέωσιν αὐτῶν ὅπως προσελκύσουν ἢ καὶ ἀναγκάσουν τούτους ἵνα προσέλθουν εἰς τοὺς κόλπους τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας. Διὰ νὰ δικαιολογήσουν τὴν παντελῆ ἔλλειψιν θρησκευτικῆς ἀνεκτικότητος κατὰ τὴν πορτογαλικὴν κατοχήν, συγγραφεῖς τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας ἐπικαλοῦνται τὸν ὃν εἶχον διπλοῦν χαρακτῆρα, πολιτικὸν καὶ θρησκευτικὸν αἱ πορτογαλικαὶ ἀνὰ τὸν κόσμον ἐξερευνητικαὶ ἀποστολαί. Οἱ Πάπαι ἀνεγνώρισαν τὸν θρησκευτικὸν τοῦτον χαρακτῆρα τῶν πορτογαλικῶν ἀποστολῶν, ἐξεχώρησαν δὲ μάλιστα εἰς τοὺς βασιλεῖς τῆς Πορτογαλίας καὶ ἰδιαίτερα προνόμια προστασίας ἐπὶ τῶν ἐκχριστιανιζομένων ὑπ' αὐτῶν περιοχῶν. (Patroado = Patronat). Τὰ προνόμια ταῦτα, ὡς ὁμολογοῦν τοὐλάχιστον Δυτικοὶ συγγραφεῖς, ὑπῆρξαν ἐνίοτε εὐεργετικά, ἀλλὰ καὶ πολλάκις συζητήσιμα. Vacant, Dictionnaire de Théologie Catholique, Tom. XIV col. 3098—3099.

ἵδρυσαν συγχρόνως ἐμπορικὰ κέντρα καὶ εἰς τὰς πόλεις Mangalore, Calicut (Καλκοῦτα), Cranganore, Cochin καὶ Quilon (89).

Τὴν ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῶν Ἰνδιῶν ἵδρυσιν τῶν πρώτων πορτογαλικῶν ἀποικιῶν, ἡ Ἐκκλησία τῆς Ρώμης ἐχαιρέτισεν ὡς ἐξαιρετικὴν εὐκαιρίαν πρὸς δρᾶσιν. Πρὸς τοῦτο ἀπεστάλη ὁ διάσημος ἰησουΐτης ἱεραπόστολος François Xavier ὅστις προσορμισθεὶς τὸ πρῶτον εἰς τὴν νῆσον Σοκότρα ἔφθασε τὸν Μάϊον τοῦ 1542 εἰς Goa, ἔνθα καὶ ἀνέπτυξεν ἔκτακτον ἱεραποστολικὴν δρᾶσιν, ἐκχριστιανίσας πολλοὺς ἰθαγενεῖς ἐκ τῆς φυλῆς Ρασάνας. Ἀργότερον ὁ François Xavier ἐπεσκέφθη τὸ Τραβανγκὸρ βαπτίσας, ὡς λέγεται, εἰς διάστημα τριάκοντα ἡμερῶν περὶ τὰς δέκα χιλιάδας ἐκ τῶν ἐκεῖ ἰθαγενῶν ἁλιέων. Μεταβὰς ἀκολούθως εἰς Ceylan (Κεϋλάνην) καὶ Mylapore, ἐπεσκέφθη ἐπίσης τὴν Malacca καὶ τὴν Ἰαπωνίαν ἐπανελθὼν εἰς Goa περὶ τὸ 1552. Τὸν Ἀ-Ἀπρίλιον τοῦ ἔτους τούτου ἐξεκίνησε διὰ τὴν τελευταίαν αὐτοῦ ἱεραποστολὴν εἰς Κίναν, τὴν ἐκχριστιάνισιν τῆς ὁποίας ἐθεώρει ὡς ἀπαραίτητον προϋπόθεσιν διὰ τὴν ἐκχριστιάνισιν καὶ τῆς Ἰαπωνίας. Προσβληθεὶς ὅμως κατά τινα περιοδείαν ὑπὸ πυρετοῦ, ἀπέθανε κατὰ Νοέμβριον τοῦ ἔτους 1552 ἐν τῇ νήσῳ Sansien. Ἡ σορὸς αὐτοῦ μετεφέρθη εἰς Goa, ἔνθα καὶ ἐγένετο ἀντικείμενον λατρείας ὑπὸ τῶν πιστῶν (90).

Πρῶτος Λατῖνος Ἐπίσκοπος τῆς Goa ὑπῆρξεν ὁ Don Juan d' Albuquerque. Ἀνῆκεν εἰς τοὺς Cordeliers, κλάδον τοῦ τάγματος τῶν Φραγκισκανῶν καὶ θεωρῶν ἑαυτὸν ὡς τὴν ἀνωτάτην ἐν Ἰνδίαις ἐκκλησιαστικὴν ἀρχὴν ἀπέστειλε πρὸς περιοδείαν ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ Malabar περὶ τὸ 1545 τὸν ἐκ τοῦ αὐτοῦ τάγματος μοναχὸν Vincent de Lagos ἐπὶ τῷ σκοπῷ ἵνα μελετήσῃ τὴν κατάστασιν τῶν ἰθαγενῶν Χριστιανῶν

(89) F. E. Keay, A History of the Syrian church in India p. 30—31.

(90) Ὁ François Xavier, ἐπονομαζόμενος ὑπὸ τῶν δυτικῶν ἀπόστολος τῶν Ἰνδιῶν, ἐγεννήθη τῷ 1506 ἢ 1497 ἐν τῷ Φρουρίῳ Ξαβιὲ παρὰ τὴν Παμπελοῦναν. Διδάξας περὶ τὸ 1534 ἐν Παρισίοις τὴν ἀριστοτελικὴν φιλοσοφίαν προσηλυτίσθη ὑπὸ τοῦ ἱδρυτοῦ τοῦ τάγματος τῶν Ἰησουϊτῶν Ἰγνατίου Λοϊόλα καὶ ὡρκίσθη νὰ ἀφοσιωθῇ εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν συμφερόντων τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας. Τῷ 1537 μετέβη εἰς Βενετίαν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Βολωνίαν, ὁπόθεν ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ Πάπα ὡς ἱεραπόστολος εἰς τὰς Ἀνατολικὰς Ἰνδίας. Τῷ 1623 ἀνεκηρύχθη ἅγιος ὑπὸ τοῦ Πάπα Γρηγορίου τοῦ ΙΕ΄ καὶ προστατευτὴς τῶν Ἰνδιῶν ὑπὸ τοῦ Βενεδίκτου τοῦ ΙΔ΄. Εἶναι ἀληθές, παρατηρεῖ ὁ Johanon Mar Thomas, ὅτι ἡ ζωὴ καὶ τὸ ἔργον τοῦ ἱεραποστόλου François

τῆς περιοχῆς ταύτης καὶ καταβάλῃ πᾶσαν προσπάθειαν ὅπως προσηλυτίσῃ τούτους εἰς τοὺς κόλπους τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας (91).

Ὁ εἰρημένος Λατῖνος μοναχὸς ἔφθασεν εἰς Cranganore, ἔνθα καὶ ἐγένετο δεκτὸς ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν τοῦ τόπου μετ' ἐκδηλώσεων πολλῆς ἀγάπης καὶ ἐνθουσιασμοῦ. Ἐνθαρρυνόμενος ἐκ τῶν ἐκδηλώσεων τούτων τῶν ἰθαγενῶν ὁ μοναχὸς Vincent de Lagos ἵδρυσεν ἐν Cranganore, ἀδείᾳ καὶ προτροπῇ τοῦ Ἐπισκόπου τῆς Goa, Σεμινάριον, ἐν ᾧ ἐδιδάσκετο ἡ λατινικὴ γλῶσσα, πρὸς καταρτισμόν, κατὰ τὸ λατινικὸν δόγμα καὶ τελετουργικόν, ἱερέων ἐκ τῶν νέων τῆς Συριανῆς Ἐκκλησίας μὲ τὸν ἀπώτερον σκοπὸν ὅπως αὐτοὶ ἀργότερον προσηλυτίσουν τοὺς συμπατριώτας αὐτῶν εἰς τοὺς κόλπους τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ὅμως ἀκριβῶς ταύτην ἀφίκετο ἐκ Βαβυλῶνος εἰς Malabar Ἐπίσκοπός τις ὀνόματι Μὰρ Ἰωσήφ, ὅστις, κατόπιν πολλῶν περιπετειῶν, ἀνεγνωρίσθη καὶ ὑπ' αὐτῶν ἔτι τῶν Πορτογάλων ὡς ἐκκλησιαστικὸς ἡγέτης τῶν Χριστιανῶν τοῦ Malabar. Ὁ Μὰρ Ἰωσήφ, ἀντιληφθεὶς τοὺς προσηλυτιστικοὺς σκοποὺς τοῦ μοναχοῦ Vincent de Lagos ἠρνήθη νὰ χειροτονήσῃ τοὺς ἀποφοίτους τοῦ ἐν Cranganore Σεμιναρίου ὥς τε ἀσταθεῖς περὶ τὴν πίστιν καὶ ὡς ἀγνοοῦντας τὴν συριακὴν γλῶσσαν, διαφωτίζων δὲ διὰ κηρυγμάτων τὸ ποίμνιον αὐτοῦ περὶ τῆς ἀσκουμένης διὰ τοῦ Σεμιναρίου προπαγάνδας ἀπέτρεπε τοὺς πιστοὺς αὐτοῦ ὅπως ἀποστέλλωσι τὰ τέκνα αὐτῶν πρὸς φοίτησιν ἐν τῷ Σεμιναρίῳ τούτῳ (92).

Ἀργότερον οἱ Ἰησουΐται, ἀποδίδοντες τὴν ἀποτυχίαν ταύτην τοῦ μοναχοῦ Vincent de Lagos εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἐκ τοῦ Σεμιναρίου ἀποσκοράκισιν τῆς Συριακῆς γλώσσης, πρὸς ἣν ἦσαν βαθύτατα προσηλωμέ-

---

Xavier ἤσκησαν βαθεῖαν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν ἰθαγενῶν. Ἐν τῷ ὑπερβολικῷ ὅμως αὐτοῦ ζήλῳ ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τῆς Ἐκκλησίας Ρώμης, δὲν ἐδίστασεν ὅπως εἰσηγηθῇ εἰς τὸν βασιλέα τῆς Πορτογαλίας Ἰωάννην τὸν Γ΄. τὴν ἐγκαθίδρυσιν καὶ ἐν Goa δικαστηρίου Ἱερᾶς Ἐξετάσεως. Ὅσον δὲ καὶ ἂν τὸ Σῶμα τοῦτο τῆς ἀδικίας ἤρξατο λειτουργοῦν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, μόλις κατὰ τὸ 1560, ἤτοι ὀκτὼ ἔτη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἱεραποστόλου, συνετέλεσεν οὐχ ἧττον εἰς τὴν ἀμαύρωσιν τῆς καθαρότητος τοῦ ἱεραποστολικοῦ αὐτοῦ ἔργου. Johanon Mar Thoma, Metropolitan, Christianity in India and Mar Thoma Syrian Church p. 16—17.

(91) F. E. Keay, A History of the Syrian Church in India p. 32.

(92) E. M. Philip, The Indian Church of St. Thomas p. 107.

νοι οἱ Χριστιανοὶ τοῦ τόπου, ἠναγκάσθησαν νὰ ἀκολουθήσουν ἄλλην τακτικήν. Ἐν ἔτει 1581 ἵδρυσαν εἰς Vaïpicotta πόλιν πλησίον τοῦ Cranganore, νέον Σεμινάριον, ἐν ᾧ, παραλλήλως πρὸς τὰ λοιπὰ μαθήματα, ἐδιδάσκετο καὶ ἡ συριακὴ γλῶσσα, ὡς ἐπίσημος λειτουργικὴ γλῶσσα τῆς Ἐκκλησίας τοῦ τόπου. Οἱ Ἰησουῖται πρὸς παραπλάνησιν τῶν ἰθαγενῶν, ἐνεργοῦντες ἐλευθεριώτερον, ἐπέτρεψαν ἐπίσης εἰς τοὺς ἱερεῖς τοῦ τόπου ὅπως φέρουν τὴν καθιερωμένην ἱερατικὴν αὐτῶν ἀμφίεσιν. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι διὰ τοῦ τρόπου τούτου οἱ Ἰησουῖται κατώρθωσαν νὰ ἀποκτήσουν τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν ἰθαγενῶν Χριστιανῶν, οἱ ὁποῖοι ἤρχισαν ἀποστέλλοντες τὰ τέκνα αὐτῶν εἰς τὸ νέον Σεμινάριον. Καὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης δύναται νὰ λεχθῇ, ὅτι κατ' ἀρχὰς ἐσημείωσαν ἐπιτυχίας. Ἐν τέλει ὅμως καὶ τὸ σχέδιον αὐτῶν τοῦτο, ὡς προσπάθεια μὴ διακρινομένη ἐπὶ καθαρότητι ἐλατηρίων καὶ σκοπῶν, ἦτο μοιραῖον νὰ σβύσῃ μετὰ τὴν πρώτην αὐτοῦ λάμψιν, διότι οἱ ἀποφοιτήσαντες τοῦ Κολλεγίου ἰθαγενεῖς νέοι, καίπερ ὑπὸ τῶν Ἰησουϊτῶν χειροτονηθέντες, παρέμειναν οὐχ ἧττον πιστοὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν αὐτῶν (93). Οἱ Ἰησουῖται μὴ ἀνεχόμενοι τὴν ἐπὶ τῶν Χριστιανῶν τοῦ τόπου μεγάλην ἐπιρροὴν τοῦ Μὰρ Ἰωσήφ, εἰς ἣν ὠφείλετο ἀσφαλῶς καὶ ἡ ματαίωσις τῶν διὰ τοῦ Κολλεγίου τῆς Vaipecotta, προσηλυτιστικῶν αὐτῶν σχεδίων, ἐζήτουν ἔκτοτε τὴν εὐκαιρίαν ὅπως ἀπαλλαγῶσι τοῦ ἰσχυροῦ αὐτῶν ἀντιπάλου. Πρὸς τοῦτο ἐχρησιμοποίησαν ὡς κατασκόπους τοὺς ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τοῦ Μὰρ Ἰωσὴφ τελοῦντας Πορτογάλους, οἵτινες καὶ ἔσπευσαν νὰ καταγγείλουν εἰς τοὺς Ἰησουΐτας ὅτι ὁ Mar Ἰωσὴφ ὁμιλῶν ἡμέραν τινὰ πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς αὐτοῦ προέτρεψεν αὐτοὺς ὅπως τιμῶσι καὶ ἀποκαλῶσι τὴν Παρθένον «Χριστοτόκον» καὶ οὐχὶ «Θεοτόκον» (94).

Βάσει τῆς κατηγορίας ταύτης, ὁ Mar Ἰωσὴφ συλληφθεὶς ἐφυλακίσθη εἰς Goa, ἐκεῖθεν δὲ μετεφέρθη ἀργότερον εἰς Πορτογαλίαν, ἔνθα καὶ ἐξηναγκάσθη νὰ ὑποσχεθῇ ὅτι ἐπανερχόμενος εἰς Ἰνδίας θὰ ἀνελάμβανε τὴν ἐκκαθάρισιν τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ ἐκ τῶν αἱρετικῶν δοξασιῶν καὶ τὴν ὑπαγωγὴν αὐτῆς ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρώμης. Τυχὼν οὕτω χάριτος παρὰ τῇ Βασιλίσσῃ τῆς Πορτογαλίας Αἰκατερίνῃ, ἐπέστρεψεν εἰς Goa, ἔνθα παρέμεινεν ἐφ' ἱκανὸν τελῶν ὑπὸ τὸν αὐστηρὸν ἔλεγχον τῶν αὐτόθι πορτογαλικῶν ἀρχῶν, αἵτινες ἐδυσπίστουν πρὸς τὰς δοθείσας ὑπ' αὐτοῦ ἐν Πορτογαλίᾳ ὑποσχέσεις (95).

(93) F. E. Keay, A History of the Syrian Church in India p. 32—33.

(94) F. E. Keay, A History of the Syrian Church in India p. 33.

(95) E. M. Philip, The Indian Church of St. Thomas p. 108.

Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ ἐν Malabar Χριστιανοί, μὴ ἐλπίζοντες πλέον εἰς τὴν ἐκ τῆς ἐξορίας ἐπάνοδον τοῦ Ἐπισκόπου αὐτῶν Μὰρ Ἰωσήφ, ἠναγκάσθησαν ὅπως ζητήσωσιν ἐκ τοῦ Πατριάρχου Βαβυλῶνος Μὰρ Συμεὼν νέον Ἐπίσκοπον. Ὡς τοιοῦτος ἀπεστάλη ὁ Μὰρ Ἀβραάμ, ὅστις καὶ ἠναγκάσθη, λόγῳ τῶν ληφθέντων ὑπὸ τῶν Πορτογάλων, πρὸς παρεμπόδισιν τῆς εἰσόδου αὐτοῦ, μέτρων, ὅπως ἀποβιβασθῇ εἰς Malabar μετημφιεσμένος. Ἡ ἄφιξις τοῦ Μὰρ Ἀβραὰμ ἐνῷ προὐκάλει ἐξαιρετικὴν χαρὰν καὶ ἐνθουσιασμὸν εἰς τοὺς ἰθαγενεῖς Χριστιανούς, ἐβύθισεν ἀντιθέτως εἰς ἀνησυχίαν τοὺς Ἰησουΐτας, οἱ ὁποῖοι, ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Μὰρ Ἀβραάμ, ἦτο πολὺ φυσικόν, νὰ βλέπουν νέον ἀντίπαλον εἰς τὰ προσηλυτιστικὰ αὐτῶν σχέδια. Διὰ νὰ προκαλέσουν, λοιπόν, ἀντιπερισπασμὸν εἰς τὸ ἔργον τοῦ Μὰρ Ἀβραὰμ ἔσπευσαν ἀμέσως νὰ ἐπιτρέψουν τὴν ἐκ Goa εἰς Malabar ἐπάνοδον τοῦ Μὰρ Ἰωσήφ. Τὸ ἰησουϊτικὸν σχέδιον ὄντως ἐπέτυχεν. Ὁ Μὰρ Ἀβραὰμ δὲν ἀνεγνώρισεν ὡς ἀρχηγὸν τῆς Ἐκκλησίας τὸν Μὰρ Ἰωσήφ, ἐντεῦθεν δὲ ἤρξατο ἡ μεταξὺ τῶν δύο ἀντιπάλων Ἐπισκόπων ἔρις καὶ διάστασις, ἥτις καὶ κατέληξεν ὁριστικῶς εἰς σχίσμα. Οἱ Πορτογάλοι δὲν ἀφῆκαν ἀνεκμετάλευτον τὴν εὐκαιρίαν. Ὑποστηρίζοντες ἀναφανδὸν τὸν εὐνοούμενον αὐτῶν Μὰρ Ἰωσὴφ καὶ πρὸς ἀποκατάστασιν δῆθεν τῆς ἐκκλησιαστικῆς τάξεως συνέλαβον καὶ ἐξώρισαν τὸν Μὰρ Ἀβραὰμ κατ' ἀρχὰς εἰς Goa καὶ εἶτα εἰς Πορτογαλίαν (96).

(96) Μετὰ τὴν ἐξορίαν τοῦ Μὰρ Ἀβραάμ, παραμείνας ἄνευ ἀντιπάλου καὶ ὑποστηριζόμενος πάντοτε ὑπὸ τῶν Ἰησουϊτῶν καὶ τῶν Πορτογάλων ὁ ἕτερος τῶν Ἐπισκόπων Μὰρ Ἰωσὴφ κατώρθωσεν ἐντὸς ὀλίγου χρόνου νὰ ἐπιβάλῃ ἐφ' ὅλων τῶν ἰθαγενῶν Χριστιανῶν τὴν ἐπισκοπικὴν αὐτοῦ δικαιοδοσίαν. Ἐνθαρρυνόμενος δ' ἐκ τῆς ἐπιτυχίας αὐτοῦ ταύτης καὶ θεωρῶν τὴν θέσιν αὐτοῦ ἀπολύτως ἑδραιωθεῖσαν πλέον, ἔσπευσεν ἀμέσως ὅπως ἀποκηρύξῃ τὴν δογματικὴν διδασκαλίαν τῆς Ρώμης, εἰς ἥν, ὡς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εἴδομεν, εἶχε προσχωρήσῃ κατὰ τὴν ἐν Πορτογαλίᾳ ἐξορίαν αὐτοῦ, καὶ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὰς προτέρας αὐτοῦ ὑπὲρ τοῦ Νεστορίου δοξασίας. Τοῦτο δυσηρέστησε τὰ μέγιστα τοὺς Πορτογάλους, οἱ ὁποῖοι συνέλαβον καὶ ἐξώρισαν καὶ αὖθις τὸν Μὰρ Ἰωσὴφ κατ' ἀρχὰς εἰς Πορτογαλίαν καὶ εἶτα εἰς Ρώμην, ἔνθα καὶ ἐτελεύτησεν. (F. E. Keay, A History of the Syrian Church in India p. 33).

Ὁ E. M. Philip εἰς τὸ ἔργον αὐτοῦ The Indian Church of St Thomas σελ. 109, ἀναφέρει, ὅτι ὁ Μὰρ Ἰωσὴφ ὑπῆρξε θῦμα τῆς ἀπανθρωπίας τοῦ Πάπα Πίου τοῦ Δ΄., ὁ ὁποῖος, κατὰ τὸν La Croze, Lib. I, p. 62, 63, «εἰς πάντα ἀπομακρυνόμενον, ἔστω καὶ κατ' ἐλάχιστον, τῶν δογμάτων τῆς Ρώμης ἐπέβαλε τὴν ποινὴν τοῦ θανάτου».

Καθ' ὃν χρόνον ὅμως μετεφέρετο εἰς Πορτογαλλίαν, λόγῳ τρικυμίας καὶ ἀναγκαστικῆς προσεγγίσεως τοῦ πλοίου εἰς Μοζαμβικήν, ὁ Μὰρ 'Αβραὰμ κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ καὶ μετὰ μακρὰν περιπέτειαν νὰ φθάσῃ εἰς Μοσούλην, ἔνθα ὁ Πατριάρχης Βαβυλῶνος ἀνεγνώρισε καὶ ἐπεκύρωσε τὸν τίτλον αὐτοῦ ὡς Μητροπολίτου (97). Ἔχων ὅμως πικρὰν πεῖραν τοῦ θρησκευτικοῦ φανατισμοῦ τῶν Πορτογάλλων καὶ γνωρίζων, ὅτι ἐξάρτησις αὐτοῦ ἐκ τοῦ Πατριάρχου Βαβυλῶνος θὰ ἀπέκλειεν ἀσφαλῶς τὴν ἐπάνοδον αὐτοῦ εἰς τὰς 'Ινδίας, μετέβη ἰδίᾳ αὐτοῦ πρωτοβουλίᾳ εἰς Ρώμην καὶ ἐπεσκέφθη τὸν Πάπαν, παρ' οὗ καὶ ἀναχειροτονηθεὶς ἀπεστάλη εἰς τὰς 'Ινδίας ὑπὸ τὸν τίτλον τοῦ 'Αρχιεπισκόπου τῆς Angamali. Παρὰ ταῦτα ὅμως ὁ Μὰρ 'Αβραὰμ ἀφικόμενος εἰς Goa, δὲν ἔγινε πιστευτὸς ὑπὸ τῶν πορτογαλλικῶν ἀρχῶν, παρ' ὧν καὶ συλληφθεὶς ἐκρατήθη εἴς τινα Μονὴν τῶν Δομινικανῶν. Κατορθώσας ὅμως καὶ αὖθις νὰ διαφύγῃ ἔφθασεν εἰς Malabar, ἔνθα καὶ ἐγένετο αὐτῷ θερμοτάτη ὑποδοχὴ ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν Χριστιανῶν (98). Εὐθὺς ἅμα τῇ ἐπανόδῳ αὐτοῦ εἰς Malabar καὶ πρὸς παραπλάνησιν ἴσως τῶν Πορτογάλλων, ὅτι δῆθεν ἐμμένει ἐν τῇ πίστει αὐτοῦ πρὸς τὴν 'Εκκλησίαν τῆς Ρώμης, ἔσπευσε μὲν ὅπως ἀναχειροτονήσῃ πάντας τοὺς ὑπ' αὐτὸν ἰθαγενεῖς κληρικούς, δὲν παρέλειπεν ὅμως ἀφ' ἑτέρου εὐκαιρίαν ὅπως συνιστᾷ εἰς τοὺς Χριστιανοὺς αὐτοῦ, ἐμμονὴν εἰς τὴν πίστιν καὶ τὰς παραδόσεις τῶν πατέρων αὐτῶν. Συνεπείᾳ τῆς πολιτικῆς αὐτοῦ ταύτης, ὁ Μὰρ 'Αβραὰμ ἐκλήθη ὑπὸ τῶν Πορτογάλλων καὶ αὖθις εἰς Goa, ἔνθα καὶ ἐξηναγκάσθη ὅπως ὑποσχεθῇ τελείαν ὑποταγὴν εἰς τὴν 'Εκκλησίαν τῆς Ρώμης, δι' ὃ καὶ μόλις ἐπανελθὼν εἰς Malabar ἀνεχειροτόνησε καὶ αὖθις τοὺς κληρικοὺς αὐτοῦ, πλὴν ὅμως, κατηγορηθεὶς ὅτι κατὰ τὴν Θείαν Εὐχαριστίαν δὲν ἔθεσεν οἶνον εἰς τὸ Ἅγιον Ποτήριον, ἐξηναγκάσθη νὰ χειροτονήσῃ ἐκ τρίτου τοὺς κληρικοὺς αὐτοῦ, παρουσίᾳ δύο Συρομαθῶν 'Ιησουΐτων ἱερέων τοῦ Κολλεγίου τῆς Vaïpicotta (99). Παρὰ ταῦτα ὅμως ὁ Μὰρ 'Αβραάμ, φαίνεται, ὅτι ἐξηκολούθει ἐμμένων εἰς τὴν πίστιν καὶ τὴν 'Εκκλησίαν τῶν πατέρων αὐτοῦ. Διότι εὐθὺς ἀμέσως ἦλθεν ἐκ νέου εἰς ἐπαφὴν πρὸς τὸν Πατριάρχην Βαβυλῶνος, πρὸς ὃν γράφων ἐδικαιολόγει τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἀκολουθουμένην πολιτικήν, ὡς πολιτικὴν ἀνάγκης, λόγῳ τῶν πιέσεων, ἃς συστηματικῶς ὑφίστατο ἀπὸ μέρους τῶν Πορτογάλλων. 'Αναλύων ἐν

---

(97) F. E. Keay, A History of the Syrian Church in India p. 33.
(98) E. M. Philip, The Indian Church of St. Thomas p. 109.
(99) F. E. Keay, A History of the Syrian Church in India p. 34.

συνεχείᾳ ὁ Μὰρ Ἀβραὰμ τὴν κατάστασιν τῆς ἐπαρχίας αὐτοῦ καὶ ἰδιαιτέραν μέριμναν καὶ ἐνδιαφέρον ὑπὲρ τοῦ ποιμνίου αὐτοῦ ἐπιδεικνύμενος, ἅμα δὲ καὶ τὴν ἀφοσίωσιν αὐτοῦ πρὸς τὸν Πατριάρχην Βαβυλῶνος ἐπιμαρτυρῶν ἐξητήσατο τὴν ἀποστολὴν βοηθοῦ Ἐπισκόπου, ἱκανοῦ νὰ στηρίξῃ αὐτὸν εἰς τὸ γῆρας αὐτοῦ καὶ νὰ διαδεχθῇ αὐτὸν ἐν τέλει εἰς τὴν διοίκησιν τῆς ἐπαρχίας (100). Τὰ πράγματα ὅμως δὲν ἐξειλίχθησαν κατὰ τοὺς πόθους τοῦ Μὰρ Ἀβραάμ. Διότι ἀπεστάλη μὲν αὐτῷ ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Βαβυλῶνος ὡς βοηθὸς αὐτοῦ Ἐπίσκοπος ὁ Μὰρ Συμεών, δυστυχῶς ὅμως ὁ τελευταῖος οὗτος φιλόδοξος ὢν καὶ πολυπράγμων, ἤρχισεν ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς ἀφίξεως αὐτοῦ εἰς Malabar νὰ παρέχῃ πράγματα εἰς τὸν Μὰρ Ἀβραάμ, ὃν καὶ ἐζήτει διὰ παντὸς τρόπου νὰ ὑποσκελίσῃ καὶ ὁριστικῶς νὰ ἀντικαταστήσῃ εἰς τὴν διοίκησιν τῆς Ἐπαρχίας, προκαλέσας οὕτω νέον σχίσμα μεταξὺ τῶν αὐτόθι ἰθαγενῶν Χριστιανῶν.

Ὁ Μὰρ Ἀβραὰμ πρὸ τῆς καταστάσεως ταύτης καὶ πρὸς ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τοῦ ἰσχυροῦ αὐτοῦ ἀντιπάλου, κατέφυγεν εἰς τοὺς Πορτογάλους καὶ ἐζήτησε τὴν ἀπέλασιν τοῦ Μὰρ Συμεών, ὡς ἀντιτασσομένου εἰς τὰ κελεύσματα τῆς Ρώμης. Οἱ Φραγκισκανοὶ διὰ νὰ ἐπιτείνουν τὸ μεταξὺ τῶν ἰθαγενῶν Χριστιανῶν δημιουργηθὲν σχίσμα, ἐφάνησαν ὅτι τάσσονται μᾶλλον ὑπὲρ τοῦ Μὰρ Συμεών, ὃν καί, ὑποστηρίζοντες παρασκηνιακῶς, συνεβούλευσαν ὅπως μεταβῇ εἰς Ρώμην διὰ νὰ ἑδραιώσῃ δῆθεν καλλίτερον τὴν θέσιν αὐτοῦ. Συμμορφωθείς, κατ' ἀνάγκην, πρὸς τὴν σύστασιν ταύτην τῶν Φραγκισκανῶν ὁ Μὰρ Συμεὼν μετέβη εἰς Ρώμην, ἔνθα ὅμως, ἀντὶ νὰ τύχῃ ὑποστηρίξεως, ἐξηναγκάσθη νὰ ὁμολογήσῃ τὰ παραπτώματα αὐτοῦ, ἐξορισθεὶς δὲ εἰς Πορτογαλίαν, ἀπέθανε μετὰ μακρὰς περιπετείας περὶ τὸ 1599 εἰς μοναστήριον τῶν Φραγκισκανῶν ἐν Λισαβῶνι. Καὶ μετὰ τὴν ἐξορίαν ὅμως τοῦ Μὰρ Συμεών, τὸ σχίσμα μεταξὺ τῶν ἰθαγενῶν Χριστιανῶν ἐξηκολούθει, παραταθὲν ἐπὶ μίαν δεκαετίαν, ἐν τῷ προσώπῳ ἰθαγενοῦς τινος ἱερέως, ὀνόματι Ἰακώβου, ὅν, ἐκ λόγων προνοίας, ὁ Μὰρ Συμεών, πρὸ τῆς μεταβάσεως αὐτοῦ εἰς Ρώμην, εἶχε διορίσει γενικὸν αὐτοῦ ἀρχιερατικὸν ἐπίτροπον (101).

Ὁ Μὰρ Ἀβραὰμ προσκληθεὶς ἐπανειλημμένως νὰ παραστῇ εἰς τὰς ἐν

(100) F. E. Keay, A History of the Syrian Church in India p. 34.

(101) Vacant, Dictionnaire de Theologie Catholique Tom. XIV, col. 3105, καὶ F. E. Keay, A History of the Syrian Church in India page 34.

Goa ὑπὸ τῆς αὐτόθι Ρωμαιοκαθολικῆς Ἀρχιεπισκοπῆς συγκαλουμένας ἑκάστοτε ἐπαρχιακὰς Συνόδους ἀπέφευγεν ἐπιτηδείως νὰ μεταβῇ, ἐπικαλούμενος πάντοτε τὸ προβεβηκὸς τῆς ἡλικίας αὐτοῦ (102). Τῷ 1590 μάλιστα ἠρνήθη ἐπισήμως πλέον νὰ χειροτονήσῃ κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ λατινικοῦ Τυπικοῦ τοὺς ἀποφοίτους τοῦ Σεμιναρίου τῆς Vaïpicotta (103). Η στάσις αὕτη τοῦ Μὰρ Ἀβραάμ, μαρτυροῦσα τοὺς δεσμοὺς καὶ τὴν ἀφοσίωσιν αὐτοῦ πρὸς τὴν Νεστοριανὴν Ἐκκλησίαν, ὑπὸ τὴν σκιὰν τῆς ὁποίας ἐγεννήθη, ἀνετράφη καὶ ἔζησε καθ' ὅλην τὴν περιπετειώδη σταδιοδρομίαν αὐτοῦ, ἦτο πολὺ φυσικὸν ὅπως ἐξοργίσῃ τοὺς Ρωμαιοκαθολικοὺς κύκλους, οἱ ὁποῖοι ἤθελον νὰ πιστεύουν, ὅτι ὁ Μὰρ Ἀβραὰμ εἶχε προσχωρήσῃ ὁριστικῶς εἰς τοὺς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρώμης.

Τὴν 27ην Ἰανουαρίου τοῦ ἔτους 1595 ὁ Πάπας Κλήμης ὁ XIII, ἀνέθηκεν εἰς τὸν Ρωμαιοκαθολικὸν Ἀρχιεπίσκοπον τῆς Goa Ἀλέξιον Μενέζην τὴν ἐντολὴν ὅπως προέλθῃ εἰς ἀνακρίσεις ἐπὶ τῶν δοξασιῶν καὶ τῆς ζωῆς καθόλου τοῦ Μὰρ Ἀβραάμ (104). Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀλέξιος Μενέζης, κληρικὸς ἰσχυροῦ χαρακτῆρος καὶ ἐξαιρετικῶν ἱκανοτήτων, ἔχων ἅμα καὶ τὴν πολιτικὴν ὑποστήριξιν τῶν Πορτογάλων, ἔσπευσεν ἀμέσως ὅπως ἐκπληρώσῃ τὴν ἀνατεθεῖσαν αὐτῷ ὑπὸ τοῦ ρωμαίου ποντίφηκος ἐντολήν. Συμπληρώσας ἐντὸς ὀλίγου χρονικοῦ διαστήματος τὸ ἀνακριτικὸν αὐτοῦ ἔργον καὶ σχηματίσας ἐξ αὐτοῦ τὴν πεποίθησιν ὅτι ὄντως ὁ Μὰρ Ἀβραάμ, ὡς ἀσταθὴς περὶ τὴν πίστιν καὶ ἐμμένων μᾶλλον εἰς τὰς ὑπὲρ τοῦ Νεστοριανισμοῦ δοξασίας αὐτοῦ, ἦτο ἔνοχος, διέταξε τὴν ἄμεσον σύλληψιν αὐτοῦ. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Μὰρ Ἀβραάμ, ἀντιληφθεὶς τὰς διαθέσεις καὶ τὸν σκοπὸν τῆς ἀποστολῆς τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξίου Μενέζη, κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ εἰς Angamali, ἥτις εὑρίσκετο ἔξω τῆς ἀκτῖνος τῆς πορτογαλικῆς ἐπιρροῆς. Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος ὅμως Ἀλέξιος Μενέζης, ἀνὴρ ἀποφασιστικοῦ χαρακτῆρος καὶ ἀνένδοτος εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν σχεδίων αὐτοῦ, ἦτο διατεθειμένος ὅπως, πάσῃ θυσίᾳ, φθάσῃ εἰς τὸ τέρμα τῆς ἀποστολῆς αὐτοῦ, ἡ ὁποία ἕνα καὶ μόνον σκοπὸν εἶχε, νὰ

(102) E. M. Philip, The Indian Church of St Thomas p. 110.

(103) Vacant, Dictionnaire de Theologie Catholique, Tom. XIV col. 3106.

(104) G. Beltrami, La Chiesa caldea nel secolo dell' Unione, εἰς τὴν Oriental Christ. tom, XXIX, fasc. 83, p. 248—250.

Vacant, Dictionnaire de Theologie Catholique, Tom. XIV col. 3106.

ὑποτάξῃ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Malabar εἰς τὸν Πάπαν (105).

Κατόπιν, λοιπόν, τῆς εἰς Angamali διαφυγῆς τοῦ Μὰρ Ἀβραάμ, ἡ ὁποία ἀντὶ ὁπωσδήποτε νὰ ἀμβλύνῃ, ἠκόνισεν ἔτι πλέον τὴν θέλησιν καὶ τὸν ζῆλον τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξίου Μενέζη, ὅστις ἔχων ὑπ' ὄψει ὅτι ὁ διαφυγὼν Μὰρ Ἀβραὰμ καὶ ἐὰν δὲν εὑρίσκετο, ἀσφαλῶς θὰ ἐπεδίωκεν ὅπως ἔλθῃ εἰς ἐπαφὴν μετὰ τοῦ Πατριάρχου Βαβυλῶνος, ἐπέτυχεν ὅπως δοθῇ αὐστηρὰ ἐντολὴ νὰ ἀπαγορευθῇ ὁπωσδήποτε ἡ εἰς τοὺς ὑπὸ πορτογαλικὸν ἔλεγχον εὑρισκομένους λιμένας εἴσοδος οἱουδήτινος προσώπου, περὶ τοῦ ὁποίου θὰ ὑπῆρχε καὶ ἡ ἐλαχίστη ἔτι πιθανότης ὅτι ἦτο ἀπεσταλμένος τοῦ Πατριάρχου Βαβυλῶνος. Πράγματι κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας ἐθεάθη ἐν Ὀρμοὺζ τοῦ Περσικοῦ κόλπου Ἐπίσκοπος, ὅστις καὶ συνελήφθη, καθ' ὃν χρόνον ἡτοιμάζετο νὰ ἀποπλεύσῃ λάθρα διὰ τὰς Ἰνδίας. Καὶ ἄλλα ἐπίσης πρόσωπα, θεωρούμενα ὕποπτα, συνελαμβάνοντο σχεδὸν καθ' ἡμέραν (106).

Παραλλήλως πρὸς τὰς ἐνεργείας αὐτοῦ ταύτας, ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀλέξιος Μενέζης κατέβαλε πᾶσαν προσπάθειαν, ὅπως προσεταιρισθῇ τὸν γνωστὸν ἰθαγενῆ ἱερέα Ἰάκωβον, ὅν, ὡς εἴδομεν, ὁ Μὰρ Συμεὼν εἶχε διορίσῃ γενικὸν αὐτοῦ ἀρχιερατικὸν ἐπίτροπον. Ἡ προσπάθεια ὅμως αὕτη τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξίου Μενέζη, προσέκρουσεν εἰς τὴν σθεναρὰν ἀντίστασιν τοῦ ἱερέως Ἰακώβου, ὁ ὁποῖος καὶ παρέμεινε πιστὸς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν αὐτοῦ μέχρι τοῦ μετ' ὀλίγον ἐπελθόντος θανάτου αὐτοῦ.

Ἐν τῷ μεταξὺ τῷ 1597 ἐπῆλθε καὶ ὁ θάνατος τοῦ Μὰρ Ἀβραάμ, ὅστις παρ' ὅλον ὅτι, ὡς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εἴδομεν, πολλάκις, ἐξαγοραζόμενος τὸν καιρόν, συνειργάσθη μετά τε τῶν Ἰησουϊτῶν καὶ τῶν Πορτογάλων εἰς βαθμὸν ὥστε νὰ ἀφίνῃ τὴν ἐντύπωσιν ὅτι προσεχώρησεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ρώμης, οὐχ ἧττον παρέμεινε πιστὸς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῶν πατέρων αὐτοῦ (107).

---

(105) E. M. Philip, The Indian Church of St Thomas, p. 110.

(106) F. E. Keay, A. History of the Syrian Church in India p. 35.

(107) F. E. Keay, ἐνθ' ἀνωτέρω. Αἱ γνῶμαι τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν συγγραφέων ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ διΐστανται. Καὶ κατὰ μὲν τὸν P. Du Jarric, Thesavrus rerum indicarum, p. 614, ὁ Μὰρ Ἀβραὰμ ἀπέθανεν ἐν κοινωνίᾳ μετὰ τῆς Ἐκκλησίας Ρώμης. Κατὰ τοὺς Πορτογάλους ὅμως συγγραφεῖς καὶ δὴ τὸν P. Castets S. J. (Βλέπ. Beltrami, La chiesa caldea nel secollo dell' Unione, εἰς τὴν Orient. Christ. p. 118) ὁ Μὰρ Ἀβραὰμ ἀπέθανεν ἐμμένων ὅσον οὐδέποτε εἰς τὰς ὑπὲρ τοῦ Νεστοριανισμοῦ αἱρετικὰς αὐτοῦ δοξασίας. Vacant, Dictionnnaire de Theologie Catholique, Tom. XIV col. 3106—3107.

Καὶ εἶχε μὲν τὴν διορατικότητα ὁ Μὰρ 'Αβραὰμ ὅπως, ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ, διορίσῃ γενικὸν ἀρχιερατικὸν 'Επίτροπον τὸν 'Αρχιδιάκονον Γεώργιον, οὐχ ἧττον ὅμως καὶ ἡ 'Εκκλησία τῆς Ρώμης δὲν ἔμεινεν ἀδρανὴς (108). 'Ο 'Αρχιεπίσκοπος τῆς Goa 'Αλέξιος Μενέζης, εὑρισκόμενος εἰς Damaun, βορείως τῆς Bombay, καὶ ἐκπληρῶν σχετικὴν ἐντολὴν τοῦ Πάπα Κλήμεντος τοῦ VIII, ἔσπευσεν, εὐθὺς ἅμα τῷ θανάτῳ τοῦ Μὰρ 'Αβραάμ, ὅπως ἀναθέσῃ ἐξ ὀνόματος τῆς ῞Εδρας, τὴν διοίκησιν τῶν ἐν Μαλαμπὰρ Χριστιανῶν εἰς τὸν 'Ιησουΐτην Κληρικὸν P. François Roz, ὅστις, λόγῳ τῆς ἐπὶ δωδεκαετίαν ἀναστροφῆς αὐτοῦ μετὰ τῶν ἰθαγενῶν, ἐγνώριζεν, ὅσον ὀλίγοι, ὄχι μόνον τὴν γλῶσσαν, τὴν νοοτροπίαν καὶ τὴν ψυχολογίαν τῶν ἰθαγενῶν, ἀλλὰ καὶ τὰς ἀνάγκας καὶ τὰ προβλήματα τῆς 'Εκκλησίας αὐτῶν. Κατὰ τὴν ἐπάνοδον ὅμως τοῦ 'Αρχιεπισκόπου 'Αλεξίου Μενέζη εἰς Goa, τὸ ἐπαρχιακὸν αὐτοῦ Συμβούλιον, διασκεφθὲν ἐπὶ τοῦ ζητήματος καὶ λαβὸν ὑπ' ὄψιν ὅτι ὁ διορισμὸς τοῦ P. François Roz θὰ προσέκρουεν, ἀσφαλῶς, τόσον εἰς τὸ ἐθνικὸν αἴσθημα τῶν ἰθαγενῶν, ὅσον καὶ εἰς τὴν προσωπικὴν φιλοτιμίαν τοῦ 'Αρχιδιακόνου Γεωργίου, ὅστις, διορισθεὶς ὑπὸ τοῦ Μὰρ 'Αβραὰμ καὶ ἀναλαβὼν ἤδη τὴν διοίκησιν, δὲν θὰ ἦτο ποτὲ δυνατὸν νὰ παραχωρήσῃ ταύτην εἰς ἄλλον, ἀπεφάσισεν ὅπως, διὰ λόγους σκοπιμότητος, ἀνακληθῇ ὁ διορισμὸς τοῦ François Roz καὶ ἀναγνωρισθῇ ὁ ἤδη ὑπὸ τοῦ Μὰρ 'Αβραὰμ γενόμενος διορισμὸς τοῦ 'Αρχιδιακόνου Γεωργίου, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅμως ὅπως δεχθῇ οὗτος, ὡς συμβούλους ἐν τῇ διοικήσει, τὸν 'Ιησουΐτην P. François Roz καὶ τὸν Διευθυντὴν τοῦ ἐν Vaïpicotta Σεμιναρίου (109). Διὰ τοῦ ἑλιγμοῦ τούτου ὁ 'Αρχιεπίσκοπος 'Αλέξιος Μενέζης καὶ τὸ 'Επαρχιακὸν αὐτοῦ Συμβούλιον, ἐπεδίωκον ὅπως ἀφ' ἑνὸς μὲν διαθρύψουν τὴν προσωπικὴν φιλοδοξίαν τοῦ 'Αρχιδιακόνου Γεωργίου, ἐλ-

---

(108) 'Ο 'Αρχιδιάκονος, παρὰ τῇ 'Ιακωβιτικῇ 'Εκκλησίᾳ, εἶναι ὁ πρῶτος, μετὰ τὸν 'Επίσκοπον, ἀξιωματοῦχος Κληρικός. 'Εκπροσωπῶν καὶ ἀντικαθιστῶν τὸν 'Επίσκοπον ἐν τῇ διοικήσει τῆς 'Επαρχίας, ἔχει εὐρεῖαν διοικητικὴν καὶ δικαστικὴν ἔτι δικαιοδοσίαν. Résolutions canoniques des Perses, 134, 135, Nau, p. 99. Bedjan, p. 96.

Τὰ κατὰ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ 'Αρχιδιακόνου καθορίζουν σχετικοὶ κανόνες τοῦ Νομοκάνονος τοῦ Βαρεβραίου. Nomocanon Gregorii Bar—Hebroei, edit. Bedjan, Paris, 1898, p. 85.

(109) G. Beltrani, La chiesa catdea nel secolo dell unione, εἰς τὴν Orient. Christ. Tom. XXIV, p. 120.

πίζοντες ὅτι διὰ τῆς ἀναγνωρίσεως τῆς ἰδιότητος αὐτοῦ, ὡς γενικοῦ ἀρχιερατικοῦ Ἐπιτρόπου, δημιουργοῦν εἰς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ εὐνοϊκὸν ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρώμης κλῖμα, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὅπως ἀσκοῦν οὐσιαστικὸν ἐπὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ ἔλεγχον διὰ τῆς τοποθετήσεως παρ' αὐτῷ δύο συμβούλων τῆς ἀπολύτου αὐτῶν ἐμπιστοσύνης. Καὶ τὸ ἰησουϊτικὸν ὅμως τοῦτο σχέδιον ἐναυάγησεν.

Ὁ Ἀρχιδιάκονος Γεώργιος, Κληρικὸς εὐφυὴς καὶ στερρῶς ἐχόμενος τῶν πατρώων, ἐνῷ κατ' ἀρχὰς ἐφαίνετο συνεργαζόμενος, ἐξ ἀνάγκης, μετὰ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρώμης, ἀντιληφθεὶς τοὺς σκοποὺς τοῦ ἰησουϊτικοῦ σχεδίου, ἀπέκρουσε κατηγορηματικῶς τὴν γενομένην αὐτῷ ὑπὸ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξίου Μενέζη πρότασιν, συγκαλέσας δὲ ἀμέσως ἐν Angamali Γενικὴν Κληρικολαϊκὴν Συνέλευσιν, ἐπετέθη δριμύτατα ἐναντίον τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας καὶ συνέστησεν ἐμμονὴν εἰς τὴν πίστιν τῶν πατέρων καὶ ἀφοσίωσιν εἰς τὸν νεστοριανὸν Πατριάρχην Βαβυλῶνος (110).

Ἡ θερμὴ ἔκκλησις τοῦ Ἀρχιδιακόνου Γεωργίου, ὑπῆρξε τὸ ἔναυσμα ὅπως ἐκραγῇ ἡ ἐναντίον τῆς Ρώμης ἀγανάκτησις τῶν μελῶν τῆς Συνελεύσεως, ἡ ὁποία καὶ ὁμοφώνως ἀπεφάσισεν ὅπως παράσχῃ εἰς τὸν Ἀρχιδιάκονον Γεώργιον τὴν ἀμέριστον αὐτῆς ὑποστήριξιν ἐν τῷ ὑπὲρ τῆς προασπίσεως τῶν πατρώων δογμάτων ἀγῶνι. Καὶ δὲν ὑπάρχει μὲν ἀμφιβολία, ὅτι ἡ Κληρικολαϊκὴ Συνέλευσις, διὰ τῶν ἀποφάσεων αὐτῆς, ἐζήτησεν ἁπλῶς νὰ προστατεύσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν, τὴν ἰδιομορφίαν, τὰ ἔθιμα καὶ τὰς παραδόσεις τῆς Ἐκκλησίας τῶν ἰθαγενῶν ἀπὸ πάσης λατινικῆς ἐπιδράσεως καὶ ἐπιβουλῆς. Δὲν κατώρθωσεν ὅμως, δυστυχῶς, νὰ προλάβῃ καὶ τὰς ἀκρότητας τοῦ λαοῦ, ὁ ὁποῖος ἔσπευσεν, ἀσυγκράτητος, ὅπως ἐκδιώξῃ ἐκ τῶν χωρίων διὰ βιαίων μέσων τοὺς Λατίνους Ἱερεῖς, ἐξ ὧν δύο, μάλιστα, μόλις καὶ διέφυγον τὸν θάνατον. Ἀλλὰ μήπως κατώρθωσε ποτέ, ἐν τῇ πορείᾳ τῆς ἱστορίας, ἡ γλῶσσα τῆς φρονήσεως νὰ συνετίσῃ τὸν φανατισμόν !

Πληροφορηθεὶς τὰ συμβάντα ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Μενέζης, ἐζήτησεν ὅπως συναντηθῇ μετὰ τοῦ Ἀρχιδιακόνου Γεωργίου. Μὴ πραγματοποιηθείσης ὅμως τῆς συναντήσεως, λόγῳ τοῦ διεξαγομένου μεταξὺ δύο Raja τῆς περιοχῆς ἐκείνης πολέμου, ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Μενέζης, ἐκάλεσε δι' ἐπιστολῆς τὸν Ἀρχιδιάκονον Γεώργιον ὅπως ὑποταγῇ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν

(110) E. M. Philip, The Indian Church of St Thomas, p. 110—111.

τῆς Ρώμης. Ὁ Ἀρχιδιάκονος Γεώργιος ἀκολουθῶν τὴν αὐτὴν καὶ οἱ προκάτοχοι αὐτοῦ πολιτικὴν καὶ ἐπιθυμῶν ὅπως ἀποφύγῃ σύγκρουσιν πρὸς τὸν πανίσχυρον Ἀρχιεπίσκοπον Μενέζην, ἀπαντῶν ἐδήλωσεν ὅτι θὰ ἦτο πρόθυμος ὅπως συμφιλιωθῇ καὶ συνεργασθῇ μετὰ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρώμης ὑπὸ τὸν ὅρον ὅπως ἀποκλεισθῶσι τῶν σχετικῶν διαπραγματεύσεων οἱ Ἰησουΐται. Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Μενέζης, συμμορφούμενος πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν ταύτην τοῦ Ἀρχιδιακόνου Γεωργίου, ἀπέστειλεν ἐπὶ τούτῳ Φραγκισκανὸν Ἱερέα, πρὸς ὃν ὁ Ἀρχιδιάκονος ἀνέλυσε τὰς ἀπόψεις αὐτοῦ, ἐπιδοὺς ἅμα καὶ σχετικὸν ὑπόμνημα. Μὴ ἱκανοποιηθεὶς ὅμως ἐκ τοῦ περιεχομένου τοῦ ὑπομνήματος ὁ Ἀρχιεπίσκοπος ὑπεχρέωσε τὸν Ἀρχιδιάκονον ὅπως ἐπαναλάβῃ τὴν ἀπολογίαν αὐτοῦ ἐν τῇ ἐν Vaïpin Ἐκκλησίᾳ τῶν Φραγκισκανῶν, παρὰ τῶν ὁποίων καὶ ἐξηναγκάσθη ὅπως ὑπογράψῃ μετάφρασιν τῆς ἀπολογίας αὐτοῦ εἰς τὴν πορτογαλικὴν γλῶσσαν. Καὶ οἱ μὲν Φραγκισκανοὶ ἐχαιρέτισαν τὸ γεγονὸς ὡς ἐκδήλωσιν ὑποταγῆς τοῦ Ἀρχιδιακόνου εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ρώμης, οἱ Ἰησουΐται ὅμως, γνωρίζοντες καλλίτερον τὴν νοοτροπίαν τῶν ἰθαγενῶν καὶ ἐκ συστήματος καχύποπτοι, ἦσαν, μᾶλλον, ἐπιφυλακτικοί. Πράγματι ὁ Ἀρχιδιάκονος, εὐθὺς ὡς ἐπανέκαμψεν εἰς Malabar ἐδήλωσεν ὅτι ἐν Vaïpin ἀνεγνώρισεν ἁπλῶς τὸν Πάπαν ὡς ἀρχηγὸν τῆς λατινικῆς μόνον Ἐκκλησίας, καὶ ὅτι, ὑπογράψας, ἄκων καὶ μὴ βουλόμενος, τὴν πορτογαλικὴν μετάφρασιν τῆς ἀπολογίας αὐτοῦ, οὐδεμίαν ἀπέδιδεν εἰς τὸ ἔγγραφον τοῦτο σημασίαν (111). Αἱ δηλώσεις αὗται τοῦ Ἀρχιδιακόνου ἐξώργισαν τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Μενέζην, ὅστις καὶ ἀπεφάσισεν ὅπως, ἐξέλθῃ εἰς περιοδείαν καὶ ἐπισκεπτόμενος τὰς ἐν Μαλαμπὰρ Κοινότητας τῶν ἰθαγενῶν ἐξετάσῃ καὶ ἐκκαθαρίσῃ ὁ ἴδιος πλέον τὴν κατάστασιν (112).

---

(111) F. E. Keay, A History of the Syrian Church in India, p. 36.

(112) E. M. Philip, The Indian Church of St Thomas, p. 111. Vacant, Dictionnaire de Theologie Catholique, Tom. XIV, col. 3107. Τὰ κατὰ τὴν περιοδείαν ταύτην περιγράφει ἐν λεπτομερείᾳ ὁ αὐγουστίνος Μοναχὸς Antoine de Gouvea εἰς τὸ ἔργον αὐτοῦ Jordana do Arcebispo de Goalanar, Coimbre, 1606, 6 καὶ 152 fol.

Ὁ συγγραφεὺς εἰς τὸν πρόλογον τοῦ ὡς ἄνω ἔργου ἀναφέρει ὅτι ἤντλησε τὰς πληροφορίας αὐτοῦ ἐκ τῶν συνοδευσάντων τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Μενέζην δύο συμβούλων αὐτοῦ P. Bras de Sainte —Marie καὶ τοῦ P. François Roz. Ὁ P. Antoine de Gouvea ὑπολογίζων τοὺς ἰθαγενεῖς, κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, περὶ τὰς 70.000, περιγράφει, ἀπὸ λατινικῆς, βεβαίως, πλευ-

Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Μενέζης, ἐκκινήσας ἐκ Goa τὴν 27ην Δεκεμβρίου τοῦ ἔτους 1598 καὶ συνοδευόμενος ὑπὸ πολυπληθοῦς ἐνόπλου ἀκολουθίας ἀφίκετο κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1599 ἐν Cochin, ἔνθα καὶ ἐγένετο τιμητικώτατα δεκτός. Ἐπισκεφθεὶς τὴν ἐπομένην τῆς ἀφίξεως αὐτοῦ τὸν Raja τῆς πόλεως, ὅστις καὶ ἐθεωρεῖτο ὁ ἰσχυρότερος τῶν ἀρχόντων τῆς ἀκτῆς τοῦ Malabar, ἐπέτυχεν ὅπως ἐξασφαλίσῃ τὴν φιλίαν καὶ ὑποστήριξιν αὐτοῦ πρὸς ὑποταγὴν τῶν ἰθαγενῶν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ρώμης (113).

(Συνεχίζεται) † Ὁ Σάρδεων ΜΑΞΙΜΟΣ

ρᾶς, τὰς ἔναντι τούτων σχέσεις τῶν Πορτογάλων ἱεραποστόλων, ἐπιχειρῶν ὅπως δικαιολογήσῃ τὴν τηρηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Μενέζη, καθ' ἅπαν τὸ διάστημα τῆς περιοδείας αὐτοῦ, στάσιν.

(113) Ὁ E. M. Philip εἰς τὸ ἔργον αὐτοῦ The Indian Church of St. Thomas σελ. 111 ὑποστηρίζει τὴν ἄποψιν ὅτι ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Μενέζης ἐξησφάλισε τὴν φιλίαν καὶ ὑποστήριξιν τοῦ Raja τοῦ Cochin καὶ διότι ὁ τελευταῖος οὗτος ἦτο σύμμαχος τῶν Πορτογάλων, ἀλλὰ κυρίως καὶ πρὸ παντὸς διότι ἐδωροδοκήθη ὑπὸ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου διὰ ποσοῦ 30.000 δουκάτων.

ΑΙ ΒΥΖΑΝΤΙΝΑΙ ΕΙΚΟΝΕΣ

(ΑΠΟ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗΣ ΑΠΟΨΕΩΣ)

ΚΑΤΑ ΤΑ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ἔτη αἱ βυζαντιναὶ εἰκόνες ἤρχισαν εὐρύτατα νὰ ἐκτιμῶνται μεταξὺ τῶν ἐπιστημόνων, τῶν καλλιτεχνῶν καὶ ἄλλων ἐκλεκτῶν κύκλων.

Οἱ τεχνοκρῖται καὶ οἱ ἱστορικοὶ τῆς τέχνης ἤρχισαν νὰ βλέπουν εἰς τὰς παρανοημένας καὶ ἐπὶ αἰῶνας περιφρονημένας αὐτὰς εἰκόνας ἕνα ἀξιόλογον κλάδον τῆς Ζωγραφικῆς μὲ ἰδιαιτέρους νόμους καὶ ὡρισμένην ἐξέλιξιν. Ἀπεκάλυψαν ἕνα κόσμον ὑγιοῦς καλλιτεχνικῆς δημιουργίας, στενώτατα συνηνωμένον μὲ τὸ δόγμα τῆς θρησκείας μας καὶ μὲ τὰ βαθύτατα θρησκευτικὰ συναισθήματα τοῦ λαοῦ.

Ἂν εἰς τὴν Δύσιν ἡ ὑψηλὴ τέχνη ἐξυπηρέτησε καὶ τὴν κοσμικὴν ζωήν, εἰς τὰς ἑλληνικὰς καὶ λοιπὰς ὁμοδόξους χώρας καὶ γενικῶς εἰς τὴν χριστιανικὴν Ἀνατολὴν — μέχρι τοῦ παρελθόντος ἀκόμη αἰῶνος, ὁπότε ἤρχισε γοργὸς ὁ ἐξευρωπαϊσμός των — αἱ εἰκόνες καὶ αἱ τοιχογραφίαι τῶν ἐκκλησιῶν ἀπερρόφων ὅλας τὰς καλλιτεχνικὰς δυνάμεις καὶ ἀντεπροσώπευον οὕτω τὴν πνευματικὴν καὶ ἀκμαίαν θρησκευτικὴν ζωὴν τῶν περασμένων γενεῶν.

Σήμερον αἱ παλαιαὶ αὐταὶ εἰκόνες τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν ἐξετάζονται ὑπὸ τῶν ξένων τεχνοκριτῶν καθαρῶς ὡς ἔργα τέχνης, κατατάσσονται εἰς σχολὰς καὶ ἀναζητεῖται ὑπὸ τὴν μετριόφρονα ἀνωνυμίαν των ἡ προσωπικότης τῶν ζωγράφων.

Μεταξὺ τῶν Καλλιτεχνῶν ἡμετέρων καὶ ξένων, αὐξάνει καθ' ἡμέραν ὁ κύκλος ἐκείνων οἱ ὁποῖοι εὑρίσκουν εἰς τὰς βυζαντινὰς εἰκόνας πηγὴν ἐμπνεύσεως καὶ μελέτης.

Ἀφ' ὅτου ἡ σύγχρονος Τέχνη ἔκαμε στροφὴν ἀπὸ τὸν δρόμον τοῦ πραγματισμοῦ, τὸν ὁποῖον ἠκολούθει ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς Ἀναγεννήσεως μὲ ἀνεξάντλητον διδάσκαλον τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν Τέχνην, ἐζήτησε δέ, ἀπομακρυνομένη ἀπὸ τὰς χιλιομεταχειρισμένας φυσικὰς φόρμας, νὰ δώσῃ ἔκφρασιν εἰς τὸν ἐσωτερικὸν κόσμον τοῦ ἀνθρώπου καὶ μορφὴν εἰς τὸν βαθύτερον χαρακτῆρά του, ἐπῆρε —χωρὶς νὰ τὸ γνωρίζῃ— τὸν ἴδιον δρόμον τὸν ὁποῖον εἶχε διανύσει ἐπὶ αἰῶνας ἡ Βυζαντινὴ Τέχνη. Ἀπὸ τότε ἤρχισε νὰ ἀποκαλύπτεται εἰς τὰ μάτια τῶν συγχρόνων Καλλιτεχνῶν : ποίους θησαυροὺς ὑψηλῆς ἰδεαλιστικῆς τέχνης ἐνέκλειον αἱ νομιζόμεναι ὡς ξηραί, ἀφύσικοι καὶ ἀποστεωμέναι βυζαντιναὶ εἰκόνες. Εἶδαν ὅτι τὰ πρόσωπα αὐτά, τὰ ἐστερημένα φυσικότητος καὶ ὀρθῆς προοπτικῆς ἀποδό-

σεως, εἶχον καλλιεργημένα καὶ ὡρίμως ἐξειλιγμένα—ἂν καὶ συχνὰ τόσον ἁπλουστευμένα—ἄλλα ζωγραφικὰ μέσα καὶ ἄλλας αἰσθητικὰς ἀξίας, διὰ τῶν ὁποίων ἐπιτυγχάνουν νὰ παίρνουν μορφὴν ὀπτασιῶν Κόσμου ὑπερφυσικοῦ καὶ ν' ἀποτυπώνουν τὴν βαθυτάτην κατάνυξιν ποὺ ἐγέμιζε τὴν ψυχὴν τῶν ἀγνώστων δημιουργῶν των.

Ἡ ὁλοὲν γενικευομένη αὐτὴ ἐκτίμησις ἔφερεν εἰς τὸ ἐμπόριον τὰς εἰκόνας· εἰς τὰς ἡμέρας μας δὲ αἱ τιμαί των ἔφθασαν εἰς δυσθεώρητα ὕψη. Κάθε παλαιὰν καὶ μαυρισμένην εἰκόνα, ἀρχίζει νὰ περιβάλλῃ ὁ πέπλος ἀκαταλήπτου θαυμασμοῦ. Τείνομεν οὕτω νὰ φθάσωμεν καὶ ἐδῶ εἰς τὴν ὑπερβολὴν καὶ τὸν σνομπισμόν. Μέγας ἀριθμὸς εἰκόνων καὶ ἰδίως μεταγενεστέρων, αἵτινες εἶναι ἔργα μετρίων ἀντιγραφέων, δὲν δικαιολογοῦν πάντοτε τοὺς ἀμέτρους θαυμασμούς, οἱ ὁποῖοι τοὐναντίον συγχίζουν καὶ ἐμποδίζουν νὰ κατανοηθῇ ἡ καλλιτεχνικὴ ἀξία καὶ αὐτῶν τῶν καλῶν ἔργων. Διότι ἡ Βυζαντινὴ Τέχνη, περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλην Τέχνην, εἶναι δύσκολον νὰ κατανοηθῇ ἀπὸ τοὺς πολλοὺς—διὰ τοῦτο ἔχει καὶ ὀλίγους ὀπαδούς—διότι δὲν ἔχει τὴν φυσικὴν ὡραιότητα καὶ φαιδρότητα ποὺ ἑλκύει μὲ τὸ πρῶτον βλέμμα. Χρειάζεται προσεκτικὴ παρατήρησις, ἄσκησις καὶ φωτισμένη ἑρμηνεία διὰ νὰ γίνουν καταληπτὰ τὸ βαθύτερο νόημά της καὶ ἡ ἀληθινὴ καλλιτεχνική της ἀξία, νὰ ἀποκαλυφθῇ δὲ ἡ μυστικοπαθὴς καὶ ἡ καθαρῶς πνευματική της ὡραιότης.

*
* *

Ἂς ἴδωμεν τώρα ποῦ ἔγκειται ἡ καλλιτεχνικὴ ἀξία τῶν βυζαντινῶν εἰκόνων ἀλλὰ καὶ τῆς καθόλου βυζαντινῆς ζωγραφικῆς.

Ἡ βυζαντινὴ ζωγραφικὴ ὡς μοναδικόν της σκοπὸν ἔχει νὰ ἐξυπνήσῃ εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ θεατοῦ τὰς πνευματικὰς ὑπερόχους ἱερὰς μορφὰς καὶ νὰ ὑπενθυμίσῃ τὴν δρᾶσίν των καὶ τοὺς ἀγῶνάς των, διὰ τῶν ὁποίων τὰ ἱερὰ πρόσωπα καθυπέταξαν τὸ σῶμα εἰς τὸ πνεῦμα καὶ διὰ τῶν θυσιῶν των ἐθεμελίωσαν τὴν πίστιν.

Διὰ τὴν ἀναπαράστασιν τοῦ πνευματικοῦ τούτου κόσμου ἐχρειάζοντο μέσα ἐκφραστικὰ κατάλληλα διὰ τὸ πνευματικὸν τοῦτο περιεχόμενον. Ὅλαι αἱ μέθοδοι, ὅλα τὰ ζωγραφικὰ μέσα, τὰ ὁποῖα μεταχειρίζονται οἱ ζωγράφοι διὰ νὰ ζωντανεύσουν τὰ ὡραῖα πλαστικὰ σώματα, τὰ ἐκτεταμένα τοπεῖα, τὴν χαρὰν τοῦ φωτὸς καὶ τῶν χρώματα (προοπτική, φωτοσκίασις κλπ.) ἦσαν ὅλως ἀνίσχυρα καὶ ἀνίκανα διὰ τὴν ἔκφρασιν πνευματικοῦ περιεχομένου.

Ἀνεζήτησε τότε ἡ χριστιανικὴ τέχνη ἄλλον δρόμον καὶ ἐπέτυχε δι' ἄλλων μέσων τὴν ἔκφρασιν ταύτην· ἐδημιούργησε νέας αἰσθητικὰς ἀξίας καταλλήλους διὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ νέου ἰδανικοῦ της· αὗται κατὰ τὴν μα-

κραίωνα σταδιοδρομίαν τῆς Βυζαντινῆς Τέχνης ὑφίστανται βεβαίως ἐξέλιξιν καὶ ποικίλαι μεταβολαὶ παρατηροῦνται, χωρὶς ἐν τούτοις νὰ μεταβάλλωνται οἱ κύριοι χαρακτῆρές της.

Ἡ Βυζαντινὴ Τέχνη ἐγκατέλειψε πρῶτον τὴν ἀπόδοσιν τοῦ τοπείου καὶ περιωρίσθη μόνον εἰς τὰ πρόσωπα. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰ πρόσωπα ἀφήρεσε κατὰ τὸ δυνατὸν τὴν παράστασιν τοῦ τόπου· οὔτε σαφὲς ἔδαφος ὑπὸ τοὺς πόδας των ὑπάρχει οὔτε βάθος χώρου ὄπισθέν των διακρίνεται. Τὰ ἁπλᾶ διαγράμματα (αἱ σιλουέται) τῶν μορφῶν διαγράφονται μὲ δύναμιν, τονισμένα μέσα εἰς κυανοῦν ἢ χρυσοῦν βάθος. Δίδεται οὕτως ἡ ἐντύπωσις εἰς τὸν θεατὴν ὅτι τὰ ἱερὰ αὐτὰ πρόσωπα φεύγουν ἀπὸ τὴν γῆν καὶ εὑρίσκονται εἰς τὰς ὑπερκοσμίους σφαίρας ἢ ἐντὸς τῆς χρυσῆς δόξης τοῦ Παραδείσου.

Τὰ πρόσωπα ἔπειτα ἀποδίδονται καθ' ἑαυτὰ μὲ σχηματοποίησιν· ἀπὸ τὰ φυσικά των σχήματα κρατοῦν μόνον ὅ,τι εἶναι ἀπαραίτητον· τὰ σώματα δὲν ἀποδίδονται ὡς ὄγκοι ἀλλ' ἁπλοῦνται μᾶλλον ὡς ἐπιφάνεια· καὶ διὰ τοῦτο ἡ φωτοσκίασις καὶ ἡ προοπτικὴ (τὰ δύο δηλ. κύρια ζωγραφικὰ μέσα ποὺ ἀποδίδουν τὸν ὄγκον) ἐξασθενοῦν καὶ παίζει τὸν κύριον ρόλον ἡ γραμμή. Ἀποδίδονται μὲ ἰσχυρὰν γραμμήν : ἡ σιλουέττα τοῦ σώματος, τῶν μελῶν καὶ τῶν ἐνδυμάτων, ὅπως καὶ αἱ πτυχώσεις, τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ προσώπου, καὶ αὐτὴ ἡ κόμη καὶ τὸ γένειον. Ἡ τοιαύτη ἀπόδοσις τῶν μορφῶν μὲ γραμμάς, καλλιεργηθεῖσα, ἐξελίχθη εἰς θαυμασίαν ἐκφραστικὴν δύναμιν εἰς χεῖρας τῶν βυζαντινῶν καλλιτεχνῶν. Ἡ φωτοσκίασις εἶναι ἐλαφρά, τὸ χρῶμα δὲ κατόπιν μὲ τὰς λαμπράς του ἁρμονίας (ἓν τῶν κυρίων ἐπιτευγμάτων τῆς βυζαντινῆς τέχνης), γεμίζει τὸ σχέδιον, ἀλλὰ καθαρῶς διακοσμητικόν, χωρὶς νὰ παριστάνῃ τὸ φῶς καὶ τὴν ἀτμόσφαιραν, ὡς γίνεται εἰς τὴν φυσικὴν ζωγραφικήν.

Εἰς τὰς ἀρχαιοτέρας εἰκόνας τὰ πρόσωπα παρίστανται ἐντελῶς κατ' ἐνώπιον, οὕτως ὥστε νὰ δίδουν τὴν ἐντύπωσιν τοῦ ἀκινήτου, τοῦ αἰωνίου, τοῦ πνευματικοῦ· μία στροφή, (μία στιγμιαία κίνησις, δίδει ἀμέσως τὴν ἐντύπωσιν τῆς φύσεως, τῆς ζωῆς).

Εἰς τὰ ἀκίνητα αὐτὰ σώματα δίδεται συχνὰ καὶ ἄλλη ἔκφρασις, ἡ τοῦ ὑπερφυσικοῦ, διότι εἰκονίζονται ὅλως ἄσαρκα καὶ πανύψηλα περιτυλιγμένα εἰς πολυπτύχους μανδύας μὲ τὰς χεῖρας καὶ τὰ ἄκρα ἐν γένει ὑπερβολικῶς μικρά. Ἀλλὰ ἡ κυρία προσπάθεια πρὸς ἔκφρασιν συγκεντρώνεται εἰς τὸ πρόσωπον, διότι τὸ σῶμα παραμένει δευτερεῦον διὰ τὸν ζωγράφον. Τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ προσώπου μεταβάλλουν τὰ φυσικά των σχήματα κατὰ τρόπον τοιοῦτον ὥστε ν' ἀποδίδουν πλήρη τὴν ἐντύπωσιν τοῦ πνευματικοῦ, τοῦ ἐξαϋλωμένου ὄντος. Τὰ μάτια ζωγραφίζονται με-

γάλα ὑπὲρ φύσιν, χωρὶς καμμίαν φυσικὴν λάμψιν· εἶναι ἕνα βλέμμα ποὺ διευθύνεται ἀόριστα ἐμπρὸς καὶ πανταχοῦ μὲ ἀπεριόριστον δύναμιν. Ἡ μύτη ζωγραφίζεται ὑπερβολικὰ λεπτὴ καὶ μακρά, τὸ στόμα ἐντελῶς μικρόν. Οὕτω κατορθοῦται ἀφ' ἑνὸς διὰ τῆς μετατροπῆς αὐτῆς τῶν χαρακτηριστικῶν καὶ ἀφ' ἑτέρου μὲ τὰ διακοσμητικὰ χρώματα ποὺ δὲν ἔχουν τίποτε τὸ φυσικόν, νὰ προσλαμβάνῃ τὸ πρόσωπον ὑπερφυσικὸν χαρακτῆρα.

Ὅταν δὲν ἔχωμεν ἓν πρόσωπον, ἀλλὰ περισσότερα, ἢ εἰκονίζεται σκηνή, κυριαρχεῖ αὐστηρὰ συμμετρία τῶν προσώπων πρὸς ἄλληλα· εἶναι ἕνας ἑνιαῖος ρυθμὸς μὲ ὁμοιομόρφους κινήσεις, ποὺ συντείνει ἐπίσης νὰ ἀφαιρέσῃ ἀπὸ τὰς εἰκόνας κάθε ἐντύπωσιν πραγματικῆς καὶ στιγμιαίας ζωῆς.

Αὐτοὶ εἶναι οἱ κύριοι καὶ ἀρχαιότεροι χαρακτῆρες τῶν βυζαντινῶν εἰκόνων τῆς πρώτης κυρίως χιλιετηρίδος, οἵτινες κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον διετηρήθησαν μέχρι τῶν μεταγενεστέρων χρόνων. Εἰς εἰκόνας τῆς δευτέρας χιλιετηρίδος, οἱ χαρακτῆρες οὗτοι δὲν μᾶς παρουσιάζονται τόσον σχηματικοί. Ἀρκεταὶ εἰκόνες, διασωθεῖσαι ἐκ τῆς ἐποχῆς τῶν Κομνηνῶν καὶ φυλασσόμεναι εἰς διάφορα Μουσεῖα καὶ ἰδιωτικὰς συλλογάς, παρουσιάζουν ἀρκετὴν ὑποχώρησιν εἰς τὸ ἑλληνιστικὸν ρεῦμα ποὺ ἔδιδε πάντοτε περισσοτέραν ἀνθρωπίνην ζωὴν εἰς τὸ πρόσωπον καὶ κίνησιν εἰς τὸ σῶμα.

Τὴν ἐποχὴν τῶν Παλαιολόγων, ὁπότε ἀνθίζει ἡ Βυζαντινὴ ἀναγέννησις, τὰ στοιχεῖα αὐτὰ γίνονται αἰσθητότερα καὶ εἰς τὰς εἰκόνας, ὅπως καὶ εἰς τὴν μνημειώδη ζωγραφικήν. Φωτοσκίασις καὶ ἀνθρωπίνη χάρις δίδεται εἰς τὰ πρόσωπα, βάθος διακρίνεται εἰς τὰς σκηνὰς καὶ ζωηρὰ ἀληθὴς κίνησις εἰς τὰ πρόσωπα, ἡ σύνθεσις δὲ γίνεται ἐλευθέρα. Πάντοτε ὅμως ἡ φυσικότης αὐτὴ ὑποτάσσεται εἰς τὸν κυριαρχοῦντα σχηματικὸν καὶ πνευματικὸν χαρακτῆρα τῆς βυζαντινῆς τεχνοτροπίας.

Τὴν ἐποχὴν τῆς Τουρκοκρατίας, αἱ εἰκόνες ἐπανέρχονται εἰς τοὺς αὐστηροὺς παλαιοὺς τύπους· ἕνα μέρος αὐτῶν συνδυάζει καὶ πάλιν τὴν φυσικότητα—δανεισμένην τώρα πλέον ἀπὸ τὴν Δύσιν—πρὸς τὴν βυζαντινὴν τεχνοτροπίαν καὶ παράγονται ἀρκετὰ ἀξιόλογα ἔργα. Οὕτως, ἂν τὰς βυζαντινὰς εἰκόνας βλέπωμεν ὡς ἔργα φυσικῆς ἀπεικονίσεως, δὲν ἱκανοποιούμεθα· αὐτὸς δὲ ἦτο καὶ ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον αἱ βυζαντιναὶ εἰκόνες ἐπὶ αἰῶνας ἔμειναν ἀπαρατήρητοι. Ἂν ὅμως παρατηροῦνται ὑπὸ τὸν ἀληθῆ των χαρακτῆρα, ληφθῇ δὲ ὑπ' ὄψιν κατὰ πόσον ἡ βυζαντινὴ τέχνη κατώρθωσε νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἀπόδοσιν πνευματικῶν μορφῶν, σύμφωνα μὲ τὰς ἰδέας τῆς ἐποχῆς της, τότε δύνανται νὰ ἐκτιμηθῶσι. Καὶ δὲν δύναται κανεὶς παρὰ νὰ θαυμάσῃ τοὺς βυζαντινοὺς καὶ μεταβυζαντινοὺς

καλλιτέχνας, οἵτινες μὲ τόσην αἴσθησιν καὶ δύναμιν ἐγνώριζον νὰ μεταχειρίζωνται ὅ,τι ἦτο κατάλληλον πρὸς ἔκφρασιν πνευματικοῦ περιεχομένου καὶ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος.

Τὴν βυζαντινὴν τέχνην τὴν ἐμιμήθησαν κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας καὶ οἱ Λατῖνοι καὶ οἱ Σλαῦοι. Δὲν κατώρθωσαν ὅμως ν' ἀποδώσουν οὔτε τὸ χρυσοῦν μέτρον, οὔτε τὴν χαρμόσυνον λεπτότητα, οὔτε τὴν καθαρὰν πνευματικότητα τῶν βυζαντινῶν ἔργων· ὅπου δὲ παρατηροῦνται ταῦτα εἰς μεσαιωνικὰ μνημεῖα τῆς Ἰταλίας ἢ τῶν Βαλκανικῶν ἰδίᾳ χωρῶν—ὡς τῆς Σερβίας, Βουλγαρίας καὶ Ρουμανίας—εἶναι ταῦτα ἔργα Ἑλλήνων ζωγράφων μετακαλουμένων ἐκ Βυζαντίου, μαρτυρούμενα καὶ δι' ἑλληνικῶν ἐπιγραφῶν, αἵτινες συνήθως διὰ σοβινιστικοὺς λόγους παρερμηνεύονται ὑπὸ τῶν λογίων τῶν χωρῶν, εἰς τὰς ὁποίας τὰ μνημεῖα ταῦτα εὑρίσκονται.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α. ΣΩΤΗΡΙΟΥ

Ἀκαδημαϊκὸς—Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

Εἷς Μάρτυς.— Μωσαϊκὸν τοῦ ἐξωτερικοῦ νάρθηκος τῆς Μονῆς τῆς Χώρας (Καχριὲ Τζαμί). Ἔργον τοῦ 14ου αἰῶνος.

ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΟΥ ΑΙΜΙΛΙΑΝΟΥ ΤΣΑΚΟΠΟΥΛΟΥ
ΑΡΧΕΙΟΦΥΛΑΚΟΣ ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΥ

ΠΕΡΙΓΡΑΦΙΚΟΣ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΩΝ ΤΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΥ

Β'

«ΤΜΗΜΑ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΩΝ Ι. ΜΟΝΗΣ ΑΓ. ΤΡΙΑΔΟΣ ΧΑΛΚΗΣ».

(1) ΑΡΙΘΜ. 1 1)

Ὀνομασία

Εὐαγγέλιον 2)

Ἐποχή

Χ αἰῶνος.

Χαρακτηρισμοί

Μεμβρ. 0,35Χ0,26, φ. 330. Μελάνη ὑπόξανθος. Γραφὴ ἀρίστη. Στάχωσις ἐξ ὑφάσματος ἐπὶ ξυλίνων πλακῶν.

Ἐν ταῖς ἀρχαῖς τῶν τμημάτων εὕρηνται κοσμήματα περίχρυσα ποικιλόχροα.

Περιεχόμενον

Περιέχει ἀναγνώσματα Εὐαγγελικὰ τοῦ ὅλου ἐνιαυτοῦ, ὡς καὶ τοι-

---

1) Οἱ ἐντὸς παρενθέσεως ἀριθμοὶ εἶναι οἱ αὔξοντες ἀριθμοὶ σειρᾶς τοῦ οἰκείου τμήματος τῶν Χειρογράφων τῆς Πατριαρχικῆς Βιβλιοθήκης, οἱ δὲ ἐκτὸς παρενθέσεως οἱ ἀρχικοὶ ἀριθμοὶ τῶν Χειρογράφων τῆς Ἱ .Μονῆς τῆς Ἁγ. Τριάδος Χάλκης τῆς ἐπονομαζομένης τοῦ Ἐσόπτρου. Οἱ Κώδικες ἀντεγράφησαν ὡς ἔχουν μετὰ τῶν ἀνορθογραφιῶν των.

2) Εἰς τὰ Χειρόγραφα Εὐαγγελιστάρια, ἄνωθι ἢ κάτωθι τῶν λέξεων, ἐν ἀρχῇ δὲ καὶ ἐν τέλει τῶν φράσεων τοῦ κειμένου ,ὡς ἐν τῷ περιγραφομένῳ Χειρογράφῳ, ἐτίθεντο κατὰ διαφόρους στάσεις ὡρισμένα μουσικὰ σημεῖα, ἐκφωνητικὰ καλούμενα, καὶ ὑποδηλοῦντα τὴν μελικὴν ἀνάγνωσιν τῶν περικοπῶν.

αὖτα τοῦ Μηνολογίου (κατὰ τὰς ἑορτασίμους ἡμέρας καὶ εἰς διαφόρους μνήμας καὶ λιτάς).

Ὁ Κῶδιξ διήρηται εἰς 43 τετράδια ἠριθμημένα καὶ σεσημασμένα κάτωθεν (α—μγ), ὧν τὸ στ´ καὶ κζ´ τετράφυλλον, τὸ λστ´ πεντάφυλλον, τὸ μγ´ ἑξάφυλλον, καὶ τὸ κα´ ἑπτάφυλλον, τὰ δὲ λοιπὰ ὀκτάφυλλα.

ΑΡΙΘΜ. 2

Τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 2 χειρόγραφον τῆς Ἱ. Μονῆς Ἁγίας Τριάδος Χάλκης δὲν εὑρίσκεται σήμερον μεταξὺ τῶν χειρογράφων τῆς ὡς ἄνω Μονῆς.

ΑΡΙΘΜ. 3

Ὡσαύτως καὶ τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 3 χειρόγραφον ἐλλείπει.

(2) ΑΡΙΘΜ. 4

Ὀνομασία

Εὐαγγέλιον

Ἐποχή

XI αἰῶνος.

Χαρακτηρισμοί

Μεμβρ. 3) 0,26Χ0,16. φ. 247. Στάχωσις ἐκ δέρματος ἐρυθροῦ ἐπὶ ξυ-

3) Τὰ ἀρχαιότερα ἐπὶ μεμβράνῃ Χειρόγραφα εἶναι συνήθως τοῦ μεγάλου σχήματος εἰς τέταρτον, ἐν οἷς τὸ πλάτος εἶναι ἴσον ἢ σχεδὸν ἴσον πρὸς τὸ ὕψος. Τὰ δὲ τεύχη ἐξ ὧν σύγκεινται, συνίστανται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐξ ὀκτὼ φύλλων, ἤτοι ἐκ τεσσάρων δεδιπλωμένων διφύλλων (M. Treu, Maximi monachi Planudis epistulae. 1890 σελ. 135). Ἀλλ' ἀπαντῶνται καὶ τεύχη τριῶν διφύλλων δεδιπλωμένων εἰς ἓξ τὸ λεγόμενον τριάδιον, καὶ πέντε διφύλλων δεδιπλωμένων εἰς δέκα φύλλα καὶ ἀποτελούντων πεντάδιον (ἴδ. Val. Rose ἐν τῷ Hermes, τόμ. Β´. σελ. 97. Οὕτως ἐπὶ παραδείγματι ὁ περιώνυμος Βατικανὸς Κῶδιξ τῆς Γραφῆς (ὑπ' ἀριθμ. 1209 ὡς καὶ τὸ βιβλίον τοῦ Δανιὴλ ἐν τῷ Βατικανικῷ Κώδικι ὑπ' ἀριθμ. 2125). Ἑκάστου δὲ τετραδίου σημειοῦται τακτικῶς ὁ ἀριθμὸς ἢ ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ τεύχους, καὶ δὴ ἐν τῇ ἄνω ὤᾳ, ἢ συνηθέστερον ἐν τῷ τέλει, ἐν τῇ κάτω πρὸς τῇ ράχει τοῦ βιβλίου γωνίᾳ.

λίνων πλακῶν. Γραφὴ εὐανάγνωστος. Σελίδες δίστηλοι. Στίχοι σελ. 27. Τὰ ἀρχικὰ στοιχεῖα καὶ οἱ τίτλοι δι' ἐρυθροῦ χρώματος.

Περιεχόμενον

Ἐν ἀρχῇ ὑπάρχουν τέσσαρα φύλλα ἐκ μεμβράνης ἀρχαίου σλαβωνικοῦ Εὐαγγελίου. Ταῦτα περιέχουσι τεμάχια τετραευαγγελίου σλαβωνικοῦ ἐκ τῶν κατὰ Λουκᾶν ἀναγνωσμάτων.

Ἀκολουθοῦν, ἀναγνώσματα ὅλου τοῦ ἐνιαυτοῦ, τοῦ μηνολογίου καὶ εἰς διαφόρους μνήμας καὶ λιτὰς καὶ λειτουργίας.

(3) ΑΡΙΘΜ. 5

Ὀνομασία

Εὐαγγέλιον

Ἐποχή

XII αἰῶνος (1188 ἔτος).

Χαρακτηρισμοί

Μεμβρ. 0,24X0,20. φ. 155. Στάχωσις ἐκ δέρματος ἐρυθροῦ ἐπὶ ξυλίνων πλακῶν. Γραφὴ εὐανάγνωστος ἀλλ' ἀνορθόγραφος. Σελίδες δίστηλοι. Στίχοι σελίδων διάφοροι. Τὰ ἀρχικὰ στοιχεῖα καὶ οἱ τίτλοι δι' ἐρυθροῦ χρώματος.

Περιεχόμενον

Τὰ ἀναγνώσματα τοῦ ὅλου ἐνιαυτοῦ, τὰ ἑωθινὰ καὶ τὰ τοῦ μηνολογίου. Ἐν τῇ ἄνω ὤᾳ τοῦ φ. 1α δι' ἄλλης νεωτέρας χειρὸς ὑπάρχει σημείωσις :

Ἐν μηνὶ νοεμβρίῳ αχογ(=1673). Τὸ παρὸν ἱερὸν καὶ θεῖον Εὐαγγέλιον τὸ ἀφιερόνη ὁ δοῦλος τοῦ Θ(εο)ῦ κυριάκος γραμματικός· κύπριος ἀπὸ τὸ μεγαρέμα· εἰς τὸ σεβάσμιον μοναστήριον τῆς ἁγίας Τριάδος τοῦ ἐν τινήσο Χάλκῃ.

ὁ π(ατ)ὴρ νικόλαος· ἡ μ(ήτ)ηρ πρεζοῦ,
ἡ γυνὴ παρασκευοῦ· καὶ τῶν γωναίων».
Ἐν μηνὶ νοεμβρίῳ αχογ=1673.

Ἐν τῷ φ. 155α διὰ χειρὸς τοῦ γραφέως : «ἐπλιρώθη τὸ παρὸν θεῖον καὶ ἱερὸν Εὐαγγέλιον διὰ χειρὸς ἐμοῦ Γε(ωργίου) (Ζ)ηνᾶ τοῦ ἁγίο-

ἐλευθερίτ(ου) μαρτ(ίου) μην(ὸς) φθήνοντ(ος) πρὸς τῇ δῃ. Ὅσοι δὲ πιστῶς χερσὶ τοῦτο κρατοῦσι, εὔχεσθ(ε) καμοὶ τῷ πόθῳ γεγραφότι, ὅπως τῶν ὧδε λυτρώσητε σκανδάλων τῶν βιωτικῶν πάντων τῶν ῥεόντ(ων) ἔτους, ,ϚΧϞϛ = 6696 = 1188 ινδ. στ.

(4) ΑΡΙΘΜ. 6

'Ονομασία

Εὐαγγέλιον

'Εποχή

XV—XVI αἰῶνος.

Χαρακτηρισμοί

Μεμβρ. 0,26X19. φ. 150. Στάχωσις νεωτέρα. Γραφὴ εὐανάγνωστος. Μελάνη ὑπόξανθος. Σελίδες δίστηλοι. Στίχοι σελ. 24.

Διήρηται εἰς ιθ΄ ἠριθμημένα καὶ σεσημασμένα ὀκτάφυλλα τετράδια κάτωθεν (α—ιθ). Τοῦ ιε ὀκταφύλλου τετραδίου ἐλλείπει τὸ πρῶτον καὶ τελευταῖον φύλλον. 3)

Περιεχόμενον

1) 'Αναγνώσματα τοῦ ἐνιαυτοῦ ἀπὸ μὲν τοῦ Πάσχα μέχρι τῆς Πεντηκοστῆς καθ' ἑκάστην, κατόπιν δὲ μέχρι τῶν Βαΐων μόνον εἰς Σάββατα καὶ Κυριακάς, κατὰ τὴν μεγάλην δὲ ἑβδομάδα κατὰ σειράν. 'Εκ τῶν Εὐαγγελίων τῶν Παθῶν τὸ Λ΄. διακόπτεται εἰς δύο μέρη, ὧν τὸ πρῶτον λήγει εἰς τὰς λέξεις «μήτι ἐγὼ 'Ιουδαῖος εἰμί ; τὸ ἔθνος τὸ σόν» καὶ τὸ δεύτερον ἄρχεται : «ὁ παραδιδούς με σοὶ μείζονα ἁμαρτίαν ἔχει».

Τὰ Εὐαγγέλια τῶν Ὡρῶν τῆς Μ. Παρασκευῆς δὲν ὑπάρχουσι. Τὸ δὲ Εὐαγγέλιον τοῦ Ἑσπερινοῦ τῆς Μ. Παρασκευῆς διακόπτεται εἰς δύο, ὧν τὸ πρῶτον μέρος : «Τῷ καιρῷ ἐκείνῳ συμβούλιον ἔλαβον πάντες οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι τοῦ...» Τὸ δεύτερον δὲ ἄρχεται : «Οἱ δὲ περισσῶς ἔκραζων λέγοντες, σταυρωθήτω».

2) Ἀναγνώσματα μηνολογίου καθ' ἑκάστην, φθάνοντα μέχρι τοῦ τῆς Ὑπαπαντῆς. Καὶ λήγει ὁ Κῶδιξ εἰς τὰς λέξεις : «τὸ δὲ παιδίον ηὔξανε καὶ ἐκραταιοῦτο πνεύματι πληρ...».

(5) ΑΡΙΘΜ. 7

Ὀνομασία

Εὐαγγέλιον

Ἐποχή

XIV αἰῶνος.

Χαρακτηρισμοί

Χάρτ. βομβ. 0,26.5Χ16,5. φ. 435. Στάχωσις ἐκ δέρματος ἐρυθροῦ ἐπὶ ξυλίνων πλακῶν οὐχὶ ἐν καλῇ καταστάσει. Γραφὴ εὐανάγνωστος. Σελίδες δίστηλοι. Στίχοι σελ. 23. Τὰ ἀρχικὰ στοιχεῖα καὶ οἱ τίτλοι καὶ τὰ μουσικὰ σημεῖα ζωηροῦ ἐρυθροῦ χρώματος. Ἐν τέλει ἓν φύλλον λευκόν.

Περιεχόμενον

Ἀναγνώσματα ὅλου τοῦ ἐνιαυτοῦ καὶ τοῦ μηνολογίου καὶ εἰς διαφόρους μνήμας καὶ λιτάς. Τελευταῖον ἀνάγνωσμα εἶναι τὸ ἐκ τοῦ κατὰ Ματθαῖον εἰς ἀνομβρίαν, λῆγον εἰς τὰς λέξεις: «καὶ καταλιπὼν αὐτοῖς ἀπῆλθεν καὶ ἐλθόντες οἱ μαθηταί...».

(6) ΑΡΙΘΜ. 8

Ὀνομασία

Εὐαγγέλιον

Ἐποχή

XIII αἰῶνος.

Χαρακτηρισμοί

Χάρτ. βομβ. 0,24.5Χ0,20. φ. 123. Στάχωσις νεωτέρα καὶ οὐχὶ ἐν καλῇ καταστάσει. Γραφὴ πολλαχοῦ δυσανάγνωστος. Ἀπὸ τοῦ ἐνυπάρχοντος φ. 1 α—11 β ὁ κῶδιξ εἶναι γεγραμμένος πρὸς ἀναπλήρωσιν διὰ νεωτέρας χειρός. Μελάνη ὑπόξανθος. Τὸ ἐρυθροῦν χρῶμα τῶν ἀρχικῶν στοιχείων καὶ τῶν τίτλων μόλις διακρίνεται. Ἐν τοῖς στοιχείοις τούτοις παρατηροῦνται σχήματα προσώπου καὶ χειρὸς εὐλογούσης ἢ δεικνυούσης.

Κῶδιξ ἄναρχος καὶ ἀτελής.

Περιεχόμενον

1) Ὁ Κῶδιξ ἄρχεται ἀπὸ τῶν λέξεων τοῦ Εὐαγγελίου τῆς Τρίτης τῆς Διακαινησίμου «... θον τινες τῶν σὺν ἡμῖν ἐπὶ τὸ μνημεῖον».

2) «τάξιν καὶ ἀκολουθίαν τῶν ὡρῶν τῆς παραμονῆς τῶν Χριστουγέννων καὶ τῶν Θεοφανείων» ἀτελῆ ἧς τὸ σωζόμενον λήγει εἰς τὰς λέξεις «ψυχὴ ἁμαρτωλοῦ».

Ἐν τῇ κάτω ὤᾳ τοῦ φ. 122 β ὑπάρχει σημείωσις «τοῦ δούλου σου Γεωργίου».

Ἐν τῷ φ. 123 α δι᾽ ἀγραμμάτου χειρός :

«+ ἐνθήμισης εἰς τὰ βιβλία ἅπερ ἔλαβα ἐγὼ ὁ παπᾶς ἑβρετὄς ὁ Γλαρέντζος ὁ εἰεροουργὸς τῆς Μονῆς τῆς ὑπεραγίας Θ(εοτό)κου ὧν περ κήτε ἐν τὸ μἔσο τῆς χὄρας τοῦ βοθρεντοῦ· ἀπὸ τοῦ κὴρ νίκου τοῦ δερματᾶ τὰ χἔρια καὶ ἀπὸ τὸ σπίτι του. + ἐν πρὄτοις ἑβαγγέλιον ἕνα πρὄτον μίκος βαμπίκοινον. + εὐχολὄγιον ἕνα με τὸ σϊνοδικὄν βαμπίκοινον. ψαλιτίριον ἕνα βαμπίκοινον + τριῶδιον ἕνα βαμπίκοινον».

(7) ΑΡΙΘΜ. 9

Ὀνομασία

Εὐαγγέλιον

Ἐποχή

XIV αἰῶνος.

Χαρακτηρισμοί

Χάρτ. βομβ. 0,30Χ0,22. φ. 158. Στάχωσις νεωτέρα. Γραφὴ εὐανάγνωστος. Διατήρησις σχεδὸν καλή. Σελίδες δίστηλοι. Στίχοι σελ. 35. Τὰ ἀρχικὰ στοιχεῖα καὶ οἱ τίτλοι ζωηροῦ ἐρυθροῦ χρώματος. Ἐν τοῖς στοιχείοις τούτοις παρατηροῦνται σχήματα χειρὸς δεικνυούσης. Κῶδιξ ἄναρχος καὶ ἀτελής.

Περιεχόμενον

Ἄρχεται «ἀπὸ τῆς β ας τῆς δ ης ἑβδομάδος» μετὰ τὸ Πάσχα καὶ λήγει εἰς τὴν διάταξιν τῆς ἀναγνώσεως ἑτέρου Εὐαγγελίου εἰς κοιμηθέντας.

Ἐν τῇ κάτω ὤᾳ τοῦ φ. 108 α ὑπάρχει σημείωσις διὰ νεωτέρας ἀγραμμάτου χειρός : «Λεότιος ἱεροδιάκωνος μοναχός».

(8) ΑΡΙΘΜ. 10

Ὀνομασία

Εὐαγγέλιον

Ἐποχή

XIII αἰῶνος.

Χαρακτηρισμοί

Χάρτ. βομβ. 0,32.5X0,23.5. φ. 288. Στάχωσις πεπαλαιωμένη καὶ ἐπιδιορθωμένη. Περικαλύπτεται ὑπὸ ἐρυθροῦ μεταξωτοῦ ὑφάσματος. Γραφὴ εὐανάγνωστος. Τὰ ἀρχικὰ στοιχεῖα καὶ οἱ τίτλοι χρώματος ξανθοῦ. Διατήρησις ἀρκούντως καλή.

Περιεχόμενον

Τὰ ἀναγνώσματα τοῦ ὅλου ἐνιαυτοῦ ἀπὸ τοῦ Πάσχα μέχρι τῆς Πεντηκοστῆς καθημερινά, ἀκολούθως μέχρι τῶν Βαΐων τὰ τῶν Σαββάτων καὶ τῶν Κυριακῶν, τὰ δὲ τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδος ἅπαντα, ὡσαύτως δὲ καὶ τὰ τοῦ μηνολογίου.

Ἐν τῷ φ. 288 μ διὰ τῆς αὐτῆς χειρὸς τοῦ γραφέως :

«Θ(εο)ῦ τὸ δῶρον καὶ Ἰωάσαφ πόνος».

«Ἔτος. 6.9.1.1. ινδ. ιδ΄.»

«+ Ἡ βίβλος ἥδε τῶν Θε(οῦ) προσταγμάτων
ἡ τὴν χάριν φέρουσα τῆς εὐκοσμίας,
καὶ τῇ θέσει στίλβουσα τῶν γεγραμμένων,
καὶ τῷ ξένῳ κάλλοι τε ποικιλοτρόπως
τὴν ἡδονὴν στάζουσα δαψιλεστάτην
σπουδῇ κατέστη καὶ πόθῳ καὶ δαπάνῃ,
γεωργίου μάλιστα τοῦ ἀπὸ καύκου,
ἄρχοντος ἀνδρὸς νουνεχοῦς καὶ κοσμίου,
λαμπροῦ, προσηνοῦς, εὐγενοῦς, θαυμασίου,
ἀνακτόρων οἴκοις τε διαιτουμένου
φίλου κρατούντων ἀσφαλοῦς καὶ γνησίου
δῶρον δοθεῖσα τῷ ναῷ τῆς Παρθένου
μ(ητρὸ)ς Πανάγνου τοῦ Θ(εο)ῦ καὶ δεσπότου
τῷ ἐν βλαχέρναις τῷ δε θαυμασίῳ
ἐν ᾧ μόλιβδος τῆς στέγης ἄνω χάριν

δώρημα τοῦδε σὺν πόθῳ τῆς καρδίας
τῶν πταισμάτων χάριν γε τῶν ἐν τῷ βίῳ
ᾧ δοθείη γε πρὸς Θ(εο)ῦ σωτηρία
καὶ λαμπρότης βίου τε καὶ εὐθυμία :
ὁ δὲ γραφεὺς τίς ἐστιν εἰ μαθεῖν θέλεις
ἐροῦσι πάντως οἱ τύποι τῶν γραμμάτων
δῆλοι σαφῶς ὄντες γε τοῦ ἰωάσαφ
οὗ δὴ περ ἔργον ἡ γραφὴ τῶν βιβλίων
καὶ χεὶρ ἑτοίμη πρὸς γραφὴν ἠσκημένη +».

Ἐν τῇ κάτω ὤᾳ τοῦ αὐτοῦ φύλλου διὰ χειρὸς καὶ αὖθις τοῦ γραφέως καὶ δι' ἐρυθρῶν γραμμάτων :

«+ Χ(ριστ)ὲ δίδου μογήσαντι τὴν πολύολβον ἀρωγήν.»».

Ἐν τῷ φ. 288 β διὰ νεωτέρας χειρὸς σεσημείωται :

«+ ἡ θειοτάτη αὕτη καὶ περικαλλὴς εὐαγγελικὴ βίβλος ἀφιέρωται παρὰ τοῦ Παναγιωτάτου καὶ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κυρίου Μητροφάνους, ἐν τῇ σεβασμιωτάτῃ καὶ βασιλικῇ μονῇ τῆς ἁγίας Τριάδος τῆς ἐν τῇ νήσῳ Χάλκης τοῦ ἐσόπτρου· ἣν δαπάνῃ ἐκτήσαντο, ἵν εἴη καὶ αὕτη προσανατεθημένη τῇ βιβλιοθήκῃ καὶ ταῖς τῆς μονῆς χρείαις, σὺν ἄλλοις πολλοῖς καὶ θαυμασίοις ἀναθήμασιν, εἰς αἰώνιον μνημόσυνον αὐτοῦ, τοῦ τυχεῖν οὐρανῶν βασιλείας,, χάριτι τοῦ θεανθρώπου σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. ἀμήν.

(9) ΑΡΙΘΜ. 11

Ὀνομασία

Τετραευάγγελον

Ἐποχή

XII αἰῶνος.

Χαρακτηρισμοί

Μεμβρ. 0,28Χ0,21.5. φ. 163. Στάχωσις νεωτέρα. Γραφὴ εὐανάγνωστος. Μελάνη ὑπόξανθος. Σελίδες μονόστηλοι. Στίχοι σελ. διάφοροι. Βέβηλος χεὶρ ἀφήρεσε τὰ εἰς τὰς ἀρχὰς τῶν τεσσάρων Εὐαγγελίων ποικίλματα.

Περιεχόμενον

1) φ. 1 α—1 β : «Εὐσέβιος καρπιανῷ ἀγαπητῷ ἀδελφῷ ἐν Κ(υρί)ῳ χαίρειν».

2) φ. 2 α—5 β : «Συμφωνητικοὶ πίνακες τῶν Εὐαγγελίων».

3) φ. 6 α—10 β : «Συναξάριον σὺν Θ(ε)ῷ ἁγίῳ τοῦ τετραευαγγέλου ἀρχόμενον ἀπὸ τῆς μεγάλης κυριακῆς καὶ καταλῆγον τῷ μεγάλῳ σαββάτῳ περιέχον δὲ καὶ τὸ μηνολόγιον».

4) φ. 11 α : «Στίχοι ἡρωϊκοὶ εἰς τὸν ἅγιον ἀπόστολον καὶ εὐαγγελιστὴν ματθαῖον».

5) φ. 11 β : «Ὑπόθεσις τοῦ κατὰ ματθαῖον Εὐαγγελίου». Ἐν τῇ κάτω ὤᾳ τοῦ ὡς ἄνω φ. διὰ χειρὸς τοῦ γραφέως :

«+ βλασίου μοναχοῦ ἐστὶ τὸ βιβλίον τοῦτο».

Βέβηλος χεὶρ ἀπέκοψε τὸ φ. 12, ἔνθα ὑπῆρχε ποίκιλμα καὶ ἔνθα ἄρχεται τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον.

Ἐν τῷ φ. 53 α διὰ χειρὸς τοῦ γραφέως καὶ δι᾽ ἐρυθρᾶς μελάνης : **«Τὸ κατὰ ματθαῖον Εὐαγγέλιον ἐξεδόθη ὑπ᾽ αὐτοῦ μετὰ χρόνους ὀκτὼ τῆς τοῦ Χ(ριστο)ῦ ἀναλήψεως».**

6) φ. 53 β : «Τοῦ κατὰ μάρκον εὐαγγελίου τὰ κεφάλαια».

7) φ. 54 α : «Στίχοι ἡρωϊκοὶ εἰς τὸν ἅγιον ἀπόστολον καὶ εὐαγγελιστὴν μάρκον».

8) 54 β : «Ὑπόθεσις τοῦ κατὰ μάρκου εὐαγγελίου».

9) 55 β—81 β : «Τὸ κατὰ Μάρκον Εὐαγγέλιον».

Ἐν τῷ φ. 81 β διὰ χειρὸς τοῦ γραφέως καὶ δι᾽ ἐρυθρᾶς μελάνης : **«τὸ κατὰ μάρκον Εὐαγγέλιον ἐξεδόθη ὑπ᾽ αὐτοῦ μετὰ χρόνους δέκα τῆς τοῦ Χ(ριστο)ῦ ἀναλήψεως».**

10) φ. 82 β : «τοῦ κατὰ λουκᾶν εὐαγγελίου τὰ κεφάλαια».

11) φ. 83 α : «στίχοι ἡρωϊκοὶ εἰς τὸν ἅγιον ἀπόστολον καὶ εὐαγγελιστὴν λουκᾶν».

12) φ. 83 β : «Ὑπόθεσις τοῦ κατὰ λουκᾶν εὐαγγελίου».

13) φ. 84 α—128 β : «Ἄρχεται τὸ κατὰ λουκᾶν εὐαγγέλιον».

Ἐν τῷ φ. 128 β διὰ χειρὸς τοῦ γραφέως καὶ δι᾽ ἐρυθρᾶς μελάνης : **«τὸ κατὰ λουκᾶν Εὐαγγέλιον ἐξεδόθη ὑπ᾽ αὐτοῦ μετὰ χρόνων (ιε΄.) τῆς τοῦ Χ(ριστο)ῦ ἀναλήψεως».**

14) φ. 129 α : «Τοῦ κατὰ ἰωάννην εὐαγγελίου τὰ κεφάλαια» — «Στίχοι ἡρωϊκοὶ εἰς τὸν ἅγιον ἀπόστολον καὶ εὐαγγελιστὴν ἰωάννην τὸν Θεολόγον».

15) φ. 129 β : «Ὑπόθεσις τοῦ Ἰωάννην Εὐαγγελίου».

16) φ. 130 α—163 α : «Τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον».

Ἐν τῷ φ. 163 α διὰ χειρὸς τοῦ γραφέως καὶ δι᾽ ἐρυθρᾶς μελάνης : **«τὸ κατὰ ἰωάννην Εὐαγγέλιον ἐξεδόθη ὑπ᾽ αὐτοῦ κατὰ χρόνους ...... τῆς τοῦ Χ(ριστο)ῦ ἀναλήψεως».**

(10) ΑΡΙΘΜ. 12

'Ονομασία

Τετραευάγγελον

'Εποχή

XII αἰῶνος.

Χαρακτηρισμοί

Χάρτ. βομβ. 0,21Χ0,14. φ. 300. Στάχωσις νεωτέρα ἐν οὐχὶ καλῇ καταστάσει. Μελάνη ὑπόξανθος. Σελίδες μονόστηλοι. Στίχοι σελ. 91. Κῶδιξ σιτόβρωτος.

Περιεχόμενον

1) φ. 1 α—1 β : «Δήλωσις διαλαμβάνουσα τὴν δι' ὅλου τοῦ χρόνου τῶν εὐαγγελίων ἀνάγνωσιν καὶ τὴν τῶν εὐαγγελιστῶν διαδοχὴν πόθεν τε ἄρχονται καὶ ποῦ καταλήγουσι».

2) φ. 1 β—6 β : «Δήλωσις τῶν καθ' ἑκάστην ἡμέραν ὀφειλομένων λέγεσθαι εὐαγγελίων».

3) φ. 7 α—17 β : «Συναξάριον σὺν Θε(ῷ) τῶν δώδεκα μηνῶν δηλοῦν τὰ κεφάλαια τῶν καθ' ἑκάστην εὐαγγελίων».

4) 18 α—300 : Κατὰ σειρὰν τὸ κείμενον τῶν τεσσάρων Εὐαγγελίων, λήγει δὲ εἰς τὸ τελευταῖον κεφάλαιον τοῦ κατὰ 'Ιωάννην φθάνοντος εἰς τὰς λέξεις : «καὶ γράψας ταῦτα· καὶ οἴδαμεν . . .»

'Εν τῇ ἐσωτερικῇ πλευρᾷ τοῦ ἐν ἀρχῇ προσθέτου φύλλου διὰ νεωτέρας χειρός : «+δωροθέου τάχα καὶ πν(ευματ)ικοῦ».

(11) ΑΡΙΘΜ. 13

'Ονομασία

Πραξαπόστολος

«σὺν Θεῷ περιέχων τοὺς ἀποστόλους τοῦ ὅλου ἐνιαυτοῦ τάς τε Ν πράξεων σαββάτων τε καὶ κυριακῶν καὶ τοὺς καθημερινοὺς σὺν τῷ ἐπισήμῳ ἁγίῳ μετὰ καὶ τῶν τροπαρίων τῆς ἁγίας καὶ μεγάλης κυριακῆς τοῦ Πάσχα εἰς τὴν λειτουργίαν».

'Εποχή

XI αἰῶνος.

Χαρακτηρισμοί

Μεμβρ. 0,30Χ0,22.5. φ. 233. Στάχωσις ἐκ δέρματος ἐρυθροῦ ἐπὶ ξυλίνων πλακῶν. Μελάνη ὑπόξανθος. Γραφὴ καλή. Σελίδες δίστηλοι. Στίχοι σελίδων 27.

Περιεχόμενον

Πραξαπόστολος : Ἐν τέλει ἐλλιπής. Ἀναπεπλήρωται ὑπὸ νεωτέρας χειρὸς διὰ τεσσάρων φύλλων παλιμψήστων ἐκ μεμβράνης, ἐν οἷς παρατηροῦνται ἀμυδρὰ ἴχνη ἀρχαίου τινὸς συγγράμματος.

Διαιρεῖται εἰς εἴκοσι καὶ ἐννέα ὀκτάφυλλα τετράδια (ἐκτὸς τοῦ α΄. ἑξαφύλλου ὄντος), σεσημασμένα κάτωθεν (α΄.—κθ΄.) καὶ ἀκολουθοῦν τὰ πρόσθετα παλίμψηστα 4) φύλλα.

Ἐν τῇ κάτω ὤᾳ τοῦ φ. 56 α δι᾽ ἑτέρας χειρὸς ὑπάρχει σημείωσις : «+ ὁ ταπινὸς γερβάσιος καὶ ἁμαρτωλὸς καὶ παρεκκλησιάρχης τοῦ ταξιάρχου τῶν ἄνω.. ..».

Ἐν τῇ ἄνω ὤᾳ τοῦ φ. 71 α δι᾽ ἄλλης χειρὸς σημείωσις : «Ἡ παρὰ τοῦ παναγιωτάτου μητροπολίτου φίλα... δοθεῖσά μοι προτροπῇ προχειρίζεταί σε δεπώτατον τῆς καθ᾽ ἡμᾶς ἁγίας σεβασμίας βασιλικῆς μονῆς ἐλαιωνιτῶν».

Ἐν τῇ κάτω ὤᾳ τοῦ τελευταίου φύλλου διὰ νεωτέρας χειρός : «Εἰς τὰς ῑ τοῦ σεπτεμβρίου ἀπέθανε ὁ καλό—Γερος».

Ἄνωθεν τῶν γραμμάτων τοῦ κώδικος ἐνυπάρχουσι δι᾽ ἐρυθρᾶς μελάνης καὶ ἀρχαῖα σημεῖα μουσικῆς.

(12) ΑΡΙΘΜ. 14

Ὀνομασία

Πραξαπόστολος

Ἐποχή

XIII αἰῶνος.

4) Χειρόγραφον **Παλίμψηστον** ὀνομάζεται ἐκεῖνο, οὗ ἡ πρώτη γραφὴ ἀπεσβέσθη, ὅπως τὰ φύλλα παρασκευασθῶσι πρὸς ὑποδοχὴν νέας γραφῆς. Ἐνίοτε δὲ ἡ ἀπόσβεσις, τῶν γεγραμμένων ἐπαναλαμβάνετο καὶ πάλιν, καὶ ἐπὶ τῶν φύλλων ἐπεγράφετο τέλος καὶ τρίτη γραφή, τοῦ Χειρογράφου ὄντος ἐν ταῖς τοιαύταις περιστάσεσι δὶς παλιμψήστου. Τῆς λέξεως Palimpsestos ποιεῖται χρῆσιν ὁ Κάτουλλος (Carmina XXII. 5), ὁ Κικέρων (Ad familiares VII 18) καὶ ὁ Πλούταρχος 4. 6).

Χαρακτηρισμοί

Χάρτης 0,21.5Χ0,16. φ. 206. Στάχωσις νεωτέρα ἀλλὰ πολλαχοῦ διεφθαρμένη. Διατήρησις σχεδὸν καλή. Σελίδες μονόστηλοι. Στίχοι σελ. 22.

Περιεχόμενον

Περιέχει τὰ καθημερινὰ ἀποστολικὰ ἀναγνώσματα. Κῶδιξ ἄναρχος καὶ ἀτελής. Τὸ σωζόμενον ἄρχεται ἐκ τοῦ ἀναγνώσματος τῆς Ε΄. τῆς Διακαινησίμου ἀπὸ τὰς λέξεις : «ἁγίου πνεύματος λαβὼν καὶ λήγει εἰς τάς, ἐκ τοῦ ἀναγνώσματος τῆς Μεταμορφώσεως, λέξεις «ταχυνὴ ἐστὶν ἡ ὑπόθεσις τοῦ σκηνώματος».

(13) ΑΡΙΘΜ. 15

Ὀνομασία

Πραξαπόστολος

Ἐποχή

ΧΙΙΙ αἰῶνος.

Χαρακτηρισμοί

Χάρτ. 0,22Χ0,16. φ. 134. Στάχωσις νεωτέρα. Γραφὴ καλή. Σελίδες μονόστηλοι. Στίχοι σελ. 18.

Περιεχόμενον

Περιέχει τὰ καθημερινὰ ἀποστολικὰ ἀναγνώσματα.

Κῶδιξ ἀτελής. Ἄνευ ἀρχῆς καὶ τέλους. Τὸ σωζόμενον ἄρχεται ἐκ τοῦ ἀναγνώσματος τοῦ Σαββάτου τῆς ϐ΄. ἑβδομάδος μετὰ τὸ Πάσχα : «Πέτρος καὶ ἀπόστολοι εἶπον». Καὶ λήγει εἰς τὰς τελευταίας λέξεις τοῦ εἰς ἐπιδρομὴν ἐχθρῶν ἀλλοφύλλων ἀναγνώσματος : «ἐγεννήθη ἐν τῷ αἵματι τοῦ Χριστοῦ».

(14) ΑΡΙΘΜ. 16

Ὀνομασία

Πραξαπόστολος

Ἐποχή

ΧΙΙ αἰῶνος.

Χαρακτηρισμοί

Μεμβρ. 0,22Χ0,16. φ. 289.

Περιεχόμενον

1) φ. 1—4 β : «Πρόλογος τῶν πράξεων».

2) φ. 4 β—7 α : «Ὑπόθεσις τοῦ βιβλίου τῶν πράξεων».

3) 7 α—12 α : «Ἀποδημία Παύλ(ου) τοῦ ἀποστόλου».

Ἐν τῷ φ. 12 β διὰ νεωτέρας χειρός :

«+ ἡ βίβλος αὕτη ἡ καλουμένη Πραξαπόστολος προσετέθη καὶ ἀφιερώθη ἐν τῇ θείᾳ καὶ σεβασμίᾳ μονῇ τοῦ πα(τ)ριαρχικοῦ σταυ(ρο)πηγίου τῆς ἁγίας τριάδος τῇ ἐν τῇ νήσῳ Χάλκῃ παρὰ τοῦ εὐγενεστάτου καὶ χρησιμωτάτου ἄρχοντος κυροῦ ἀποστόλ(ου) τοῦ Προυσαέως εἰς τὸ διηνεκὲς μνημονεύεσθαι αὐτὸν καὶ τοὺς γονεῖς, καὶ ὅστις ἀφελεῖν ἀπ' αὐτῆς τολμήσ(ε)ι κεχωρισμένος ἔσεται τριάδος τῆς ἁγίας ἐν τῷ νῦν αἰῶνι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι : + ἐν ἔτει ,ζοζ (=7077=1569).

4) φ. 13 α—84 β : «Πράξεις τῶν Ἀποστόλων». Ἐν τέλει τῶν Πράξεων (φ. 84 β) διὰ χειρὸς τοῦ γραφέως καὶ δι' ἐρυθρᾶς μελάνης: «+ σοφῶς ὁ σοφὸς τῶν σοφῶν ἀποστόλων λουκᾶς συνγεγράφηκε πράξεις ἐνθέοις».

5) φ. 85 α—86 α : «Πρόλογος τῶν καθολικῶν ἐπιστολῶν».

6) φ. 86 α—87 α : «Ὑπόθεσις τῆς ἰακώβου ἐπιστολῆς».

7) φ. 87 β—96 α : «Ἐπιστολὴ ἰακώβου καθολική».

8) φ. 96 α—103 α : «Πέτρου ἐπιστολὴ πρώτη».

9) φ. 103 α—104 α : «Ὑπόθεσις τῆς δευτέρας ἐπιστολῆς πέτρου».

10) φ. 104 α—110 β : «Ἐπιστολὴ πέτρου».

11) φ. 110 β—117 α : «Ἐπιστολὴ ἰωάννου πρώτη».

12) φ. 117 β—118 α : «Ὑπόθεσις τῆς δευτέρας ἐπιστολῆς ἰω(άννου)».

13) φ. 118 α—119 α : «Ἐπιστολὴ ἰωάννου δευτέρα».

14) φ. 119 α—120 α : «Ἐπιστολὴ ἰωάννου τρίτη».

15) φ. 120 α—121 α : «Ὑπόθεσις ἐπιστολῆς ἰούδα τοῦ ἀδελφοῦ ἰακώβου».

16) φ. 121 α—122 β : «Ἐπιστολὴ ἰούδα τοῦ ἀδελφοῦ ἰακώβου».

17) φ. 123 α—132 β : «Πρόλογος τῶν δεκατεσσάρων ἐπιστολῶν».

18) φ. 132 β—135 α : «Ὑπόθεσις τῆς πρὸς ρωμαίους ἐπιστολῆς».

19) φ. 135 β—160 α : «Πρὸς Ρωμαίους».

Ἐν τέλει τῆς πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολῆς (φ. 160 α) διὰ χειρὸς τοῦ γραφέως καὶ δι' ἐρυθρᾶς μελάνης : «Πρὸς ρωμαίους ἐγράφη ἀπὸ κορίνθου διὰ φοίβης Διακόνου».

20) φ. 160 α- 162 α : «Ὑπόθεσις τῆς πρὸς κορινθ(ίους) πρώτ(ης ἐπιστολῆς».

21) φ. 162 α—185 α : «Πρὸς κορινθίους ἐπιστολὴ πρώτη».

Ἐν τέλει τῆς ἐπιστολῆς (φ. 185 α) διὰ χειρὸς τοῦ γραφέως καὶ δι' ἐρυθρᾶς μελάνης : «Ἡ πρὸς Κορινθίους α΄. ἐγράφη ἀπὸ φιλίππων διὰ στεφανᾶ καὶ φουρτουνάτου καὶ ἀχαϊκοῦ καὶ τιμοθέου».

22) φ. 185 α—186 β : «Ὑπόθεσις τῆς πρὸς κορινθίους Β΄. ἐπιστολῆς». Καὶ εὐθὺς ἀμέσως : «Ταύτην ἐπιστέλλει ἀπὸ μακεδονίας».

23) φ. 187 α—203 α : «Ἐπιστολὴ πρὸς κορινθίους δευτέρα». Ἐν τέλει τῆς ἐπιστολῆς (φ. 203 α) διὰ χειρὸς τοῦ γραφέως καὶ δι' ἐρυθρᾶς μελάνης : «Ἐγράφη ἀπὸ φιλίππων διὰ Τίτου καὶ λουκᾶ».

24) φ. 203 α—204 α : «Ὑπόθεσις τῆς πρὸς γαλάτας ἐπιστολῆς».

25) φ. 204 β—212 α : «Πρὸς Γαλάτας».

26) φ. 212 β—213 β : «Ὑπόθεσις τῆς πρὸς ἐφεσίους ἐπιστολῆς». Καὶ εὐθὺς ἀμέσως : «Ταύτην ἐπιστέλλει ἀπὸ ρώμης. Οὔπω μεν αὐτοῖς ἑωρακώς, ἀκούσας δὲ περὶ αὐτῶν».

27) φ. 213 β—222 α : «Πρὸς ἐφεσίους ἐπιστολή». Ἐν τέλει τῆς ἐπιστολῆς (φ. 222 α) : «Ἐγράφη ἀπὸ Ρώμης διὰ Τυχικοῦ».

28) φ. 222 α—223 α : «Ὑπόθεσις τῆς πρὸς Φιλιππισίους ἐπιστολῆς». Καὶ ἀμέσως : «Ταύτην ἐπιστέλλει ἀπὸ Ρώμης. Ἑωρακὼς αὐτοῖς ἤδη καὶ διδάξας».

29) φ. 223 α—229 α : «Πρὸς φιλιππισίους». Ἐν τέλει (φ. 229 α) «ἀπὸ ρώμης διὰ ἐπαφροδίτου».

30) φ. 229 α—230 α : «Ὑπόθεσις τῆς πρὸς κολασσαεῖς ἐπιστολῆς». Καὶ εὐθὺς ἀμέσως : «Ταύτην ἐπιστέλλει ἀπὸ Ρώμης».

31) φ. 230 α—236 α : «Πρὸς κολασσαεῖς ἐπιστολή». Ἐν τέλει (φ. 236 α) διὰ χειρὸς τοῦ γραφέως καὶ δι' ἐρυθρᾶς μελάνης : «Ἐγράφη ἀπὸ ρώμης διὰ Τυχικοῦ καὶ ὀνησίμου».

32) φ. 236 α—237 α : «Ὑπόθεσις τῆς πρὸς θεσσαλονικεῖς ἐπιστολῆς». Καὶ εὐθὺς ἀμέσως : «Ταύτην ἐπιστέλλει ἀπὸ ἀθηνῶν· ἑωρακὼς πρότερον αὐτοῖς καὶ διατρίψας παρ' αὐτοῖς».

33) φ. 237 β—243 α : «Πρὸς θεσσαλονικεῖς ἐπιστολή. «Ἐν τέλει τῆς ἐπιστολῆς (φ. 243 α) διὰ χειρὸς τοῦ γραφέως καὶ δι' ἐρυθρᾶς μελάνης : «Ἐγράφη ἀπὸ ἀθηνῶν».

34) φ. 243 α—249 β : «Ὑπόθεσις τῆς πρὸς ἑβραίους ἐπιστολῆς».

35) φ. 250 α—270 α : «Πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολή». Ἐν τέλει τῆς ἐπιστολῆς (φ. 270 α) διὰ χειρὸς τοῦ γραφέως καὶ δι' ἐρυθρᾶς μελάνης: «Ἐγράφη ἀπὸ ἰταλίας διὰ Τιμοθέου».

36) φ. 270 α—271 α : «Ὑπόθεσις τῆς πρὸς τιμόθεον πρώτης ἐπιστολῆς».

37) φ. 271 β—278 α : «Πρὸς τιμόθεον ἐπιστολὴ πρώτη». Ἐν τέλει τῆς ἐπιστολῆς (φ. 278 α) διὰ χειρὸς τοῦ γραφέως καὶ δι' ἐρυθρᾶς μελάνης : «Πρὸς τιμόθεον ἐγράφη ἀπὸ λαοδικείας».

38) φ. 278 α—279 α : «Ὑπόθεσις τῆς πρὸς τιμόθεον δευτέρας ἐπιστολῆς».

39) φ. 279 β—284 α : «Ἐπιστολὴ Β'. πρὸς τιμόθεον». Ἐν τέλει τῆς ἐπιστολῆς διὰ χειρὸς τοῦ γραφέως καὶ δι' ἐρυθρᾶς μελάνης : «Πρὸς τιμόθεον ἐγράφη ἀπὸ ρώμης».

40) φ. 284 β—285 α : «Ὑπόθεσις τῆς πρὸς Τίτον ἐπιστολῆς».

41) φ. 285 β—288 α : «Πρὸς τίτον».

42) φ. 288 α—288 β : «Ὑπόθεσις τῆς πρὸς φιλήμονα ἐπιστολῆς».

42) 288 β—289 α : «Πρὸς φιλήμονα». Εἰς τὸ τέλος τῆς ἐπιστολῆς ἓν φύλλον ἐξέπεσεν.

Εἰς τὸ τέλος τοῦ χειρογράφου διὰ χειρὸς τοῦ γραφέως σεσημείωται : «Ἡ βίβλος αὕτη τῆς μονῆς τοῦ προδρόμου τῆς κειμένης ἔγγιστα τῆς ἀετίου· ἀρχαϊκὴ δὲ τῇ μονῇ κλῆσις Πέτρα».

ΑΡΙΘΜ. 17

Τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 17 χειρόγραφον ἐλλείπει.

(15) ΑΡΙΘΜ. 18

Ὀνομασία

Προφητολόγιον

Ἐποχή

XVII αἰῶνος.

Χαρακτηρισμοί

Χάρτ. 0,23X0,17. φ. 270. Στάχωσις νεωτέρας ἐποχῆς. Κῶδιξ σητόβρωτος καὶ βεβλαμμένος ἐκ τῆς ὑγρασίας.

Περιεχόμενον

Εἶναι ἐλλιπὲς κατὰ τὴν ἀρχὴν καὶ τέλος. Τὸ σωζόμενον ἄρχεται, ἐκ τῶν λέξεων τῆς προφητείας τῆς ἕκτης ὥρας τῆς Δευτέρας τῆς Α'. ἑ-

ϐδομάδος τῶν νηστειῶν : «Εἶναι ἁμαρτία ἡμῶν ὡς φοινικοῦν» καὶ λήγει εἰς τὰς λέξεις τῆς εἰς τὴν 1ην Ἰανουαρίου προφητείας : «ἀνέστραπται ἰσραὴλ ἐν τῇ ἐρήμῳ τῇ μαργαρίτιδι διὰ ἄπερ......».

(16) ΑΡΙΘΜ. 19

Ὀνομασία

Ψαλτήριον

Ἐποχή

XIV αἰῶνος (1305)

Χαρακτηρισμοί

Μεμϐρ. 0,33Χ0,22.5. φ. 203. Στάχωσις ἐκ δέρματος ἐπὶ ξυλίνων πλακῶν. Σελίδες μονόστηλοι. Στίχοι σελ. διάφοροι. Γραφὴ εὐανάγνωστος.

Περιεχόμενον

Περιέχει τοὺς ψαλμοὺς τοῦ Δαϐὶδ (ἐκτὸς τοῦ 151ου) καὶ τὰς δέκα ᾠδάς.

Ἐν τῇ ἄνω ὤᾳ τοῦ φ. 1 α ἡ ἔμμετρος σημείωσις μετὰ τῆς ὑπογραφῆς τοῦ Μητροφάνους, ὅτι ὁ Κῶδιξ ἀνήκει εἰς τὴν μονὴν τῆς ἁγίας Τριάδος Χάλκης.

Ἐν τῷ φ. 202 ϐ διὰ χειρὸς τοῦ γραφέως : «ἔτους ,ϛωιγ ινδ. Γ΄. (=1305) καὶ ἀμέσως δι' ὑποξάνθου μελάνης καὶ διὰ τῆς αὐτῆς χειρός : «ἐνταῦθα τέρμα τῆς Δα(υϊ)δ(ικῆς) μελωδίας».

Ἀκολούθως (φ. 202 ϐ—203 α) δι' ἄλλης γραφῆς νεκρώσιμα τροπάρια.

(17) ΑΡΙΘΜ. 20

Ὀνομασία

Ψαλτήριον

Ἐποχή

XVI αἰῶνος.

Χαρακτηρισμοί

Χάρτ. 0,15Χ0,10. φ. 142. Στάχωσις ἐν μετρίᾳ καταστάσει. Γραφὴ ἀρίστη εἰς μικρὰ γράμματα. Διατήρησις ἀρίστη. Σελίδες μονόστηλοι. Στίχοι σελίδων διάφοροι.

(Συνεχίζεται)

Ταώς.— Μωσαϊκὸν διακοσμητικὸν τοῦ ἐσωτερικοῦ νάρθηκος τῆς Μονῆς τῆς Χώρας (Καχριὲ Τζαμί). Ἔργον τοῦ 14ου αἰῶνος.

Ο ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ

ΣΙΛΒΕΣΤΡΟΣ

Ο ΣΙΛΒΕΣΤΡΟΣ ἦτο Κύπριος τὴν πατρίδα, γνώστης τῆς ἑλληνικῆς καὶ τῆς ἀραβικῆς γλώσσης, ἀνὴρ ἐνάρετος, εὐσεβὴς ἅμα καὶ ἐλεήμων, εἰδήμων τῆς ζωγραφικῆς, ἰσχυρὸς ὑπερασπιστὴς τῆς Ὀρθοδοξίας, καὶ ἔνθερμος ζηλωτὴς τῶν πατρώων.

Πότε ὅμως καὶ ἐκ ποίων ἐγεννήθη, ποῦ καὶ παρὰ τίνος ἐξεπαιδεύθη, τοῦτο εἶναι ἐντελῶς ἄγνωστον ἡμῖν, ἐλλείψει τῶν καταλλήλων εἰδήσεων καὶ πηγῶν. Τὸ ἀληθὲς εἶναι, ὅτι ὁ Σίλβεστρος ἐχρημάτισε κατ' ἀρχὰς μὲν Διάκονος, ἔπειτα δὲ Πρωτοσύγκελλος παρὰ τῷ Ἀντιοχείας Ἀθανασίῳ, ἀναδειχθεὶς τέλος καὶ διάδοχος αὐτοῦ.

Τὰ προκαλέσαντα τὴν ἐκλογὴν αὐτοῦ αἴτια, κατὰ μὲν τὸ ἐν τῇ Ὀρθοδόξῳ Μητροπόλει Χαλεπίου (Βερροίας) χειρόγραφον εἶναι ἡ πρὸς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἀναφορὰ τῶν Μητροπολιτῶν τοῦ Ἀντιοχικοῦ Θρόνου καὶ ἡ συγκατάθεσις τοῦ Ὀρθοδόξου λαοῦ, κατὰ δὲ τὴν ἐγκύκλιον τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἱερεμίου τοῦ Γ'. ἡ διαθήκη τοῦ Πατριάρχου Ἀθανασίου, ὅπως ὁ Σίλβεστρος διαδεχθῇ αὐτὸν ἐπὶ τοῦ Ἀποστολικοῦ Θρόνου. Ἀλλ' ἡμεῖς νομίζομεν, ὅτι κύρια καὶ πρώτιστα αἴτια εἶναι οὐ μόνον ἡ ἀναφορὰ τῶν Μητροπολιτῶν τοῦ Ἀντιοχικοῦ Θρόνου καὶ ἡ διαθήκη τοῦ Πατριάρχου Ἀθανασίου, ἀλλὰ καὶ τὰ ἔξοχα προσόντα διὰ τῶν ὁποίων ἦτο πεπροικισμένος ὁ Σίλβεστρος, ἡ ἱκανότης αὐτοῦ εἰς καθοδήγησιν τοῦ ἐμπιστευθέντος αὐτῷ ποιμνίου, καὶ δὴ ὁ εὔλογος φόβος τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, μήπως ἡ προσφιλὴς ἀδελφὴ αὐτῆς, ἡ ὑπὸ παντοίων κινδύνων ἀπειλουμένη, περιπέσῃ εἰς τὰς παγίδας τοῦ παπισμοῦ.

Πάντα ταῦτα καὶ ἄλλα δευτερεύουσαν σημασίαν ἔχοντα αἴτια προὐκάλεσαν τὴν ἐκλογὴν αὐτοῦ, ἥτις διεξήχθη ὡς ἑξῆς : Ὁ Σίλβεστρος εὑρίσκετο ἐπ' ἀδείᾳ ἐν Ἁγίῳ Ὄρει, ὅτε προσκαλεῖται εἰς τὴν Πόλιν καὶ ἐκεῖ τῇ 17ῃ Σεπτεμβρίου τοῦ 1724 χειροτονεῖται Πατριάρχης ἐπὶ Ἱερεμίου τοῦ Γ'.

Ὁ θάνατος τοῦ Πατριάρχου Ἀθανασίου Δαππᾶς τοῦ Δ'. παρέσχε τὴν καταλληλοτέραν εὐκαιρίαν εἰς τοὺς Λατίνους καὶ τοὺς λατινόφρονας, ὅπως ἐργασθῶσιν ἀνεμποδίστως καὶ ἀφόβως πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ αὐτῶν. Οἱ Ἰησουῖται, ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ ἀνωτάτου αὐτῶν ἀρχηγοῦ συνεδριάσαντες, προσκαλοῦσι τοὺς προὔχοντας τῆς Δαμασκοῦ καὶ εἰς αὐτοὺς συνιστῶσι τρεῖς ὑποψηφίους, τοὺς ὁποίους ἐνέκρινεν ἡ Ρώμη, ἀλλ'

ὁ Σεραφείμ, ἀνεψιὸς τοῦ πρώτου τὸν παπισμὸν ἀσπασθέντος Μητροπολίτου Τύρου Εὐθυμίου, μὴ ἀρκεσθεὶς εἰς ὃ ἀνόμως καὶ ἐν καταστάσει μέθης περιεβλήθη ἀρχιερατικὸν ἀξίωμα, ὀρέγεται καὶ αὐτῆς τῆς πατριαρχικῆς ἕδρας, οὐχὶ ἐκ φιλοδοξίας καὶ φιλαρχίας, ἀλλ' ἐξ εὐτελοῦς Ἰησουϊτικοῦ ἐλατηρίου κινούμενος, ὅπως ληστρικῶς ἁρπάσῃ τὸν Πατριαρχικὸν Θρόνον καὶ φθείρῃ τὸ ἐν αὐτῷ λογικὸν τοῦ Χριστοῦ ποίμνιον, διὰ τῶν λατινικῶν καινοτομιῶν καὶ αἱρέσεων, ὑποστηρικτήν, πρὸς τοῖς Ἰησουΐταις, ἔχων καὶ τὸν Μανσοὺρ Ἀσ—σαΐφη ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τοῦ Διοικητοῦ τῆς Δαμασκοῦ διατελοῦντα, καὶ πολλῆς τῆς ὑπολήψεως παρὰ τῶν περὶ αὐτὸν ἀπολαμβάνοντα.

Τὸ αἴτιον τῆς ὑποστηρίξεως ταύτης εἶναι εὔλογον καὶ εὐεξήγητον ἡμῖν, ἐὰν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν, ὅτι ὁ Σεραφεὶμ συνεδέετο μετὰ τοῦ Μανσοὺρ Ἀσ—σαΐφη διὰ στενῆς συγγενείας, μετὰ δὲ τῶν Ἰησουϊτῶν διὰ πολλῆς τῆς οἰκειότητος, ὡς ἐν ταῖς σχολαῖς αὐτῶν ἐκπαιδευθεὶς καὶ τὸ ἀδιάλλακτον μῖσος κατὰ τῆς πατροπαραδότου θρησκείας ἐκεῖ ποτισθείς.

Οὕτως ὁ Σεραφεὶμ παρανόμως καὶ δολίως καταλαμβάνει τὴν Πατριαρχικὴν ἕδραν, μετονομάζει ἑαυτὸν Κύριλλον, εἰσέρχεται εἰς τὸν Πατριαρχικὸν Ναόν, ἀναγκάζει τοὺς ἐκεῖ εὑρισκομένους Μητροπολίτας καὶ Ἱερεῖς νὰ προσφέρωσιν αὐτῷ πατριαρχικὰς τιμὰς καὶ πειρᾶται τοὺς μὲν Ὀρθοδόξους νὰ πείσῃ, ὅπως ἀσπασθῶσι τὸ δόγμα αὐτοῦ, ἐπαπειλῶν εἰς τοὺς παραβάτας τὴν σκληροτέραν τῶν τιμωριῶν, εἰς δὲ τοὺς ἀνὰ τὸν Ἀντιοχικὸν Θρόνον Μητροπολίτας ἐντέλλεται, ὅπως μνημονεύωσι τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ.

Πρὸ τῆς βαρβάρου ταύτης συμπεριφορᾶς, τινὲς μὲν τῶν Ὀρθοδόξων φοβηθέντες ὑπέκυψαν εἰς τὰς ὑπερφιάλους αὐτοῦ ἀξιώσεις, τινὲς δὲ μείναντες ἀκράδαντοι εἰς τὴν ἀληθῆ πίστιν ἔπαυσαν προσερχόμενοι εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, οἱ δὲ Μητροπολῖται θεωρήσαντες αὐτὸν ἄξιον περιφρονήσεως ἐγνωστοποίησαν πάντα τὰ γενόμενα εἰς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον, ἀπεικονίσαντες ζοφεροῖς χρώμασι τὴν θλιβερὰν κατάστασιν τοῦ Θρόνου ἐπὶ τῇ εἰς Δαμασκὸν ἀφίξει τοῦ Σεραφείμ.

Λαβὸν τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον τὰς ἐπιστολὰς τῶν Μητροπολιτῶν τοῦ Ἀντιοχικοῦ Θρόνου καὶ μαθὸν τὰ ὑπὸ τοῦ Κυρίλλου δολίως ἅμα καὶ ἀναιδῶς διαπραχθέντα, ἐταράχθη σφόδρα καὶ δικαίως ἐπὶ τῷ σφετερισμῷ τοῦ δεινοπαθοῦντος τούτου Θρόνου. Μὴ ἀνεχόμενον δὲ τὴν ἀπρεπῆ ταύτην πρᾶξιν καὶ διακαῶς ποθοῦν τὴν ἀπολύτρωσιν καὶ ἀπαλλαγὴν τοῦ Θρόνου, προέβη εἰς πάντα τὰ ἀναγκαῖα μέτρα.

Καὶ πρῶτον μὲν δεόντως καὶ δραστηρίως ἐνήργησε παρὰ τῇ Τουρκικῇ Κυβερνήσει, ὅπως ἐν τάχει ἐκδοθῇ αὐτοκρατορικὸν βεράτιον, ἐπικυ-

ροῦν τὴν ἐκλογὴν τοῦ Σιλβέστρου, ὡς μόνου νομίμου Πατριάρχου, πλὴν τούτου ἀπέδειξεν εἰς τὸν μέγαν Βεζύρην δι' ἀκαταμαχήτων ἐπιχειρημάτων, ὅτι οἱ ἐκ τῆς Ἑσπερίας ἐλθόντες Φραγκοπατέρες καὶ ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἐγκατασταθέντες, σκοπὸν ἔχουσι τὴν διχόνοιαν εἰς τὰς καρδίας τῶν Χριστιανῶν. Ἔπειτα δὲ ὁ Σίλβεστρος ἔλαβε καὶ βασιλικὸν ὁρισμόν, διατάσσοντα τὴν ἐκβολὴν καὶ ἐξορίαν οὐ μόνον τοῦ ἀρχεκάκου Κυρίλλου, ἀλλὰ καὶ πάντων τῶν συνεργῶν αὐτοῦ, καὶ τέλος ἀπεφάσισε, κοινῇ συνοδικῇ διαγνώμῃ, ὅπως καθαιρεθῶσι μὲν οἱ ὁμοφρονοῦντες τῷ Κυρίλλῳ Κληρικοί, ἀφορισθῶσι δὲ οἱ θιασῶται αὐτοῦ λαϊκοί, πρὸς σωφρονισμὸν καὶ παραδειγματισμὸν τῶν λοιπῶν Χριστιανῶν.

Τὴν ἀπόφασιν αὐτῆς ἡ Ἐκκλησία τοῦ Φαναρίου ἀνεκοίνωσε διὰ Πατριαρχικῆς ἐγκυκλίου εἰς πάντας τοὺς ἀνὰ τὸν Ἀντιοχικὸν Θρόνον Μητροπολίτας, Ἱερεῖς, λοιποὺς Κληρικοὺς καὶ λαϊκούς, ὅπως οἱ μὲν Κληρικοὶ μὴ συλλειτουργῶσι τοῖς καθαιρεθεῖσιν, οἱ δὲ λαϊκοὶ μήτε τὰς χεῖρας αὐτῶν ἀσπάζωνται, μήτε εἰς βοήθειαν αὐτῶν συντρέχωσι.

Πρὸς τούτοις δὲ δοῦσα ἡ Ἱ. Σύνοδος τῷ Σιλβέστρῳ ἀπαραιτήτους ὁδηγίας πρὸς διευθέτησιν τῶν τοῦ Ἀντιοχικοῦ Θρόνου, ἔκρινε καλόν, ὅπως ἀναχωρήσῃ οὗτος εἰς τὸν Θρόνον αὐτοῦ, διότι ἡ αὐτόθι παρουσία του ἀπέβη ἀπαραίτητος.

Ἐφοδιασθεὶς ὁ Πατριάρχης Σίλβεστρος διὰ βερατίου καὶ ὁρισμοῦ Αὐτοκρατορικοῦ, δι' ὧν ἐδηλοῦτο ἡ νόμιμος αὐτοῦ ἐκλογὴ καὶ ἡ ἐξορία τοῦ Κυρίλλου καὶ τῶν ὀπαδῶν αὐτοῦ, ἐγκαταλείπει τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1725 τὴν βασιλίδα τῶν πόλεων, ὁδεύων διὰ ξηρᾶς τὴν εἰς Χαλέπιον, ἐν συνοδείᾳ Κληρικοῦ τινος καὶ ἑνὸς κλητῆρος. Ἐπὶ τῇ εἰδήσει ταύτῃ ὁ Κύριλλος παραλαβὼν ὅλα τὰ ἱερὰ ἄμφια καὶ τὰ πολύτιμα σκεύη, καταφεύγει εἰς τὸ Μοναστήριον τοῦ Σωτῆρος, τὸ ἐπὶ τοῦ Λιβάνου ὄρους κείμενον. Ὁ δὲ Σίλβεστρος, ἀφιχθεὶς εἰς Χαλέπιον τὴν πέμπτην Νοεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ἐπιλαμβάνεται τῶν καθηκόντων αὐτοῦ, συμβουλεύων καὶ νουθετῶν τοὺς Χαλεπίους, ὅπως μὴ δέχωνται τοὺς Φραγκοπατέρας εἰς τοὺς οἴκους αὐτῶν καὶ ἀπέχωσι τῆς ἰχθυοφαγίας κατὰ τὰς νηστείας τοῦ Πάσχα, τῶν Χριστουγέννων καὶ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, συμφώνως πρὸς τὰς διατάξεις τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἀπειλῶν, ὅτι αὐστηρῶς θέλει τιμωρήσει πάντα παραβαίνοντα τὰς συμβουλὰς αὐτοῦ, ὅτι θέλει παραδώσει αὐτὸν εἰς τὰς ἀρχάς, ἔχων τὴν ἰδέαν, ὅτι διὰ τῶν ἀπειλῶν τούτων θὰ ἠδύνατο νὰ καταστήσῃ τὸ ποίμνιον αὐτοῦ πειθήνιον καὶ νομοταγές. Ἀλλὰ δυστυχῶς τὰ μέτρα ταῦτα, ἕνεκα τῆς ῥαδιουργίας τῶν Λατίνων, συνετέλεσαν τὰ μάλιστα εἰς τὴν δυσαρέσκειαν τῶν λατινοφρόνων καὶ τὴν εἰς τὰς σφαλερὰς ἰδέας ἐμμονὴν αὐτῶν.

Ὁ Πατριάρχης πρὸ τῆς ἀπειθείας ταύτης δὲν διστάζει νὰ τιμωρήσῃ τοὺς παραβάτας, ἀλλ' ὁ λαός, οὐ μόνον παύει νὰ προσέρχηται εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ἀποφεύγων τὴν συνάντησιν καὶ τὴν μετὰ τοῦ Πατριάρχου συναναστροφήν, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ μίσους ἐμπνεόμενος ἐπιβουλεύεται τὴν ζωὴν αὐτοῦ.

Τὸ κακὸν αὐξάνει, τὸ μῖσος τοῦ λαοῦ ὁσημέραι καθίσταται ἀσπονδότερον καὶ οἱ ἀντίπαλοι τοῦ Πατριάρχου ἀγριώτεροι, εὐκαιρίαν ζητοῦντες, ὅπως κατασπαράξωσιν αὐτόν. Καὶ ἡ εὐκαιρία δὲν ἐβράδυνε νὰ παρουσιασθῇ. Ὁ Πατριάρχης εὑρίσκετο ἔν τινι λειμῶνι ἔξω τῆς πόλεως κειμένῳ, ὁπότε οἱ Χαλέπιοι ἐπιπίπτουσι κατ' αὐτοῦ, ἀλλ' ὁ Σίλβεστρος κατορθώνει νὰ διαφύγῃ τὸν κίνδυνον καὶ μεταβαίνει κρύφα διὰ Δσλίχης εἰς Λαοδίκειαν καὶ ἐντεῦθεν εἰς Φανάριον, ὅπου καὶ ἔφθασε τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1725.

Τρέφει δὲ τὴν ἐλπίδα, ὅτι ἡ Μεγάλη τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία, ἥτις τὰ μάλιστα συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐξορίαν τοῦ παπόφρονος Σεραφεὶμ καὶ τὴν καθαίρεσιν τῶν ὀπαδῶν αὐτοῦ, καὶ ἥτις πάντοτε μέν, ἰδίᾳ δὲ ἐν χαλεποῖς καιροῖς ἐξεδήλου εἰλικρινῆ καὶ εὐγενῆ αἰσθήματα πρὸς τὸν πολυπαθῆ Ἀντιοχικὸν Θρόνον, δὲν ἤθελεν ἐγκαταλίπει αὐτὸν ἐν τῇ ἀντιξόῳ ταύτῃ περιστάσει. Καὶ πράγματι αἱ ἐλπίδες αὐτοῦ δὲν διεψεύσθησαν. Ὁ Σίλβεστρος, ἐλθὼν εἰς Φανάριον, ἀφηγήθη λεπτομερῶς τὰ διατρέξαντα, δι' ὃ καὶ ἔτυχεν ἐγκαρδίου ὑποδοχῆς καὶ μεγάλης βοηθείας πρὸς διόρθωσιν τῶν κακῶς ἐχόντων. Ἡ Ἱερὰ Σύνοδος συνελθοῦσα, παρόντος καὶ τοῦ Σιλβέστρου καὶ λαβοῦσα ὑπ' ὄψιν τὰς ἀνακοινώσεις αὐτοῦ καὶ τὴν πρὸς τὴν Σύνοδον ὑποβληθεῖσαν ἀναφορὰν τῶν Χαλεπίων, πρῶτον μὲν συνέταξεν Ὀρθόδοξον διδασκαλίαν, ἡ ὁποία, ὑπογραφεῖσα καὶ ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Σιλβέστρου, ἀπεστάλη πρὸς τοὺς Ὀρθοδόξους τῆς Ἀντιοχείας, ὅπως ἐμποδίσῃ τὴν διάδοσιν τῶν ἑτεροδόξων δογμάτων καὶ ἐμπεδώσῃ τοὺς ἐν τῇ πίστει αὐτῶν κλονιζομένους, εἶτα δὲ ἐκλέξασα τὸν ἄλλοτε Ἡρακλείας Γρηγόριον ὡς ἀντιπρόσωπον τοῦ Σιλβέστρου, ἀπέστειλεν αὐτὸν εἰς Χαλέπιον, ἐφοδιάσασα αὐτὸν δι' ἱκανῶν ἐγγράφων, δι' ὧν ἐνετέλλετο, οἱ μὲν Ὀρθόδοξοι ὑπογράψωσι τὴν ὁμολογίαν ταύτην, αὐτὸς δὲ ποιῆται τὸ μνημόσυνον τοῦ Σιλβέστρου.

Μετὰ τὴν εἰς Χαλέπιον ἄφιξιν τοῦ Μητροπολίτου Γρηγορίου, οἱ Χαλέπιοι ἐφοίτων εἰς τὴν Μητρόπολιν καὶ προσήρχοντο εἰς τὴν Ἐκκλησίαν πρωΐας καὶ ἑσπέρας, ἀποκρύπτοντες τὰ φρονήματα αὐτῶν, ἀλλ' ὁ Μητροπολίτης Γρηγόριος κατὰ τὴν διετῆ αὐτοῦ διαμονήν, οὔτε δεόντως ἐνήργησεν, ὅπως οἱ Ὀρθόδοξοι ὑπογράψωσι τὴν ὁμολογίαν, οὔτε ἐμνημόνευσε τοῦ Πατριάρχου Σιλβέστρου. Ἡ τοιαύτη αὐτοῦ συμπεριφορά,

ἐκ διαμέτρου ἀντίθετος πρὸς ἃς παρὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου παρέλαβεν ἐντολάς, προὐκάλεσε δι' αὐτὸν μὲν τὴν ἁρμόζουσαν καὶ δικαίαν ἐπιτίμησιν, διὰ δὲ τὴν Ἐκκλησίαν Ἀντιοχείας τὴν ματαίωσιν τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς εἰρήνης. Ὁ Γρηγόριος ἐν τῷ μεταξὺ στενοχωρηθεὶς ὡς εὑρισκόμενος ἐν ξένῃ ἐπαρχίᾳ καὶ ἀποχαιρετήσας τοὺς Χαλεπίους ἐπανέκαμψεν εἰς τὴν Πόλιν.

Καίτοι ἡ εἰς Χαλέπιον ἀποστολὴ τοῦ Μητροπολίτου Γρηγορίου ὡς Πατριαρχικοῦ ἀντιπροσώπου παρέσχε τῷ Σιλβέστρῳ ἱκανὴν παρηγορίαν, ἐν τούτοις εὑρισκόμενος οὗτος εἰς ἀδήριτον ἀνάγκην ὡς βιαζόμενος ὑπὸ τῶν δανειστῶν τοῦ Ἀντιοχικοῦ Θρόνου καὶ ἐν μεγίστῃ ἀμηχανίᾳ διατελῶν ὡς στερούμενος καὶ αὐτῶν τῶν πρὸς ζωάρκειαν, καταφεύγει εἰς τὴν ζητείαν ὡς τὸ μόνον κατάλληλον μέσον πρὸς θεραπείαν τοῦ κακοῦ. Οὕτω κρατῶν εἰς τὴν δεξιὰν αὐτοῦ τὴν ὁδοιπορικὴν ῥάβδον, τὸν δὲ καύσωνα τοῦ θέρους καὶ τὴν δριμύτητα τοῦ χειμῶνος ἀψηφῶν, ἐν μέσῳ μυρίων κινδύνων καὶ ἐπὶ ἓξ ὁλόκληρα ἔτη περιπλανᾶται ἀνὰ τὰς ἀπομεμακρυσμένας χώρας, τείνων ἐπαίτιδα χεῖρα καὶ ἐπικαλούμενος τὴν βοήθειαν καὶ τὴν εὐσπλαγχνίαν πάντων τῶν Ὀρθοδόξων, καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν περιέρχεται τὰς ἐν τῇ βασιλευούσῃ τῶν πόλεων, ἐν Γαλατᾷ, καὶ ἐν τοῖς πέριξ εὑρισκομένας Ἐκκλησίας, ἔπειτα δὲ μεταβαίνει εἰς τὰς διαφόρους πόλεις τῆς Θράκης, Μακεδονίας καὶ τῆς Ἠπείρου, καὶ τὸν Αὔγουστον τοῦ 1728 εἰς Φιλιππούπολιν. Ἀλλὰ παρ' ὅλας τὰς μεγάλας ταύτας δυσχερείας, ὁ πολύτλας Πατριάρχης δὲν λησμονεῖ τὸ ἐμπιστευθὲν αὐτῷ ποίμνιον, ἀλλὰ διηνεκῶς φροντίζει περὶ τῆς σωτηρίας αὐτοῦ γράφων πρὸς πολλούς, ἰδίᾳ δὲ πρὸς τὸν Πατριάρχην Ἱεροσολύμων Χρύσανθον καὶ παρακαλῶν αὐτόν, ὅπως μεριμνήσῃ περὶ τοῦ Ἁγιωτάτου Θρόνου γενόμενος βοηθὸς καὶ ἀντιλήπτωρ λόγῳ καὶ ἔργῳ.

Ἡ πολυόδυνος αὕτη ὁδοιπορία κατηνάγκαζεν αὐτὸν πολλάκις νὰ καταλύῃ εἰς διάφορα μέρη, δι' ὃ συναντῶμεν αὐτὸν κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1730 εἰς τὰ Ἰωάννινα, ἀλλ' ἀκριβῶς ἡ εἰς τὴν πόλιν ταύτην ἄνευ ἀδείας μετάβασίς του προὐκάλεσε τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, δι' ὃ καὶ ὁ Σίλβεστρος γράφει πρὸς τὸν ἐν Φαναρίῳ παρεπιδημοῦντα Πατριάρχην Ἱεροσολύμων Χρύσανθον παρακαλῶν αὐτόν, ὅπως δυσωπήσῃ τὴν αὐτοῦ Παναγιότητα πληροφορῶν αὐτήν, ὅτι ἡ εἰς Ἰωάννινα μετάβασίς του δὲν προήρχετο ἐκ προπετείας καὶ φιλοκερδῶν σκοπῶν. Ἐξ Ἰωαννίνων ὁ Σίλβεστρος μεταβαίνει τὸν Μάϊον τοῦ αὐτοῦ ἔτους εἰς Οὐγγροβλαχίαν πρὸς τὸν Ἡγεμόνα Ἰωάννην Νικόλαον Βοϊβόδαν, ὅστις ἀσπασίως δέχεται αὐτόν.

Ἐπιστρέψας ὁ Σίλβεστρος εἰς τὸν Θρόνον αὐτοῦ, ἀφίκετο εἰς Δαμα-

σκὸν τῷ 1731, ἀλλ' ἐν τῇ πόλει ταύτῃ οὐδεμίαν εὗρεν ἡσυχίαν, διότι πρὸ πολλοῦ ἐν αὐτῇ εἶχον στήσει οἱ Ἰησουΐται τὸ στρατόπεδον αὐτῶν καὶ πολλοὶ τῶν ἀσθενῶν τῇ πίστει Ὀρθοδόξων εἶχον αὐτομολήσει πρὸς αὐτούς, ἀφ' ἑνὸς μὲν δελεασθέντες ὑπὸ τῆς ὑποκριτικῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἀπατηλῆς συμπεριφορᾶς, ἀφ' ἑτέρου δὲ τυφλωθέντες ὑπὸ τοῦ ἰδίου συμφέροντος.

Ἀπέναντι τῆς τοιαύτης καταστάσεως μὴ δυνάμενος νὰ μείνῃ ἀπαθὴς ὁ ἄγρυπνος ποιμήν, πατρικῶς συνεβούλευε τοὺς βαδίζοντας τὴν ὁδὸν τῆς ἀπωλείας, ὅπως διὰ παντὸς ἀποφεύγωσι τὴν μετὰ τῶν Φραγκοπατέρων συναναστροφήν, μὴ φοιτῶσιν εἰς τὰς προσηλυτιστικοὺς σκοποὺς ἐχούσας σχολὰς καὶ ἐκκλησίας αὐτῶν, τηρῶσιν ἀκεραίας τὰς πατροπαραδότους πεποιθήσεις καὶ τὴν Ὀρθόδοξον πίστιν ἀνόθευτον καὶ ἀμώμητον.

Αἱ συμβουλαὶ αὗται ἀφορμαὶ ἐγένοντο πρὸς πάλην πεισματώδη, οὐ μόνον μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῶν Ἰησουϊτῶν, ἀλλὰ καὶ τοῦ λαοῦ, τὰ ἀποτελέσματα τῆς ὁποίας ὑπῆρξαν ὀλέθρια, καὶ εἰς τοὺς ἀφηνιάσαντας, διότι ἀδίκως καὶ ἀπερισκέπτως ὑπέστησαν εἰς τὸ πεδίον τοῦ ἀγῶνος ψυχικὴν φθορὰν καὶ ἀπώλειαν, καὶ εἰς τὸν Θρόνον, διότι οὗτος ὑπεβλήθη εἰς μεγάλας ζημίας καὶ εἰς ὑπέρογκα χρέη, καὶ εἰς αὐτὸν τὸν Πατριάρχην Σίλβεστρον, διότι οὗτος κατελήφθη ὑπὸ μεγάλης λύπης ἐπὶ τῇ ἀπειθείᾳ τῶν Δαμασκηνῶν καὶ ἐπὶ τῇ ἐπιτυχίᾳ τῶν ῥαδιουργιῶν τοῦ ἀντιχρίστου ἐχθροῦ.

Ἡ ἀθλία αὕτη κατάστασις καὶ αἱ ἀλλεπάλληλοι τῶν προπαγανδιστῶν ἐπιθέσεις, ἃς διεκτραγωδεῖ ὁ Σίλβεστρος ἐν τῇ πρὸς τὸν Ἀλεξανδρείας Κοσμᾶν ἐπιστολῇ αὐτοῦ, ἠνάγκασαν αὐτὸν νὰ ἐξέλθῃ προσωρινῶς τῆς Δαμασκοῦ καὶ περιέλθῃ διαφόρους πόλεις καὶ Χώρας, ὅπως ἐπισκεφθῇ τὸ φιλόχριστον ποίμνιον καὶ συλλέξῃ ἐλέη πρὸς θεραπείαν τῶν ἰδίων ἀναγκῶν καὶ ἀπότισιν τῶν νέων χρεῶν.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1734 ὁ Σίλβεστρος ἐξέρχεται τῆς Δαμασκοῦ εἰς περιοδείαν καὶ τὸν Σεπτέμβριον ἀφικνεῖται εἰς Λαοδικείαν, ἀπὸ τῆς ὁποίας γράφει πρὸς τοὺς ἀνὰ τὴν Συρίαν πιστούς, ἀποκρούων τοὺς διαβάλλοντας αὐτὸν ἐπὶ τῇ εἰς περιοδείαν ἐξόδῳ αὐτοῦ, καὶ αὐστηρῶς ἀπαγορεύει πᾶσαν οἱανδήποτε θρησκευτικὴν σχέσιν πρὸς τοὺς Μαρωνίτας καὶ τοὺς μετ' αὐτῶν μικτοὺς γάμους. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἀπολύει ἐγκύκλιον κατὰ τῶν ἐν ταῖς Χώραις τοῦ Θρόνου αὐτοῦ περιερχομένων Ἰησουϊτῶν, ἐν τῇ ὁποίᾳ δικαίως καὶ εὐστόχως χαρακτηρίζει αὐτοὺς μὲν ὡς δοχεῖα κακίας καὶ λύκους ἐνδεδυμένους ἐνδύματα προβάτων, τὸ δὲ ἔργον αὐτῶν ἀπάτην διὰ πανουργιῶν καὶ δωροδοκιῶν καὶ ἀποπλάνησιν τοῦ ἁπλοϊκοῦ λαοῦ τοῦ Χριστοῦ, παραινεῖ τοὺς Χριστιανούς, ὅπως προφυλάσ-

σωνται ἀπ᾽ αὐτῶν καὶ ἀπέχωσι τῆς ἰχθυοφαγίας ἐν ταῖς νηστισίμαις ἡμέραις. Προσέτι δικαιολογεῖ τὴν ἀνὰ τὸν Θρόνον του περιήγησιν καὶ ἀπεικονίζει ζοφεροῖς χρώμασι τὴν ἀνώμαλον αὐτῆς κατάστασιν, τῆς ὁποίας ὡς πρωταιτίους χαρακτηρίζει τοὺς προσηλυτισθέντας εἰς τὸν παπισμόν, οἵτινες, πρὸς τοῖς ἄλλοις ἀπέπεμψαν ἀπὸ τὰς Ἐκκλησίας καὶ τὰς ἐνορίας αὐτῶν τοὺς Ὀρθοδόξους Ἱερεῖς ἐξ ἀφορμῆς τοῦ ὁποίου ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Νεόφυτος, ἀπέστειλε τὸν Ἰούνιον τοῦ 1735 ἐγκύκλιον συνιστῶν τὴν ἀποκατάστασιν τῶν ἀποβληθέντων. Κατὰ τὴν περιοδείαν ταύτην ὁ Σίλβεστρος ἐπεσκέφθη καὶ τὴν γενέτειραν αὐτοῦ, τὴν νῆσον Κύπρον, ἐν ᾗ καὶ μανθάνει τὰς ταραχὰς τοῦ Σεραφεὶμ καὶ τὰς ἐν Βηρυττῷ ἐνεργείας αὐτοῦ πρὸς ἐκθρόνισιν τοῦ νομίμου Μητροπολίτου καὶ ἐγκατάστασιν τοῦ ὁμόφρονος Ἰωάσαφ ἐμπνοῦ — ἀδδαάν. Καὶ ἔλαβε μὲν προληπτικὰ μέτρα, ἀλλ᾽ αἱ ἐνέργειαι τῶν ἐναντίων ἐματαίωσαν αὐτά.

Ἐντεῦθεν μεταβαίνει ὁ Σίλβεστρος εἰς Ἀττάλειαν ἐξ ἧς ἀπολύει καὶ πάλιν ἐγκύκλιον, ἐν ᾗ ἰδίᾳ ὁμολογεῖ περὶ τοῦ ἐπισωρευθέντος ὑπερόγκου χρέους τοῦ Ἀντιοχικοῦ Θρόνου, προτρέπει πάντας, Μητροπολίτας καὶ λαὸν εἰς κοινὴν συνεργασίαν πρὸς ἐκρίζωσιν τοῦ ὑπεισδύοντος κακοῦ καὶ δικαιολογεῖ τὴν περιοδείαν του.

Τῷ 1737 βλέπομεν αὐτὸν ἐν Ἀργυρουπόλει ἐν τῇ θεοστηρίκτῳ πολιτείᾳ Γκιουμουσχανᾶ, τὸ δὲ 1739 ἐν Ἐρζερούμ, Ἀδάνοις καὶ Ἀλεξανδρέττᾳ, καὶ τῇ 15ῃ Δεκεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἀπολύοντα ἐγκύκλιον «Ἁπανταχοῦσαν», ἥτις καὶ ἐπεδόθη τῷ Ἱερεῖ Μιχαὴλ πρὸς συλλογὴν ἐράνων ὑπὲρ ἀνεγέρσεως τοῦ κατακρημνισθέντος ἐν Ἀδάνοις Ναοῦ τοῦ Ἁγίου Νικολάου. Οἱ μεγάλοι ὅμως πόθοι τοῦ Σιλβέστρου δὲν ἀπέβησαν εἰς μάτην, καθόσον οἱ Χριστιανοὶ ἐπροθυμοποιοῦντο νὰ προσπορίσωσιν εἰς αὐτὸν οὐχὶ εὐκαταφρόνητον χρηματικὸν ποσόν, δι᾽ ὃ καὶ σημαντικῶς ἀνεκουφίσθη.

Ἡ ἐπί τινα ἔτη χηρεία τοῦ Μητροπολιτικοῦ Θρόνου Χαλεπίου, ἀνησυχίαν ἅμα καὶ δυσαρέσκειαν ἐπέφερεν εἰς τὸν Πατριάρχην Σίλβεστρον, ἐνῷ ἀφ᾽ ἑτέρου ἐλεύθερον ἤνοιγε τὸ στάδιον ἐνεργείας εἰς τοὺς λατινόφρονας, οἵτινες μάλιστα καὶ ἐπέτυχον εἰς τὰς ἐνεργείας αὐτῶν, κατορθώσαντες νὰ ἀναβιβάσωσιν εἰς τὸν Θρόνον Χαλεπίου Μοναχόν τινα, Χαλέπιον τὴν πατρίδα καὶ Μιχαὴλ τὸ ὄνομα, τῇ παρακινήσει τῶν Λατίνων καὶ τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ἀλμανσούρ, ὅστις πρὸ ἐτῶν μεταβὰς εἰς τὴν Βασιλεύουσαν καὶ ἀσπασθεὶς τὸν Ἰσλαμισμὸν ἔγινεν ἰατρὸς τῆς Σουλτανικῆς αὐλῆς.

Ἡ τοιαύτη ἐκλογὴ προὐξένησε σκάνδαλα καὶ ταραχὰς παρὰ τοῖς Ὀρθοδόξοις, οἵτινες ἤρχισαν νὰ ἀπειθῶσι πρὸς τοὺς θρησκευτικοὺς αὐ-

τῶν ἄρχοντας πολλοὶ δὲ ἐξ αὐτῶν καὶ νὰ ἀποσκιρτῶσι τῆς πατροπαραδότου θρησκείας, ἀφοῦ μάλιστα, ὁ μὲν νεοχειροτόνητος Μητροπολίτης προσέκλινε πρὸς τὸν παπισμόν, οἱ δὲ παπισταὶ δὲν ἔπαυσαν καταδιώκοντες τοὺς ἐν τῇ Ὀρθοδοξίᾳ ἐμμένοντας.

Τούτων οὕτως ἐχόντων, ὁ Πατριάρχης Σίλβεστρος μεταβαίνει εἰς τὴν Πόλιν καὶ διὰ τῶν παρὰ τῇ Ὑψηλῇ Πύλῃ ἐνεργειῶν αὐτοῦ καὶ τῆς βοηθείας τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, ἀποφασίζεται νὰ ἐκλεγῇ τῷ 1750 ὡς Μητροπολίτης Χαλεπίου ὁ τέως Πτολεμαΐδος Σωφρόνιος, ἀνὴρ ἐνάρετος, ἐνήμερος τῆς καταστάσεως τοῦ Ἀντιοχικοῦ Θρόνου καὶ ἐκ Κιλλὶς καταγόμενος συγχρόνως δι' αὐτοκρατορικοῦ ὁρισμοῦ ἀνακτᾷ ὁ Σίλβεστρος τὴν ἐπαρχίαν Χαλεπίου, ὑποσχόμενος τὴν ὡς ἐτήσιον φόρον πληρωμὴν τοῦ ἄλλοτε ὡρισμένου χρηματικοῦ ποσοῦ καὶ διαταγήν, ὅπως ἐξορισθῇ ὁ Μιχαὴλ «ὁ μετονομασθεὶς Μάξιμος». Ὁ πρώην Πτολεμαΐδος ἐφοδιασθεὶς διὰ πατριαρχικοῦ διαπιστευτηρίου ἔρχεται εἰς Χαλέπιον, ἔνθα καὶ ὑπεδέχθησαν αὐτὸν προθύμως. Ἀλλὰ δυστυχῶς καὶ κατ' ἀρχὰς ἡ προσωρινῶς εἰς αὐτὸν γενομένη εὐμενὴς ὑποδοχὴ καὶ εὐγενὴς συμπεριφορὰ μετετράπη εἰς ἀποστροφήν, ὕβρεις καὶ ἐπιθέσεις κατ' αὐτοῦ, καὶ ταῦτα, διότι αἱ ἐπιτόπιαι ἀρχαί, αἵτινες μέχρι τοῦδε ὑπερησπίζοντο τὸν Σωφρόνιον δωροδοκηθεῖσαι ἀφθόνως ὑπὸ τῶν παποφρόνων ἔπαυσαν νὰ παρέχωσι τὴν ὑπεράσπισιν αὐτῶν ταύτην, δι' ὃ καὶ ὁ Σωφρόνιος βαρέως φέρων ταῦτα ἐγκαταλείπει τὸ Χαλέπιον, καὶ ἀναχωρεῖ εἰς Φανάριον, καὶ οὕτω ἡ ἀτυχὴς αὕτη Μητρόπολις περιπίπτει εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἀμειλίκτων ἐχθρῶν τῆς Ὀρθοδοξίας.

Μετὰ τὴν ἐκ Χαλεπίου ἀναχώρησιν τοῦ Μητροπολίτου Σωφρονίου, ὁ Πατριάρχης Σίλβεστρος ἐπεσκέφθη ὡς φαίνεται τὴν Μολδοβλαχίαν, ὅθεν μετὰ ὀλιγοχρόνιον ἐν αὐτῇ διαμονὴν ἐπέστρεψεν εἰς Δαμασκὸν τῷ 1754. Ἐνταῦθα μαθὼν τὰ ἐν Χαλεπίῳ διατρέξαντα καὶ μάλιστα τὴν εἰς Βασιλεύουσαν ἐπάνοδον τοῦ Σωφρονίου καὶ ὡς ἀπαραίτητον καὶ πρώτιστον καθῆ,ον θεωρήσας τὴν ἀπὸ τῶν χειρῶν τῆς παπόφρονος μερίδος ἀπολύτρωσιν τῆς Μητροπόλεως Χαλεπίου, ἔγραψε πρὸς τὸν Ἀθανάσιον Ὑψηλάντην ζητῶν, ὅπως προβῇ εἰς διαβήματα παρὰ τῷ Διοικητῇ τῆς πόλεως ταύτης Ραγὶπ διὰ τὴν εἰς Χαλέπιον ἐπιστροφὴν τοῦ Σωφρονίου. Τὸ διάβημα τοῦ Ὑψηλάντου ἐστέφθη μὲν ὑπὸ ἐπιτυχίας, ἀλλ' οὔτε οὗτος ἐδέχθη νὰ ἐπιστρέψῃ, οὔτε ὁ Σίλβεστρος εἶχε κατάλληλον πρόσωπον πρὸς ποίμανσιν τῶν Χαλεπίων, οὔτε τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἐνήργησε δεόντως καὶ ἐσκεμμένως.

Ὁ Σίλβεστρος, μὴ δυνάμενος νὰ ὑποφέρῃ ταῦτα, μήτε νὰ ἐξακολουθήσῃ κυβερνῶν τὴν ἐπαρχίαν Χαλεπίου τὴν ἐν πολλῷ σάλῳ καὶ τρι-

κυμίᾳ διατελοῦσαν, γράφει πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην Σεραφεὶμ καὶ τὴν Ἱερὰν Σύνοδον «δεόμενος καὶ ἐκλιπαρῶν αὐτὸν» ὅπως ἀναλάβῃ τὴν διακυβέρνησιν τῆς ἐπαρχίας ταύτης. Τοιουτοτρόπως ἀνατίθεται ἡ διοίκησις τῆς ἐπαρχίας Χαλεπίου εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, καὶ τῷ 1757 διὰ κανονικῶν ψήφων ὁ Ἱερομόναχος Φιλήμων, Πρωτοσύγκελλος τῆς ἐπαρχίας Δέρκων, ἐκλέγεται Μητροπολίτης Χαλεπίου καὶ χειροτονηθεὶς ἀποστέλλεται εἰς τὴν ἐπαρχίαν αὐτοῦ.

Ἡ συνετὴ τοῦ Φιλήμονος διοίκησις συνετέλεσεν εἰς τὴν κατάπαυσιν τοῦ σάλου, τοῦ ἀπειλοῦντος τὸ χριστιανικὸν πλήρωμα, ὁ δὲ Σίλβεστρος ἀπαλλαγεὶς τῶν ταραχῶν, τὰς ὁποίας προὐξένουν εἰς αὐτὸν οἱ Χαλέπιοι, ἐξηκολούθησε κυβερνῶν ἡσύχως τὸν Θρόνον αὐτοῦ καὶ τῇ 13ῃ Μαρτίου τοῦ 1766 παραδίδει τὸ πνεῦμα πλήρης ἡμερῶν «ἐν πολλοῖς τοῖς ὑπὲρ ἀληθείας ἀγῶσι καὶ ζήλῳ τῆς ὀρθῆς πίστεως». *)

† Ὁ Ἐπίσκοπος Παλμύρας ΦΩΤΙΟΣ

*) Πηγαὶ τοῦ θέματος τούτου εἶναι : 1) Ἀραβικὰ χειρόγραφα. 2) Ἐπιστολαὶ τοῦ Πατριάρχου Σιλβέστρου. 3) Αἱ ἐγκύκλιοι αὐτοῦ. 4) Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας Ἀντιοχείας, ὑπὸ Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου, Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος.

Η ΕΞΕΛΙΞΙΣ ΤΩΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΚΩΝ ΠΕΡΙΚΟΠΩΝ

ΤΑ ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ κατ' ἀρχὰς ἀνεγινώσκοντο ἐν συνεχείᾳ. Τὰ ἀρχαιότερα χειρόγραφα τῆς Καινῆς Διαθήκης, ὡς εἶναι π.δ.χ. οἱ κώδικες Σιναϊτικός, 'Αλεξανδρινός, Βατικανὸς καὶ ἄλλοι, περιέχουν τὸ ἱερὸν κείμενον ἐν συνεχείᾳ, ἄνευ δηλαδὴ διαιρέσεων εἰς κεφάλαια καὶ στίχους. Ἑπομένως κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς γραφῆς (μέσα τετάρτου αἰῶνος ὁ Σιναϊτικὸς) τῶν κωδίκων ἐκείνων, δὲν ὑπῆρχεν ἡ εἰς περικοπὰς διαίρεσις τοῦ κειμένου τῆς Κ. Διαθήκης.

Βραδύτερον ἐπειδὴ ἡ τοιαύτη συνεχὴς ἀνάγνωσις δὲν ἀνταπεκρίνετο πρὸς τὸ περιεχόμενον τῶν βαθμηδὸν καὶ σὺν τῷ χρόνῳ θεσπισθεισῶν ἑορτῶν ἢ πρὸς τὴν σημασίαν ὡρισμένων τινῶν Κυριακῶν, ὡς π.δ.χ. ἡ Κυριακὴ τοῦ Θωμᾶ, τῶν Βαΐων κ.ἄ., ἤρχισεν ἡ εἰς ἰδιαιτέρας περικοπὰς διαίρεσις τοῦ κειμένου τῆς Κ. Διαθήκης. Ἡ διαίρεσις αὕτη ὑπάρχει εἰς τὰ λεγόμενα εὐαγγελιάρια πλήρη (=περιέχοντα τὰς εὐαγγελικὰς περικοπὰς Κυριακῶν καὶ καθημερινῶν) ἢ εἰς τὰ ἀτελῆ εὐαγγελιάρια (=μόνον τὰς περικοπὰς Σαββάτων καὶ Κυριακῶν). Τὰ εὐαγγελιάρια αὐτὰ χρησιμοποιοῦνται ἀπὸ τοῦ ὀγδόου αἰῶνος.

Ἤδη ὅμως ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ πέμπτου αἰῶνος (460) ὁ διάκονος τῆς ἐν 'Αλεξανδρείᾳ Ἐκκλησίας Εὐθάλιος 1) διήρεσε τὴν Κ. Διαθήκην εἰς στίχους, τὰς δὲ πράξεις καὶ τὰς ἐπιστολὰς τῶν 'Αποστόλων εἰς κεφάλαια. Ὥστε καίτοι, ὡς ἐσημειώθη, τὰ εὐαγγελιάρια, καὶ τὰ ἀποστολάρια, προφητάρια (Λεκτιονάρια) ἀνήκουν εἰς τὸν ὄγδοον αἰῶνα, ἐν τούτοις ἦτο ἐν χρήσει πολὺ ἐνωρίτερον ἡ μὲ περικοπὰς ἀνάγνωσις τῆς Κ. Διαθήκης. Τὸ τοιοῦτον φαίνεται ἐκ τῶν ὁμιλιῶν πατέρων τινῶν τῆς Ἐκκλησίας. (Φιλ. Βαφείδου, Ἐκκλ. Ἱστορία, Α. σ. 324—325).

Ὁ Πατριάρχης 'Ιωάννης ὁ Ξιφιλῖνος, ὁ Τραπεζούντιος (1064—1075), σαφῶς καθώρισε τὰς εὐαγγελικὰς περικοπὰς ὀνομάζων «Α. Β. Γ. Κυριακὰς Ματθαίου καὶ Α. Β. Γ. καὶ ἑξῆς Κυριακὰς Λουκᾶ». Ὁ καθο-

1) Ὁ 'Αμμώνιος πρῶτος κατὰ τὸν Ζ΄ αἰῶνα διήρεσε τὰ 4 Εὐαγγέλια εἰς κεφάλαια. Ὁ προσημειωθεὶς Εὐθάλιος προέβη εἰς παρόμοιον διαίρεσιν καὶ τῶν λοιπῶν βιβλίων τῆς Κ. Διαθήκης ἐκτὸς τῆς 'Αποκαλύψεως τοῦ 'Ιωάννου. Ἕκαστον βιβλίον διήρεσεν εἰς ἀναγνώσεις, αἱ ὁποῖαι πιθανὸν νὰ ἦσαν ἀντίστοιχοι πρὸς τὰ τμήματα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα οἱ πρῶτοι Χριστιανοὶ ἀνεγίνωσκον εἰς τὰς 'Εκκλησίας μιμούμενοι τὸ παράδειγμα τῶν 'Ιουδαίων, οἱ ὁποῖοι ἀνεγίνωσκον εἰς τὰς συναγωγὰς τμήματα ἀπὸ τὴν Π. Διαθήκην. Ὁ Εὐθάλιος διήρεσε τὰς ἀναγνώσεις εἰς κεφάλαια καὶ ταῦτα εἰς στίχους. Λατ. πατρολογία, Μὶγν 85, στ. 627—790.

ρισμὸς τῶν εὐαγγελικῶν περικοπῶν τοῦ Ξιφιλίνου εἶναι ὅμοιος πρὸς τὸν σημερινόν. Εἰς τὴν πατρολογίαν (Ἑλληνικὴν) Μίγν, τόμ. 120 ἀναγινώμσκομεν· «Κυριακὴ Γ' τοῦ Λουκᾶ, μετὰ τὴν ὕψωσιν», (στ. 1201), «Κυριακὴ ΙΒ' Ματθαίου, ἦχος Γ', ἑωθινὸν α' (Νεανίσκος τις προσῆλθε τῷ Ἰησοῦ», (στ. 1209), «Κυριακὴ Ε' του Λουκᾶ, μετὰ τὴν ὕψωσιν» κλπ.

Ὁ καθορισμὸς τῶν Κυριακῶν εἰς τὰ παλαιὰ εὐαγγελιάρια γίνεται χωρὶς ἅλματα. Οὕτω π.δ.χ. ὁ μεμβράνινος κῶδιξ ἀρ. 167 τῆς Μονῆς Παναγίας Καμαριωτίσσης (Χάλκης) ἀνήκων εἰς τὸν 13ον αἰῶνα, περιέχει ὅλας τὰς Κυριακὰς (εὐαγγελκιὰς περικοπὰς τῶν Κυριακῶν μὲ τὴν ὀνομασίαν τοῦ Λουκᾶ) κατὰ σειράν. Α'. Β'. Γ'. Δ'. Ε'. ΣΤ'. Ζ'. Η'. Θ'. ΙΑ'. ΙΒ'. ΙΓ'. ΙΔ'. ΙΕ'. Τὸ ἅλμα εἰσήχθη ἀργότερον, συνεπείᾳ τῆς ἀλλαγῆς τοῦ περιεχομένου Κυριακῶν τινων. Τοιουτοτρόπως π.δ.χ. ἡ εὐαγγελικὴ περικοπὴ ΙΖ'. Κυριακὴ Λουκᾶ, ἀντὶ νὰ ἀναγινώσκεται μετὰ τὴν ΙΣΤ'., ἀναγινώσκεται πρὸ αὐτῆς. Ἡ μετάθεσις δ.λ.δ. προῆλθεν ἐκ τῆς ἀλλαγῆς τῆς σημασίας Κυριακῶν τινων. Ἐκ δὲ τῆς ἀλλαγῆς ταύτης προέκυψεν ἡ ἀνάγκη τῆς προσαρμογῆς, ἐνῷ ἔμεινεν ἀμετάβλητος ἡ ἀρχικῶς γενομένη ἀρίθμησις τῶν Κυριακῶν. Τὸ περιεχόμενον π.δ.χ. τῆς ΙΖ'. Κυριακῆς τοῦ Λουκᾶ, ἔμεινε τὸ ἴδιον, χωρὶς ὅμως νὰ ἀναγινώσκεται κατὰ τὴν Κυριακὴν τὴν ἐρχομένην κατ' αὔξοντα ἀριθμὸν εὐθὺς μετὰ τὴν ἀριθμουμένην ὡς ΙΣΤ'. Κυριακὴν Λουκᾶ. Πρῶτος ὁ Μανουὴλ Γλυζώνιος συνήρμοσε καὶ συνεπλήρωσε τὰ εὐαγγελιάρια καὶ τὰ λεγόμενα κανόνια τῶν πασχαλίων, καταχωρίσας αὐτὰ εἰς τὰ ἐν χρήσει ἤδη εὐαγγελιάρια κατὰ τὸ ἔτος 1588. Ὑπάρχουν ἐκδόσεις τῶν εὐαγγελαρίων (τὰ Γλυζώνια) καὶ τοῦ ἔτους 1769. Τὰ ὑπάρχοντα σήμερον ἐξεδόθησαν εἰς χρονικὴν περίοδον μεταγενεστέραν τοῦ 1769. 2)

† Ὁ μητροπολίτης Ἡλιουπόλεως ΓΕΝΝΑΔΙΟΣ

2) Κατὰ τὸ 1939 ἐδημοσίευσα «Βάσεις καὶ ὁδηγίας διὰ τὸν καταρτισμὸν τοῦ Κανονίου ἑκάστου ἔτους μετὰ τῶν σχετικῶν πινάκων», ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ νέου ἡμερολογίου. Εὕρηνται ἐν τῷ περιοδικῷ «Ὀρθοδοξίᾳ» τοῦ εἰρημένου ἔτους καὶ εἰς χωριστὸν ἀνάτυπον σελ. 1—26.

Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΑΙ ΑΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΙ (*)

Η ΛΕΞΙΣ Ἐκκλησία, ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ εἶναι ὄνομα δεδομένον εἰς τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ. Ἐν τῇ ἐννοίᾳ ταύτῃ δὲν δύναται νὰ ἔχῃ πληθυντικόν. Δὲν δύναται νὰ ὑπάρχῃ παρὰ μία Ἐκκλησία, ὡς ἀκριβῶς δὲν δύναται νὰ ὑπάρχῃ παρὰ εἷς Θεός. Ἡ λέξις ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ χρησιμοποιεῖται ἐν τῷ πληθυντικῷ. Ἀλλ' οὕτω χρησιμοποιουμένη δηλοῖ πάντοτε τὴν πληθὺν τῶν τοπικῶν «Ἐκκλησιῶν» ἑκάστη τῶν ὁποίων εἶναι, ἐν τῇ περιφερείᾳ αὐτῆς, ἡ Ἐκκλησία. Ἡ λέξις ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ δὲν φέρει ποτὲ ἔννοιαν ὁμολογιακήν.

Ἡ ἰδέα περὶ πληθύος χριστιανικῶν «Ὁμολογιῶν», ἀντιθέτων ἢ παραλλήλων Ἐκκλησιῶν, κεχωρισμένως ὠργανωμένων καὶ κατεχουσῶν διαφόρους ἢ παραλλήλους διδασκαλίας περὶ τῆς Χριστιανικῆς πίστεως ἢ Θρησκείας, εἶναι παντελῶς ξένη πρὸς τὴν ἄποψιν τῆς Καινῆς Διαθήκης. Ἡ Καινὴ Διαθήκη δὲν γνωρίζει Ὁμολογίας παρὰ μόνον τὴν Ἐκκλησίαν.

Ἡ ἀρχὴ τῆς ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ χρησιμοποιήσεως τοῦ ὅρου «Ἐκκλησία» εὑρίσκεται ἐν τῇ Ἑλληνικῇ μεταφράσει τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης.

Ἡ λέξις «Ἐκκλησία, ἥτις ἐν τῇ Ἑλληνικῇ σημαίνει «συγκέντρωσις» ἀντιστοιχεῖ ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ τῶν Ἑβδομήκοντα πρὸς μίαν ἑβραϊκὴν λέξιν, ἥτις εἰς πολλὰ χωρία χρησιμοποιεῖται περὶ τῶν Ἰσραηλιτῶν, θεωρουμένων ὡς συνηθροισμένων ἐν ἐπισήμῳ συγκεντρώσει ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ Θεοῦ. Ὅθεν ἐν ἐμφαντικῇ ἐννοίᾳ ἡ Ἐκκλησία εἶναι προχριστιανικὴ (Πράξ. 7, 38). Ἡ Καινὴ Διαθήκη ἀληθῶς προϋποθέτει καὶ λαμβάνει ὡς δεδομένον τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης.

Μεταξὺ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κ. Διαθήκης καὶ τῆς «συναθροίσεως τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ» τῆς Π. Διαθήκης ὑπάρχει μία συνέχεια. Ἀκόμη ὑπάρχει μία βασικὴ ἔλλειψις συνεχείας. Ἐὰν ἡ Ἐκκλησία ὡς λαὸς τοῦ Θεοῦ, εἶναι ἀκόμη ὁ Ἰσραήλ, οὐχ ἧττον αὕτη εἶναι εἷς Ἰσραήλ, ὁ ὁποῖος ἔγινε νέος ἐν Χριστῷ. Εἶναι ὁ νέος καὶ ἀληθὴς Ἰσραήλ, ὅστις δὲν δύναται νὰ ἐξομοιωθῇ πρὸς τὸν κατὰ σάρκα Ἰσραήλ. Ἀσφαλῶς περικλείει τὸ ἐκλεκτὸν ὑπόλειμμα τοῦ Ἰσραήλ, τοὺς Ἑβραίους ἐκείνους, σχετικῶς πολὺ ὀλίγους εἰς ἀριθμόν, οἵτινες ἐδέχθησαν τὸν Χριστόν. Ἀλλ' ἡ Ἐκκλησία περιλαμβάνει ἐπίσης τὰ πιστεύοντα Ἔθνη, ἀποτελοῦντα τὸν μείζονα ἀριθμόν, τὰ ὁποῖα ὑπὸ τὴν Καινὴν Διαθήκην ἐγένοντο δεκτὰ καθ' ὁμοιότητα τῶν πνευματικῶν προνομίων τῶν Ἰουδαίων. Ὁ Χριστὸς διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως, τοῦ πάθους καὶ τῆς νίκης Αὐτοῦ ἐνεκαινίασε μίαν ἐποχὴν ἐν τῇ ὁποίᾳ «ὁ Θεὸς καὶ τοῖς Ἔθνεσιν τὴν μετάνοιαν ἔδωκεν εἰς

---

*) Ἐκ τοῦ βιβλίου τοῦ A. Rawlinson, Ἐπισκόπου τοῦ Derby. «Problems of Reunion».

ζωὴν» (Πράξ. 3, 18), καὶ ἐποίησε «τὰ ἀμφότερα ἕν». (Ἐφεσ. Β'. 14) μὲ ἀποτέλεσμα ὅτι ἡ σκοπιὰ τῆς Ἐκκλησίας ἐγένετο παγκόσμιος. Δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ οὐδεμία διάκρισις φυλῆς, χρώματος, τάξεως ἢ γένους», «τὰ πάντα εἷς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ». (Γαλ. Γ'. 28).

Ἡ Καινὴ Διαθήκη περιέχει πολλὰς προτροπὰς διὰ τὴν ἑνότητα. Οἱ Χριστιανοὶ ὀφείλουν νὰ φρονῶσι τὸ αὐτό, νὰ ἔχωσι τὴν αὐτὴν ἀγάπην, σύμψυχοι, τὸ ἓν φρονοῦντες (Φιλιπ. Β', 2), ὀφείλουν ἵνα στῶσιν ἐν τῷ αὐτῷ πνεύματι, «μιᾷ ψυχῇ συναθλοῦντες τῇ πίστει τοῦ Εὐαγγελίου» (Φιλιπ. Α'. 27), ὀφείλουν ἵνα τὸ αὐτὸ λέγωσι πάντες καὶ μὴ ὦσιν ἐν αὐτοῖς σχίσματα, ὦσι δὲ κατηρτισμένοι ἐν τῷ αὐτῷ νοῒ καὶ τῇ αὐτῇ γνώμῃ (Α'. Κορ. Α'. 10) σπουδάζοντες τηρεῖν τὴν ἑνότητα τοῦ πνεύματος ἐν τῷ συνδέσμῳ τῆς εἰρήνης. Ὅλαι αὐταὶ καὶ ἄλλαι παρόμοιαι προτροπαὶ δέον νὰ ἐννοηθῶσιν ἐν συναφείᾳ πρὸς τὸ γενικὸν πρότυπον τῶν ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς ἀπευθυνομένων ἐντολῶν καὶ προτροπῶν. ἓν πρότυπον διὰ τὴν ἐξαγωγὴν ἐκ τῶν περιπλοκῶν τῆς ζωῆς περὶ τῶν ὁποίων ἡ νεωτέρα διανόησις ἔχει εἰσηγηθῇ τὸν τύπον «ἐστὲ ὅ,τι εἶσθε»...

Οἱ Χριστιανοὶ ὀφείλουν νὰ περιπατῶσιν ἀξίως τῆς κλήσεως αὐτῶν μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐστραμμένους πρὸς τὴν ἑνότητα τοῦ πνεύματος διὰ τοῦ ὁποίου συγκρατοῦνται ἐν τῷ κοινῷ συνδέσμῳ τῆς εἰρήνης (Ἐφεσ. Δ', 1—3). Ὀφείλουν νὰ ἀγωνίζωνται διὰ τὴν ἑνότητα, ἀλλ' ἤδη οὗτοι ἀποτελοῦν ἓν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ καὶ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἡ ὁποία εἶναι τὸ Σῶμα Αὐτοῦ· ὑπάρχει «ἓν σῶμα καὶ ἐν πνεῦμα, καθὼς καὶ ἐκλήθητε ἐν μιᾷ ἐλπίδι τῆς κλήσεως ὑμῶν» (Ἐφεσ. Δ', 4). Ἡ ἑνότης τῆς Ἐκκλησίας ὑπάρχει ἤδη ἐν τούτῳ, εἶναι ἓν δεδομένον. Διότι ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἓν «σῶμα», εἷς Ὀργανισμὸς ἐν τῷ ὁποίῳ καὶ διὰ μέσου τοῦ ὁποίου ὁ Χριστὸς ζῇ καὶ ἐνεργεῖ ἐν τῷ κόσμῳ. Ἡ ἑνότης τῆς Ἐκκλησίας δὲν εἶναι ἁπλῶς μία πνευματικὴ ἑνότης, εἶναι «σωματική». «Ἐν ἑνὶ πνεύματι» γράφει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος «ὑμεῖς πάντες εἰς ἓν σῶμα ἐβαπτίσθημεν», (Α', Κορινθ. 12—13). Τὸ Χριστιανικὸν Μυστήριον τοῦ Βαπτίσματος εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, συμφώνως πρὸς τὸ πνεῦμα καὶ τὴν σκέψιν τῆς ἐποχῆς τῆς Καινῆς Διαθήκης, ἦτο τὸ τελεσφόρον μέσον διὰ τοῦ ὁποίου οἱ Χριστιανοὶ πιστοὶ ἡνοῦντο ἢ (διὰ νὰ μεταχειρισθῶ μίαν μεταφορὰν ἀποδίδουσαν καλύτερον τὴν λεπτότητα τῆς ἐν προκειμένῳ ἀντιλήψεως) ἐνεσωματοῦντο εἰς τὸ «σῶμα» τοῦ Χριστοῦ.

Ἡ σημασία τοῦ δευτέρου ἐκ τῶν δύο μεγάλων «μυστηρίων τοῦ Εὐαγγελίου» εἶναι ἀπολύτως σύμφωνος πρὸς τὴν σκέψιν ταύτην. «Ἓν σῶμα οἱ πολλοὶ ἐσμὲν» γράφει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, «οἱ γὰρ πάντες ἐκ τοῦ ἑνὸς ἄρτου μετέχομεν» (Α', Κορινθ. 10, 17). Ἀλλοῦ ὑποστηρίζω ὅτι ἡ

χρῆσις τῆς φράσεως «σῶμα Χριστοῦ, ὡς περιγραφὴ τῆς Ἐκκλησίας — καὶ ἡ κατὰ συνέπειαν σύγχρονος χρησιμοποίησις τῆς μεταφορᾶς ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, ὡς ἐκ τῆς ὁποίας ἡ Ἑλληνικὴ λέξις σῶμα ἐφάνη κατάλληλος ἵνα ὑποδηλώσῃ τὴν ἰδέαν τῆς «Κοινωνίας» ἢ «τοῦ ἐνσωματωμένου σώματος μὲ μέλη—δυνατὸν νὰ ἔχῃ παραληφθῇ ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου ἐκ τῆς χρήσεως τῆς ἰδίας φράσεως, προκειμένου νὰ δηλωθῇ «ὁ εἷς ἄρτος» τῆς εὐχαριστίας (ἴδε ἔργον μου Corpus Christi).

Εἶναι βέβαιον, ὅτι ἡ ἔννοια τῆς Ἐκκλησίας ὡς «σώματος» τοῦ ὁποίου ὁ Χριστὸς εἶναι εἴτε ἡ κεφαλή, εἴτε ἡ ἑνοῦσα ἀρχὴ (Α΄. Κορινθ. 19, 12), παίζει σπουδαῖον ῥόλον ἐν τῇ σκέψει τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου καὶ φαίνεται ὅτι ἡ Ἐκκλησία διὰ τὸν Ἀπόστολον Παῦλον εἶναι ζῶν καὶ ἀναπτυσσόμενος ὀργανισμός, ἠρθρωμένος εἰς ἓν ἀνθρώπινον σῶμα καὶ χαρακτηριστικὸς διὰ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ σύνθεσιν, εἷς ὀργανισμὸς ἐν τῷ ὁποίῳ καὶ διὰ τοῦ ὁποίου ὁ Χριστὸς ζῇ καὶ ἐνεργεῖ ἐν τῷ κόσμῳ (Α΄, Κορινθ. 19—27, Ρωμ. 12, 4—5).

Ἤδη ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ὡς αὕτη εἶναι γνωστὴ εἰς τὸν Ἀπόστολον Παῦλον, ὑπάρχουν διαιρέσεις καὶ αἱρέσεις, ἀναφυόμεναι εἰδικῶς ἐν Κορίνθῳ. Ὁ Ἀπόστολος τείνει νὰ πιστεύσῃ τὰς περὶ τούτου πληροφορίας. Ὁ ἀγὼν καὶ τὸ πνεῦμα τῆς αἱρέσεως δύναται πράγματι μέχρις ἑνὸς σημείου νὰ εἶναι ἀναπόφευκτα καὶ ἴσως τοῦτο ἀποτελεῖ μέρος τοῦ σκοποῦ τοῦ Θεοῦ, ὅστις ἐπιτρέπει ταῦτα ἵνα δοκιμασθῇ καὶ ἀποδειχθῇ ἡ νομιμοφροσύνη τῶν δοκίμων ἐν τῇ πίστει. (Α΄, Κορινθ. 11—17—18)' Ἄλλωστε ὁ Ἀπόστολος Παῦλος τονίζει, ὅτι διαιρέσεις ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἐξικνούμεναι μέχρι πραγματικῶν ῥηγμάτων τῆς κοινωνίας, δὲν πρέπει νὰ συμβαίνωσι.

Δὲν πρέπει νὰ ὑπάρχῃ «σχίσμα ἐν τῷ σώματι» (Α΄, Κορινθ. 12, 25). Αἱρέσεις ὑπὸ τὴν σημαίαν τοῦ Παύλου, τοῦ Ἀπολὼ ἢ τοῦ Κηφᾶ, κατακρίνονται αὐστηρῶς (Α΄ Κορινθ. 1, 12).

Θὰ ἦτο εὐκολώτερον νὰ φαντασθῇ κανεὶς παρὰ νὰ περιγράψῃ τὴν ἀντίδρασιν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, ἐὰν ἠδύνατο νὰ προΐδῃ ἢ ἀκόμη νὰ φαντασθῇ ὡς δυνατὴν τὴν μελλοντικὴν ὕπαρξιν κεχωρισμένων Χριστιανικῶν Ὁμολογιῶν, ἄνευ κοινωνίας μετ᾽ ἀλλήλων, εἴτε συνδεομένων μὲ ὀνόματα ὡς τοῦ Λουθήρου, Καλβίνου ἢ Γουέσλεϋ ἢ χαρακτηριζομένων ὡς Ἀγγλικανικῶν, Ὀρθοδόξων, ἢ Ρωμαιοκαθολικῶν. Ἡ ὅλη περὶ Ἐκκλησίας ἀντίληψις, ὡς ἐκτίθεται αὕτη ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ, εἶναι ἐναντίον μιᾶς τοιαύτης ἰδέας. Διότι πράγματι δὲν εἶναι ἁπλῶς ἓν ζήτημα διδασκαλίας, μοναδικὸν παρὰ τῷ Ἀποστόλῳ Παύλῳ. Ἡ Ἐκκλησία προϋποτίθεται γενικῶς ὑπὸ τῆς Κ. Διαθήκης, ὡς ὁ νέος καὶ λελυτρωμένος Ἰσραήλ,

κληρονόμος τῶν ἐπαγγελιῶν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης.

Εἶναι ἰσχυρὰ ἡ ἐν τῷ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίῳ ἔμφασις ἐπὶ τῆς ζωτικῆς σημασίας τῆς ἑνότητος. Ἀναφέρεται ὡς μέρος τοῦ σκοποῦ τοῦ σταυρικοῦ θανάτου τοῦ Κυρίου «ἵνα καὶ τέκνα τοῦ Θεοῦ τὰ διεσκορπισμένα συναγάγῃ εἰς ἕν». (Ἰωάν. 11, 52). Οὕτω ὑπάρχουν ἄλλα πρόβατα τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι ἐκ τῆς Ἰουδαϊκῆς αὐλῆς. Εἶναι δὲ ἔργον τοῦ καλοῦ ποιμένος ὅπως συναγάγῃ τοὺς πάντας ἐπὶ τὸ αὐτὸ «καὶ γενήσεται μία ποίμνη, εἷς ποιμήν». (Ἰωάν. Ι, 16). Ἐν τῇ οὕτω καλουμένῃ ἀρχιερατικῇ προσευχῇ ὁ Κύριος προσεύχεται διὰ τοὺς μαθητάς του, ἵνα οὐχὶ μόνον ἁγιασθῶσι καὶ συγκεντρωθῶσιν ἐν ἀληθείᾳ διὰ τῆς ὑπὲρ αὐτῶν θυσίας Αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ἵνα ὦσιν ἕν, καθ' ὁμοιότητα τῆς ἑνότητος τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα καὶ ὅπως ὁ Χριστὸς καὶ ὁ Πατὴρ εἶναι ἕν, οὕτω τὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας ὦσι τετελειωμένοι εἰς ἕν». (Ἰωάν. ΙΖ', 11, 21—23).

Τοιαύτη εἶναι ἡ ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ διδασκαλία περὶ τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ κατὰ τὴν περίοδον τῆς Καινῆς Διαθήκης, ὁ ἀναπτυσσόμενος Χριστιανισμὸς ἐφανέρωσε τὴν στενὴν μεταξὺ διδασκαλίας καὶ πράξεως σχέσιν. Χάριτι θείᾳ ἀπεσοβήθη τὸ σχίσμα, τὸ ὁποῖον κατ' ἀρχὰς ἠπείλησε νὰ προξενήσῃ διακοπὴν τῆς μεταξὺ τῶν ἐξ Ἰουδαίων καὶ τῶν ἐξ Ἐθνικῶν Χριστιανῶν κοινωνίας, ἐξ ἀφορμῆς τοῦ ζητήματος τῆς ὑποχρεώσεως ἢ μὴ τῶν Ἐθνικῶν προσηλύτων ὅπως τηρῶσι τὸν Ἰουδαϊκὸν Νόμον. Ὑπαινιγμοὶ σχισμάτων ἐδῶ καὶ ἐκεῖ εἶναι φανεροὶ (Α', Ἰωάν. 2, 19), ἀλλ' ἐν γένει, παρὰ τὴν τοιαύτην ἀναπόφευκτον τάσιν, ἡ ὁποία διὰ τὸν ἕνα ἢ διὰ τὸν ἄλλον λόγον εἶναι δύσκολον νὰ μὴ ἐκδηλωθῇ εἰς πᾶσαν κοινωνίαν ἀποτελουμένην ἐξ ἀνθρώπων καὶ μὴ ἀνθισταμένην εἰς τὴν ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἐμφάνισιν ψευδοῦς διδασκαλίας (Α', Τιμοθ. 1, 3—4), ἡ ἑνότης τῆς Ἐκκλησίας, ὀρθῶς εἰπεῖν, συνεκρατεῖτο κατὰ τὴν περίοδον τῶν συγγραφέων τῆς Καινῆς Διαθήκης.

Τὰ πράγματα ἤλλαξαν κατὰ τοὺς ἐπακολουθήσαντας τὴν ἐποχὴν τῆς Καινῆς Διαθήκης αἰῶνας. Ὁμοῦ μετὰ τῆς ὑπὸ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας ἀντιπροσωπευομένης Χριστιανικῆς παραδόσεως καὶ ἐν ἀνταγωνισμῷ πρὸς αὐτήν, ἤρχισαν νὰ ἀναφαίνωνται αἱρέσεις καὶ σχίσματα διαφόρου σπουδαιότητος καὶ ἐπιμονῆς. Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, γραφεῖσα καὶ ἀναγινωσκομένη ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐξ ἀπόψεως τῆς ἐπικρατησάσης παραδόσεως, εὑρίσκει δύσκολον νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὰ αἴτια καὶ τὸ πνεῦμα τῶν πρώτων αἱρεσιαρχῶν καὶ εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρχουν περιπτώσεις καθ' ἃς ἔχει ἀποδοθῇ εἰς αὐτοὺς δίκαιον ὀλιγώτερον τοῦ δέοντος. Παραμένει τραγικῶς ἀληθὲς ὅτι, ἀφεθείσης τῆς διαφορᾶς νὰ ἐξελιχθῇ μέχρι τοῦ σημείου τῆς διαιρέσεως, ἡ ἑνότης τῆς Ἐκκλησίας ὡς σώματος

τοῦ Χριστοῦ διεσπάσθη. Εἰς τὸν 4ον καὶ 5ον αἰῶνα, ἀποτέλεσμα τῆς ἐμφανίσεως καὶ τῆς καταπολεμήσεως τῶν μεγάλων Χριστιανικῶν αἱρέσεων ὑπῆρξεν ὅτι ἡ πορεία τῆς διαιρέσεως ἦτο πολὺ μακρά. Αἱ οὕτω καλούμεναι Ἐλάσσονες Ἀνατολικαὶ Ἐκκλησίαι, ἐμμένουσαι ἄχρι σήμερον εἰς τὴν ἀπομόνωσιν ἐκ τοῦ Κυρίου σώματος τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν τῆς Χριστιανικῆς Ἀνατολῆς, ἀντιπροσωπεύουν τὴν διὰ τῶν αἰώνων ἀναβίωσιν τῶν Κοινοτήτων, τῶν ὁποίων ἡ πρώτη ἀπόσπασις ἐκ τῶν κόλπων τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἂν καὶ ἦτο ἀποτέλεσμα τόσον τῆς διαφορᾶς φυλῆς, γλώσσης καὶ παιδείας ὅσον καὶ τῶν Θεολογικῶν πεποιθήσεων, ἔσχεν ὡς φαινομενικὴν τάσιν τὴν ἀπόρριψιν τῶν ὅρων τῆς Ὀρθοδόξου διδασκαλίας. Δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι ἡ κυρίως περὶ τοῦ Ὀρθοδόξου Χριστιανισμοῦ παράδοσις, ἐξειλίχθη καὶ διεμορφώθη εἰς τὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς, ἐμεσουράνησεν ἀπὸ τῆς πλευρᾶς μὲν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς τάξεως καὶ ὀργανώσεως κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ, ἀπὸ τῆς πλευρᾶς δὲ τῆς Θεολογίας, ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ «περὶ Ὀρθοδόξου Πίστεως».

Ἡ Θεολογία τῆς Δύσεως ἀνεπτύχθη ἐπὶ ἄλλων γραμμῶν, ὡς ἀποτέλεσμα τῆς ἐπιδράσεως τοῦ πνεύματος καὶ τῶν συγγραμμάτων τοῦ Αὐγουστίνου. Ἀλλ' ὅμως αἱ Ἐκκλησίαι Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως δὲν ἀπεχωρίσθησαν μόνον διὰ Θεολογικὰς αἰτίας. Αἱ φιλοδοξίαι τῶν ἀντιθέτων μερίδων ἐν Βυζαντίῳ πολὺ συνετέλεσαν εἰς τὴν ἐξέλιξιν, καθὼς ἐπίσης καὶ αἱ ἐξελισσόμεναι ἀπαιτήσεις τῆς Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας. Ἡ ἄποψις ὅτι τὸ οὕτω καλούμενον «μέγα σχίσμα μεταξὺ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως» ἤρχισεν ἐπὶ Φωτίου καὶ ἐκορυφώθη κατὰ τὸν ἀφορισμὸν τοῦ Πατριάρχου Μιχαὴλ τοῦ Κηρηλαρίου ὑπὸ τῶν Παπικῶν ἀντιπροσώπων τῷ 1054, ἔχει ἀμφισβητηθῇ ὑπὸ νεωτέρων Ἱστορικῶν καὶ ὑπεστηρίχθη ὅτι μέχρι τοῦ 12ου αἰῶνος δὲν ὑπῆρχε σταθερὰ γραμμὴ μεταξὺ Καθολικῶν τῆς Ρώμης καὶ τῶν Ὀρθοδόξων τῆς Ἀνατολῆς» καὶ ὅτι τὸ σχίσμα ἦτο κυρίως ἐκπαιδευτικὸν καὶ πολιτικόν. (G. Every : The Byzantine Patriarchate, 153).

Ἄλλωστε ὑπάρχει μία πραγματικὴ ἀντίθεσις πνεύματος καὶ ἐθίμου μεταξὺ τῆς Δυτικῆς Λατινικῆς καὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ὀρθοδόξου Θεολογίας. Καὶ ἐκτὸς τούτου αἱ ἀξιώσεις ὑπῆρξαν μοιραῖοι φραγμοὶ διὰ τὴν ἕνωσιν. Αἱ τελευταῖαι πρὸς ἕνωσιν προσπάθειαι τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ Συνόδου ἐναυάγησαν ἐπ' αὐτοῦ τοῦ βράχου. Ἡ ἀπὸ μέρους τῶν Ἀνατολικῶν ἀπεσταλμένων ἀποδοχὴ τῶν προταθέντων ὑπὸ τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας ὅρων, ἀπεκηρύχθη κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν καὶ τὸ σχίσμα ἐξηκολούθει ὑφιστάμενον. Ἀργότερον, πρὸ τῆς παρελεύσεως αἰῶνος, ἡ ἑνότης τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας συνετρίβη ὑπὸ τοῦ Θρησκευτικοῦ κατακλυσμοῦ τῆς με-

ταρρυθμίσεως. Οἱ Λουθηρανοὶ καὶ οἱ Καλβινισταὶ ἠκολούθησαν τὴν ἰδικήν των πορείαν δώσαντες τὴν ἀρχήν, εἰς χώρας ὅπου ὑπερίσχυσεν ἡ διδασκαλία των, εἰς Ἐκκλησίας, ὀργανωθείσας οὐχὶ πλέον ἐπὶ διεθνοῦς ἀλλ' ἐπὶ ἐθνικῆς ἢ τοπικῆς βάσεως. Αἱ Ἐκκλησίαι αὗται εἶχον τὴν συνείδησιν ὅτι ἀπεσπάσθησαν ἐκ τοῦ παρελθόντος, διεκήρυξαν ὅτι ἀπέκτησαν ἀπὸ μέρους τοῦ Θεοῦ βαθυτέραν ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας τοῦ Εὐαγγελίου καὶ ἀπεκήρυξαν τοὺς Χριστιανοὺς τοὺς εὑρισκομένους ἐν κοινωνίᾳ μετὰ τῆς Ρώμης, ὡς μὴ οὔσης καλυτέρας μιᾶς συναγωγῆς ἀποστατῶν τοῦ ἀντιχρίστου.

Ὁ Γερμανὸς συγγραφεὺς καὶ διανοούμενος Τρὸελτς τῆς παρελθούσης γενεᾶς ἐτόνισε τὴν σημασίαν τῆς διαφορᾶς μεταξὺ τῶν τύπων «Ἐκκλησία» καὶ «αἵρεσις» ἐν τῷ Προτεσταντισμῷ. Αἱ περισσότεραι τῶν οὕτω καλουμένων «ἐλευθέρων Ἐκκλησιῶν» τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Ἀμερικῆς ἐφ' ὅσον σέβονται τὸ διοικητικὸν αὐτῶν σύστημα καὶ ὑποστηρίζουν τὴν ἀρχὴν τῆς τοπικῶς συνηθροισμένης Ἐκκλησίας τῶν νέων καὶ τῶν εὐσυνειδήτων πιστῶν, ἀνήκουν συμφώνως πρὸς τὴν ταξινόμησιν τοῦ Τρόελτς εἰς τὸν τύπον τῆς «αἱρέσεως» καὶ διακρίνονται οὐσιωδῶς ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἀγγλίας καὶ τὰς Ἐθνικῶς ὀργανωμένας Ἐκκλησίας τῶν Λουθηρανικῶν καὶ Καλβινιστικῶν χωρῶν. Αἱ τελευταῖαι αὗται ἐπεξηγοῦν τὴν ἀρχὴν «**cuius regio, eius religio**».

Καὶ πράγματι μέχρις ἑνὸς σημείου δύναται νὰ εἴπῃ τις ὅτι ἐφαρμόζεται ἡ ἀρχὴ αὐτη. Εἶναι μία κυνικὴ ἀρχή, ἡ ἐφαρμογὴ τῆς ὁποίας θὰ ἐσήμαινεν ὅτι εἷς Χριστιανὸς εἰς τὴν Σκωτίαν εἶναι πρεσβυτεριανός, εἰς τὰς Σκανδιναβικὰς χώρας Λουθηρανός, εἰς τὴν Ἀγγλίαν Ἀγγλικαννὸς καὶ εἰς τὰς εὐρείας ἐκτάσεις τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἠπείρου Ρωμαιοκαθολικός.

Αἱ οὕτω καλούμεναι ἐλεύθεραι Ἐκκλησίαι, ὑποστηρίζουν τὴν ἀρχὴν ὅτι,τὸ εἶναι τινὰ μέλος μιᾶς ἰδιαιτέρας Ἐκκλησίας ἐπιβαλλούσης τὴν τήρησιν μιᾶς ἰδιαιτέρας διδασκαλίας τῆς Χριστιανικῆς πίστεως, πρέπει νὰ βασίζηται εἰς τὴν ἐλευθέραν πεποίθησιν καὶ τὴν προσωπικὴν πίστιν. Ἀκόμη αἱ ἐλεύθεραι Ἐκκλησίαι ἀπεδείχθησαν ὅτι εἶναι ἐκκλησιαστικῶς εὔσχιστοι. Καὶ ἔτι σαφέστερον, ἐὰν ἕκαστος σύνδεσμος τῶν κατὰ τόπους πιστῶν, οἵτινες εἰς πᾶσαν στιγμὴν ἤθελον ἀποφασίσει νὰ σχηματίσωσιν Ἐκκλησίαν, ἔχῃ τὴν ἀξίωσιν νὰ ὀνομάζηται Ἐκκλησία, ἀνεξαρτήτως πρὸς τὴν ὑπόλοιπον Χριστιανωσύνην καὶ μόνον ἐν ὑποταγῇ πρὸς Ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος εἶναι ἡ ἀόρατος κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας, νὰ ἐξασκῇ τὴν πλήρη λειτουργίαν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ καὶ νὰ εἶναι ἐπὶ τῆς γῆς μία αὐτόνομος ἐκδήλωσις τῆς Παγκοσμίου Ἐκκλησίας, τότε ἡ θύρα παραμένει ἀνοικτὴ δι' ἕνα ἀπροσδιόριστον πολλαπλασιασμὸν τῶν Ἐκκλησιῶν. Καὶ

οὕτω πράγματι συνέβη, ὁμοῦ μὲ τὰς μεγαλειτέρας Ὁμολογιακὰς Ἐκκλησίας, Ὀρθόδοξον, Ρωμαιοκαθολικήν, Λουθηρανικήν, Καλβινιστικήν, Ἀγγλικανικήν, ἀνεφάνησαν καὶ ὑφίστανται, ἰδιαιτέρως ἐν Μεγάλῃ Βρεττανίᾳ καὶ Ἡνωμέναις Πολιτείαις τῆς Ἀμερικῆς, **πολλαὶ Ἐλάσσονες Ἐκκλησίαι**, τῶν ὁποίων ἡ ποικιλία καὶ ὁ ἀριθμὸς συνετέλεσεν ὥστε ἡ λέξις Ἐκκλησία εἰς τὴν λαϊκὴν χρῆσιν νὰ μὴ σημαίνῃ τὴν Παγκόσμιον Ἐκκλησίαν, ἀλλὰ μίαν συνάθροισιν προσευχομένων καὶ ἐν τῷ πληθυντικῷ διαφόρους ἀνταγωνιζομένας Ὁμολογίας.

Δὲν εἶναι ἀνάγκη διὰ τὸν σκοπὸν ἡμῶν νὰ παρακολουθήσωμεν ἐν λεπτομερείᾳ τὰς εἰδικὰς ἀποχρώσεις τῆς διαφορᾶς ἢ τοὺς ποικίλους τύπους τῆς ἐκκλησιαστικῆς πεποιθήσεως, ἡ ὁποία ἀρχικῶς εὑρίσκετο κάτω ἀπὸ τὰς διαιρέσεις ταύτας. Οὔτε πάλιν εἶναι ἀναγκαῖον νὰ ἀρνηθῶμεν ὅτι, μέχρις ἑνὸς σημείου κάτω ἀπὸ τὰς διαιρέσεις ταύτας, εὑρίσκονται ἀκόμη διάφοροι διδασκαλίαι περὶ Ἐκκλησίας. Δὲν εἶναι εὔκολον νὰ εὕρωμεν ἢ νὰ βαδίσωμεν τὸν δρόμον τῆς ἑνώσεως. Χρειάζεται ὄχι μόνον μεγάλη ὑπομονὴ καὶ θάρρος, ἀλλ' ἐπίσης συμπαθὴς καὶ βαθεῖα Θεολογικὴ κατανόησις καὶ ἀμοιβαία ἀγάπη.

Πρέπει ἐπίσης νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι ὑπάρχει τι ἀνώμαλον ἐν τῷ Χριστιανισμῷ τῆς σήμερον, καὶ ὅτι τὸ νὰ ἱκανοποιώμεθα ἐν τῇ παρούσῃ καταστάσει τῆς συνεχοῦς διαιρέσεως εἶναι ἐνοχὴ ἁμαρτίας. Εἶναι απολύτως σαφὲς ὅτι ἡ ἀντίθεσις μεταξὺ τῆς ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ ἀντιλήψεως περὶ Ἐκκλησίας καὶ τοῦ σημερινοῦ θεάματος τῆς ἁπανταχοῦ διῃρημένης Χριστιανωσύνης εἶναι ριζική. Ἀκόμη εἶναι σαφὲς ὅτι αἱ λέξεις τῆς προσευχῆς τοῦ Σωτῆρος ἐν τῷ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίῳ «ἵνα πάντες ἓν ὦσι» πρέπει νὰ ἠχοῦν στεντορίως ὡς πρόκλησις καὶ ὡς μομφὴ εἰς τὰ ὦτα ὅλων ἐκείνων, οἵτινες θέλουν νὰ ὀνομάζωνται μαθηταὶ Ἐκείνου.

Ἀγγλικανὸς Ἐπίσκοπος τοῦ Derby A. Rawlinson
(Μετάφρασις Ἀρχιμ. Ἰακώβου Παπαϊωάννου,
Ἀρχιγραμματέως τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου).

ΠΕΡΙ "ΝΕΟΠΑΠΙΣΜΟΥ"

ΕΙΣ ΤΟΥΣ ἀριθ. 2 καὶ 3 τοῦ «Ἀγγελιαφόρου τῆς Ρωσσικῆς Πατριαρχικῆς Ἐξαρχίας τῆς Δυτ. Εὐρώπης» (Παρίσιοι 1950 σ. 96), ἀπαντῶμεν μακρὸν ἄρθρον τοῦ Ἱερομ. Σωφρονίου ὑπὸ τὸν τίτλον : «Ἡ ἑνότης τῆς Ἐκκλησίας κατ' εἰκόνα τῆς ἑνότητος τῆς Ἁγ. Τριάδος. Ἡ Ὀρθόδοξος Τριαδολογία, ὡς βάσις τῆς Ὀρθοδόξου ἐκκλησιολογίας» (σ. 8—33), ἥτις εἶναι οὐδὲν ἕτερον εἰμὴ πανηγυρικὴ καταγγελία τοῦ Πατριαρχείου Κων)πόλεως ἐπὶ αἱρέσει νεοπαπισμοῦ. «Τὸ περὶ Ἐκκλησίας δόγμα, γράφει ὁ π. Σωφρόνιος κατὰ τὴν ἐνεστῶσαν στιγμήν, ἐν αὐτοῖς τοῖς κόλποις τῆς ἡμετέρας Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, διατρέχει μέγαν κίνδυνον διαστρεβλώσεως, δυναμένης νὰ προξενήσῃ ἀνυπολόγιστον ζημίαν εἰς τὸ ἔργον τῆς σωτηρίας... Ἡμεῖς θερμῶς ἐπικαλούμεθα πάντας τοὺς Ὀρθοδόξους Χριστιανοὺς εἰς κατανόησιν τοῦ ἐπαπειλοῦντος κινδύνου, ὅπως τῇ συνεργείᾳ τῆς θείας χάριτος ἀποσοβήσωμεν τοῦτον... (16—17). Ἐν τῷ ἄρθρῳ προσάγεται μία μόνον ἀπόδειξις τῆς ἀκαθέκτου μεταστάσεως τοῦ παπισμοῦ τῆς Κων)πόλεως ἀπὸ τῆς θεωρητικῆς ἀπόψεως εἰς τὴν πρακτικήν», ἥτις ἀναγινώσκεται ἐν τῇ Ἐγκυκλίῳ Ἐπιστολῇ τοῦ Πατριάρχου Ἀθηναγόρα εἰς τὴν Κυριακὴν τῆς Ὀρθοδοξίας τοῦ ἔτους τούτου. Τὸ καίριον πλῆγμα ἐπιφέρει ὁ π. Σωφρόνιος ἐναντίον τῶν «Ρώσσων προσηλύτων» τοῦ νεοπαπισμοῦ τούτου ἐν Γαλλίᾳ. Ἐπειδὴ δὲ ὁ συγγραφεὺς ἄρχεται διὰ τῆς κριτικῆς τῶν ἡμετέρων κυρίως ἐγγράφων (1) καὶ μόνον μετὰ ταῦτα ἐπιλαμβάνεται τῆς Ἐπιστολῆς τοῦ Πατριάρχου, διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς θὰ τηρήσωμεν ἐν τῇ ἀπαντήσει ἡμῶν τὴν αὐτὴν σειράν.

Ὁ π. Σωφρόνιος διαβεβαιοῦται ὅτι ὡς θεμελιώδης ἀρχὴ τῆς ὀργανώσεως τῆς Ὀρθοδόξου ,Εκκλησίας διαφαίνεται ἡ ἀρχὴ τοῦ αὐτοκεφάλου, ὅπερ ἐκπηγάζει ἐκ τῆς Ὀρθοδόξου διδασκαλίας περὶ Ἁγίας Τριάδος καὶ εἶναι «ἀπαραίτητος ὅρος διὰ τὴν πιστὴν τήρησιν τῆς παραδοθείσης ἡμῖν ἀληθείας καὶ μέσον πρὸς οἰκείωσιν αὐτῆς» (30). Ἐντεῦθεν ἡ

---

(1) Ἐν τῷ ἄρθρῳ παρατίθενται Ἐπιστολὴ τῆς Ἐπαρχιακῆς Συνελεύσεως (Ἐκκλ. Ἀγγελιαφόρος ἀριθ. 21), ἄρθρον τοῦ Πανοσ. Β. Ζεγκόφσκυ «Ἐκκλησιαστικὸς ἐθνικισμὸς» (Ἀγγελιαφόρος Ρ. Σ. Χ. Δ. ἀριθ. 11—12, 1949) καὶ ἡ ἐμὴ πραγματεία «Ἐκκλησία καὶ ἐκκλησιαστικὴ ὀργάνωσις» (Παρίσιοι, 1949).

κατηγορία : 1) «Ὁ Πρωθ. Β. Ζεγκόφσκη καὶ ὁ Ἱερεὺς Ἀ. Σμέμαν ἀναμιγνύοντες τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἔννοιαν τοῦ «αὐτοκεφάλου» μετὰ τῆς μὴ ἐκκλησιαστικῆς ἐννοίας τῆς ἐθνότητος»...... ἀποκρούουν ἀμφότερα ἐν ὀνόματι τοῦ «Οἰκουμενικοῦ», καταρρίπτοντες δι' αὐτοῦ τὸ ἀρχέγονον οἰκοδόμημα τῆς Οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας (σ. 27) καὶ 2) «Θεωροῦντες ἐντελῶς ὀρθὸν τὸ κανονικὸν ἀξίωμα τῆς ἑνιαίας κατὰ τόπους ἀρχῆς, ἥτις ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ δὲν διήκει πέραν τῆς κεχωρισμένης ἐπισκοπικῆς ἐπαρχίας, ἀνάγουν αὐτὴν «ἐν τέλει» μέχρι τῶν οἰκουμενικῶν βαθμίδων». Ἐνταῦθα δὲ ἡμεῖς διαβλέπομεν σύμπτωσιν πρὸς τὸν καθολικισμόν» (23).

Ἀλλὰ φεῦ ! Ἡμεῖς ὑποχρεούμεθα νὰ διαβεβαιώσωμεν δυοῖν θᾶτερον : ἢ ὅτι ὁ π. Σωφρόνιος δὲν ἠννόησε τὰ ὑφ' ἡμῶν γραφέντα, ἢ ὅτι ἐν ἐπιγνώσει διαστρέφει τὴν σκέψιν ἡμῶν. Ἐν ἀμφοτέραις δὲ ταῖς περιπτώσεσι, πολεμῶν κατὰ τοῦ ἡμετέρου δῆθεν «νεοπαπισμοῦ», περιπίπτει εἰς ἀντίφασιν αὐτὸς πρὸς ἑαυτόν, καί, ὅπερ ἔτι χεῖρον, δακηρύττει τι ἐκ τῆς περιοχῆς τῆς Ὀρθοδόξου ἐκκλησιολογίας, τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι σύμφωνον πρὸς αὐτήν. Τὸ ἄρθρον του εἶναι δεῖγμα τῆς τοιαύτης ἐν τῇ ἐκλογῇ λέξεων καὶ νοημάτων αὐθαιρεσίας, ἐπαμφοτερισμοῦ καὶ ἀσαφείας ἐν τῇ χρήσει αὐτῶν, ἅτινα καὶ καθιστοῦν ἀκατάληπτον πᾶσαν γνησίαν θεολογικὴν συζήτησιν. Τοιαῦται συζητήσεις ἀπαιτοῦν, πρὸ παντός, ἐναργῆ τοποθέτησιν τῶν ζητημάτων. Εἰς τὰ ὑφ' ἡμῶν δὲ γραφόμενα ὑπάρχουν τρία ζητήματα, τρία θέματα, τὰ ὁποῖα ὅμως μόνον ὑπὸ τὸν ὅρον τῆς διαχωρίσεως αὐτῶν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐννοήσῃ τις ὀρθῶς : 1) Ὑπάρχει ζήτημα δογματικὸν περὶ τῆς ἐννοίας τῆς τοπικῆς ἀρχῆς ἐν τῇ ὀργανώσει τῆς Ἐκκλησίας,2) ὑπάρχει ζήτημα κανονικόν: περὶ δικαιοδοσίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου ἐπὶ τῶν Ὀρθοδόξων τῶν διαβιούντων ἔξω τῶν ὁρίων τῶν κατὰ τόπους ὑφισταμένων Ἐκκλησιῶν, καὶ 3) ὑπάρχει ζήτημα, οὕτω καλούμενον, «ψυχολογικὸν» περὶ ἐκκλησιαστικῆς ἐθνότητος.

1) Ἡμεῖς διϊσχυρίσθημεν καὶ διϊσχυριζόμεθα ὅτι ἡ δογματικὴ ὑπόστασις τῆς Ἐκκλησίας ἀπαιτεῖ πρὸς ἐνσάρκωσιν αὐτῆς τὴν ἑνότητα πάντων ὅσοι διαβιοῦσιν ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ Ὀρθοδόξων Χριστιανῶν ἐν ἑνὶ ἐκκλησιαστικῷ ὀργανισμῷ, διατελοῦντι ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν ἑνὸς Ἐπισκόπου. Τοῦτο δὲ καὶ ἀποτελεῖ τὴν τοπικὴν ἀρχήν, τὴν δογματικὴν βάσιν τὴν ὁποίαν ἤδη ἡμεῖς πολλάκις ἀνελύσαμεν. 2) Πόθεν καθίσταται φανερὸν ὅτι τὴν τοπικὴν ταύτην ἀρχὴν ἡμεῖς ἀνεπτύξαμεν μέχρι τῶν οἰκουμενικῶν «βαθμίδων»; Διότι ἅπας ἡμῶν ὁ σκοπὸς εἰς τοῦτο ἀφεώρα «νὰ ὑποδείξωμεν πῶς ἡ τοπικὴ αὕτη ἀρχὴ ἐπιτρέπει «εἰς πᾶσαν Ἐκκλησίαν...... εἰς τὸν προκρινόμενον τόπον νὰ εἶναι ζῶσα ἐνσάρκωσις τῆς ὁλότητος τῆς οὐσίας τῆς Ἐκκλησίας...... ἤ, κάλλιον εἰπεῖν, αὐτὴ αὕτη ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία,

ἐνυπάρχουσα ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ (2). Ἀλλὰ τὸ πλέον παράδοξον ἔγκειται ἐν τούτῳ ὅτι ἐλέγχων ἡμᾶς ἐπὶ «ἀναπτύξει» τῆς τοπικῆς ἀρχῆς μέχρι τῶν οἰκουμενικῶν βαθμίδων, ἐφ' ᾧ ἡμεῖς οὐδόλως εἴμεθα ἔνοχοι, ὁ ἴδιος π. Σωφρόνιος ἀναπτύσσει τὴν τοπικὴν ἀρχὴν μέχρι τῶν βαθμίδων τοῦ αὐτοκεφάλου, αὕτη δὲ ἡ ἐξίσωσις τῆς «τοπικῆς» καὶ τοῦ «αὐτοκεφάλου» ἀποτελεῖ τὴν ρίζαν ὅλων τῶν σφαλμάτων καὶ ἀντιφάσεων εἰς τὸ ἄρθρον αὐτοῦ. Ὅταν ὁ π. Σωφρόνιος τὴν «ἀρχὴν τοῦ αὐτοκεφάλου» ἑρμηνεύει ὡς ἐπικύρωσιν τοῦ γεγονότος ὅτι τὸ πλήρωμα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς ἰδιάζει εἰς πάντα τόπον ἔνθα ὑπάρχει χριστιανικὴ κοινότης κεκτημένη τὸ πλήρωμα τῆς ἱερωσύνης καὶ παρουσιάζεται ὡς φορεὺς τῆς ἀναλλοιώτου δογματικῆς διδασκαλίας καὶ παραδόσεως τῆς Οἰκουμενικῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας» (30), ὅταν γράφῃ οὗτος ἐν συνεχείᾳ ὅτι ἡ «ἀρχὴ τῆς αὐτοκεφαλίας τῶν κατὰ τόπους Ἐκκλησιῶν μᾶς ὁμιλεῖ περὶ τῆς ἰσοτιμίας αὐτῶν κατ' εἰκόνα τῆς ἰσοτιμίας τῶν Θείων Προσώπων (31), προδήλως, δὲν ἀντιλαμβάνεται ὅτι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ὑποστηρίζει ὑπάρχει ἐν τῷ ἔργῳ τῆς τοπικῆς ἀρχῆς, μὴ ἐντελῶς συνδεδεμένον ὡς τοιοῦτον πρὸς τὴν ἀρχὴν τοῦ αὐτοκεφάλου. Ἡ ἀπόδειξις τούτου δὲν εἶναι δύσκολος. Οὕτω, ἐπὶ παραδείγματι, ἡ ἐπαρχία Τούλας δὲν εἶναι αὐτοκέφαλος Ἐκκλησία, ἀλλὰ κέκτηται τὸ πλήρωμα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς καὶ ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Ἐπισκόπου αὐτῆς εἶναι «ἰσότιμος» πρὸς ἁπάσας τὰς Ἐκκλησίας τῆς ἑνιαίας Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, διότι ὅπου ὑπάρχει ἑνότης Ἐπισκόπου, Κλήρου καὶ λαοῦ, ἀποτελούντων ἓν Σῶμα καὶ ἀρδευομένην ὑφ' ἑνὸς Πνεύματος, ἐκεῖ ὑπάρχει τὸ πλήρωμα τῶν ἐκκλησιαστικῶν δωρεῶν. Δὲν πρόκειται δὲ ἐνταῦθα περὶ τῆς σπουδαιότητος τοῦ «αὐτοκεφάλου». Ἡ σπουδαιότης ἔγκειται ἐν τούτῳ ὅτι ἡ Ἐκκλησία Τούλας εἶναι ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ ἐνσάρκωσις τῆς Μιᾶς Ἁγίας Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας. Διὰ δὲ τοῦ Ἐπισκόπου αὐτῆς διατελεῖ ὀργανικῶς συνδεδεμένη μετὰ πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν, τῶν κεκτημένων τὴν αὐτὴν ἀποστολικὴν διαδοχήν, τὰ αὐτὰ μυστήρια, τὴν αὐτὴν παράδοσιν καὶ τὴν αὐτὴν πίστιν. Αὕτη ἡ καθολικότης τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁλοκλήρωσις δηλαδὴ καὶ τὸ πλήρωμα ἐν ἑκάστῃ Ἐκκλησίᾳ εἰς τρόπον ὥστε ἑ κ ά σ τ η ἐ ξ α ὐ τ ῶ ν καὶ ἅπασαι ὁμοῦ νὰ ὦσιν οὐδὲν ἕτερον εἰμὴ ἡ Μία Ἁγία Καθολικὴ καὶ Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία καθορίζει δι' ἑαυτῆς τὴν τοπικὴν ἀρχὴν τῆς ὀργανώσεως τῆς Ἐκκλησίας αὕτη δὲ πάλιν ἐνσωματοῦται εἰς αὐτήν. Ἡ ἔννοια δὲ τοῦ «αὐτοκεφάλου» ἀνήκει εἰς ἄλλην σφαίραν, ὄχι εἰς τὴν «ὀντολογίαν» τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ εἰς τὴν ἱστορικὴν αὐτῆς «ὑπόστασιν». Κατὰ

(2) «Ἐκκλησία καὶ Ἐκκλησιαστικὴ Ὀργάνωσις» 6, 8.

ταῦτα ἡ αὐτὴ Ἐκκλησία τῆς Τούλας θὰ ἠδύνατο νὰ εἶναι κατὰ τὸν Β΄. αἰῶνα «αὐτοκέφαλος» Ἐκκλησία, ἐν τῷ Δ΄. αἰῶνι ὁ Ἐπίσκοπος αὐτῆς θὰ ἠδύνατο νὰ εἶναι «ὑποτελὴς» μικρᾶς «αὐτοκεφάλου» περιφερείας ἢ μητροπόλεως, κατὰ τὸν ΙΘ΄. αἰῶνα ὑπῆρξεν ἐπαρχία τῆς Ρωσσικῆς Αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας καὶ ἐν τέλει, κατὰ τὸν ΚΑ΄. αἰῶνα δύναται πάλιν νὰ καταστῇ ἐκ νέου «αὐτοκέφαλος» Ἐκκλησία ἢ καὶ ἐπαρχία ἑνὸς παγκοσμίου Πατριαρχείου μὲ κέντρον ἐν Ρώμῃ, Κων)πόλει, Μόσχᾳ ἢ καὶ ὁπουδήποτε. Ἅπασαι δὲ αὗται αἱ ἀλλαγαὶ τῆς καταστάσεως αὐτῆς ἐν τῇ παρατάξει τῆς Οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας μηδεμίαν ἐπιφέρουν ἀλλαγὴν ἐν τῇ ὀντολογικῇ αὐτῆς πληρότητι ὡς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ, πλήρως καὶ καθολικῶς ὑφισταμένης ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ. Ἄλλως τε ἡ βασικὴ ἅμα δὲ καὶ δογματικὴ πλάνη τοῦ π. Σωφρονίου ἔγκειται ἐν τούτῳ ὅτι τὴν «ἰσοτιμίαν τῶν Ἐκκλησιῶν κατ' εἰκόνα τῆς ἰσοτιμίας τῶν θείων Προσώπων» συσχετίζει οὗτος οὐχὶ πρὸς τὴν γνησίαν τοπικὴν Ἐκκλησίαν ἐν τῇ αὐστηρᾷ ἐννοίᾳ τῆς λέξεως ταύτης, τουτέστι πρὸς τὴν ἑνότητα Ἐπισκόπου, Κλήρου καὶ λαοῦ, ἀλλὰ πρὸς τὸ «αὐτοκέφαλον, δηλαδὴ πρὸς ὡρισμένον σύνδεσμον τοπικῶν Ἐκκλησιῶν (3).

Πράγματι, ἡμεῖς ποιούμεθα χρῆσιν τῆς ἐκφράσεως «τοπικὴ Ἐκκλησία» ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς «αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας», ἀλλ' ὁ π. Σωφρόνιος μᾶς ἀποκαλύπτει τὸν δεσμὸν τῆς τριαδικῆς ἑνότητος μετὰ τῆς ἐκκλησιολογίας, ὁπότε δυνάμεθα νὰ ἀπαιτήσωμεν παρ' αὐτοῦ ἀπόλυτον ἀκρίβειαν καὶ εὐθύνην ἐν τῇ χρήσει τῶν ὅρων. Ἀλλ' εἶναι προφανὲς ὅτι ἐν τῷ τριαδικῷ κειμένῳ μορφὴ ὑποστάσεως δύναται νὰ εἶναι μόνον ἡ «ἐπισκοπικὴ ἐπαρχία» (κατὴ τὴν παράδοξον ἔκφρασιν τοῦ π. Σ.), ὅ ἐστι ὁ Ἐπίσκοπος ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ ἡ Ἐκκλησία ἐν τῷ Ἐπισκόπῳ, μηδαμῶς δὲ σύνδεσμος Ἐκκλησιῶν ἀποτελουσῶν αὐτοκέφαλον Ἐκκλησίαν. Κυρίως ἐν τῷ ὀντολογικῷ σχεδίῳ πάντες οἱ Ἐπίσκοποι καὶ οἱ ἀρχηγοὶ ἑκάστης ἐκ τῶν τοπικῶν Ἐκκλησιῶν εἶναι ἀπολύτως ἰσότιμοι «κατ' εἰκόνα τῆς ἰσοτιμίας τῶν Θείων Προσώπων», διότι ἑκάστη ἐξ αὐτῶν ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ ἑαυτῆς Ἐπισκόπου κέκτηται ἅπαν τὸ πλήρωμα τῶν ἀποστολικῶν χαρισμάτων. Ἀφ' ἑτέρου δέ, ἐν τῷ σχεδίῳ τῆς διεκκλησιαστικῆς κανονικῆς τάξεως τῆς Οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας, πρὸς τὴν ὁποίαν σχετίζεται ἡ ἔννοια τοῦ «αὐτοκεφάλου», οἱ Ἐπίσκοποι οὗτοι δὲν εἶναι ἰσότιμοι : Ὁ Ἐπίσκοπος Τούλας δὲν εἶναι ἰσότιμος τῷ Πατριάρχῃ Μόσχας διότι ὁ εἷς

(3) Ἱστορικῶς «αὐτοκέφαλον σημαίνει οὐχὶ ἕτερόν τι ἢ δικαιοδοσίαν δεδομένην εἰς ἐκκλησιαστικὴν περιφέρειαν, δηλ. σύνδεσμον Ἐκκλησιῶν, ὅπως ἐκλέγωσι τὸν πρῶτον Ἐπίσκοπον αὐτῶν Μητροπολίτην ἢ Πατριάρχην, ἐν ἐξαρτήσει ἀπὸ τῶν ἐν χρήσει τίτλων.

εἶναι «ὑποτελής», ὁ δ' ἄλλος «πρῶτος». Ὁ δὲ Πατριάρχης Μόσχας, ὡς Πατριάρχης (οὐχὶ δὲ ὡς Ἐπίσκοπος), δὲν εἶναι ἰσότιμος τῷ Πατριάρχῃ Ἀλεξανδρείας, διότι ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ τάξει καὶ τῷ βαθμῷ, ὁ εἷς κατέχει τὸν πέμπτον θρόνον, ὁ δὲ ἕτερος τὸν δεύτερον. Ἤδη δὲ ἐάν τι ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ συνειδήσει δυνάμεθα νὰ παρομοιάσωμεν πρὸς τὸν παπισμόν, τοῦτο κυρίως θὰ εἶναι ἡ μεταφορὰ τῆς ἀρχῆς τοῦ «αὐτοκεφάλου» εἰς τὴν ὀντολογίαν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὀργανώσεως καὶ ἡ ἄσχετος ἐξ αὐτῆς ἐξαγωγὴ συμπεράσματος ἐκ τοῦ τριαδικοῦ δόγματος. Ἐὰν ἡ Ρώμη χωρίζει ὀντολογικῶς ἕνα Ἐπίσκοπον ἀπὸ τῶν λοιπῶν Ἐπισκόπων καὶ δημιουργεῖ ὑπερ—επίσκοπον, τότε, ἡμεῖς ἀποδεχόμεθα, ἐν τῇ διαληφθείσῃ ἐννοίᾳ τοῦ «αὐτοκεφάλου», ὑπερ—εκκλησίαν τινα, διοχετεύουσαν τὰς ἀποτελούσας αὐτὴν τοπικὰς Ἐκκλησίας μετὰ τῶν Ἐπισκόπων αὐτῶν εἰς ἕνα Ἐπίσκοπον «συλλογικῆς ἀποστάσεως». Ἡ διαμάχη δὲ πρὸς τὸν παπισμὸν ἀπαιτεῖ ἐκ πρώτης ὄψεως αὐστηρὸν διαχωρισμὸν μεταξὺ τῆς ὀντολογικῆς ἰσοτιμίας πάντων τῶν Ἐπισκόπων καὶ τῶν ὧν ἄρχουσιν οὗτοι Ἐκκλησιῶν (ὁποιοσδήποτε καὶ ἂν εἶναι ὁ βαθμὸς αὐτῶν ἢ ὁ τόπος ἐν ἑνὶ ἢ ἑτέρῳ «τοπικῷ» συνδέσμῳ Ἐκκλησιῶν) ἀφ' ἑνός, καὶ τῆς ἱεραρχικῆς τάξεως τῆς Οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας ἀφ' ἑτέρου, διότι ἐν τῇ Οἰκουμενικῇ Ἐκκλησίᾳ αἱ κατὰ τόπους Ἐκκλησίαι κέκτηνται διαφόρους «ἀξίας» καὶ ὡρισμένον βαθμόν. Κάθε δὲ συσχέτισις τῶν δύο τούτων θεωριῶν ἀναποδράστως ὁδηγεῖ εἰς τὴν διαστρέβλωσιν τῆς ἐκκλησιολογίας, εἴτε πρὸς τὸν ρωμαϊκὸν παπισμόν, εἴτε εἰς τὴν περιαγωγὴν τῶν ἐπαρχιούχων Ἀρχιερέων εἰς ἁπλοῦς «ἀντιπροσώπους» τοῦ Πατριάρχου, ὅ ἐστιν ὁδηγεῖ ἐν τῇ πραγματικότητι πρὸς τοπικὸν παπισμόν.

Ταῦτα πάντα φαίνονται εἰς ἡμᾶς μέχρι τοιούτου βαθμοῦ αὐτόδηλα, ὥστε ἐν συνειδήσει κοπτόμεθα νὰ ἀνοίξωμεν ἀνοικτὴν θύραν, ἀλλὰ τί ποιητέον ὅταν αἱ ἀφ' ἑαυτῶν προφανεῖς αὗται ἀλήθειαι, δὲν γνωρίζομεν πῶς, ἔπαυσαν αἴφνης νὰ εἶναι αὐτόδηλοι καὶ ὀρθόδοξοι, περιῆλθον εἰς «νεο—παπισμὸν» καὶ τοῦτο ἀποδεικνύεται εἰς ἡμᾶς ἐπὶ τῇ βάσει τῆς τριαδολογίας καὶ τῆς παραπομπῆς εἰς τὸν Χαμιακώφ !

Πρὸς τί δὲ ἡμεῖς ἐν τῇ πραγματικότητι διαπληκτιζόμεθα ; Ἐκκινοῦντες ἐκ τῆς ἀνάγκης τῆς τοπικῆς ἑνότητος τῆς Ἐκκλησίας πάντοτε καὶ πανταχοῦ καὶ ἐν τῇ ἐμφανεῖ ἀθετήσει τῆς τοπικῆς ταύτης ἀρχῆς ἐν τοῖς τόποις τῆς Ὀρθοδόξου διασπορᾶς ἐρωτῶμεν ἡμᾶς αὐτοὺς ἐν πρώτοις : Εἶναι σύμφωνος ἡ διάσπασις αὕτη πρὸς τὴν Ὀρθόδοξον διδασκαλίαν περὶ Ἐκκλησίας ; Εἶναι ὀρθὸν καὶ καλὸν νὰ ὑπάρχουν ἐν Παρισίοις, Νέᾳ Ὑόρκῃ, Σίδνεϋ κ.ο.κ. τόσαι παραλλήλως ὑφιστάμενοι ἔξαρχοι καὶ ἐξαρχίαι ὅσα καὶ αὐτοκέφαλα ; Ὁ π. Σ. φαίνεται ὡς συμφωνῶν πρὸς

ἡμᾶς ὅτι δὲν εἶναι καλόν, διότι τὴν ὑφ' ἡμῶν ὑπεράσπισιν τοῦ ἀξιώματος τῆς τοπικῆς ἑνιαίας ἀρχηγίας ἀναγνωρίζει ὡς «ἐντελῶς ὀρθὴν» (23). Ἀλλ' ἐνταῦθα μὴ παρατηρήσας, προφανῶς, τὴν ἀντίφασιν εἰς τὴν ὁποίαν περιπίπτει, κατηγορεῖ ἡμᾶς (καὶ τοῦτο κατ' αὐτὸν εἶναι μία ἀπὸ τὰς ἀποδείξεις τοῦ ἡμετέρου «παπισμοῦ»), ὅτι ἀρνούμεθα εἰς ἑκάστην αὐτοκέφαλον Ἐκκλησίαν τὴν δικαιοδοσίαν αὐτῆς ἐπὶ τῆς ἑαυτῆς διασπορᾶς (21). Ἀλλὰ προφανῶς εἶναι δυνατὸν ἓν ἐκ τῶν δύο : ἢ κάθε «ἰσοδικαιοῦχον αὐτοκέφαλον» κέκτηται τὸ δικαίωμα νὰ δημιουργῇ τὰς ἐξαρχίας καὶ ἐπαρχίας του εἰς ὅλον τὸν κόσμον, καὶ τοῦτο σημαίνει ὅτι εἰς κάθε τόπον δύνανται νὰ ὑπάρχουν τόσαι ἐξαρχίαι ὅσαι εὑρίσκονται ἐκεῖσε «διασποραὶ» καὶ ἑπομένως ἀρνεῖται τὴν τοπικὴν ἑνιαίαν ἀρχήν, ἢ πάντες οἱ Ὀρθόδοξοι, οἱ διαβιοῦντες ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ ἀποτελοῦν ἑνιαίαν Ἐκκλησίαν, δηλαδὴ διατελοῦν ὑπὸ ἕνα Ἐπίσκοπον, ὁπότε τοῦτο εἶναι ἀσύμφωνον πρὸς τὰ «δικαιώματα» τῶν ἰσοδικαιούχων «αὐτοκεφάλων», ὅπως ἀντιλαμβάνεται ταῦτα ὁ π. Σωφρόνιος. Οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Ὑπερορείου Ἐκκλησίας, τῆς διατελούσης ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Μητροπολίτου Ἀναστασίου, φανερῶς ὑποστηρίζουν τὴν πρώτην ἐκ τῶν ὑποδειχθεισῶν καταστάσεων, ἀλλ' ἂν καὶ συμφωνοῦν εἰς τὸ ὅτι αὕτη ἀθετεῖ τὴν τοπικὴν ἀρχήν, ἕνεκα τούτου ἀποκρούουν τὴν τελευταίαν ταύτην ἐν τῇ ἰδιότητι τῆς θεμελιώδους καὶ ἀναλλοιώτου ἀρχῆς τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὀργανώσεως (4). Ἀλλ' ὁ π. Σωφρόνιος ἐπιχειρεῖ νὰ συμβιβάσῃ τὰ ἀσυμβίβαστα : παραδεχόμενος τὴν ἀνάγκην τῆς ἑνιαίας ἀρχῆς, ἤτοι τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἑνότητα εἰς μίαν περιφέρειαν, ὑποστηρίζει συγχρόνως τὸ δικαίωμα ἑκάστης αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας ἐπὶ τῆς παγκοσμίου δικαιοδοσίας ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἑαυτῆς διασποράν. Καὶ ἡ ἀντίφασις αὕτη ἐμφανῶς ἀποδεικνύει τὴν πλάνην τοῦ συμπεράσματος αὐτοῦ, δηλ. τῆς διακηρύξεως τοῦ «αὐτοκεφάλου» ὡς θεμελιώδους δογματικῆς ἀρχῆς τῆς Ὀρθοδόξου ἐκκλησιολογίας. Ἐν τῇ πραγματικότητι ὡς τοιαύτη βάσις τῆς Ὀρθοδόξου ὀργανώσεως τῆς Ἐκκλησίας διαφαίνεται οὐχὶ τὸ «αὐτοκέφαλον», ἀλλὰ κυρίως ἡ τοπικὴ ἀρχή, καθ' ἣν εἷς Ἐπίσκοπος ἐκπροσωπεῖ ἐν ἑνὶ μίαν Ἐκκλησίαν, ἥτις διὰ τῆς ἑνότητος καὶ ὁμονοίας διατρανοῖ τὴν ἑνότητα τοῦ νέου λαοῦ τοῦ Θεοῦ, ἐν ᾧ οὐκ ἔστιν Ἕλλην, οὐδὲ Ἰουδαῖος, ἀλλὰ νέα ἐν Χριστῷ κτίσις.

2) Ἐκκινοῦντες μόνον ἐκ τῆς θεμελιώδους ταύτης θέσεως δυνάμεθα νὰ ἐννοήσωμεν ὀρθῶς καὶ τὴν ὑφ' ἡμῶν ὑποστηριζομένην δευτέραν θέ-

(4) Ἴδε ἄρθρ. Ἐπισκόπου Ναθαναὴλ καὶ πρωθ. Γ. Γράββα ἐν «Ἐκκλησιαστικῇ Ζωῇ», ἀριθ. 5—6 (1950).

σιν, «περὶ τῆς δικαιοδοσίας τοῦ Οἰκουμ. Πατριάρχου ἐν ταῖς χώραις τῆς Ὀρθοδόξου διασπορᾶς». Ἐκ τῶν προσαχθέντων δογματικῶν ἐπιχειρημάτων γεννᾶται τὸ πρακτικόν, κανονικὸν ζήτημα : Πῶς πραγματοποιεῖται ἡ τοπικὴ αὕτη ἑνότης ; Διότι ἡ κανονικὴ παράδοσις εἶναι ὁ κανὼν τῆς πρακτικῆς ἐνσωματώσεως διὰ τῆς Ἐκκλησίας τῆς δογματικῆς ὑποστάσεως αὐτῆς ἐν τῇ ζωῇ καὶ τῇ ἱστορίᾳ. Ἀλλ' ἰδοὺ ὅτι ἐνταῦθα μεμφόμενος ἡμᾶς ἐπὶ «παπισμῷ» ὁ π. Σ. καὶ οἱ ὁμόφρονες αὐτοῦ (εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ὁμόφρονες αὐτοῦ ἀποδεικνύονται οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Ὑπερορείου Συνόδου), δὲν λαμβάνουν ὑπ' ὄψιν των ὅτι οὐχὶ ἡμεῖς ἀλλ' αὐτοὶ κηρύττουν τι ἐντελῶς καινοφανὲς ὡς εἶναι ὁ νεωτερισμὸς τῆς ἀρνήσεως τῆς καθωρισμένης ἱεραρχίας τῶν Ἐκκλησιῶν ἐν τῇ κοινῇ παρατάξει τῆς Οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας, ἔκπαλαι κατὰ γράμμα, ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τοῦ χριστιανισμοῦ ὑφισταμένης ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Συγχέοντες, ὡς ἤδη ἐλέχθη, τὴν ὀντολογικὴν ἰσοτιμίαν πασῶν (καὶ οὐχὶ μόνον τῶν «αὐτοκεφάλων») Ἐκκλησιῶν ἐν τῷ προσώπῳ τῶν ἑαυτῶν Ἐπισκόπων μετὰ τοῦ «αὐτοκεφάλου» ἀρνοῦνται ὀφθαλμοφανέστερον γεγονὸς τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας περιχαρακωμένον ἐν τῇ κανονικῇ παραδόσει, τὴν ἀκριβῆ δηλονότι ὀργάνωσιν τοῦ συνδέσμου τῶν Ἐκκλησιῶν, ἐν τῷ ὁποίῳ ὑπάρχουν πρῶται καὶ δεύτεραι, πρεσβύτεραι καὶ νεώτεραι Ἐκκλησίαι, Ἐπίσκοποι καὶ Ἀρχιεπίσκοποι, ἑνὶ λόγῳ Ἱεραρχία καὶ οὐχὶ δημοκρατικὴ «ἰσότης», καὶ ἐν τούτοις, ἐπαναλαμβάνομεν τοῦτο, κατ' οὐδένα τρόπον ἀθετεῖται ἡ καθολικότης καὶ τὸ πλήρωμα ἐν ἑκάστῃ τοπικῇ Ἐκκλησίᾳ, οἱαδήποτε καὶ ἂν ᾖ ἡ θέσις αὐτῆς ἐν τῇ Ἱεραρχίᾳ ταύτῃ. Ἡ παράδοσις τῆς Ἐκκλησίας κατωχύρωσε τὴν πρᾶξιν τῆς «Ἱεραρχίας τιμῆς» (ὅπερ δὲν σημαίνει τὸ ἀναλλοίωτον αὐτῆς διότι τοῦτο εἶναι «ἱστορικὸν» ἀπό γε τῆς φύσεως αὐτῆς) ἡ δὲ ἄρνησις αὐτοῦ ἐν ὀνόματι τῆς κακῶς ἐννοουμένης «ἰσοτιμίας» εἶναι ὑποβολιμιαία ἀντικατάστασις τῆς γνησίας καθολικότητος διά τινος δημοκρατικῆς ἰσότητος αὐτῆς. Ὁ παπισμὸς ἄρχεται ἀφ' ὅτου τὸ πρωτεῖον τοῦτο τιμῆς ὑπεισῆλθεν εἰς τὴν «ὀντολογικὴν» φύσιν τῆς Ἐκκλησίας καὶ μία Ἐκκλησία, εἷς Ἐπίσκοπος κατέστη πηγὴ ἐκκλησιαστικότητος διὰ πάσας τὰς ἄλλας Ἐκκλησίας. Ἀλλ' ἀρνουμένη ἀπαρεγκλίτως τὴν ρωμαϊκὴν ταύτην διαστροφὴν τῆς ἐκκλησιολογίας, ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία ἀείποτε ἐγνώριζε τὸν πρῶτον Ἐπίσκοπον ἐν ἑκάστῃ περιφερείᾳ (Μητροπολίτην, Ἀρχιεπίσκοπον, Πατριάρχην), γνωρίζει καὶ τὸν πρῶτον Ἐπίσκοπον καὶ ἐν τῇ Οἰκουμενικῇ Ἐκκλησίᾳ. Τοιοῦτος ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς ἐκπτώσεως τοῦ Ρωμαίου Ἐπισκόπου ἀναφαίνεται ὁ Πατριάρχης Κων)πόλεως. Ἐνταῦθα πάλιν ἡ ἀπόπειρα τῆς ἀρνήσεως τοῦ πρωτείου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου τοσοῦτον ἐναργῶς ὁ-

δηγεῖ εἰς σχίσμα ἀπὸ τῆς ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως, ὥστε ἡ διασάφησις αὐτῆς εἶναι δυνατὴ μόνον διὰ τῆς παραδοχῆς ἐνσυνειδήτου ἐπιθυμίας ἀλλοιώσεως ἢ ἀθετήσεως τῆς παραδόσεως ταύτης (5). Ἰδοὺ λοιπόν, ἐὰν δὲν ἐπισκοτίζηται ἢ ἀθετῆται παντάπασι διὰ παραδόξων λέξεων καὶ κατηγοριῶν ἐπὶ «νεοπαπισμῷ» ἡ σκέψις ἡμῶν, ὅτι εἶναι ἐξαιρετικῶς ἁπλῆ, συνισταμένη εἰς τοῦτο ὅτι παρίσταται ἡ ἀνάγκη εἰς ἡμᾶς, οἵτινες συμφωνοῦμεν εἰς τὸ ὅλον πνεῦμα τῆς Ὀρθοδόξου κανονικῆς, ὅπως, ἐν τοῖς τόποις τῆς Ὀρθοδόξου διασπορᾶς, ἔνθα δὲν ὑφίσταται τοπικὴ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία, ἵνα ἡ ἀπαραίτητος τοπικὴ ἑνότης πραγματοποιῆται διὰ μέσου τῆς δικαιοδοσίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, ὡς πρώτου ἐν τιμῇ Ἐπισκόπου ἐν τῇ Ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ. Εἰς ἀπόδειξιν τῆς ὀρθότητος καὶ «ὀρθοδοξίας» τῆς σκέψεως ταύτης δὲν ἀπαιτεῖται οὔτε ἰδιαιτέρα κανονικὴ ἑρμηνεία, οὔτε καὶ ἱστορικὴ περιπτωσιολογία. Ἐπίσης ἐὰν δὲν ὑπῆρχεν ὁ 28ος κανὼν τῆς ἐν Χαλκηδόνι Δ´ Οἰκουμενικῆς Συνόδου — καὶ πράγματι τὸν κανόνα τοῦτον εἶναι δυνατὸν νὰ ἑρμηνεύσῃ τις διαφορoτρόπως καὶ ἐν τῇ δεδομένῃ περιπτώσει νὰ μὴ γίνῃ παντάπασι χρῆσις αὐτοῦ — καὶ ἄλλοι προγενέστεροι, ἁπλῶς τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης εἶναι ὁ πρῶτος Ἐπίσκοπος, παρέχει ὅλην τὴν βάσιν ὅπως οὗτος, καὶ οὐχὶ ἄλλος τις, ἀναδεχθῇ τὴν μέριμναν περὶ τῶν νέων Ἐκκλησιαστικῶν Ὀργανώσεων, μὴ κεκτημένων εἰσέτι τὴν ἡλικίαν δι' «αὐτοκέφαλον». Ἀνάγκη καὶ πάλιν νὰ ὑπογραμμίσωμεν ὅτι ἡ δικαιοδοσία αὕτη ἀπαιτεῖται ὄχι πρὸς ἐξύψωσιν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου, οὔτε καὶ πρὸς «διεύρυνσιν» τῶν δικαίων αὐτοῦ καὶ τῶν προνομίων, ἀλλὰ διὰ τὴν τοπικὴν ἑνότητα τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς τῆς «διασπορᾶς», διαιρουμένης ἐθνικῶς, ἰδεολογικῶς κτλ. Ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ ἀνάγκη τῆς τοιαύτης δικαιοδοσίας ἀπορρέει ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀρχὴν τοῦ αὐτοκεφάλου, ἥτις εἶναι τόσον πολύτιμος διὰ τὸν π. Σωφρόνιον. Διότι ἐν τῇ ἀρχαιότητι τὸ ζήτημα τοῦτο δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ προκύψῃ, ἑκάστης Ἐπαρχίας οὔσης «αὐτοκεφάλου», καὶ ἡ ἐγκαθίδρυσις τοῦ Ἐπισκόπου αὐτῆς ὑπὸ τῶν Ἐπισκόπων τῶν γειτόνων Ἐκκλησιῶν δὲν ἐσήμαινε «δικαιοδοσίαν Ἐπισκόπων τινῶν ἐπ' ἄλλων Ἐπισκόπων. Ἀλλ' ἐφόσον ἡ σύγχρονος θέσις τῶν Ἐκκλησιῶν ἀπαιτεῖ ὅπως ἑκάστη τοπικὴ Ἐκκλησία, μὴ ἀνεγνωρισμένη, ὡς «αὐτοκέφαλος», διατελῇ συνδεδεμένη μετὰ τῆς Οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας διὰ «δικαιοδοσίας» ἐπ' αὐτῆς τοῦ αὐτοκεφάλου Ἐπισκόπου. (Οὕτω ἡ τοπικὴ Ἐκκλησία Τούλας εὑρίσκεται ἐν τῇ δικαιοδοσίᾳ τῆς Ρωσσικῆς Αὐτοκεφάλου

(5) Ἴδε ἄρθρον καθηγητοῦ Σ. Β. Τροΐτσκυ ἐν «Περιοδικῷ Πατριαρχείου Μόσχας», ἀριθ. 11, 1947.

Ἐκκλησίας καὶ ἡ τῆς Κορίνθου ἐν τῇ δικαιοδοσίᾳ τῆς Ἑλλαδικῆς), εἶναι φυσικὸν ὅπως καὶ αἱ Ἐκκλησίαι τῆς Ὀρθοδόξου διασπορᾶς διατελοῦν ἐν τῇ δικαιοδοσίᾳ τῆς πρεσβυτέρας Ἐκκλησίας, ἐξασφαλιζούσης τὴν διατήρησιν αὐτῶν ἐν τῇ Οἰκουμενικῇ Ἐκκλησίᾳ. Ἐπειδὴ δέ, δυνάμει τῆς τοπικῆς ἑνότητος, ἑκάστη τοιαύτη Ἐκκλησία ὀφείλει νὰ περιλαμβάνῃ ἐν ἑαυτῇ ὅλους τοὺς Ὀρθοδόξους τοὺς διαβιοῦντας ἐντὸς τῶν ὁρίων αὐτῆς διὰ τοῦτο καὶ ἡ δικαιοδοσία πρέπει ὀφειλετικῶς νὰ εἶναι ἑνιαία. Ποία δὲ ἐκ τῶν αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν, ἂν οὐχὶ ἡ π ρ ώ τ η, πρέπει νὰ ἐξασφαλίζῃ τὴν δικαιοδοσίαν ταύτην καὶ δι' αὐτῆς νὰ διαφυλάττῃ τὴν τοπικὴν ἑνότητα ἐν ταῖς χώραις τῆς διασπορᾶς ; Ἐπαναλαμβάνομεν ὅτι τοῦτο δὲν σημαίνει α ἰ ω ν ι ό τ η τ α τῆς δικαιοδοσίας ταύτης, διότι εἶναι πλήρως εὐνόητος ἡ δημιουργία μελλοντικῶς νέων αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν, ἀλλὰ δι' αὐτῆς διακρατεῖ ἐλευθέραν τὴν ἐκκλησιαστικὴν ζωὴν ἐκ τῆς διεισδύσεως εἰς αὐτὴν ἀντεκκλησιαστικῶν, ἐθνικιστικῶν, ἰδεολογιῶν καὶ ἄλλων στοιχείων, δι' ὧν συνήθως δικαιολογεῖται ἡ ἐκλογὴ τῆς τοιαύτης ἢ τοιαύτης «δικαιοδοσίας». Ἐρωτῶμεν λοιπὸν ποῦ εὑρίσκεται νῦν ὁ Παπισμός ; Ποῦ ὑπάρχει ἐνταῦθα ἡ ἐπέκτασις τῆς τοπικῆς ἀρχῆς μέχρι τῶν Οἰκουμενικῶν βαθμίδων ; Τί δὲ αὐτὸς οὗτος ὁ π. Σωφρόνιος ἐν εἴδει ἐκκλησιαστικωτέρας καὶ ὀρθοδοξωτέρας διακανονίσεως τῆς «δικαιοδοσιακῆς» ἡμῶν διαφορᾶς ; Πᾶσα ἀλλοία διευθέτησις εἴτε ἀντιτίθεται πρὸς τὴν τοπικὴν ἀρχὴν (πληθὺς δικαιοδοσιῶν, ἐὰν ἀναγνωρίζῃ «δικαίωμα» ἑκάστης αὐτοκεφάλου ἐπὶ τῆς ἑαυτῆς διασπορᾶς), εἴτε ὑπεισάγει εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ζωὴν αὐθαιρεσίαν καὶ ὑποκειμενικότητα (διότι τὸ πραγματικὸν ποίμνιον τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως, κατὰ τὸ λέγειν τοῦ π. Σ. «δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ἀποτελέσῃ μίαν, ἔστω καὶ μέσην, ἐνορίαν τῆς Μόσχας») ὁπότε, ἐπὶ παραδείγματι, ἡ Ρωσσικὴ Ἐκκλησία ὡς ἡ πλέον μ ε γ ά λ η κ α ὶ ἰ σ χ υ ρ ὰ θὰ λάβῃ τὴν δικαιοδοσίαν ταύτην. Ὁ π. Σ. δὲν προτείνει τοῦτο, ἀλλὰ τοιούτου εἴδους ἐπιχειρήματα ἀπαντῶνται κατὰ τὰς ἀποφάσεις τῶν συγχρόνων κανονικῶν ζητημάτων (6). Δὲν εἶναι ἐκκλησιαστικώτερον, δὲν εἶναι ὀρθοδοξώτερον νὰ ἀκολουθήσωμεν τὸν ὑποκειμενικὸν κανόνα τῆς συγχρόνου ὀργανώσεως τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ὁ ὁποῖος οὐδόλως ἀλλοιοῦται καὶ παραμένει ἑνιαῖον καὶ ὑποχρεωτικὸν μέτρον κατὰ τὰς ἀποφάσεις ἐφ' ὅλων τῶν ζητημάτων τὰ ὁποῖα πα-

(6) Ἐνταῦθα εἶναι δυνατὸν νὰ μνημονεύσωμεν τῶν συζητήσεων, αἵτινες ἔλαβον χώραν ἐν τῇ Ρωσσικῇ Ἱερᾷ Συνόδῳ τῷ 1915—16 : «Ἐν περιπτώσει καταλήψεως ὑφ' ἡμῶν τῆς Κων)πόλεως, θὰ ἔπρεπε νὰ καλέσωμεν τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην εἰς παρεδρείαν τῆς Συνόδου ἐν Πετρουπόλει ἢ νὰ τῷ ἐπιστέλλωμεν οὐκάζια;»

ρουσιάζονται ἐν συνδυασμῷ με τὰς ἡμετέρας «δικαιοδοσιακὰς» διαφοράς;

3) Ἐν τέλει τρίτη ἐκ τῶν ἡμετέρων «θέσεων» ὑπῆρξεν ὁ ἰσχυρισμὸς ὅτι κεφαλαιώδης αἰτία, παρεμποδίζουσα τὴν πραγματοποίησιν τῆς τοπικῆς ταύτης ἑνότητος ἐν τοῖς τόποις τῆς διασπορᾶς, διαφαίνεται «ὁ ἐκκλησιαστικὸς ἐθνικισμός», ἤτοι ἡ συνταύτησις τῆς κανονικῆς τάξεως τῆς Ἐκκλησίας μετὰ τῶν τῷ ἔθνει ἀνηκόντων, ἡ μετάθεσις τῆς ἐθνικῆς ἀρχῆς εἰς αὐτὴν τὴν ὀργάνωσιν τῆς Ἐκκλησίας, τὸν σκοπὸν τῆς ὁποίας δύναται δονῆσαι ἀείποτε καὶ μόνον ἡ ἐνσωμάτωσις τῆς δογματικῆς οὐσίας τῆς Ἐκκλησίας, ὡς θεανθρώπου ἑνότητος ἐν Χριστῷ. Ἱστορικῶς ὁ ἐθνισμὸς οὗτος πρὸ πολλοῦ ἤδη εἰσέδυσεν εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν συνείδησιν, ἀλλ' ἰδίᾳ ἀπεδείχθη νοσηρός, ὅταν ὑπὸ τὰς νέας περιστάσεις — κυρίως εἰς τὰς περιπτώσεις τῆς διασπορᾶς — ἀπῃτεῖτο ἰδιαιτέρα ἔντασις κανονικῆς συνειδήσεως πρὸς πραγμάτωσιν γνησίας Ἐκκλησιαστικῆς Ὀργανώσεως. Ὁ π. Σ. εὐαρεστεῖται νὰ διαβεβαιοῖ ὅτι ἡμεῖς μεγαλοποιοῦμεν τὴν ἔννοιαν τοῦ «ἐθνισμοῦ». Ἡ συζήτησις ἐπὶ τούτῳ εἶναι ἀνωφελής. Ἐὰν ὁ π. Σ. ἁπλῶς δὲν ἐπιθυμεῖ νὰ ἴδῃ τὰ βοῶντα δείγματα τοῦ ὀξυνομένου ἐθνισμοῦ ἐν τῇ ζωῇ τῶν συγχρόνων Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, τῆς τε Ρωσσικῆς, τῆς Ἑλληνικῆς καὶ τῶν ἄλλων, ὁπωσδήποτε δὲν θὰ συμφωνήσῃ μεθ' ἡμῶν. Μένει τότε νὰ ἐπαναλάβωμεν ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐλέχθη : Ναί, κυρίως ὁ καταστρεπτικὸς καὶ νοσηρὸς ἐθνισμός, ὁ μηδὲν τὸ κοινὸν ἔχων μετὰ τῶν γνησίως χριστιανικῶν σχέσεων πρὸς τὸ ἔθνος αὐτοῦ, ἀποτελεῖ πραγματικὴν αἵρεσιν ἐν τοῖς κόλποις τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἀπειλοῦσαν πράγματι τὸ ἔργον τῆς σωτηρίας. Βεβαίως δὲ μετὰ τοῦ ἐθνισμοῦ, καὶ οὐδενὸς ἄλλου, εἶναι συνδεδεμένη ἡ τοσοῦτον νοσηρὰ αὕτη ἐπιβίωσις τοῦ «αὐτοκεφάλου» καὶ ἡ ἐν αὐτῷ μεταφορὰ τῆς κατηγορίας τοῦ διεθνοῦς δικαίου, ὡς βλέπομεν τοῦτο ἐν ἴσῃ μοίρᾳ καὶ παρὰ τοῖς ὀπαδοῖς τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας καὶ ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ π. Μιχ. Πόλσκη. Ἐπὶ τῷ ἐθνισμῷ τούτῳ ἔνοχοι ἤμεθα ὅλοι ἡμεῖς καὶ Ρῶσσοι καὶ Ἕλληνες καὶ πάντες οἱ λοιποί. Πάντες δ' ἡμεῖς πρέπει νὰ μεταμελώμεθα ἐπὶ τῷ ἐλέγχῳ τούτῳ, ὅστις ἀποτελεῖ τὴν θεμελιωδεστέραν ἐκ τῶν ἐντολῶν τοῦ Χριστοῦ, ἐπὶ τῷ ἐλέγχῳ αὐτοῦ τοῦ θεμελίου τῆς Ἐκκλησίας, ἥτις ἐστὶ νέον ἔθνος τοῦ Θεοῦ, ἐν ᾧ οὐκ ἔστιν ἕλλην οὐδὲ ἰουδαῖος, ἐν ᾧ ὑπάρχουν μόνον τέκνα Θεοῦ, σύναξις μία. Καὶ μίαν τελευταίαν παρατήρησιν : Ὁ π. Σ. ὑποδεικνύει ὅτι τὸ «αὐτοκέφαλον οὔτε ἱστορικῶς οὔτε ἐκκλησιαστικῶς ἀναφαίνεται ἀπότοκος τῶν ξένων πρὸς τὴν καθολικὴν Ἐκκλησίαν φυλετισμοῦ, ἐθνισμοῦ, κρατικισμοῦ, ἢ πολιτικῆς» (σελ. 31). Καὶ μετὰ δύο στοίχους γράφει : «Ἡ ἱστορία ἀποδει-

κνύει ὅτι εἰς ἓν κράτος εἶναι δυνατὸν νὰ συνυπάρχουν αὐτοκέφαλοί τινες Ἐκκλησίαι». Πράγματι, εἰς τὴν σύγχρονον Ρωσσίαν ὑπάρχουν δύο αὐτοκέφαλοι Ἐκκλησίαι : ἡ Ρωσσικὴ καὶ ἡ Γεωργιανή. Ἀλλὰ μήπως διαφεύγει τὴν προσοχὴν τοῦ π. Σ. ὅτι αἱ δύο αὗται αὐτοκέφαλοι ὑφίστανται χάρις μόνον εἰς τὴν ἐθνικὴν ἀρχήν ; Ἐὰν ἑπομένως εἰς τὴν σύγχρονον Ρωσσίαν ἐνεργεῖ ἡ ἐθνικὴ ἀρχὴ τοῦ αὐτοκεφάλου, τότε εἰς τὴν αὐτοκρατορικὴν Ρωσσίαν, ἥτις κατήργησε τὸ αὐτοκέφαλον τῆς Γεωργιανῆς Ἐκκλησίας καὶ περιέλαβεν αὐτὴν εἰς τὴν Ρωσσικήν, ἐνήργει ἡ κρατικὴ ἀρχή. Τί δὲ σημαίνουν αἱ λέξεις τοῦ π. Σ. ὅτι τὸ αὐτοκέφαλον οὔτε ἱστορικῶς οὔτε ἐκκλησιαστικῶς φαίνεται ἀποτέλεσμα κρατικισμοῦ ἢ ἐθνισμοῦ, ὅταν ἀμφότερα τὰ ὑπ' αὐτοῦ προσαγόμενα παραδείγματα πρὸς ἐπικύρωσιν τῆς σκέψεως αὐτοῦ ἀποδεικνύουν τὸ ἐναντίον ; Ἡ ἱστορικὴ ἀλήθεια ἔγκειται, καὶ ἡμεῖς ὑπεδείξαμεν τοῦτο, εἰς τὸ ὅτι ἡ πρωταρχικὴ ἰδέα τοῦ «αὐτοκεφάλου» ὡς ὡρισμένης μορφῆς ἐνσωματώσεως τῆς αὐτῆς τοπικῆς ἀρχῆς, ὡς κανονιζούσης τὰς μορφὰς τῶν δεσμῶν μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν, βαθμηδόν — ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν κυρίως τοῦ ἐθνισμοῦ — ἐπεσκοτίσθη καὶ διεστρεβλώθη. Τὸ «αὐτοκέφαλον» ἤρχισε νὰ ἐπιβιοῖ πρὸ παντὸς ὡς κρατικὴ ἢ ἐθνικὴ Ἐκκλησία. Τοῦτο δὲ ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ὡδήγησεν εἰς τοῦτο, ὅτι αἱ σχέσεις μεταξὺ τῶν αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν ἤρχισαν νὰ θεωρῶνται «κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὸ διεθνὲς δίκαιον» (Σ. Β. Τροΐτσκη). Παραδείγματα τούτου θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ προσαχθοῦν πλεῖστα ὅσα ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς Ὀρθοδοξίας τῶν τελευταίων δεκαετιῶν. Καὶ τώρα ἐρωτῶμεν : Ἡμεῖς «μεγαλοποιοῦμεν ἢ ὁ π. Σ. — εἰς πεῖσμα τῶν ἱστορικῶν γεγονότων καὶ τῆς ὀφθαλμοφανείας— «σμικρύνει» ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἐν συνειδήσει πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς μία ἐκ τῶν φοβερωτέρων ἀσθενειῶν τῆς συγχρόνου ἐκκλησιαστικῆς συνειδήσεως ;

Ὅσα ἐλέχθησαν ἀπετέλεσαν κατηγορίας τοῦ π. Σ. ἐναντίον ἡμῶν ὡς «Ρώσσων προσηλύτων» τοῦ νεοπαπισμοῦ τῆς Κων)πόλεως. Ἡ ἀνεπάρκεια τοῦ χώρου δὲν μᾶς ἐπιτρέπει νὰ ἀπαντήσωμεν εἰς τὰς ἀπὸ πολλοῦ ἤδη διαδιδομένας κατηγορίας ἐναντίον αὐτοῦ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Εἰς τὰς κατηγορίας ταύτας θὰ προσπαθήσωμεν νὰ ἀπαντήσωμεν τὴν προσεχῆ φοράν.

† Ἱερεὺς ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΣΜΕΜΑΝ

(Μετάφρασις Ἀρχιμ. Νικολάου Κουτρουμπῆ)

ΕΓΚΥΚΛΙΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ
ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΗΡΑΚΛΕΙΑΣ ΙΓΝΑΤΙΟΥ

ΙΓΝΑΤΙΟΣ ΕΛΕΩ ΘΕΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΗΡΑΚΛΕΙΑΣ ΚΑΙ ΡΑΙΔΕΣΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΥΠΕΡΤΙΜΟΣ ΚΑΙ ΕΞΑΡΧΟΣ ΠΑΣΗΣ ΘΡΑΚΗΣ ΚΑΙ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

ΕΝΤΙΜΟΤΑΤΟΙ κληρικοὶ τῆς καθ' ἡμᾶς Ἁγιωτάτης Μητροπόλεως Ραιδεστοῦ, εὐλαβέστατοι ἱερεῖς, εὐγενέστατοι ἄρχοντες, τίμιοι πρόκριτοι, καὶ προεστότες, καὶ λοιποὶ πάντες εὐλογημένοι Χριστιανοί, τέκνα ἐν Κυρίῳ ἡμῶν ἀγαπητά, χάρις εἴη ἅπασιν ὑμῖν, καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ, παρ' ἡμῶν δὲ εὐχή, εὐλογία καὶ συγχώρησις. Συνήθεια παλαιὰ ἐπικρατεῖ εἰς ὑμᾶς, νὰ δίδητε εἰς τοὺς γάμους λόγῳ προικός, προσόψια, κεντημένα μὲ τιρτίρια, χρυσάφια, βαρύτατα, μὲ πούλας καὶ μὲ μετάξια, ὁμοίως καὶ τζεβιέδες, βρακοζώνας τοιαύτας, μανδήλια, παπλωματάκια, πόγους, καὶ ἄλλα τοιαῦτα μὲ κεντήματα πολυέξοδα, διὰ τὴν ὁποίαν παρυσφρύσασαν συνήθειαν, ὑποχρεοῦνται οἱ προικοδοτοῦντες, νὰ μετέρχωνται μίαν ἀνωφελῆ μὲν καὶ ματαίαν ἀλλ' ἐπιζήμιον, καὶ πολυέξοδον δαπάνην κατ' ἀναλογίαν τοῦ βαθμοῦ καὶ τῆς καταστάσεως. αὕτη ἡ μωρὰ καὶ ἐπιζήμιος συνήθεια, κατὰ θρησκευτικοὺς λόγους ἐν πρώτοις εἶναι πάντῃ ἀσυγχώρητος εἰς τὸν χριστιανικὸν χαρακτῆρα, ὅστις ὑπαγορεύει πολίτευμα ἔντιμον, σεμνόν, καὶ κόσμιον, ἀπηλλαγμένον τε, καὶ ἀπομεμακρυσμένον τῶν κακῶν τούτων συνηθειῶν. Ἑπομένως δὲ τὰ καθήκοντα τῷ ἀνεπιλήπτῳ ραγιαδικῷ ἐπαγγέλματι, ἀπαγορεύουσι τὰς τοιαύτας ἀτάκτους, καὶ κακορρύθμους παρεκτροπάς, καὶ οἱ πολιτικοὶ τῆς ἐξουσίας νόμοι, παιδεύουσιν αὐστηρῶς τοὺς παρεκτρεπομένους εἰς ἐπιβλαβεῖς πρὸς τὸ κοινὸν καταχρήσεις. Καὶ τοῦτο συμπεραίνεται ἐκ τῶν συνεχῶς ἐκδιδομένων ὑψηλῶν φερμανίων, τῶν ὁποίων ὁ σκοπὸς καὶ ἡ ἔννοια ἀποβλέπει πρὸς σύστασιν, εὐρυθμίαν, καὶ ἀπρόκρουστον διαγωγὴν τῶν ὑπὸ τὸ εὐσπλαχνικώτατον κράτος διατελούντων. Διατί λοιπὸν νὰ ἐξακολουθῆται μία τοιαύτη συνήθεια, ἥτις κατὰ τοὺς εἰρημένους λόγους δείκνηται προφανῶς ἐναντία ; Ἐπειδὴ λοιπὸν τοιαύτας ἐπιβλαβεῖς συνηθείας τε, καὶ καταχρήσεις καθορῶμεν εἰς ὑμᾶς προχωρούσας, διὰ τοῦτο ἐκρίναμεν εὔλογον, καὶ συμφέρον, καὶ ἀναγκαῖον, ὡς ἀνωφελῆ, καὶ ἀσύμφορα τὰ τοιαῦτα, νὰ σηκωθῶσιν ὅλα τὰ κεντητὰ ὁποῦ δίδονται λόγῳ προικός, ὡς ἀνωτέρω, καὶ νὰ ἐμποδισθῶσι δι' ὅλου, καὶ μάλιστα ἐν ταῖς παρούσαις ἀγχιστρόφοις πε-

ριστάσεσιν ἐν αἷς δυστυχοῦμεν, καὶ πρέπει νὰ μετερχώμεθα κάθε οἰκονομίαν. Γράφοντες οὖν διὰ τῆς ἡμετέρας ἐκκλησιαστικῆς ἀποδείξεως, ἐντελλόμεθα καὶ παραγγέλλομεν κυριαρχικῶς ἅπαντας καὶ σφοδρῶς ἐπιτάττομεν, ὁποῦ εἰς τὸ ἑξῆς, ἀπέχοντες ἀπὸ κάθε ματαίαν πρόληψιν, καὶ καταχρηστικὴν συνήθειαν νὰ ἀφίσητε τὴν δόσιν τῶν τοιούτων πραγμάτων εἰς τὰς προίκας, κατασκευασμένων μὲ σύρματα, χρυσάφια, τιρτίρια, πούλας, καὶ μετάξια πολυποίκιλα, καὶ νὰ μὴ τολμήσητε νὰ κεντᾶτε τοῦ λοιποῦ λόγῳ προικός, οὔτε προσόψια, τζεβιέδες, βρακοζώνας, μανδήλια, παπλωματάκια, καὶ πόγους, ἀλλ' οὔτε ἄλλα τοιαῦτα, περιεκτικὰ χρυσῶν, ἀλλὰ μόνον ἁπλᾶ, ὡς θέλετε πληροφορηθῇ καλλίτερον εἰς τὴν διαίτησιν ὁποῦ θέλει γίνῃ εἰς τὰς προίκας κατόπιν, τί πράγματα δηλονότι νὰ δίδωσιν οἱ προικοδοτοῦντες, κατὰ διαφόρους τάξεις. Ὅστις δὲ ἐξ ὑμῶν, ἤτε ἄνδρας, ἢ γυναῖκα, ἐναντίως φερόμενος εἰς τὴν κυριαρχικήν μας ταύτην διαταγήν, ἤθελε δώσει τοιαῦτα κεντητὰ πράγματα, ἢ ἤθελεν ἀγοράσει λόγῳ προικὸς χρυσάφι, σύρμα, τιρτίρια, πούλας, καὶ μετάξια διάφορα, ὁ τοιοῦτος, ὡς ἀπειθείς, καὶ παρήκοος, καὶ ἰδιόρρυθμος, εἴη ἀφορισμένος παρὰ Θεοῦ, καὶ κατηραμένος, καὶ ἀσυγχώρητος, καὶ μετὰ θάνατον ἄλυτος, καὶ τυμπανιαῖος, ὡς γενόμενος αἴτιος νὰ διατρέχῃ ἡ τοιαύτη βλαπτικὴ συνήθεια καὶ νὰ μὴν ἐκκοπῇ. Ταῦτα ὡς συμφέροντα, καὶ ὠφέλιμα, συμβουλεύομεν, καὶ παραγγέλλομεν εἰς ὅλους σας, νὰ τὰ φυλάττητε ἀκριβῶς μὲ τὴν ὀφειλομένην ὑποταγήν, καὶ εὐπείθειαν, χωρὶς καμμίαν πρόφασιν, προέχοντες καλῶς. Ἐπειδὴ ὅσοι δὲν τὰ φυλάξετε, κοντὰ ὁποῦ ἁμαρτάνετε εἰς τὸν Θεόν, θέλετε ἔχῃ καὶ τὸν ἀνωτέρω ἀφορισμόν, ὡς ἰδιόρρυθμοι, καὶ παρήκοοι εἰς τὰς ἐκκλησιαστικὰς ἐπιταγάς. Οὕτω τοίνυν γινώσκοντες, ποιήσατε ὡς γράφοντες ὑμῖν παρακελευόμεθα, καὶ μὴ ἄλλως ἐξ ἀποφάσεως, ἵνα καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις σὺν τῇ παρ' ἡμῶν εὐχῇ καὶ εὐλογίᾳ ἤ μετὰ πάντων ὑμῶν.

Ἐν μηνὶ Ἰουλίῳ ͵αωκθ΄.

† Ὁ Ἡρακλείας ΙΓΝΑΤΙΟΣ

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΕΓΓΡΑΦΟΥ

Ἐγκύκλιον γράμμα τοῦ Μητροπολίτου Ἡρακλείας πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς τῆς Ἐπαρχίας αὐτοῦ περὶ τῶν διδομένων κατὰ τοὺς γάμους διαφόρων πραγμάτων λόγῳ προικός.

Εἶναι γραμμένον ἐπὶ ἁπλοῦ συνήθους χάρτου μονοφύλλου ἐπὶ τῆς πρώτης σελίδος. Γενικὴ κατάστασις καλή. Εὑρίσκεται ἀποκείμενον εἰς τὸ Ἀρχεῖον τοῦ Μουσείου Ἡρακλείου Κρήτης καταγεγραμμένον ὑπ' ἀριθ. 51.

Κατὰ παραδρομὴν ὁ Ζακυθηνὸς καταγράφει τοῦτο ἐν τῇ ἐκθέσει αὐτοῦ

περὶ τῶν 'Αρχείων Κρήτης ὡς ἀποστελλόμενον πρὸς τὸν Μητροπολ. Κρήτης.

Περὶ 'Ιγνατίου 'Ηρακλείας γενικὸν σημείωμα :

1ον) Μανουὴλ 'Ιω. Γεδεών, Πέντε συγγενεῖς ἐκ Λέρου ἀρχιερεῖς τῆς 'Ηρακλείας, περ. «Θρακικὰ» 5, 1934, σελ. 3—40. Περὶ 'Ιγνατίου σελ. 36—7, φωτογραφία του καὶ ὑπογραφή του αὐτόθι σ. 39.

2ον) Εὐαγγέλου 'Ιω. Σαβράμη, 'Ο Κῶδιξ τοῦ Μητροπολίτου 'Ηρακλείας 'Ιγνατίου (1821—1830) αὐτόθι 5, 1934 σ. 226—35 καὶ 6, 1935, σ. 207—46.

3ον) Εὐαγγέλου 'Ιω. Σαβράμη. 'Εκ τῆς ἀλληλογραφίας τοῦ 'Ηρακλείας 'Ιγνατίου, περ. «'Εκκλησιαστικὸς Φάρος» ΛΒ΄ τόμος, 1933, καὶ εἰς ἴδιον τεῦχος 80 σ. 15.

'Εκ τοῦ τελευταίου τούτου ἀντιγράφου (σ. 5—6 τοῦ ἀνατύπου) «'Ο 'Ηρακλείας 'Ιγνάτιος (Σταραβέρος) ἐγεννήθη ἐν Λέρῳ (1765—1768), 'Ιωάννης κατὰ κόσμον καλούμενος. 'Αφοῦ ἐδιδάχθη τὰ κοινὰ γράμματα ἐν τῇ Σχολῇ τῆς πατρίδος αὐτοῦ, ἦλθεν εἰς Κων)πολιν καὶ ἀπεστάλη εἰς Μυριόφυτον πρὸς τὸν ἐκεῖ 'Επίσκοπον, τὸν θεῖον αὐτοῦ Μελέτιον, τὸν ἔπειτα 'Ηρακλείας (1794—1821). 'Εκεῖ διήκουσεν ἅπασαν τὴν ἐγκύκλιον παίδευσιν ὑπὸ τὸν διδάσκαλον 'Ιωάννην Λεοντόπουλον τὸν ἐκ Μυριοφύτου. 'Εχειροτονήθη ὑπ' αὐτοῦ 'Ιεροδιάκονος, 'Αρχιμανδρίτης καὶ εἶτα διωρίσθη καὶ Πρωτοσύγκελλος τῆς Μητροπόλεως 'Ηρακλείας. Παραιτησαμένου δὲ τοῦ θείου του Μελετίου κατὰ Σεπτέμβριον 1821, ἐχειροτονήθη κατὰ Νοέμβριον τοῦ ἔτους τούτου ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Εὐγενίου τοῦ ἀπὸ Πισιδίας Μητροπολίτης 'Ηρακλείας, διατελέσας τοιοῦτος μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ, ἐπελθόντος κατὰ 'Ιούλιον 1830 ὅτε τὸν διεδέχθη ὁ Σμυρναῖος Διονύσιος ὁ Βαριάμογλους.

'Ο 'Ιγνάτιος διετέλεσεν ἔφορος τοῦ Κοινοῦ τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ 'Εκκλησίας, παραμένων πάντοτε ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὡς ἐκ τούτου δ' εἶχεν ἀλληλογραφίαν μετὰ τῶν ἐφορευομένων ὑπ' αὐτοῦ 'Αρχιερέων καὶ λαϊκῶν. 'Η ἀλληλογραφία αὕτη περιεσώθη ἐν τῷ ὑπ' ἀριθμ. 145 κώδικι τῆς ἐν 'Αθήναις Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς τῶν 'Ελλήνων. 'Εν τῷ κώδικι τούτῳ περιέχονται ἅπασαι αἱ ἐπιστολαὶ αὐτοῦ, αἵτινες εἶναι ἀντίγραφα τούτου, ὡς δηλοῦται ἐκ τοῦ φ. 2α ἔνθα εὑρίσκομεν τὴν ἐπιγραφὴν τοῦ ὅλου κώδικος, «Κόπια», πλὴν ἐλαχίστων, τῶν ὁποίων ἡ ἀντιγραφὴ ἐγένετο ὑπ' ἄλλου, λόγῳ ἀσθενείας αὐτοῦ. ῎Αρχεται δ' αὕτη ἀπὸ 28ης Σεπτεμβρίου 1824 καὶ λήγει τὴν 16ην Φεβρουαρίου 1829. 'Εκ τῶν ἐπιστολῶν ἄλλαι μὲν εἶναι αὐτοτελεῖς, ἄλλαι δέ, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, περιληπτικαί».

«ΘΡΑΚΙΚΑ» 6, 1935 σ. 232.

«Πρὸς τὸν Καλλίνικον Κρήτης τὸν ἐξ 'Αγχιάλου γράφει ὁ 'Ιγνάτιος ἐννέα ἐπιστολὰς καὶ μίαν πόλιτζαν, ἤτοι μίαν τῷ 1824, δύο τῷ 1825, τέσσαρας τῷ 1826, καὶ μίαν πόλιτζαν καὶ δύο ἐπιστολὰς τῷ 1828».

Τὰς ἀνωτέρω πληροφορίας ὀφείλομεν εἰς τὸν φίλον κ. Ν. Τωμαδάκην Καθηγητὴν τοῦ 'Αθήνησιν Πανεπιστημίου, ὃν καὶ ἐντεῦθεν θερμῶς εὐχαριστοῦμεν.

'Ο 'Ιγνάτιος φέρεται ὑπογράφων τὸ ὑπόμνημα τῆς ἐκλογῆς τοῦ 'Επισκόπου Πέτρας (Κρήτης) Δωροθέου κατὰ τὸ ἔτος 1826 (Σάρδεων Γερμανοῦ, ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι 'Εκκλησίας Κρήτης 1935, σ. 66—67).

'Η σχέσις τοῦ 'Ηρακλείας 'Ιγνατίου πρὸς τὸν Κρήτης Καλλίνικον δείκνυται καὶ ἐκ τῶν ἐννέα ἐπιστολῶν τοῦ πρώτου πρὸς τὸν δεύτερον, τὰς ὁποίας

ὅμως δὲν ἔχομεν ὑπ' ὄψει. Ὁ Ἰγνάτιος φαίνεται ὅτι διετέλεσεν ἔφορος καὶ τοῦ Κρήτης Καλλινίκου καὶ οὕτω πως δύναται νὰ ἐξηγηθῇ καὶ τὸ πῶς ἐπιστολαὶ τοῦ Ἡρακλείας Ἰγνατίου πρὸς τὸ ποίμνιόν του εὑρέθησαν εἰς τὴν Ἱερὰν Μητρόπολιν Κρήτης περισυλλεγεῖσαι ὑπὸ τῶν ἀειμνήστων Εὐμενίου Ξηρουδάκη Μητροπολίτου Κρήτης καὶ Στεφάνου Ξανθουδίδου Διευθυντοῦ Μουσείου Ἡρακλείου καὶ ἀποτεθεῖσαι εἰς τὸ Ἀρχεῖον τοῦ Μουσείου.

ΙΓΝΑΤΙΟΣ ΕΛΕΩ ΘΕΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΗΡΑΚΛΕΙΑΣ ΚΑΙ ΡΑΙΔΕΣΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΥΠΕΡΤΙΜΟΣ ΚΑΙ ΕΞΑΡΧΟΣ ΠΑΣΗΣ ΘΡΑΚΗΣ ΚΑΙ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Ἐντιμότατοι κληρικοί, εὐλαβέστατοι ἱερεῖς, τίμιοι προεστῶτες, καὶ τζορμπατζῆδες, καὶ λοιποὶ πάντες εὐλογημένοι Χριστιανοὶ τῆς καθ' ἡμᾶς Ἁγιωτάτης Μητροπόλεως Ἡρακλείας, τέκνα ἐν κυρίῳ ἡμῶν ἀγαπητά, χάρις εἴη ἅπασιν ὑμῖν, καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ. Ἡ ἄγρυπνος πρόνοια καὶ φροντὶς τοῦ εὐμενεστάτου καὶ πολυχρονίου ἡμῶν βασιλέως ὑπὲρ τῶν ὑπηκόων του πιστῶν ραγιάδων, ἂν καὶ δὲν ἔλειψεν εἰς κάθε καιρὸν νὰ φανερώνηται, καὶ κατὰ τὰς ἀμεταβλήτους ἀρχὰς τῆς εὐσπλαγχνίας καὶ δικαιοσύνης του, συμφώνως μὲ τὸν ἱερὸν νόμον, πραγματευόμενος τὴν ἄνεσιν, καὶ ἡσυχίαν των. Αἱ ἀναφυεῖσαι ὅμως πολιτικαὶ περιστάσεις, ἔγιναν αἰτίαι καταχρήσεων εἰς πολλοὺς τῶν κατὰ μέρος ἐξουσιαστῶν, καθὼς καὶ εἰς κάθε βασίλειον ἐν καιρῷ πολέμων, καὶ ἀκαταστασιῶν ἀκολουθεῖ, καὶ ἔφθασαν αὐτοὶ ἀπ' ἐναντίας τοῦ θελήματος τοῦ κραταιοτάτου βασιλέως μας, νὰ προξενήσωσιν εἰς πολλὰ μέρη τῆς βασιλικῆς του ἐπικρατείας ἐπηρείας, καὶ κακώσεις, κατὰ τῶν ραγιάδων του, τώρα λοιπὸν σὺν Θεῷ ἁγίῳ, ὁποῦ ἡσύχασαν τὰ πράγματα, καὶ διεσκεδάσθησαν αἱ καιρικαὶ ἐκεῖναι περιστάσεις, ἡ μεγαλειότης του ἀναλαβοῦσα τὴν πρέπουσαν φροντίδα, ἐξέδωκεν εἰς ὅλους τοὺς τοπάρχας, κριτάς, ἀγιάννιδας, καὶ ἐπιλοίπους ἐξουσιαστάς, σφοδροτάτας διαταγάς, διατάσσουσα καὶ συμβουλεύουσα αὐτούς, ὁποῦ εἰς τὸ ἑξῆς νὰ λείψωσι παντελῶς ὅλαι αἱ καταχρήσεις, ἐπήρειαι, καὶ ἀδικίαι κατὰ τῶν πιστῶν ραγιάδων, καὶ νὰ καταγίνωνται εἰς τὴν περίθαλψιν αὐτῶν, ἐπειδὴ καὶ τοὺς εὗρε πιστούς, δίδουσα πρὸς αὐτοὺς τοὺς ραγιάδες, ὅλην τὴν ἐλευθερίαν καὶ ἄδειαν τῶν θρησκευτικῶν, συνηθειῶν των, καὶ τὴν ἀνεμπόδιστον ἐνέργειαν αὐτῶν καὶ κάθε ἄλλην ἀντίληψιν, καὶ περιποίησιν. αὐτὰ ταῦτα λοιπὸν ἐπειδὴ ὡρίσθησαν,

καὶ διετάχθησαν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον παρὰ τῆς εὐμενεστάτης αὐτοῦ μεγαλειότητος, εἰδοποιήθη συγχρόνως καὶ ἡ μεγάλη ἁγία τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία, καὶ δι' αὐτῆς τῆς Ἐκκλησίας ὅλοι ἡμεῖς οἱ ἀρχιερεῖς οἱ λαχόντες διοικηταὶ ἡμῶν τῶν πιστῶν ραγιάδων, νὰ κοινοποιήσωμεν εἰς ὅλους ὑμᾶς τὰς χαροποιὰς καὶ ἀγαθὰς ταύτας εἰδήσεις, καὶ νὰ σᾶς εὐαγγελίσωμεν τὴν φιλάνθρωπον βασιλικὴν αὐτοῦ πρόνοιαν, χαροποιοῦντες πάντα τὰ γνήσια πνευματικά μας τέκνα, τοὺς εὐσεβεῖς Χριστιανούς, καὶ πιστοποιοῦντες καθαρῶς ὅτι, τὸ ὑψηλὸν προσκυνητὸν Δεβλέτι, καθὼς ἀείποτε δὲν θέλει τὴν ἀδικίαν, καὶ τὸ ζουλοῦμι τῶν πιστῶν ραγιάδων του, τοιουτοτρόπως καὶ τώρα, ἐπαγρυπνὸν περισσότερον θέλει παρατηρεῖ, εἰς τὸ νὰ ἐμποδίζωνται καὶ νὰ ἐξαλείφωνται ὅλαι αἱ καταχρήσεις, καὶ ἀδικίαι. Ἐπειδὴ κἄν γε βασιλεὺς δὲν εὐχαριστεῖται εἰς τὴν ἀδικίαν καὶ ζουλούμια τῶν ραγιάδων του, ἐκτὸς ἂν ἀκολουθοῦν ἀπὸ ἄγνοιαν, καὶ ἀπάτην. Ἐφ' ᾧ καὶ γράφοντες διὰ τῆς παρούσης κυριαρχικῆς ἡμῶν ἀποδείξεως, εἰδοποιοῦμεν εἰς ὅλους σας μικροὺς καὶ μεγάλους, ὅτι, πληροφορούμενοι ἅπαντες τὴν φιλεύσσπλαγχνον βασιλικὴν ταύτην πρόνοιαν, ὁμοίως καὶ τὰς δοθείσας βασιλικὰς προσταγὰς καὶ παραγγελίας πρὸς πάντας τοὺς κατὰ τόπον ἐνδοξωτάτους τοπάρχας, κριτάς, ἀγιάννιδας, καὶ λοιποὺς διοικητάς, ὑπὲρ ὑμῶν τῶν ραγιάδων, νὰ ἐλπίζητε ἀδιστάκτως, ὅτι εἰς τὸ ἑξῆς δὲν θέλει γίνεται πλέον, καμμία κατάχρησις, καὶ ἐπήρεια καθ' ὑμῶν ἀπὸ μέρους τῆς διοικήσεως, οὔτε ἡ παραμικρὰ βλάβη, ἀδικία, καὶ ἐνόχλησις, ἀλλὰ θέλετε ἀπολαμβάνῃ κάθε ἄνεσιν, καὶ ἡσυχίαν, καὶ κάθε περίθαλψιν, καὶ θέλετε χαίρῃ τὴν ἀσφάλειαν τῆς τιμῆς σας, τὴν περιουσίαν σας, καὶ ὅλα τὰ ἰδικά σας κτήματα, τὴν ἐλευθερίαν τῶν θρησκευτικῶν ἐθίμων, τὴν διατήρησιν τῆς ὑπολήψεώς σας, καὶ κάθε ἀντίληψιν, καὶ περιποίησιν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὰ τὰ βασιλικὰ δοσίματα ἐλπίζομεν ὅτι θέλει γίνῃ ἐλάφρωσις, καὶ συγκατάβασις παρὰ τῆς εὐσπλαγχνίας τοῦ βασιλείου κράτους, πρὸς ἄνεσιν τῶν πτωχῶν ραγιάδων. Ἂν δὲ ἐκ συναρπαγῆς τινὸς ἤθελεν ἀκολουθήσει καμμία ἐνόχλησις, ἢ καμμία ζημία πρός τινα ἐξ ὑμῶν, ἢ καμμία ἄλλη κατάχρησις, ἢ ἐκ μέρους τῆς διοικήσεως, ἢ ἐξ ἄλλου τινός, εὐθὺς νὰ εἰδοποιηθῶμεν ἡμεῖς, διὰ νὰ τὴν διορθώσωμεν, κάμνοντές της ἰφαδὲ εἰς τὴν ὑψηλὴν πόρταν, κατὰ τὴν προσταγὴν ὁποῦ ἔχομεν. Αὐτὰ λοιπὸν πληροφορούμενοι ὅλοι σας, συμβουλεύομεν ὅλους σας πατρικῶς νὰ εὐγνωμονῆτε ἐγκαρδίως εἰς τὰ βασιλικὰ ταῦτα μερχαμέτια, φυλάττοντες ἀπαρασάλευτα ὅλα τὰ χρέη τοῦ ραγιαληκίου σας, καὶ καταγινόμενοι ἡσύχως εἰς τὰ ἔργα σας, καὶ ἐπαγγέλματα νὰ εὔχεσθε ἀδιαλείπτως ὑπὲρ τοῦ κραταιοτάτου, γαληνοτάτου, καὶ εὐσπλαγχνικωτάτου ἡμῶν βασιλέως, καὶ ὑπὲρ πάντων τῶν πολυχρονίων αὐθεντῶν, ὅπως καὶ ὑμεῖς

ἅπαντες, καὶ ὅλοι οἱ ραγιάδες, ἤρεμον, καὶ ἡσύχιον βίον διάγωσιν, ὑποσκιαζόμενοι ὑπὸ τὴν ἀμφιλαφῆ σκιὰν τοῦ ἀειθαλλοῦς αὐτοῦ δένδρου τῆς δικαιοσύνης καὶ εὐσπλαγχνίας. Οὕτω τοίνυν γινώσκοντες, ποιήσαιε ὡς γράφοντες ὑμῖν παρακελευόμεθα, καὶ μὴ ἄλλως ἐξ ἀποφάσεως. Ἵνα καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις, σὺν τῇ παρ' ἡμῶν εὐχῇ καὶ εὐλογίᾳ, ἦ μετὰ πάντων ὑμῶν.

ϡωλ΄ Ἀπριλίου κστ΄.

† Ὁ Ἡρακλείας ΙΓΝΑΤΙΟΣ

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΕΓΓΡΑΦΟΥ

Ἐγκύκλιον γράμμα τοῦ Μητροπολίτου Ἡρακλείας Ἰγνατίου πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς τῆς Ἐπαρχίας αὐτοῦ περὶ τῆς ἐπελθούσης μεταβολῆς μετὰ τὸν τερματισμὸν τῶν προηγηθεισῶν ἀνωμάλων περιστάσεων.

Εἶναι γραμμένον ἐπὶ κοινοῦ χάρτου μονοφύλλου ἐπὶ τῆς μιᾶς ὄψεως μὲ διαστάσεις 0,48Χ0,35. Γενικὴ κατάστασις καλὴ ἐκτὸς ὀλίγων φθορῶν ἐκ διαβρώσεως τῶν ὑδάτων. Εἰς τὸ τέλος μετὰ τὴν χρονολογίαν δὲν φέρει ὑπογραφὴν καὶ ὡς ἐκ τούτου φαίνεται ὅτι εἶναι ἀντίγραφον.

Τὸ γράμμα εὑρίσκεται ἀποκείμενον εἰς τὸ Ἀρχεῖον τοῦ Μουσείου Ἡρακλείας Κρήτης ὑπ' ἀριθ. 52. Κατὰ παραδρομὴν ὁ Ζακυθηνὸς καταγράφει τοῦτο ἐν τῇ ἐκθέσει του περὶ τῶν Ἀρχείων τῆς Κρήτης ὡς ἀποστελλόμενον πρὸς τὸν Μητροπολίτην Κρήτης Ἰγνάτιον.

† Ὁ Λάμπης καὶ Σφακίων ΕΥΜΕΝΙΟΣ

ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ ΕΝ ΤΗ ΑΛΕΞΑΝΔΡΙΝΗ ΣΧΟΛΗ (*)

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΣΚΟΠΟΣ

Σκοπὸς τῆς Διατριβῆς ταύτης εἶναι ἡ μελέτη τῆς ἱστορίας ἑνὸς ἀρχαίου Χριστιανικοῦ Ἱδρύματος, τῆς οὕτω καλουμένης Κατηχητικῆς ἢ Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Ἀλεξανδρείας.

Κατὰ τὴν ἰδίαν περίοδον, συναντῶμεν καὶ εἰς ἄλλα Χριστιανικὰ κέντρα διαφόρους ἰδιωτικὰς ἢ ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τῆς Ἐκκλησίας Σχολάς, ὅπως ἐν Ρώμῃ, Ἀντιοχείᾳ, Ἐδέσσῃ κτλ. Οὐδεμία ὅμως ἐξ αὐτῶν ἔφθασε τὸ ὕψος τῆς Σχολῆς, ἥτις καὶ θὰ ἀποτελέσῃ τὸ ἀντικείμενον τῆς ἐρεύνης ταύτης.

Ἡ Σχολὴ τὰ μέγιστα ὠφέλησε τὸν Ἐπισκοπικὸν θρόνον Ἀλεξανδρείας εἰς τὸ νὰ ἀποβῇ κέντρον Χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ καὶ νὰ ἐπηρεάσῃ τὴν ζωὴν τῆς ἐκεῖ καὶ τῆς καθόλου Ἐκκλησίας.

Σκοπὸς τῆς ἐργασίας ταύτης εἶναι ἐπίσης ἡ μελέτη τοῦ περιβάλλοντος καὶ τῆς περιόδου, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἡ Σχολὴ ἔδρασεν.

ΘΕΣΙΣ ΤΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ

Ἐν ἀντιθέσει πρὸς γνώμας τινάς, τιθεμένας τὴν ἀρχὴν τῆς Σχολῆς ὡς φιλοσοφικῆς Σχολῆς καὶ τοὺς διδασκάλους ὡς ἐκπροσώπους τῆς φιλοσοφίας μᾶλλον ἢ Χριστιανικῆς Θεολογίας, ἡ Διατριβὴ αὕτη θὰ ὑποδείξῃ τὰς ὑφισταμένας στενὰς σχέσεις τῆς Σχολῆς καὶ τῶν διδασκάλων αὐτῆς πρὸς τὸν Χριστιανισμόν.

Ὡρισμένα σημεῖα, τὰ ὁποῖα θὰ πρέπει νὰ τονισθοῦν εἶναι : ὁ σχηματισμὸς τῆς Σχολῆς ὡς ἱδρύματος ἀπ' εὐθείας ἐξαρτωμένου ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ἀνάπτυξις αὐτῆς, αἱ προσενεχθεῖσαι πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν ὑπηρεσίαι καὶ ἡ ἀπόδειξις ὅτι οἱ διδάσκαλοι, καίτοι ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ἐξωτερικῶν μορφῶν σκέψεως, ἦσαν θεολόγοι καὶ ἠθικολογοῦντες τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας.

(*) Βασιλείου Σταυρίδου, Καθηγητοῦ, Διατριβή, ὑποβληθεῖσα πρὸς συμπλήρωσιν τῶν ἀναγκαιούντων ὅρων διὰ τὴν λῆψιν τοῦ διπλώματος τοῦ «Διδάκτορος τῆς Θεολογίας». Θεολογικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Βοστώνης, 1951. Κατὰ μετάφρασιν ἐκ τοῦ Ἀγγλικοῦ.

ΛΟΓΟΙ ΠΡΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗΝ

Τὸ ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον τοῦ γράφοντος ἐπὶ τῆς ὅλης δράσεως τῆς Ἀλεξανδρινῆς Σχολῆς ἀποτελεῖ τὸ πρῶτον κίνητρον διὰ τὴν διαπραγμάτευσιν τοῦ θέματος τούτου.

Ὁ κατὰ τοὺς τελευταίους δύο αἰῶνας διανοιγεὶς εὐρὺς ὁρίζων τῶν Πατριστικῶν Σπουδῶν, ἐφελκύσας ἐπισταμένως τὸ ἐνδιαφέρον ξένων τε καὶ ἡμετέρων Θεολογικῶν κύκλων, παρουσιάζεται ὡς ὁ δεύτερος λόγος διὰ τὴν ἐργασίαν ταύτην.

Ἡ μεγάλη, κατὰ τοὺς χρόνους μας, σημασία τῆς Θεολογικῆς μορφώσεως καὶ ἡ ἀνάγκη ἀποτελεσματικῶν μέσων καὶ καταλλήλου τεχνικῆς εἰς τὸν κλάδον τοῦτον, ὤθησαν τὸν γράφοντα εἰς τὴν μελέτην μιᾶς τόσον σπουδαίας πλευρᾶς τῆς ἐν τῷ παρελθόντι πνευματικῆς ταύτης ἐκδηλώσεως.

ΟΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΧΡΟΝΙΚΑ ΟΡΙΑ

Ὁ ὅρος Ἀλεξανδρινὴ Σχολή, ἔχει διαφόρους ἐκδοχάς. Ἐν τῇ γενικῇ αὐτοῦ ἐννοίᾳ, περιλαμβάνει τὴν καθ' ὅλου ἐν Ἀλεξανδρείᾳ πνευματικὴν κίνησιν, ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως τῆς πόλεως ταύτης ὑπὸ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου μέχρι τῆς καταστροφῆς αὐτῆς ὑπὸ τῶν Ἀράβων, μίαν περίοδον ὀκτὼ ἢ ἐννέα περίπου αἰώνων.

Ἰδιαιτέρως χρησιμοποιεῖται πρὸς δήλωσιν τῆς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ Ἑβραϊκῆς καὶ Χριστιανικῆς Σχολῆς. Εἰς τὴν Χριστιανικὴν Γραμματολογίαν ὁ ὅρος οὗτος ἀναφέρεται εἰς τὴν Χριστιανικὴν Σχολήν. Ὅθεν, ὁπουδήποτε ἡ ἔκφρασις τῆς Ἀλεξανδρινῆς Σχολῆ ςσυναντᾶται ἄνευ προσδιορισμοῦ τινος εἰς τὴν παροῦσαν Διατριβήν, θὰ πρέπῃ νὰ ἐκλαμβάνηται ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ταύτην.

Ἡ Σχολὴ ἐμφανίζεται κατὰ πρῶτον εἰς τὴν ἱστορίαν διὰ τοῦ Πανταίνου, τοῦ πρώτου ὑφ' ἡμῶν γνωστοῦ διδασκάλου, περὶ τὸ 180 μ. Χ. καὶ συνεχίζει τὴν λειτουργίαν αὐτῆς μέχρι τοῦ Πέμπτου Αἰῶνος. Καλύπτει οὕτω μίαν περίοδον, ὑπερβαίνουσαν τοὺς δύο αἰῶνας. Τὸ ἐκ τῆς ἀγνοίας τῶν ὀνομάτων ὡρισμένων διδασκάλων προβαλλόμενον κενὸν διακόπτει ἐνίοτε τὴν συνέχειαν τῆς ἱστορίας αὐτῆς.

Ἡ ἱστορία τῆς Σχολῆς χωρίζεται εἰς δύο μέρη : τὸ πρῶτον τῆς ἱδρύσεως καὶ ἀναπτύξεως αὐτῆς μέχρι τοῦ 332 (ἢ 335) καὶ τὸ δεύτερον τῆς παρακμῆς καὶ τερματισμοῦ τοῦ ἔργου αὐτῆς κατὰ τὸν Πέμπτον Αἰῶνα. Τὸ πρῶτον μέρος περιλαμβάνει τὰ ὀνόματα τοῦ Πανταίνου καὶ Ὠριγένους καὶ τὸ δεύτερον ἀρχόμενον ἀπὸ τοῦ Ἡρακλᾶ φθάνει μέχρι τοῦ Ῥόδωνος.

Ἡ παροῦσα μελέτη, παρεμπιπτόντως ἀναπτύσσουσα τοὺς βίους τῶν τελευταίων διδασκάλων, ἀποβλέπει ἰδίᾳ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν μόνον τῆς πρώτης περιόδου μέχρι τοῦ Ὠριγένους, περιλαμβάνουσα καὶ τοὺς χρόνους τῆς ἐν Καισαρείᾳ διαμονῆς αὐτοῦ, ὅπου ἐξηκολούθησεν ἐφαρμόζων τὰς ἰδίας μεθόδους διδασκαλίας καὶ εἰς τὴν ἐκεῖ ὑπ' αὐτοῦ διευθυνομένην Σχολήν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 1)

ΜΕΘΟΔΟΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Εἰς τὴν ἐργασίαν ταύτην γίνεται ἐκτενὴς χρῆσις τῆς περιγραφικῆς ἱστορικῆς μεθόδου. Ἡ λύσις τῶν διαφόρων προβλημάτων ἐπιζητεῖται πάντοτε διὰ τῆς χρήσεως τῶν κανόνων τῆς ἱστορικῆς ἐρεύνης.

Τὰ ἔργα τῶν Ἀλεξανδρινῶν ἀποτελοῦν πανταχοῦ τὰς κυρίως πηγὰς πρὸς παρουσίασιν τῆς μεθόδου καὶ σκέψεως αὐτῶν. Ἀρχαῖοι—προγενέστεροι, σύγχρονοι ἢ μεταγενέστεροι τῶν Ἀλεξανδρινῶν—συγγραφεῖς, ὅπως Δίων ὁ Χρυσόστομος, Στράβων, Φίλων, Εὐσέβιος ὁ Παμφίλου, Πλωτῖνος, Ἱερώνυμος, Ρουφῖνος, Ἐπιφάνιος, Φώτιος κ.ἄλ. δίδουν τὸ ὑλικὸν διὰ τὸ περιβάλλον καὶ τὰς ὑπὸ ἐξέτασιν βιογραφίας. Εἰς σημεῖα, ὅπου εἶναι ἀδύνατον νὰ προστεθῇ ἢ ἀφαιρεθῇ τι, ὁ γράφων παρουσιάζει τὰς πηγὰς αὐτουσίας.

Αἱ πηγαί, καὶ ἰδίως τὰ ἔργα τοῦ Ὠριγένους, ὑποβάλλονται κατὰ τὸ δυνατόν, εἰς κριτικὴν ἔρευναν. Αἱ ἐκ τοῦ Περὶ Ἀρχῶν παραπομπαὶ συγκρίνονται πρὸς τὰ ἄλλα ἐν τῷ πρωτοτύπῳ σῳζόμενα ἔργα του. Τὰ βοηθήματα, τὰ δίδοντα τὰς ἀπόψεις τῶν διαφόρων ἐπιστημόνων, συνεχῶς χρησιμοποιοῦνται πρὸς κατανόησιν τῶν δαιφόρων προβλημάτων.

Ἡ διοργάνωσις τοῦ θέματος κατὰ τοιοῦτον τρόπον γίνεται ὥστε νὰ δίδῃ τελείαν, κατὰ τὸ δυνατόν, τὴν μορφὴν τῆς Σχολῆς. Αἱ μεταξὺ τῶν διδασκάλων σχέσεις διαρκῶς εὑρίσκονται ὑπὸ ἐξέτασιν. Ἰδιαιτέρα προσπάθεια καταβάλλεται πρὸς ἀπόδειξιν τῆς διαφωνίας ἢ συμφωνίας τῶν σκέψεων καὶ πράξεων αὐτῶν.

ΔΙΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΤΟΥ ΘΕΜΑΤΟΣ

Κύριον θέμα, πέριξ τοῦ ὁποίου στρέφεται ἡ ὅλη μελέτη, εἶναι ἡ Ἀλεξανδρινὴ Σχολὴ ὡς Θεολογικὸν Ἵδρυμα. Τὸ ἔργον διαιρεῖται εἰς τέσ-

1) Τὸ ἐπὶ τῆς Βιβλιογραφίας κεφάλαιον παραλείπεται. Αἱ παραπομπαὶ δίδουν τὰ χρησιμοποιηθέντα κείμενα. Εἰς τὸ τέλος θὰ προστεθῇ ὁ Κατάλογος τῶν Πηγῶν καὶ Βοηθημάτων.

σαρα τμήματα : τοῦ Περιβάλλοντος, τῆς Ἱστορίας, τῆς Μεθόδου Διδασκαλίας καὶ τοῦ Περιεχομένου τῆς Διδασκαλίας. Ἐκτὸς τούτου ὑπάρχουν τὰ Εἰσαγωγικὰ καὶ ὁ Ἐπίλογος.

Τὸ πρῶτον τμῆμα ἐπὶ τοῦ Περιβάλλοντος, περιλαμβάνει δύο μέρη: Α΄, Τὴν Πόλιν τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τὰ μὴ Χριστιανικὰ χαρακτηριστικὰ αὐτῆς εἰς τέσσαρα κεφάλαια : τῆς Γεωγραφίας καὶ Πολιτικῆς Ἱστορίας, Γενικῆς Μελέτης τοῦ Πολιτισμοῦ, Ἐκπαιδεύσεως, Φιλοσοφίας καὶ Γραμμάτων καὶ τοῦ Ἐθνισμοῦ καὶ τῆς Ἰουδαϊκῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Διασπορᾶς. Καὶ Β΄, Τὸν Χριστιανισμὸν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ἐξετάζον εἰς δύο κεφάλαια τὴν Θεμελίωσιν, Ζωὴν καὶ Ἀνάπτυξίν του καὶ τὰς διαφόρους Αἱρέσεις, ἰδίως δὲ τὸν Γνωστικισμόν.

Τὸ δεύτερον τμῆμα, ἐπὶ τῆς Ἱστορίας τῆς Σχολῆς, εἰς πέντε κεφάλαια, ἐξετάζει τοὺς Διαφόρους Ὅρους, τὴν Ἵδρυσιν καὶ τὰ Χρονολογικὰ Ὅρια τῆς Σχολῆς, Βίους καὶ Ἔργα τῶν Διδασκάλων καὶ τέλος, παρουσιάζει μίαν Γενικὴν Εἰκόνα τῆς Λειτουργίας Αὐτῆς.

Τὸ τρίτον, εἰς πέντε κεφάλαια, ἐρευνᾷ τὴν Μέθοδον πρὸς Διδασκαλίαν. Ὕστερον ἀπὸ μίαν Εἰσαγωγήν, συστηματικῶς ὑποδεικνύεται ἡ Μέθοδος τῶν Διδασκάλων ὡς Κατηχητική, Ἐγκύκλιος, Φιλοσοφική, Ἠθικὴ καὶ τέλος ὡς Θεολογική.

Τὸ τέταρτον ἐπὶ τοῦ Περιεχομένου τῆς Διδασκαλίας, εἶναι μία προσπάθεια πρὸς μεθοδικὴν παρουσίασιν τοῦ συστήματός των ὡς ἑνὸς τελείου ὅλου, μετ' ἰδιαιτέρας ἐμφάσεως ἐπὶ τῶν σπουδαιοτέρων διδασκαλιῶν αὐτῶν.

Εἰς τὸν Ἐπίλογον, λαμβάνονται ὡρισμένα σημεῖα ἐκ τοῦ ὅλου ἔργου, ὅπως ἡ Σχολὴ ὡς Θεολογικόν τι Ἵδρυμα, οἱ χρόνοι καὶ τὸ περιβάλλον, ὁ τρόπος ζωῆς τῶν μαθητῶν, ὁ βίος καὶ τὸ παράδειγμα τῶν διδασκάλων, αἱ σκέψεις καὶ αἱ διαφοραὶ αὐτῶν καὶ παραβάλλονται πρὸς τὰ ἐν τῇ συγχρόνῳ Θεολογικῇ ἐκπαιδεύσει κρατοῦντα.

ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Ὁ γράφων ἐλπίζει νὰ συνεχίσῃ ἐν τῷ μέλλοντι τὴν μελέτην ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου. Ζητήματα κατάλληλα εἶναι : ἡ δρᾶσις τῆς Σχολῆς ἀπὸ τοὺς μετὰ τὸν Ὠριγένη χρόνους μέχρι τοῦ τερματισμοῦ τῆς λειτουργίας αὐτῆς. Ὁ βίος καὶ ἡ δρᾶσις τῶν μετέπειτα διδασκάλων, ὡς τοῦ Ἡρακλᾶ, Διονυσίου, Διδύμου τοῦ Τυφλοῦ, οἵτινες εἰργάσθησαν μὲ τὸν ἴδιον πρὸς τοὺς προκατόχους των ζῆλον. Πολλοὶ ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτῶν κατεῖχον ὑψηλὰς θέσεις ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ κατέλιπον φήμην διὰ τῆς πολιτείας καὶ τῶν συγγραμμάτων αὐτῶν.

ΤΜΗΜΑ ΠΡΩΤΟΝ

ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

ΜΕΡΟΣ Α΄.

Η ΠΟΛΙΣ ΤΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 1.

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

Ἡ ἱστορία τῆς Αἰγύπτου ἐκτείνεται καὶ τέλος χάνεται εἰς τοὺς Προϊστορικοὺς Χρόνους. Ἡ Μυθολογία ἔρχεται κατόπιν νὰ συμπληρώσῃ τὰς ἀγνώστους περιόδους τῆς ἱστορίας αὐτῆς. Ἡ Αἴγυπτος, μὲ τοὺς Φαραὼ καὶ τὰς θρησκευτικὰς τάξεις καὶ τοὺς τρόπους λατρείας προβάλλει εἰς τὴν ἱστορίαν καὶ μᾶς εἰσάγει εἰς τοὺς Ἑλληνιστικοὺς χρόνους.

Ἕλληνες ἐκ Μιλήτου ἦλθον πρῶτοι καὶ ἵδρυσαν εἰς τὴν Ναυκρατίδα, ἐπὶ τῆς δυτικῆς πτέρυγος τοῦ Νείλου, ἀποικίαν. Ἀλλ' ὁ πραγματικὸς ἐξελληνισμὸς τῆς Αἰγύπτου ἤρχισε μὲ τὴν ἔλευσιν τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. Ἡ μεγαλοφυΐα του ἀπεθανατίσθη διὰ τῆς νέας πόλεως, ἥτις πρὸς τιμήν του ὠνομάσθη Ἀλεξάνδρεια. Οἱ διαδεχθέντες αὐτόν, ἤλλαξαν τὰς ὀνομασίας διαφόρων πόλεων εἰς Ἀλεξάνδρειαν, οὐδεμία ὅμως ἐξ αὐτῶν διεφύλαξε τὸ ὄνομα τοῦτο.

Ἡ Ἀλεξάνδρεια, ἱδρύθη τῷ 332 π. Χ. Ὁ Δεινοκράτης ἡτοίμασε τὰ σχέδια καὶ ἐπεστάτησεν ἐπὶ τῆς ἐφαρμογῆς αὐτῶν. Ἦτο μοιραῖον διὰ τὸν Ἀλέξανδρον νὰ μὴ ἐπιστρέψῃ πλέον καὶ ἴδῃ τὴν νέαν πόλιν. Οἱ μετ' αὐτὸν Πτολεμαῖοι, ἀπόγονοι τοῦ Λάγου, ἐκυβέρνησαν τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ ὅλην τὴν Αἴγυπτον μέχρι τῆς Ρωμαϊκῆς κυριαρχίας.

Τῷ 80 π. Χ., Ἀλέξανδρος ὁ Πτολεμαῖος, οἰκείᾳ βουλήσει ἐζήτησε νὰ παραδώσῃ τὴν πόλιν εἰς τοὺς Ρωμαίους. Λόγῳ ὅμως ἐσωτερικῶν ταραχῶν, ἡ Ρωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία δὲν ἠδυνήθη νὰ ὑποτάξῃ τὴν πόλιν ταύτην μέχρι τοῦ 30 π. Χ., ἐπὶ Ὀκταβίου Αὐγούστου. Ἐνταῦθα ὁ Καῖσαρ συνήντησε τὴν Κλεοπάτραν τῷ 47 π. Χ. καὶ ὁ Ἀντώνιος ἔζησε μετ' αὐτῆς τὰς εὐτυχεστέρας ἡμέρας τῆς ζωῆς του, προσφέραντες οὕτω πλουσιώτατον ὑλικὸν διὰ τὸ Σαιξπήριον Δρᾶμα.

Τῷ 215 μ. Χ., ὁ Αὐτοκράτωρ Καρακάλλας ἐπεσκέφθη τὴν πόλιν καὶ πρὸς τιμωρίαν τοῦ σατυρίσαντος αὐτὸν Ἀλεξανδρινοῦ λαοῦ διέταξε γενικὴν σφαγήν. Τῷ 616 μ. Χ., ἡ Ἀλεξάνδρεια κατελήφθη ὑπὸ τοῦ Πέρσου βασιλέως Χοσρόου καὶ τῷ 640 ὑπὸ τῶν Ἀράβων. Οὕτως ἡ ἀρχαία

ἱστορία τῆς πόλεως ἔφθασεν εἰς τὸ τέλος αὐτῆς.

Κατὰ τοὺς Ἑλληνιστικοὺς χρόνους, ἡ διοργάνωσις τῆς πόλεως ἔφερε τὰ χαρακτηριστικὰ τῶν ἄλλων ἐλευθέρων Ἑλληνικῶν πόλεων. Κατὰ τὴν Ρωμαϊκὴν περίοδον διεφύλαξε τὴν Σύγκλητον (Senatum), τῆς ὁποίας αἱ ἐργασίαι εἶχον ἀνασταλῇ ἐπ' ὀλίγον τι διάστημα. Ὁ Αὔγουστος τὴν μετέτρεψεν εἰς Αὐτοκρατορικὴν Πόλιν, (Opidum İmperialium) ἀπ' εὐθείας ἐξαρτωμένην ἀπ' αὐτοῦ καὶ μὲ δικαίωμα τοῦ διορίζειν τὸν διοικητὴν αὐτῆς (Praefectus). Ὁ διοικητὴς εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ προτείνῃ καὶ μερικοὺς ἄλλους βοηθοὺς διὰ τὸ ἔργον του.

Ἡ Ἀλεξάνδρεια 1) κατὰ τὸν Δίωνα ἦτο «πόλις... δευτέρα τῶν ὑπὸ τὸν ἥλιον» 2), τῆς Ρώμης οὔσης πρώτης.

Γεωγραφικῶς ἡ λίμνη Μαρεῶτις Νοτίως, ἡ Μεσόγειος πρὸς Βορρᾶν, ἡ Νεκρούπολις Δυτικῶς καὶ ὁ Ἱππόδρομος πρὸς Ἀνατολὰς περιέβαλλον τὴν ἀρχαίαν πόλιν. Ὡς πρὸς τὰς ἐθνικότητας διῃρεῖτο εἰς τρία τμήματα :

1. Τὸ Ἰουδαϊκὸν τμῆμα, Regio Judaeorum, εἰς τὰ Νοτιοανατολικὰ τῆς πόλεως, μὲ δύο συνοικίας.

2. Ἡ Ραχώτις (Rhacotis), Δυτικῶς, περιοχὴ ἔνθα διέμενεν ὁ Αἰγυπτιακὸς πληθυσμός. Καὶ

3. Ἡ Ἑλληνικὴ συνοικία, Brucheum, ὅπου εὑρίσκοντο τὰ ἀνάκτορά των καὶ τὰ περισσότερα τῶν διοικητικῶν κτιρίων. Ἀργότερον τὸ τμῆμα τοῦτο ἐπεξετάθη, καὶ οὕτως ἡ πόλις ἀπετελέσθη ἀπὸ πέντε διάφορα τμήματα.

---

1) Πηγαί, κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἐποχήν, διὰ τὴν μελέτην τῆς ζωῆς, τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς γεωγραφίας τῆς πόλεως εἶναι : Ἡ 32α ὁμιλία τοῦ Δίωνος, ἀπευθυνθεῖσα πρὸς τὸν λαὸν τῆς Ἀλεξανδρείας εἰς τὸ μέγα θέατρόν των. Ἀποτελεῖ μίαν εἰλικρινῆ καὶ ἀρκετὰ ἀκριβῆ ἔκθεσιν τῆς ζωῆς των. Ἡ εἰς Φλάκκον συγγραφὴ τοῦ Φίλωνος. Ὁ Φλάκκος διετέλεσε διοικητὴς ἐπὶ πενταετίαν (32—37 μ. Χ.). Ἐνταῦθα δίδεται μία, κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον, εἰκὼν τοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ. Ἡ Γεωγραφία τοῦ Στράβωνος. Ὁ Στράβων εὑρίσκετο εἰς τὴν Αἴγυπτον κατὰ τὸ 25 ἢ 24 π. Χ. καὶ συνώδευσε τὸν Αἴλιον Γάλλον (Aelius Gallus) μέχρι τῶν πηγῶν τοῦ Νείλου καὶ αὐτῆς τῆς Αἰθιοπίας. Εἰς τὴν Αἴγυπτον ἐξηκολούθει νὰ διαμένῃ ὅτε ὁ Αὔγουστος ἦτο εἰς τὴν Σάμον τῷ 20 π. Χ. Ἔμεινεν ἐκεῖ ἄνω τῶν πέντε ἐτῶν καὶ αἱ περιγραφαί του πλησιάζουν πολὺ εἰς τὴν ἀλήθειαν. Ὁ Παιδαγωγὸς τοῦ Κλήμεντος ἐπίσης δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς πηγὴ πρώτης τάξεως διὰ τὴν Ἀλεξανδρινὴν κοινωνίαν τῆς ἐποχῆς του.

2) 32 α Ὁμ., 35.

Κατὰ τὸν Φίλωνα 3), τὸ Αἰγυπτιακὸν στοιχεῖον ἀριθμητικῶς ἤρχετο πρῶτον. Οἱ Ἰουδαῖοι τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τῆς ὅλης Αἰγύπτου μέχρι τῆς Αἰθιοπίας ἔφθανον τὸ ἑκατομμύριον 4). Ὁ ἀριθμὸς τῶν Ἑλλήνων ἐπίσης ἦτο ἀρκετὰ σημαντικός. Ἡ Ἀλεξάνδρεια ἀπετέλει κέντρον καὶ σημαντικὸς ἀριθμὸς ξένων προσετίθετο καθημερινῶς εἰς τὸν πληθυσμὸν αὐτῆς. Ὁ Δίων ἐν τῇ Ὁμιλίᾳ του λέγει :

Ὁρῶ γὰρ ἔγωγε οὐ μόνον Ἕλληνας παρ' ὑμῖν οὐδ' Ἰταλούς, οὐδὲ ἀπὸ τῶν πλησίον Συρίας, Λιβύης, Κιλικίας, οὐδὲ τοὺς ὑπὲρ ἐκείνου; Αἰθίοπας, οὐδὲ Ἄραβας ἀλλὰ καὶ Βακτρίους καὶ Σκύθας καὶ Πέρσας καὶ Ἰνδῶν τινας, οἳ συνθεῶνται καὶ πάρεισιν ἑκάστοτε ὑμῖν 5).

Κτίρια καὶ τόποι, συνδεδεμένοι μὲ τὴν ζωὴν καὶ τὸν πολιτισμὸν τῆς Ἀλεξανδρείας ἦσαν : ὁ Ναὸς τοῦ Ποσειδῶνος, τὸ Πάνειον, τὸ Σεραπεῖον, τὸ Τέμπλον τοῦ Σατούρνου, τὸ Καισάρειον καὶ τὰ Μαυσωλεῖα τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν Πτολεμαίων, τὰ δύο Μουσεῖα, τὸ πρῶτον τῶν Πτολεμαίων καὶ τὸ δεύτερον τοῦ Κλαυδίου, ἡ Βιβλιοθήκη, τὸ Θέατρον, ἡ Παλαίστρα καὶ τὰ Γυμνάσια, τὰ Βασιλικὰ Ἀνάκτορα, τὸ Δικαστήριον, τὸ Ἐμπόριον καὶ ὁ Ναύσταθμος (**Navalium**).

Ὁ Φάρος τῆς Ἀλεξανδρείας, ἓν ἐκ τῶν ἑπτὰ θαυμάτων τοῦ ἀρχαίου κόσμου, ἔκειτο ἐπὶ τῆς ὁμωνύμου νήσου, εἰς μικρὰν ἀπὸ τῆς πόλεως ἀπόστασιν. Ἡ νῆσος συνεδέετο πρὸς τὴν ξηρὰν διὰ μακρᾶς ὁδοῦ, τοῦ οὕτω καλουμένου Ἑπτασταδίου. Ἐκ δεξιῶν καὶ ἀριστερῶν τοῦ Ἑπτασταδίου, ὁ διπλοῦς λιμὴν μὲ τὸν μεγαλύτερον ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς καὶ τὸν Εὔνοστον ἐπὶ τῆς ἄλλης, ἀπετέλει τὸν διὰ θαλάσσης εἰς Ἀλεξάνδρειαν κατάπλουν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 2.

ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

«Ἡ Ἀλεξάνδρεια, κατὰ παράδοξον ἀντίθεσιν, ἦτο μία ἐκ τῶν νεωτέρων πόλεων τοῦ ἀρχαίου κόσμου»1). Ἡ Ρώμη, αἱ Ἀθῆναι, ἡ Κόρινθος, ἡ Ρόδος, ἡ Ταρσὸς καὶ ἡ Ἀντιόχεια εὑρίσκοντο εἰς τὸ ἴδιον ἐπίπεδον πο-

3) Εἰς Φλάκκον, 17.

4) Αὐτ., 43.

5) 32 α Ὁμ., 40.

1) «Alexandria was by a strange contrast one of the modenr cities of the ancient world». R. B. Tollinton, Clement of Alexandria, I, 32.

λιτισμοῦ. Ἡ 'Αλεξάνδρεια ὅμως διαρκῶς ἀνεπτύσσετο, λόγῳ τῆς σπουδαίας θέσεως αὐτῆς, ὡς κέντρου συνδέοντος τρεῖς 'Ηπείρους : τὴν Εὐρώπην, 'Αφρικὴν καὶ 'Ασίαν.

Εὑρισκόμεθα εἰς τὴν ἐποχήν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ φιλοσοφία ὑπερπηδήσασα τοὺς τοίχους τῶν Σχολῶν καὶ ἐγκαταλείψασα τὰς ὁδοὺς τῶν Γυμνασίων, προσεπάθει νὰ ἔλθῃ εἰς ἐπαφὴν μὲ τοὺς μαθητὰς τῶν κοσμοπολιτικῶν τούτων κέντρων. Ὁ περιπλανώμενος διδάσκαλος, ὁ ῥήτωρ καὶ ὁ σοφιστὴς ἔκαμνον τὴν ἐμφάνισίν των εἰς τὴν πόλιν ταύτην. Οὐδεμίαν σημασίαν εἶχεν ὁ τόπος, ἔνθα ὁ διδάσκαλος θὰ συνήντα τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ.

Ὁ πληθυσμὸς τῆς πόλεως ἔφθανε τὰ τρία τέταρτα τοῦ ἑκατομμυρίου. Ἦτο εἷς σύμμικτος λαός, ἀνήσυχος καὶ φιλοτάραχος, συγκείμενος ἀπὸ τὸν Αἰγύπτιον ἢ Κόπτην, τὸν 'Ιουδαῖον, τὸν Ἕλληνα, τὸν Ρωμαῖον καὶ τὸν ἐκεῖθεν διαβαίνοντα ξένον. Ὁ Δίων εἰς τὴν ὁμιλίαν του, δίδει μίαν εἰκόνα τῆς συμπεριφορᾶς των εἰς τοὺς δημοσίους τόπους καὶ τῆς καθημερινῆς των ζωῆς.

Τὸ χρῆμα ἔρρεεν ἄφθονον. Ὁ Κλήμης εἰς τὸν Παιδαγωγόν του μᾶς παρουσιάζει τὴν ζωὴν τὴν ὁποίαν διῆγον οἱ πλούσιοι. Ἦτο κέντρον ἐμπορίου.

Ἥ τε γὰρ Αἴγυπτος ,τηλικοῦτον ἔθνος, σῶμα τῆς πόλεώς ἐστι, μᾶλλον δὲ προσθήκη, τοῦ τε ποταμοῦ τὸ ἴδιον τῆς φύσεως παρὰ τοὺς ἄλλους ἅπαντας λόγου μεῖζον, τό τε θαυμαστὸν αὐτοῦ καὶ τὸ ὠφέλιμον, τήν τε θάλατταν τὴν καθ' ὑμᾶς ἅπασαν ἐκδέχεσθε, κάλλει τε λιμένων καὶ μεγέθει στόλου καὶ τῶν πανταχοῦ γιγνομένων ἀφθονίᾳ τε καὶ διαθέσει, καὶ τὴν ἔξωθεν ὑπερκειμένην ἔχετε, τήν τε 'Ερυθρὰν καὶ τὴν 'Ινδικήν, ἧς πρότερον τοὔνομα ἀκοῦσαι χαλεπὸν ἦν· ὥστε τὰς ἐμπορίας οὐ νήσων οὐδὲ λιμένων οὐδὲ πορθμῶν τινῶν καὶ ἰσθμῶν, ἀλλὰ σχεδὸν ἁπάσης τῆς οἰκουμένης γίγνεσθαι παρ' ἡμῖν. Κεῖται γὰρ ἐν συνδέσμῳ τινὶ τῆς ὅλης γῆς καὶ τῶν πλείστων ἀπῳκισμένων ἐθνῶν, ὥσπερ ἀγορὰ μιᾶς πόλεως εἰς αὐτὸ ξυνάγουσα πάντας καὶ δεικνύουσά τε ἀλλήλοις καὶ καθ' ὅσον οἷόν τε ὁμοφύλους ποιοῦσα 2).

Τὸ ἐκ τοῦ ἐμπορίου χρῆμα ἔφερε τὴν πολυτέλειαν εἰς τὸ ἔνδυμα, τὴν κατοικίαν καὶ διατροφήν. Ἓν βλέμμα εἰς τὴν κοινωνικὴν ζωὴν τῆς πόλεως ταύτης θὰ δείξῃ ἐμφανῶς τὸν τρόπον διαβιώσεως τοῦ λαοῦ της 3).

2) Δίων, ἐνθ. ἀν., 35—36.

3) Vasil T. Stavridis, The Ethics of Clement of Alexandria, ch. XIII, p p. 74—81. Thesis submitted in partial fulfilment of the requirements of the degree of Master of Sacred Theology at the Andover Newton Theological School. 1949.

Ἡ Ἀλεξανδρινὴ κυρία μετήρχετο τὰ πάντα διὰ νὰ ἔλθῃ πρώτη εἰς τὴν ἐμφάνισιν καὶ νὰ κάμῃ αἰσθητὴν τὴν παρουσίαν της εἰς τὰς πλημμυρισμένας ἀπὸ κόσμον ὁδούς, εἰς τὰ θέατρα καὶ τὰ λουτρά. Ἐχρησιμοποίει ἀρώματα, προερχόμενα ἀπὸ διάφορα μέρη τοῦ κόσμου 4). Ἡ βαφὴ τοῦ προσώπου της ἦτο ὁμοία πρὸς τὴν τῆς σημερινῆς γυναικός. Διὰ βαφῆς ἤλλαζε τὸ χρῶμα τῆς κόμης αὐτῆς, οὕτως ὥστε νὰ συμφωνῇ πρὸς τὴν ἐνδυμασίαν αὐτῆς. Ἡ κόμη της εἶχεν ἀνάλογον κτένισμα 5). Διέθετε πολλὰς ἐσθῆτας, ἀναλόγως τῶν διαφόρων περιστάσεων 6). Πρὸς συμπλήρωσιν τῆς ἐμφανίσεώς της ἐχρησιμοποίει κοσμήματα ἐκ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, δακτύλια, ἐνώτια, καὶ περιδέραια 7). Τὰ ὑποδήματά της ἦσαν πεποικιλμένα διὰ χρυσοῦ 8). Αἱ κυρίαι εἶχον εἰς τὴν διάθεσίν των ὑπηρέτας καὶ τῶν δύο φύλων. Οὗτοι ἦσαν ὑπεύθυνοι διὰ τὴν καθαριότητα καὶ δι' ὅλας τὰς οἰκιακὰς ὑπηρεσίας.

Οἱ ἄνδρες ὁμοίως ἐκαλλώπιζον τὰ πρόσωπά των διὰ βαφῶν καὶ ἔδιδον μεγάλην σημασίαν εἰς τὸ ἔνδυμά των. Ἐξύριζον τὸ πρόσωπόν των, πρᾶγμα θηλυπρεπὲς κατὰ τὸν Κλήμεντα 9). Ὁ ἴδιος περιγράφει τὰ ἀποτελέσματα τῆς πολυτελείας ὡς ἑξῆς :

Καὶ νῦν μὲν εἰς τοσοῦτον ἀκολασίας ἐλήλακεν ὁ βίος ἐντρυφώσης ἀδικίας, καὶ τὸ λάγνον πᾶν ἐπικέχυται ταῖς πόλεσι νόμος γενόμενος·... πάντα μετακεκίνηκεν ἡ τρυφή· κατήσχυνε τὸν ἄνθρωπον ἁβροδίαιτος περιεργία· πάντα ζητεῖ, πάντα ἐπιχειρεῖ, βιάζεται πάντα··· πόρος δὲ οὐδεὶς ἄβατος ἀκολασίᾳ... 10).

Διάγοντες ἐν ὀκνηρίᾳ, ἐσπατάλων τὸν χρόνον των εἰς τὰ λουτρά, τρώγοντες καὶ πίνοντες ἐκεῖ ἢ περιεπάτουν ἐν συνοδείᾳ πολλῶν δούλων ἢ ἐκάθηντο εἰς τὰ κουρεῖα καὶ τὰ οἰνοπωλεῖα, θεώμενοι τοὺς ἐκεῖθεν διαβαίνοντας, ὑβρίζοντες καὶ παίζοντες τυχηρὰ παιγνίδια 11). Τὰ θέατρα καὶ οἱ ἐν σταδίῳ ἀγῶνες ἀπετέλουν τὴν καθημερινὴν ἐνασχόλησιν ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν 12).

Εἰσερχόμενοι εἰς τὴν οἰκίαν βλέπομεν τὴν ἰδίαν πολυτέλειαν. Αἱ αἰ-

4) Παιδ. II, VIII, 64—65.
5) Αὐτ. III, II, 5.
6) Αὐτ. II, X, 113, 114.
7) Αὐτ. II, XII, 118. III, II, 10
8) Αὐτ. II, XI, 116.
9) Αὐτ. III, III.
10) Αὐτ. III, III, 21.
11) III, X. III, XI, 73—75.
12) Αὐτ. III, XI, 76.
13) Αὐτ. II, III.

θουσαι διὰ τὰ δεῖπνα καὶ συμπόσια ἦσαν ἀρτίως ἐπιπλωμέναι. Τρίποδες ἐκ κέδρου, θύου καὶ ἐβένου καὶ δι' ἐλεφαντοστοῦ, σκεπάσματα πορφυρᾶ καὶ ἀπὸ ἄλλα χρωματιστὰ ὑφάσματα, κύπελλα ἀργυρᾶ, χρυσᾶ καὶ διὰ πολυτίμων λίθων κεκοσμημένα, ἀγγεῖα διαφόρων σχεδίων, ἐπιτραπέζια σκεύη ἀπὸ ἄργυρον, χρυσὸν καὶ ἐξ ἐλεφαντοστοῦ εὑρίσκοντο ἐκεῖ 13).

Οἱ κοιτῶνες παρουσίαζον τὴν ἰδίαν πλουσίαν διακόσμησιν. Κλίναι ἐξ ἐλεφαντοστοῦ καὶ δι' ἀργυρῶν ποδῶν, ἀνάλογοι κλινοστρωμναί, ἐξαιρετικὰ κλινοσκεπάσματα, χρυσοῦφαντοι καὶ παχεῖς τάπητες, λαμπροὶ καὶ πορφυροῖ χιτῶνες, φθάνοντες μέχρι ποδῶν εὑρίσκοντο εἰς τὴν διάθεσιν τῶν πλουσίων 14).

Κατὰ τὰ δεῖπνα προσεφέροντο πολλῶν εἰδῶν φαγητά : Πτηνά, ἰχθῦες, θαλάσσια εἴδη, κρέατα, λαχανικὰ καὶ καρποί, τὰ καλλίτερα ἐκ διαφόρων τόπων. Ἅπαντες, μικροὶ καὶ μεγάλοι, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, ἀπελάμβανον τῶν ἀγαθῶν, τρώγοντες καὶ πίνοντες.

Πῶς δὲ οὐκ ἀχρεῖον τὸ ἐπανίστασθαι ταῖς κλισίαις, μονονουχὶ τὸ πρόσωπον ταῖς λοπάσιν ἐπιρριπτοῦντας, καθάπερ ἐκ νεοττιᾶς τῆς κλισίας προκύπτοντας, τὸ δὴ θρυλούμενον τοῦτο, ἵνα πλανωμένην λάβωσι τὴν ἀτμίδα διὰ τῆς ἀναπνοῆς· πῶς δὲ οὐκ ἄλογον τὰς χεῖρας ἐπεμφύρειν τοῖς ἡδύσμασιν ἢ συνεχὲς ἐπὶ τοὔψου ἐκτείνειν οὐκ ἀπὸ γενομένων, ἀλλ' ἀφαρπαζόντων δίκην ἀμέτρως καὶ ἀσχημόνως ἐμφορούμενος ; ἔστι γὰρ ὁρᾶν τοὺς τοιούτους ὑσὶν ἢ κυσὶν διὰ τὴν λαβρότητα μᾶλλον ἢ ἀνθρώποις ὡμοιομένους, τοὺς χορτάζεσθαι σπεύδοντας, ὡς καὶ τὰς γνάθους ἅμα ἄμφω ἐξογκοῦσθαι τῶν περὶ τὸ πρόσωπον ἀγγείων προσεπαιρομένων, πρὸς δὲ καὶ ἱδρῶτα περιχεῖσθαι τῇ ἀπληστίᾳ συνεχομένων καὶ ἀσθμαινόντων ὑπὸ ἀκρασίας, ὠθουμένης κατ' ἔπειξιν ἀκοινώνητον εἰς κοιλίαν τῆς τροφῆς, ὥσπερ εἰς ἐφόδιον, οὐκ εἰς ἀνάδοσιν ἀποτιθεμένων τὰ ἐδέσματα 15).

Ἡ ἀφθονία καὶ ποικιλία τῶν ποτῶν προὐξένει τὴν χαρὰν καὶ κατόπιν ἐπέφερεν ὅλα τὰ ἐπακόλουθα τῆς μέθης. Μετὰ τὴν τράπεζαν ἤρχιζον ὕμνοι καὶ χοροί, συνεχιζόμενοι δι' ὅλης τῆς νυκτός. Ἐν τῷ μέσῳ τῆς εὐωχίας ταύτης, πολλοὶ παρέδιδον ἑαυτοὺς εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ Μορφέως, ἄλλοι ἐσυνέχιζον τὴν οἰνοποσίαν κατὰ μόνας καὶ οἱ λοιποὶ ἐχόρευον ὑπὸ τοὺς ἤχους χορῳδίας, Αἰγυπτιακῶν ρυθμῶν, κυμβάλων καὶ τυμπάνων 16).

Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας οἱ ἄνδρες καὶ αἱ γυναῖκες οὐδόλως ἦσαν ὑγιεῖς. Διαρκῶς ὑπέφερον ἀπὸ διαφόρους ἀσθενείας καὶ στομαχικὰς δια-

14) Παιδ. II, IX.
15) Αὐτ. II, I.
16) Αὐτ. II, II.

ταραχάς. Ἡ ἐν τῷ προσώπῳ των ὠχρότης ἐπρόδιδε τὴν κόπωσίν των 17).

Τὰ πλήθη τῆς Ἀλεξανδρείας εἰς τὰ θέατρα καὶ εἰς ἄλλα δημόσια μέρη συμπεριεφέροντο κατὰ τὸν χειρότερον τρόπον. Ὁ Δίων ἐξυμνῶν τὰ κοσμικά των ὑπάρχοντα, τὰς ὁδοὺς καὶ κατοικίας αὐτῶν, κατακρίνει τοὺς ἀλαλαγμούς, τοὺς γέλωτας καὶ τὴν ἔλλειψιν σοβαρότητός των εἰς τοὺς τόπους τούτους.

Δήμου γάρ ἐστιν ἀκοὴ τὸ θέατρον· εἰς τοῦτο δὲ καλὸν μὲν ἢ τίμιον οὐδὲν ὑμῖν ἢ σπανίως ποτὲ εἰσέρχεται· κρουμάτων δὲ ἀεὶ μεστόν ἐστι καὶ θορύβου, καὶ βωμολοχίας καὶ σκωμμάτων οὐδὲν ἐοικότων χρυσῷ.

Καὶ μὴν αἰσχρόν ἐστιν, ἄνδρες Ἀλεξανδρεῖς, τοὺς πυνθανομένους περὶ τῆς πόλεως τὰ μὲν ἄλλα ἀκούειν θαυμαστὰ οἷα, περὶ δὲ ὑμῶν αὐτῶν μηδὲν σεμνὸν λέγεσθαι μηδ' ἄξιον ζήλου, τοὐναντίον δὲ ὡς φαύλους τοὺς ἀνθρώπους διαβεβλῆσθαι, μίμους καὶ γελωτοποιοὺς μᾶλλον, οὐκ ἄνδρας ἐρρωμένους, ὡς τῶν κωμικῶν ἔφη τις ἐπὶ τοῖς τοιούτοις «ἀκόλαστος ὄχλος ναυτική τ' ἀταξία» 18).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 3.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ, ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ, ΓΡΑΜΜΑΤΑ.

Ἡ πόλις τῆς Ἀλεξανδρείας ἐγένετο περίφημος λόγῳ τῆς ἐν αὐτῇ ἀκμῆς τῶν γραμμάτων καὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως. Ὁ Matter, εἰς τὸ περὶ τῆς Ἀλεξανδρινῆς Σχολῆς ἔργον του, μᾶς δίδει τὸν ἐν τῇ εὐρυτέρᾳ αὐτῆς ἐννοίᾳ ὁρισμὸν τῆς Ἀλεξανδρινῆς Σχολῆς.

On appelle Ecole d' Alexandrie 20 à 30 generations de savants dont les travaux protégès par les Ptolemées et leurs successeurs, les Cesars ont pendant plus de neuf siècles illustré les sciences et les lettres. 1)

Πρὸ τῆς ἐλεύσεως τῶν Ἑλλήνων, τὰ γράμματα καὶ αἱ ἐπιστῆμαι ἐθεραπεύοντο καὶ ἤκμαζον εἰς τὰ θρησκευτικὰ τῶν Αἰγυπτίων κέντρα. Αἱ ἐπιστῆμαι ἐθεωροῦντο κτῆμα τῶν ἱερατικῶν οἰκογενειῶν, ἦσαν συνδεδεμέναι μὲ τὰς θρησκευτικὰς τάξεις, μεταβιβαζόμεναι ἀπὸ πατρὸς εἰς υἱόν.

Τὸ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ σχολικὸν σύστημα, καίτοι εἰς μερικὰ σημεῖα συνεδέετο πρὸς τὴν Αἰγυπτιακὴν ἐκπαίδευσιν, ἐβασίζετο ἀπολύτως ἐπὶ τῶν ἀρχῶν τῆς Ἑλληνικῆς μορφώσεως. Τὰ Γυμνάσια, τὰ λουτρά, τὰ θέατρα

17) Αὐτ. II, I, 2, 7.

18) Ἐνθ. ἀν. 4, 86, 22, 30, 45.

1) Histoire de l' Ecole d' Alexandrie, I, 1.

καὶ ἰδίως τὸ Μουσεῖον καὶ αἱ Βιβλιοθῆκαι ἦσαν ἱδρύματα ὅμοια πρὸς αὐτὰ τῆς Ἑλλάδος, ἔνθα διδάσκοντες καὶ διδασκόμενοι ἐπεδίδοντο εἰς τοὺς ὑψηλοὺς σκοποὺς τῆς ἀγωγῆς.

Τὸ Μουσεῖον ἦτο κρατικὸν καθίδρυμα, ἀνάγον τὴν ἀρχήν του εἰς τὸν Πτολεμαῖον Σωτῆρα ἢ Φιλάδελφον κατὰ τὸν Γ′ π. Χ. Αἰῶνα. Κατὰ τὸν Μάττερ πάλιν, τὸ Μουσεῖον ἐκέκτητο καὶ ἴδιον οἴκημα διὰ τοὺς διδασκάλους καὶ ἐπιστήμονας, ὅπερ διηυθύνετο ὑφ' ἑνὸς Ἱερέως, διοριζομένου ὑπὸ τοῦ Κράτους 2). Αἱ συλλογαὶ τῶν βιβλίων ἦσαν ἀπειράριθμοι. Οἱ Πτολεμαῖοι ἵδρυσαν δύο βιβλιοθήκας καὶ διαρκῶς παρήγγελλον τὰ νεώτερα συγγράμματα. «Λέγεται διὰ τὴν Μεγάλην Βιβλιοθήκην ὅτι ἠρίθμει ἄνω τῶν 700.000 τόμων» 3). Ἡ φιλολογία, ἡ γραμματική, ἡ ρητορική, ἡ ἱστορία, τὰ μαθηματικά, ἡ γεωγραφία, ἡ ἀστρονομία, ἡ ἰατρικὴ καὶ ἡ φιλοσοφία ἀπετέλουν τὸν κύκλον τῶν κυριωτέρων μαθημάτων. Φιλολόγοι καὶ γραμματικοὶ ἐμελέτων τὰ ἀρχαῖα συγγράμματα. Ὁ Εὐκλείδης (323—283 π. Χ.), ὁ μαθητὴς αὐτοῦ Ἀρχιμήδης (287—212 π. Χ.) καὶ ὁ Ἐρατοσθένης συνδέονται πρὸς τὴν Ἀλεξανδρινὴν ἐπιστήμην. Ἐνταῦθα καὶ ἡ Ἀριστοτελικὴ μέθοδος τοῦ πειραματισμοῦ καὶ τῆς παρατηρήσεως εἶχε τεθῇ εἰς ἐφαρμογήν.

Ἂν καὶ ἡ φιλοσοφία συμπεριελαμβάνετο εἰς τὸ πρόγραμμα διδασκαλίας ἐξελίχθη μόλις κατὰ τὸν Β′ μ. Χ. Αἰῶνα διὰ τοῦ Ἀμμωνίου Σακκᾶ καὶ τοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ Πλωτίνου.

Οἱ διδάσκαλοι τῆς φιλοσοφίας δὲν περιωρίζοντο εἰς ἓν μόνον σύστημα, ἀλλ' ἐπεξετείνοντο ἐφ' ὅλων τῶν μεγάλων Σχολῶν : τῶν Περιπατητικῶν, τῶν Στωϊκῶν, τῶν Πλατωνικῶν καὶ τῶν Σκεπτικιστῶν. Ἀργότερον, λόγῳ τῆς ἐλεύσεως διδασκάλων ἀπὸ διαφόρους χώρας καὶ τῆς ἀναμίξεως Ἑλληνικῶν καὶ Ἀνατολικῶν στοιχείων, διεμορφώθη εἷς νέος τρόπος σκέψεως. Ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ ἑξῆς ἡ φιλοσοφία ἔπαυσε νὰ διατρίβῃ περὶ τὴν μελέτην τῶν μεταφυσικῶν ἀληθειῶν καὶ προέβαλεν ὡς μία ἠθικὴ καὶ θρησκευτικὴ μᾶλλον ἐνασχόλησις. Χαρακτηριστικὰ τῆς Ἀλεξανδρινῆς σκέψεως, κατὰ τὸ τέλος τοῦ Β′ καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Γ′ Αἰῶνος, ἀποτελοῦν : αἱ Συγκρητιστικαὶ τάσεις, ὁ πρὸς τοὺς ἀρχαίους διδασκάλους καὶ τὰ ἀρχαῖα βιβλία σεβασμός, ἡ χρῆσις τῆς ἀλληγορικῆς μεθόδου, αἱ περὶ τῆς Ἑνότητος τοῦ Θεοῦ, τοῦ Λόγου, Θ. Προνοίας καὶ τοῦ Δυϊσμοῦ ἐν τῇ Ἠθικῇ διδασκαλίαι.

---

2) Ἐνθ. ἀν. I, 97.

3) «It is said for the great Library to have numbered over 700.000 volumes». Cubberley, History of Education. p. 47.

Αἱ ἰδέαι τοῦ Πλάτωνος ἤνθισαν ἐκ νέου εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν ὕστερον ἀπὸ ἑπτὰ περίπου αἰῶνας ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ θείου Διδασκάλου.

Ἡ Ἰδεοκρατία, ἡ Διαλεκτικὴ καὶ ὁ Μυστικισμὸς τοῦ Πλάτωνος, μετὰ τὸν θάνατόν του, δὲν ἀνεπτύχθησαν ὁμοιομόρφως. Ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, ὁ Κράτης καὶ ὁ Ξενοκράτης εἰργάσθησαν ἐπὶ τῶν συγγραμμάτων του, μὲ σκοπὸν τὴν συστηματοποίησιν τῆς σκέψεώς του. Ὁ Ἀρκεσίλαος καὶ ὁ Καρνεάδης, μὲ τάσεις καὶ διαθέσεις κριτικάς, παρουσιάσθησαν ὡς ἡγέται τῆς Νέας Ἀκαδημίας. (Γ΄ Αἰὼν π. Χ.). Οἱ σύγχρονοι αὐτῶν Πύρρων καὶ Σέξτος ὁ Ἐμπειρικὸς διεμόρφωσαν διὰ τοῦ σκεπτικισμοῦ των ἕτερον ρεῦμα κατὰ τοῦ δυνατοῦ τῆς γνώσεως.

Ἀντίοχος ὁ Ἀσκάλων 4) (Α΄ π. Χ. Αἰών), εἰς τὸν Μέσον αὐτοῦ Πλατωνισμόν, ἐμφανίζει μίαν ἀντίπραξιν κατὰ τῆς σκεπτικιστικῆς ταύτης τάσεως. Τὸ Πλατωνικόν του σύστημα εἶχε χαρακτῆρα ἐκλεκτικόν. Ὁ τοιοῦτος Πλατωνισμὸς ἐμφανίζεται διαμορφωμένος πλέον εἰς τὸν Πλωτῖνον καὶ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Κλήμεντος καὶ Ὠριγένους. Εἰς τὴν νέαν ταύτην μορφὴν τῆς Ἀκαδημίας συμπεριελήφθησαν αἱ τέσσαρες μεγάλαι Σχολαὶ τοῦ Πλάτωνος, τῶν Περιπατητικῶν, τῶν Στωϊκῶν καὶ Πυθαγορείων. Ὁ Πλούταρχος (50—125 μ. Χ.), ἀνεζωογόνησε τὸν Πλατωνισμόν. Ἠπιότερος ὀπαδὸς τοῦ Πλάτωνος συνεδύασε τὰ διδάγματα ἐκείνου μὲ ἄλλας ἐκλεκτικὰς καὶ ἠθικὰς τάσεις τῆς ἐποχῆς του. Δίων ὁ Χρυσόστομος ἢ Προυσαεὺς (Α΄ μ. Χ. Αἰών), καὶ Μάξιμος ὁ Τύρου (α΄ ἥμισυ τοῦ Β΄ μ. Χ. Αἰῶνος), τύποι φιλοσόφων—ρητόρων εἶναι δυνατὸν νὰ τεθοῦν εἰς τὴν ἰδίαν κατηγορίαν. Νουμήνιος, ὁ οὕτω κληθεὶς Πυθαγόρειος 5), ἦτο ὀπαδὸς τοῦ ἰδίου Μέσου Πλατωνισμοῦ. Ὁ Κέλσος, Κρόνιος, Ἀττικός, Ταῦρος καὶ Ἀλβῖνος ἦσαν οἱ πρόδρομοι τοῦ Νεοπλατωνισμοῦ.

Τὸ Ἀλεξανδρινὸν φιλοσοφικὸν σχῆμα ὀφείλει πολλὰ εἰς τὴν φιλοσοφίαν τῶν Στωϊκῶν, μὲ τὸν πραγματισμόν των, τὰς ἠθικάς των ἀρχάς, τὰς διδασκαλίας περὶ Immanence τοῦ Θεοῦ, τοῦ Λόγου, τῶν Ἐνδιαμέσων Δυνάμεων καὶ τῶν ἀλληγοριῶν. Τὰ συστήματα τῶν Περιπατητικῶν, Σκεπτικιστῶν, Κυνικῶν καὶ Ἐπικουρείων, καίπερ ἐν χρήσει, δὲν προσέφερον τίποτε. Οἱ Νεοπυθαγόρειοι, μὲ τὴν γνωστὴν ἐπὶ τῆς θρησκείας ἔμφασιν, δὲν φαίνεται νὰ ἔχουν θέσιν εἰς τὸ παρὸν κεφάλαιον.

Ὁ Νεοπλατωνισμὸς ἦτο καρπὸς τῆς Νεωτέρας Ἑλληνικῆς Σκέψεως, ἤνθισεν ὄχι εἰς τὰς Ἀθήνας, τὸ λίκνον τῶν ἀρχαίων φιλοσοφιῶν,

4) E. de Faye, Origène, II, VI. J. Daniélou, Origène, p. 10.
5) Στρωμ. V, 57. Daniélou, Ibid., p. 10.

ἀλλ' εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, τὸ κέντρον τοῦτο τοῦ κοσμοπολιτισμοῦ. Ἀμμώνιος ὁ Σακκᾶς, ὁ ἱδρυτὴς αὐτοῦ, λέγεται, ὅτι ὑπῆρξε κάποτε Χριστιανός 6). Ἔζησε κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ Γ΄ Αἰῶνος, ἐδίδαξε πρὸς μαθητάς, ἀποτελοῦντας κοινοβιακὴν ἀδελφότητα πέριξ αὐτοῦ καὶ οὐδὲν κατέλιπεν. Μαθηταί του ὑπῆρξαν ὁ Ὠριγένης, ἕτερος Ὠριγένης ὁ ἐθνικός, ὁ Λογγῖνος, ὁ Ἐρέννιος καὶ μέγιστος πάντων ὁ Πλωτῖνος. (205—270).

Ὁ τελευταῖος ἐγεννήθη εἰς τὴν Λυκόπολιν τῆς Αἰγύπτου, ἔμεινεν ἀρκετὰ ἔτη εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ ἐδίδαξεν εἰς τὴν Ρώμην ἀπὸ τοῦ 244 μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ. Ὁ Πορφύριος καὶ ὁ Ἰάμβλιχος, μεταγενέστεροι, δὲν συμπεριλαμβάνονται εἰς τὴν παροῦσαν μελέτην.

Αἱ Ἐννεάδες, ἔργον τοῦ Πορφυρίου, περιέχουν τὰς ἀρχὰς τοῦ διδασκάλου αὐτοῦ Πλωτίνου. Ὁ Πλωτῖνος, εἰς τὸ σύστημά του 7), πολεμεῖ τὸν ὑλισμόν, σκεπτικισμὸν καὶ δυϊσμόν. Ἡ πραγματικότης, κατ' αὐτόν, εἶναι πνευματικὴ καὶ νοητή. Ὁ Θεὸς εἶναι ἡ Μονάς, τὸ Ἀγαθὸν καὶ τὸ Ἀπόλυτον. Μεταξὺ Θεοῦ καὶ κόσμου ὑπάρχουν αἱ ἐνδιάμεσοι Δυνάμεις μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Λόγον. Ὁ αἰσθητὸς κόσμος εἶναι ἀντανάκλασις τοῦ αἰωνίου (πνευματικοῦ) κόσμου, κατοπτριζόμενος εἰς τὸν καθρέπτην τῆς ὕλης. Ὁ ἄνθρωπος συνίσταται ἐκ σώματος, ψυχῆς καὶ πνεύματος. Ἡ θεωρία του περὶ τῆς ἱστορίας τοῦ κόσμου εἶναι κυκλική. Ὁ κόσμος συμπληροῖ τὸν κύκλον αὐτοῦ καὶ κατόπιν ἕτερος κύκλος ἄρχεται. Παραδέχεται τὰς Πλατωνικὰς κατηγορίας καὶ ἔχεται τῆς μυστικῆς θεωρίας. Ἔκτασις, ἅπλωσις, θεωρία καὶ θέωσις εἶναι αἱ ἀγαπηταί του ἐκφράσεις. Ἡ ἠθικὴ εὑρίσκεται στενὰ συνδεδεμένη πρὸς τὴν φιλοσοφίαν, ἀποτελοῦσα τὴν ἀντίθετον πλευρὰν τοῦ ἰδίου νομίσματος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 4.

ΘΡΗΣΚΕΙΑΙ

Ἡ Ἀλεξάνδρεια, τὸ κοσμοπολιτικὸν τοῦτο κέντρον, ἦτο καὶ τόπος συναντήσεως πολλῶν θρησκειῶν. Ἐκεῖ, ἡ παλαιὰ Αἰγυπτιακὴ θρησκεία, αἱ εἰσαχθεῖσαι Ἑλληνικαὶ θεότητες, τὰ Ἀνατολικὰ Μυστήρια, τὰ γηγε-

6) Κατὰ τὸν Πορφύριον ἐν Εὐσεβίῳ, Ἐ. Ἱ., VI, XIX, 7.

7) Μία καλὴ καὶ περιληπτικὴ ἀνάπτυξις τοῦ συστήματός του ἐν Β. Ἀντωνιάδου, Ἐγχειρίδιον Ἱστορίας τῆς Φιλοσοφίας. I, 461—480 ; W. R. Inge Neoplatonism, Hastings, Encyclopaedia of Religion and Ethics, IX, 307—19 and A. Harnack, Neoplatonism, Encyclopaedia Britannica, Ninth. Ed., XVII, 332—9.

νῆ, τὰ ἐκ Περσίας καὶ ἐξ Ἰνδιῶν ἐλθόντα, ἡ λατρεία τοῦ Αὐτοκράτορος, ἡ σφραγὶς τοῦ Ρωμαϊκοῦ μεγαλείου, ἐποίησαν μονήν. Αἱ φιλοσοφικαὶ κατευθύνσεις καὶ τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς (Zeitgeist), ἰσχυρῶς ἐπέδρασαν ἐπὶ τῆς θρησκείας κατὰ τοὺς Ἑλληνιστικοὺς τούτους χρόνους.

Ὁ Nygren περιγράφει τὴν ἐποχὴν ταύτην ὡς ἑξῆς :

The distinction between philosophy and Religion had become more and vague.. «Know thyself» — this became the sole task of philosophy. But «Know thyself» now meant : Know the Divine nature, and provide for its return to the Divine world. 1)

Ἡ πρὸς τὰς ἐπιτοπίους θεότητας ἐπιδειχθεῖσα ἀνεξιθρησκεία τῆς Ρώμης ἐβοήθησε τοὺς πολιτικοὺς αὐτῆς σκοπούς, δὲν ἐπέδρασεν ὅμως εὐνοϊκῶς ἐπὶ τῆς θρησκευτικότητος τῶν λαϊκῶν μαζῶν. Ἡ θρησκεία τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἐν τῇ καθαρωτέρᾳ αὐτῆς ἐκδηλώσει, προσεπάθει μετ' ἀγωνίας νὰ ἀνεύρῃ τὴν ἐν τῷ Θείῳ ἑνότητα, ἐκλαμβάνουσα τὰς διαφόρους θεότητας ὡς ἁπλᾶ σύμβολα, φέροντα τὸν ἄνθρωπον πρὸς τὸ Θεῖον. Ἐν τῇ χαμηλοτέρᾳ αὐτῆς μορφῇ, συνέδεε τοὺς ἀνθρώπους πρὸς πᾶν μέσον σωτηρίας.

Ἡ παλαιὰ περὶ θρησκείας ἐκδοχή, ὡς πολιτικοῦ καὶ κοινωνικοῦ συστήματος, διὰ τῆς ἐπιδράσεως τῶν Μυστηρίων, καὶ ἰδίως τῶν ἐξ Ἀνατολῆς ἐλθόντων, ὑπεχώρησε καὶ τὴν θέσιν αὐτῆς ἔλαβεν ἡ ἀτομικὴ περὶ σωτηρίας ἑκάστου ἀντίληψις. Ὄχι μόνον οἱ ὀλίγοι, οἱ ἐκλεκτοί, ἀλλὰ καὶ ὁ ἁπλοῦς λαὸς ἐλάμβανε μέρος εἰς τὰ Μυστήρια, ἂν καὶ ὑπὸ τὴν παχυλοτέραν πολυθεϊστικὴν ἔκφρασιν λατρείας.

Αἱ θρησκεῖαι, ὡς συνήθως, ἐβασίζοντο ἐπὶ τῶν ἀρχαίων Γραφῶν (Βιβλίων) καὶ τοῦ ἀποδιδομένου σεβασμοῦ πρὸς τοὺς μεγάλους διδασκάλους. Τοιαῦτα χαρακτηριστικὰ ἔφερε καὶ τὸ σύστημα τῶν Νεοπυθαγορείων. Ὁ θρησκευτικὸς αὐτοῦ χαρακτὴρ ἦτο ἐμφανὴς «ἀπὸ τὴν θρησκευτικὴν ἀναζήτησιν πρὸς ἀπολύτρωσιν καὶ ἀπαλλαγὴν (σωτηρίαν) ἀπὸ τὴν ζωὴν τῶν αἰσθήσεων» 2).

Ὁ θεῖος διδάσκαλος δὲν ἦτο ὁ Πυθαγόρας τῆς ἱστορίας, ἀλλ' ὁ τοῦ μύθου. Ἀνυψώθη εἰς Ἅγιον ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν αὐτοῦ. Ὑπῆρχον δέκα διάφοροι τρόποι, καθ' οὓς ἐξιστορεῖτο ἡ ζωή του. Ἕτερος τῆς ἰδίας τάξεως διδάσκαλος ἦτο καὶ Ἀπολλώνιος ὁ Τυανεύς. Ἡ βιογραφία του, τῇ προτροπῇ τῆς Ἰουλίας Μαμμαίας, εὐσεβοῦς μητρὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου

---

1) Agape and Eros, part II, I, 134.

2) The religious quest for redemption and salvation from the life of sense». Mackinnon, From Christ to Constantine, p. 38.

Σευήρου ἐν Συρίᾳ, συνεγράφη ὑπὸ τοῦ Φιλοστράτου. Καὶ ἐδῶ ἐπίσης. θὰ πρέπῃ νά διακρίνωμεν τὸν Ἀπολλώνιον τῆς ἱστορίας ἀπὸ τὸν Ἀπολλώνιον τοῦ μύθου. Πιθανώτατα, φαίνεται νὰ ἔζησε κατὰ τὸν Α΄ μ. Χ. Αἰῶνα. Ἐνεφανίσθη κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Κλαυδίου καὶ ἐξηφανίσθη κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Νέρβα. Κατήγετο ἀπὸ τὴν Καππαδοκίαν, ἦτο τύπος περιοδεύοντος Ἕλληνος διδασκάλου, αὐστηρῶν ἀσκητικῶν ἀρχῶν, φυτοφάγος καὶ παρουσιάζετο ὡς ἠθικὴ καὶ θρησκευτικὴ μορφή. Τὰ ἱστορικὰ ταῦτα δεδομένα πηγάζουν ἐκ τῶν σελίδων τῆς βιογραφίας τοῦ Φιλοστράτου 3). Ἡ Μυθολογία ὅμως τῷ ἐχάρισε τὴν ἐκ θαύματος γέννησιν, ταξίδια εἰς τὰς χώρας τῶν Βραχμάνων, ἔργα θαυμάσια, ἐπιστροφὴν εἰς Ρώμην, μαρτύριον ἐν ὀνόματι τῶν φιλοσόφων, φυγὴν ἐκεῖθεν, ἀνάληψιν ἐκ νέου τῶν ἐνεργειῶν αὐτοῦ καὶ τὴν εἰς οὐρανοὺς μετάστασιν. Εἶχε καταστῇ ὁ ἥρως τῶν ὀπαδῶν αὐτοῦ, οἵτινες καὶ ἀπέδωκαν πολλὰ γεγονότα ἐκ τοῦ βίου τοῦ Κυρίου εἰς αὐτόν. Οἱ Νεοπυθαγόρειοι ἐχρησιμοποίουν τοὺς ἀριθμοὺς καὶ τὴν ἀστρολογίαν διὰ τοὺς θρησκευτικοὺς αὐτῶν σκοπούς. Οἱ ἱεροὶ ἀριθμοὶ καὶ αἱ κινήσεις τῶν ἀστέρων, ἐπιστεύετο, ὅτι ἐπηρέαζον τὰς ἐνεργείας καὶ τὴν μοῖραν τοῦ ἀνθρώπου.

Αἱ Μυστηριακαὶ θρησκεῖαι ἔστρεψαν τὴν προσοχήν των ἀπὸ τοὺς ὀλίγους πρὸς τοὺς πολλούς. Ἀπηυθύνοντο πρὸς τὰ αἰσθήματα, τὴν φαντασίαν, τὴν συνείδησιν καὶ τὸ αἴσθημα τῆς θρησκευτικῆς εὐλαβείας 4). Χαρακτηριστικά των, εἰς μεγαλύτερον ἢ μικρότερον βαθμόν, ἦσαν : ὁ παλαιὸς πρὸς ἀναγέννησιν πόθος, ἡ σωτηρία τῆς ψυχῆς, ἡ ἀπόκτησις τῆς αἰωνίου ζωῆς, ἡ διὰ τῆς μετὰ τοῦ θείου ἑνώσεως ἐπερχομένη θέωσις, ἡ ἐπιρροὴ τοῦ Ἱερατείου καὶ ἡ μεγάλη ἐπίδρασις τῶν γυναικῶν 5).

Τὰ μυστήρια τῆς Κυβέλης καὶ τοῦ Ἄττεως οὐδὲν ἄλλο ἦσαν ἢ τύποι λατρείας τῆς φύσεως. Γεγονότα συνδεδεμένα πρὸς αὐτὰ ἦσαν : ἡ ἐπαναφορὰ τοῦ Ἄττεως εἰς τὴν ζωὴν, τὸ Ταυροβόλειον, τὸ βάπτισμα δηλ. ἑνὸς ἢ περισσοτέρων προσώπων εἰς τὸ αἷμα φονευθέντος ζώου καὶ τὸ Ἱερὸν Δεῖπνον.

Ἡ λατρεία τῆς Ἴσιδος, τοῦ Ὀσίριδος καὶ Σεράπιδος ἦτο γηγενὴς καὶ ἀνεπτύχθη ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ Αἰγύπτῳ. Ὁ Σέραπις ἐτιμᾶτο μεγάλως, καθιστῶν, κατὰ τὸν Δίωνα, ἐμφανεῖς τὰς δυνάμεις του διὰ καθημερινῶν χρησμῶν, ὁραμάτων καὶ ὀνείρων 6). Ὁ ναός του εὑρίσκετο εἰς

3) Faye, op. cit. II, XIV.
Tollinton, op. cit. I, 9. G. Boissier, La Religion Romaine d' Auguste aux Antonines, I, 406.
5) Mackinnon, op. cit. p. 40.
6) Ἐνθ. ἀν., 12.

κεντρικὸν τομέα τῆς πολυσυχνάστου πόλεως. Ὁ Φαραὼ ἐθεωρεῖτο ἡ ὑψηλοτέρα κορυφὴ ἐν τῇ Ἱεραρχίᾳ τοῦ Μυστηρίου τούτου. Ἀργότερον δέ, οἱ Πτολεμαῖοι κατέστησαν οἱ Ἀρχιερεῖς καὶ οἱ προστάται αὐτοῦ. Ἡ μύησις, τὸ βάπτισμα, ἡ μυστικὴ ἐσωτερικὴ γνῶσις καὶ θεωρία τοῦ Θεοῦ ἐχαρακτήριζον τὸ Μυστήριον αὐτό 7). Ὁ Ὠριγένης ἀνάγει τὰς ἀρχὰς τοῦ Μυστηρίου τούτου εἰς τὴν λατρείαν ὡσαύτως τῶν φαινομένων τῆς φύσεως, ἔνθα ὁ Ὄσιρις ἦτο τὸ σύμβολον τοῦ ὕδατος, ἡ Ἶσις τῆς Μητρὸς Γῆς καὶ ὁ Σέραπις τοῦ διαρκῶς ἐν τῇ φύσει ἀναγεννωμένου στοιχείου 8).

Ὁ Μιθραϊσμός, ἡ τελευταία μορφὴ τῶν Μυστηριακῶν θρησκειῶν, ἔκαμε τὴν ἐμφάνισίν του εἰς τὴν Περσίαν. Ὁ Μίθρας, ἐθεωρεῖτο ὡς διαιτητὴς μεταξὺ τοῦ θεοῦ τοῦ φωτὸς Ὀρμίσδα καὶ τοῦ κακοῦ στοιχείου Ahriman. Ἡ λατρεία του ἐπεξετάθη διὰ τῶν Ρωμαϊκῶν Λεγεώνων εἰς ὅλα τὰ μέρη, ἔφθασεν ἀκόμη καὶ εἰς τὰ πλέον ἀπομεμακρυσμένα σημεῖα τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας. Ἐξαιρέσεις ἀποτελοῦν ἡ Ἑλλὰς καὶ ἡ Δυτικὴ Μ. Ἀσία. Οἱ ἀπόστολοί του ἐχρησιμοποίουν προπαγανδιστικὰς μεθόδους.

Ὁ Μιθραϊσμὸς εἶχε τὸν Μεσσίαν του καὶ ἔθεσεν εἰς ἐφαρμογὴν τὸ προμνημονευθὲν Ταυροβόλειον. Οἱ ὀπαδοί του εἶχον ὀργανωθῇ εἰς θρησκευτικὰς ὁμάδας, ἐτέλουν καθημερινὰς προσευχάς, εἶχον ἑβδομαδιαίας συνάξεις καὶ ἑώρταζον τὴν μεγάλην ἡμέραν τοῦ Ἡλίου τῇ 25ῃ Δεκεμβρίου 9).

ϛ΄. ΙΟΥΔΑΪΣΜΟΣ

Ἡ Ἰουδαϊκὴ Διασπορὰ ἦτο καλῶς διωργανωμένη εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Ὁ Ἐξελληνισμός, τὸ κυριώτερον ρεῦμα τῶν τριῶν τελευταίων πρὸ Χριστοῦ καὶ τῶν τριῶν πρώτων μετὰ Χριστὸν αἰώνων, τῶν πέριξ τῆς Μεσογείου λαῶν εἶχε βαθύτερον ἐπηρεάσει ἐκ τῆς Διασπορᾶς τοὺς ἐκεῖ Ἰουδαίους. Εἰς τοιοῦτον σημεῖον ἔφθασαν ὥστε καὶ νὰ ἀπομάθουν τὴν γλῶσσαν αὐτῶν. Ἔζων εἰς μίαν πόλιν, ὅπου πολλοὶ λαοὶ καὶ ἰδεολόγίαι συνηντῶντο. Ἔκαμον τὰ πάντα πρὸς διάσωσιν τῆς πατρώας αὐτῶν κληρονομίας. Ἠμπορεύοντο, ἐκέρδιζον χρήματα καὶ διῆγον μὲ τὴν ἰδίαν πρὸς τοὺς συμπολίτας των πολυτέλειαν. Καὶ ἐκτὸς τῆς Ἀλεξανδρείας εἶχον τὰς Κοινότητάς των. Αἱ δὲ ὁμάδες τῶν Θεραπευτῶν εὑρίσκοντο διεσπαρμέναι ἐφ' ὅλης τῆς Αἰγύπτου, καὶ μακρὰν τῶν πόλεων.

7) Mackinnon, Ibid., p. 46.
8) Κατὰ Κέλσου, V, 38.
9) Mackinnon, op. cit., p. 43—4.

Προκλήσεις καὶ ἐμπόδια προεβάλλοντο ἐκ διαφόρων κατευθύνσεων. Καὶ ὁ Ἰουδαϊσμὸς παρουσίαζεν ἀνάλογον τακτικὴν πρὸς ἄμυναν καὶ διάσωσιν τῶν ἑαυτοῦ.

Ὁ Matter, εἰς τὸ προμνημονευθὲν ἔργον του, παραλλήλως πρὸς τὸ Μουσεῖον παραδέχεται καὶ τὴν ὕπαρξιν Ἰουδαϊκῆς Σχολῆς 10). Δὲν εἴμεθα εεἰς θέσιν νὰ γνωρίζωμεν ἀκριβῶς τὴν ἀρχὴν τῆς Σχολῆς ταύτης. Βαθμίδα πρὸς τὸν ἐξελληνισμὸν ἀποτελεῖ καὶ ἡ μετάφρασις τῆς Γραφῆς εἰς τὴν Ἑλληνικήν, ἡ οὕτω καλουμένη τῶν Ο'. Ἡ μετάφρασις αὕτη ἀντικατέστησε σχεδὸν τὸ πρωτότυπον, μὲ τὴν ἀξίωσιν ἀκόμη ὅτι εἶχε γραφῇ κατὰ θείαν ἔμπνευσιν. Εἰρήσθω ἐν παρόδῳ, ὅτι καὶ ὁ Πτολεμαῖος παρήγγειλεν ἀντίγραφον τῶν Ο' διὰ τὴν Μεγάλην αὐτοῦ Βιβλιοθήκην. Παραλλήλως πρὸς τὴν ἐργασίαν ταύτην παρουσιάσθη καὶ μία ἄλλη φιλολογία, ἡ τῶν Ψευδοσιβυλλῶν καὶ τῶν ἀποκρύφων ποιητῶν.

Τὸ πλέον σοβαρὸν διὰ τοὺς Ἰουδαίους πρόβλημα, καὶ ἰδίᾳ τοὺς μεμορφωμένους ἐξ αὐτῶν, ἀπετέλεσεν ἡ ἐπαφή των μετὰ τῆς Ἑλληνικῆς φιλοσοφίας. Ἀφ' ἑνὸς μὲν ἔπρεπε νὰ μείνουν πιστοὶ εἰς τὰς πατρώας των πεποιθήσεις, τὰς ἐκ τῆς Βίβλου ἀπορρεούσας, καὶ ἀφ' ἑτέρου νὰ ζοῦν καὶ νὰ λαμβάνουν μέρος εἰς τὴν φιλοσοφικὴν ζωὴν καὶ σκέψιν τοῦ αἰῶνός των. Ἦτο ἓν ἀρκούντως δύσκολον πρόβλημα, τὸ ὁποῖον ὅμως, κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον, ἐλύθη διὰ τῶν προσπαθειῶν τῶν Ἰουδαίων διανοουμένων τῆς Ἀλεξανδρείας. Ἐκείνων ἦτο ἡ ἰδέα, ὅτι οὐδεμία ὑπῆρχε διαφορὰ μεταξὺ τῆς Π. Δ. καὶ τῶν Ἑλλήνων φιλοσόφων, καὶ ἰδίως τοῦ ἰδεαλιστοῦ Πλάτωνος. Προέβαλον δύο ἐπιχειρήματα, τὰ ὁποῖα ἀργότερον ἔκαμον τὴν ἐμφάνισίν των εἰς τὸν Χριστιανισμόν. Κατὰ τὸ πρῶτον ἐπιχείρημα, ὅπερ καὶ ἀποτελεῖ μίαν ἀρκετὰ σοφὴν προσπάθειαν πρὸς διαφύλαξιν τῆς ἀπολύτου ἀξίας τῆς Βίβλου, ἡ Ἑλληνικὴ φιλοσοφία ἐθεωρεῖτο διαμορφωθεῖσα ἐκ δανεισμοῦ ἢ κλοπῆς τῶν ἐν τῇ Ἁγίᾳ Γραφῇ ἀληθειῶν. Οἱ Ἰουδαῖοι προφῆται ἦσαν ἀρχαιότεροι, καὶ οὕτως οἱ Ἕλληνες ἐρευνηταὶ τῆς ἀληθείας, ἐλθόντες εἰς ἐπαφὴν μετ' αὐτῶν εἰς τὴν Ἀνατολήν, μετέφερον εἰς τὴν πατρίδα των τὰς ἰδίας διδασκαλίας εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Τὸ δεύτερον ἐπιχείρημα ἦτο ἡ ἐκτενὴς χρῆσις τῆς ἀλληγορικῆς ἑρμηνείας. Ἡ μέθοδος αὕτη εἶχε προηγουμένως χρησιμοποιηθῇ ἀπὸ τοὺς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Ἕλληνας διδασκάλους, τοὺς προσπαθοῦντας νὰ ἐξηγήσουν τὰ ἔργα τοῦ Ὁμήρου καὶ τῶν ἄλλων ἀρχαίων Κλασσικῶν. Ὁλόκληροι ἱστορίαι τῆς Πεντατεύχου ἐξελαμβάνοντο ἀλλη-

10) I, 199.

γορικῶς καὶ διδασκαλίαι παρελληλίζοντο πρὸς σκέψεις τῆς Ἑλληνικῆς φιλοσοφίας.

Ὁ κυριώτερος ἐκπρόσωπος τῆς κινήσεως ταύτης ἐν τῷ Ἰουδαϊσμῷ ἦτο ὁ Φίλων. Πρὸ αὐτοῦ ἔχομεν τὸν Ἀριστέα, μὲ τὴν ψευδῶς εἰς αὐτὸν ἀποδιδομένην ἐπιστολήν 11), καὶ Ἀριστόβουλον τὸν Περιπατητικόν 12), ὅστις ἐπίστευε καὶ ἐδίδασκε τὰς Γραφὰς περιελθούσας εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων καὶ χρησιμοποιηθείσας ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος. Φίλων ὁ Ἰουδαῖος ἐγεννήθη περὶ τὰ 25—22 π. Χ. ἐν Ἀλεξανδρείᾳ. Ἦτο γόνος πλουσίας καὶ περιφήμου οἰκογενείας καὶ ἀδελφὸς Ἀλεξάνδρου τοῦ Ἀλαβάρχου, ἀρχηγοῦ τῆς Ἰουδαϊκῆς ἐν τῇ Αἰγυπτιακῇ πρωτευούσῃ Κοινότητος. Ὁ Εὐσέβιος ποιῶν τὸν λόγον περὶ αὐτοῦ λέγει :

. . . **Φίλων ἐγνωρίζετο πλείστοις, ἀνὴρ οὐ μόνον τῶν ἡμετέρων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀπὸ τῆς ἔξωθεν ὁρμωμένων παιδείας ἐπισημότατος. Τὸ μὲν οὖν γένος ἀνέκαθεν Ἑβραῖος ἦν, τῶν δ' ἐπ' Ἀλεξανδρείας ἐν τέλει διαφανῶν οὐδενὸς χείρων, περὶ δὲ τὰ θεῖα καὶ πάτρια μαθήματα ὅσον τε καὶ ὁπηλίκον εἰσενήνεκται πόνον, ἔργῳ πᾶσι δῆλος, καὶ περὶ τὰ φιλόσοφα δὲ καὶ ἐλευθέρια τῆς ἔξωθεν παιδείας οἷός τις δεῖ λέγειν, ὅτε μάλιστα τὴν κατὰ Πλάτωνα καὶ Πυθαγόραν ἐζηλωκὼς ἀγωγήν, διενεγκεῖν ἅπαντας τοὺς καθ' ἑαυτὸν ἱστορεῖται 13).**

Ἦτο πολυγραφώτατος συγγραφεὺς καὶ δὲν ἀνεμιγνύετο εἰς τὰ τοῦ κόσμου. Τῷ 39—40 μ. Χ. ὅμως, λόγῳ διωγμοῦ τῶν Ἰουδαίων ὑπὸ τοῦ γηγενοῦς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ πληθυσμοῦ, ἀπεστάλη ὑπὸ τῆς Ἰουδαϊκῆς Κοινότητος ὡς μέλος καὶ ἀρχηγὸς τῆς πρὸς τὸν Ρωμαῖον αὐτοκράτορα ἀντιπροσωπείας, πρὸς ζήτησιν χάριτος. Ἀπέθανε περὶ τὰ μέσα τοῦ Α' μ. Χ. Αἰῶνος. Εἰς τὰ ἔργα του ἀντλεῖ ἐκ τριῶν πηγῶν γνώσεως : τῆς προσωπικῆς του σκέψεως, τοῦ ἐθνικοῦ του πλούτου, ἀποτεθησαυρισμένου ἐν ταῖς Ἁγίαις Γραφαῖς, καὶ τὰ διδάγματα τῶν Σχολῶν. Ὁ Κλήμης ἀποκαλεῖ αὐτὸν Πυθαγόρειον 14). Τὸ σύστημά του ὅμως συγγενεύει μᾶλλον πρὸς τὴν Πλατωνικὴν Ἰδεοκρατίαν. Τὸ λόγιον «ἢ ὁ Πλάτων φιλωνίζει, ἢ ὁ Φίλων πλατωνίζει» δικαιολογεῖται πληρέστατα ἐκ τῆς μελέτης τῶν ἔργων αὐτοῦ.

Ἡ περὶ Θεοῦ διδασκαλία τοῦ Φίλωνος στηρίζεται ἐπὶ τῆς Ἰουδαϊκῆς περὶ Αὐτοῦ μονοθεϊστικῆς ἐκδοχῆς. Ὁ Θεὸς ἐκδηλοῦται ἐν τῷ ἀπολύτῳ Αὐτοῦ μεγαλείῳ καὶ τῇ ἐπὶ τοῦ κόσμου κυριαρχίᾳ. Ὁ Φίλων πρὸς ἔκφρασιν τῶν σκέψεών του χρησιμοποιεῖ τὴν γλῶσσαν τῆς Π. Δ., ἐφαρ-

11) Inge, Alexandrian Theology, Hastings, op. cit., I, 309.
12) Στρωμ., I, XV, 72.
13) Ἐ. Ἱ. II, IV, 2.
14) Στρωμ., I, XV, 72.

μόζων αὐτὴν ἀλληγορικῶς. Οὐδὲν τῶν ἐν χρήσει θετικῶν ἐπιθέτων εἶναι δυνατὸν νὰ ἀναφερθῇ εἰς τὸν Θεόν, διὰ τὴν ἐν αὐτοῖς ἀτέλειαν. Αἱ ἀρνήσεις, ὅπως τὸ ἄποιον, τὸ ἀγέννητον, τὸ ἄφθαρτον, τὸ ἄτρεπτον, τὸ ἀμιγές, ἀπαθές, ἀνενδεὲς ἀποδίδουν καλλίτερον τὴν ἔννοιαν Αὐτοῦ. Ἡ καλλιτέρα θετικὴ ἔκφρασις εἶναι : «Ἐγώ ειμι ὁ Ὢν» 15). Ἐμμέσως δυνάμεθα νὰ γνωρίσωμεν τὸν Θεὸν διὰ τῆς φύσεως καὶ ἀμέσως διὰ τῆς ἐνοράσεως. Ἐνδιάμεσοι δυνάμεις πληροῦν τὸ μεταξὺ Θεοῦ καὶ Δημιουργίας κενόν. Αἱ ἰδέαι ἢ τὰ ἀρχέτυπα τοῦ Πλάτωνος ἀντικαθίστανται διὰ τῶν Ἀγγέλων ἢ τῶν πνευματικῶν δυνάμεων τῆς Π. Δ. Ὁ Λόγος ἢ ὁ Νοῦς τοῦ Θεοῦ ἔρχεται πρῶτος εἰς τὴν ἱεραρχίαν τῶν πνευματικῶν τούτων ὑπάρξεων. «Ἡ λέξις Λόγος προέρχεται ἐκ τοῦ Στωϊκισμοῦ, διὰ τὸ περιεχόμενον ὅμως τῆς λέξεως ὁ Φίλων ὀφείλει μᾶλλον εἰς τὸν Πλάτωνα» 16). Ὁ Λόγος εἶναι ἡ Σοφία τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ Π. Δ.. Ἐνίοτε παρουσιάζεται ὡς προσωπικὴ ὕπαρξις καὶ ἄλλοτε οὐχί. Τὸ τοιοῦτον ἀποτελεῖ ἐρώτημα διὰ τὸν Φίλωνα. Ἐν σχέσει πρὸς τὸν ἄνθρωπον, ὁ Λόγος ἀποτελεῖ τὸ ἀρχέτυπον τοῦ ἀνθρωπίνου λόγου.

Ἡ ὕλη ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν Θεὸν εἶναι τὸ μὴ ὄν, ὑπάρχει ὅμως ἀγέννητος καὶ αἰωνία. Συνιστᾷ μίαν δευτέραν ἀρχήν, μίαν ἄρνησιν τοῦ ὄντος. Οἱ ἄνθρωποι ἀποτελοῦνται ἀπὸ ψυχάς, αἱ ὁποῖαι ἐξέπεσον τῆς μακαριότητος αὐτῶν καὶ ἔλαβον σώματα ἐκ τῆς γῆς. Ὁ ἄνθρωπος κατὰ ταῦτα περικλείει ἐν ἑαυτῷ δύο στοιχεῖα καὶ συνδέεται πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὸν Λόγον διὰ τοῦ πνεύματος ἢ τῆς ψυχῆς καὶ πρὸς τὴν ὕλην διὰ τοῦ σώματός του.

Ὁ Φίλων ἀσχολεῖται ἐπίσης καὶ μὲ τὴν ἠθικήν. Ἡ θεοειδὴς ἐν τῷ ἀνθρώπῳ φύσις διαρκῶς ἀγωνιᾷ πρὸς ἐπιστροφὴν εἰς τὴν μακαρίαν ἐκείνην κατάστασιν, ἐκ τῆς ὁποίας καὶ ἐξέπεσεν. Ἕνεκα τῆς μεγάλης πρὸς τὴν ἁμαρτίαν ροπῆς τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος ἐπιβάλλεται ὄχι μόνον ἡ μετριοπάθεια, ἡ χειραγωγία τῶν παθῶν συμφώνως πρὸς τὸν λόγον, ἀλλ' ἡ ἀπάθεια, ἡ προσπάθεια πρὸς γενικὴν καταστολὴν καὶ ἐκρίζωσιν τῶν παθῶν. Ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ φιλανθρωπία εἶναι αἱ θεμελιώδεις ἀρεταί. Ἡ ἀρετὴ ἀποκτᾶται διδασκαλίᾳ καὶ ἀσκήσει ἢ δωρεᾷ καὶ χάριτι ἄνωθεν. Ὁ δεύτερος τρόπος εἶναι ὁ σπουδαιότερος καὶ πλέον βέβαιος. Ἡ γνῶσις τοῦ Θεοῦ ἀποτελεῖ τὸ ὕψιστον ἀγαθόν 17).

15) Περὶ Κόσμου Μωϋσ., 18.

16) «The name Logos comes from Stoicism, but for the content of the Word Philo is more indebted to Plato». Inge, op. cit., p. 311.

17) Β. Ἀντωνιάδου, Ἐνθ. ἀν. σελ. 419—436. Emil Shurer, Charles Bigg, Philo. Enc. Britannica, 21, 409—413.

Δὲν φαίνεται ὁ Φίλων νὰ ἔχῃ ἐπηρεάσῃ τὴν Ἑλληνικὴν σκέψιν. Τὸ ἔργον του προβάλλει μᾶλλον ὡς μία ἐκδήλωσις τῆς Ἑλληνικῆς φιλοσοφίας μὲ βάσιν τὸν Ἰουδαϊσμόν. Ἐν σχέσει πρὸς τὸν Χριστιανισμόν, προβάλλουν ἐρωτήματά τινα ἄνευ ἀπαντήσεως μέχρι στιγμῆς. Ἐὰν ὁ Παῦλος καὶ ὁ Ἰωάννης ὁ Εὐαγγελιστὴς ἐγνώριζον αὐτόν, καὶ εἰς καταφατικὴν ἀπάντησιν, κατὰ πόσον ἐπωφελήθησαν τῶν ἀρχῶν αὐτοῦ. Οἱ Ἀλεξανδρινοὶ Θεολόγοι ὀνομάζουν τὸν Φίλωνα, παραθέτουν παραπομπὰς ἐκ τῶν συγγραμμάτων του καὶ ἀκολουθοῦν μέχρι τινὸς τὰς σκέψεις αὐτοῦ.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Θ. ΣΤΑΥΡΙΔΗΣ

Καθηγητής

Η ΕΒΔΟΜΑΣ ΤΗΣ ΠΡΟΣΕΥΧΗΣ ΔΙΑ ΤΗΝ ΕΝΟΤΗΤΑ, ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗΝ

ΙΔΙΑΙΤΕΡΩΣ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο καὶ παρὰ τοῖς Καθολικοῖς καὶ παρὰ τοῖς Ἀγγλικανοῖς καὶ τοῖς Διαμαρτυρομένοις ἑωρτάσθη μὲ διπλασίαν θερμότητα ἡ Ἑβδομὰς τῆς Προσευχῆς διὰ τὴν ἕνωσιν. Εἰς διαφόρους συγκεντρώσεις ὡμίλησαν γνωσταὶ προσωπικότητες. Πολλοὶ ὤκτειραν τὴν κρατοῦσαν κατάστασιν κατὰ τὴν ὁποίαν εἶναι τὰ μάλιστα παραμορφωμέναι αἱ γνώσεις τὰς ὁποίας ἔχουν οἱ Χριστιανοὶ ἑνὸς δόγματος διὰ τὸ ἄλλο δόγμα, διὰ τὴν ἄλλην Ἐκκλησίαν. Καὶ διεπίστωσαν ὅτι εἶναι καθῆκον ἀγάπης νὰ γνωρισθῶμεν περισσότερον ἀμοιβαίως. Ὁ κόσμος ἔχασε τὴν αἰσιοδοξίαν του, καὶ ἤρχισεν ἤδη νὰ στρέφεται πρὸς τὸν Χριστιανισμόν. Ἠκούσθη ἡ φωνὴ ὅτι, ἐὰν οἱ Χριστιανοὶ θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἀρκεσθοῦν εἰς μίαν καθαρὰν πνευματικὴν ἑνότητα, τὸ πᾶν θὰ ἦτο ἁπλοῦν. Ἀλλ' ἡ Καινὴ Διαθήκη δὲν ἐπιτρέπει νὰ ἀντιπαραθέσωμεν ἑνότητα ὁρατὴν καὶ ἑνότητα ἀόρατον. Εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην ἡ ὁρατὴ ἑνότης ἀποδεικνύει τὴν πνευματικὴν ἑνότητα. Τὸ μοναδικὸν πνεῦμα ἀδυσωπήτως ζητεῖ τὴν ὕπαρξιν ἑνὸς σώματος.

*
**

Εἰς τὸ Θεολογικὸν Ὀρθόδοξον Ἰνστιτοῦτον τοῦ Ἁγίου Σεργίου ἐν Παρισίοις, κατὰ μακρὰν παράδοσιν, ἡ Ἑορτὴ τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν (30 Ἰανουαρίου) κατὰ τὸ παλαιὸν ἡμερολόγιον εἶναι ἀφιερωμένη εἰς τὴν προσευχὴν διὰ τὴν ἑνότητα. Ἡ Λειτουργία ἐψάλη εἰς τὴν Ἑλληνικήν, καὶ ἦσαν προσκεκλημέναι εἰς αὐτὴν διάφοροι ἐκκλησιαστικαὶ προσωπικότητες καθολικαὶ καὶ προτεσταντικαί. Ὁ Διευθυντὴς τοῦ Ἰνστιτούτου Θεοφιλέστατος Ἐπίσκοπος Κατάνης κ. Κασσιανὸς εἶπε τὸν ἑξῆς λόγον:

Ο ΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΑΤΑΝΗΣ κ. ΚΑΣΣΙΑΝΟΥ

Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

ΤΗΝ ΦΟΡΑΝ αὐτὴν θὰ εἶμαι σύντομος, εἰς τὴν συγκέντρωσιν αὐτήν, ποὺ ἔγινεν ἤδη παράδοσις, τῆς Ἑορτῆς τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν.

Νομίζω ὅτι ἐπὶ τοῦ σχεδίου τῶν διαχριστιανικῶν μας συναντήσεων τὸ πᾶν ἐλέχθη καὶ δὲν μένει τίποτε νὰ λεχθῇ.

Ἐξ ἄλλου, ἡ Ἑνότης, ἡ ὁποία εἶναι ὁ κοινὸς σκοπός μας, δὲν μᾶς

προσήγγισε. Τί πρέπει νὰ λεχθῇ, τί δύναται νὰ λεχθῇ προσέτι, παρὰ μονάχα, διὰ νὰ φθάσωμεν εἰς τὸν σκοπὸν αὐτόν, τοὐλάχιστον, νὰ εἴμεθα ταπεινοί, διὰ νὰ πλησιάζῃ ὁ ἕνας τὸν ἄλλον ;

Ὑπάρχει μία δοκιμή : νὰ ζητήσωμεν τὴν ἕνωσιν εἰς τὴν ὀργάνωσιν. Ἐπὶ τοῦ σχεδίου τῆς ὠργανωμένης ἑνότητος, ἡ Ρώμη καὶ ἡ Γενεύη ἑλκύουν τὰ βλέμματά μας : ἕνας ὀργανισμὸς παγκόσμιος, ὑφιστάμενος ἀπὸ αἰώνων· ἕνας ἄλλος, ὡσαύτως παγκόσμιος ἐν τῇ ὁδῷ τοῦ γίγνεσθαι. Ἀλλ' ὁ ὀργανισμὸς μόνος του δὲ κάμνει ἀκόμη τὴν ἑνότητα. Οἱ πάντες τὸ ἐμάθαμεν καλῶς ἐκ τῆς ἰδίας ἡμῶν πείρας.

Ἄλλοτε ὑπήρξαμεν αἰσιόδοξοι. Ὑπῆρξεν ἡ ἐκχειλίζουσα αἰσιοδοξία τῶν πρώτων μας οἰκουμενικῶν χαρῶν κατὰ τὴν μεταξὺ τῶν δύο πολέμων ἐποχήν. Ἠσθανόμεθα τὴν πνοὴν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ὡμιλοῦμεν περὶ ἑνότητος ἤδη κτηθείσης. Καὶ ὅταν, πρὸ τριετίας, διέβλεπα ἐνταῦθα μάλιστα, ζητῶν τοὺς δρόμους τῆς ἑνότητος, τὴν «ἰντερκομμούνιον», —διὰ νὰ ἀρχίσωμεν, μεταξὺ Ὀρθοδόξων καὶ Καθολικῶν — ἐπρόκειτο εἰσέτι περὶ αἰσιοδοξίας ἀμέτρου ἡ ὁποία μοὶ ὑπηγόρευε τὰς λέξεις αὐτάς. Δὲν θὰ τὰς ἐπαναλάβω σήμερον. Τότε ὡμίλουν εἰσέτι καὶ διὰ σφάλματα, δι' ἁμαρτήματα, τὰ ὁποῖα οἱ πάντες διεπράξαμεν ἐναντίον τῆς ὑποθέσεως τῆς Ἑνότητος. Τὸ νὰ ὁμιλῇ τις, λοιπόν, διὰ σφάλματα, καὶ αὐτὸ εἶναι ἀπόδειξις αἰσιοδοξίας. Ἀρκεῖ νὰ ἀναγνωρίσῃ τις τὰ λάθη, διὰ νὰ τὰ ἀποφύγῃ εἰς τὸ μέλλον. Ὄχι, σήμερον δὲν θὰ ὁμιλήσω διὰ σφάλματα. Δὲν πρόκειται περὶ σφαλμάτων· πρόκειται περὶ εἱμαρμένης. Πανταχοῦ, εἰς ὅλας τὰς κατευθύνσεις, προσκρούομεν εἰς τοῖχον ἀδιαπέραστον. Εὑρισκόμεθα εἰς ἀδιέξοδον. Τότε, τί ; Ἱστάμεθα ἐπὶ τόπου ἢ ὀπισθοχωροῦμεν ; Ἡ ἐμπειρία τῆς πνευματικῆς ζωῆς μᾶς μανθάνει ὅτι δὲν μένει κανείς ποτε ἐπὶ τόπου. Ἐὰν δὲν προχωρῇ, ὀπισθοχωρεῖ. Συμβαίνει ὅπως εἰς τὴν ἀγάπην τὴν ὁμολογουμένην καὶ ἀπωθουμένην, ἡ ὁποία δὲν ἀφήνει πλέον τόπον διὰ τὴν φιλίαν. Χάνει τις ἢ κερδίζει. Δὲν ἐκερδίσαμεν, καὶ μᾶς φαίνεται ὅτι εὑρισκόμεθα περισσότερον μακρὰν ἀπὸ τὴν ἑνότητα, ὅσον δὲν ἤμεθα ἄλλοτε.

Καὶ ἐν τούτοις ἡ ἑνότης ὑπάρχει. Ἡ κοινὴ προσευχή μας πρὸ παντὸς εἶναι ἡ ἔκφρασις τῆς ἑνότητος, ἡ προσευχὴ διὰ τὴν ἑνότητα αὐτήν, ἡ ὁποία μᾶς διαφεύγει, καὶ ἡ ὁποία οὐχ ἧττον εἶναι τὸ μυστήριον αὐτὸ τῆς προσευχῆς ταύτης.

Εἶναι σπουδαῖον τὸ νὰ σκεφθῶμεν μονάχα ὅτι, παρ' ὅλας τὰς διαφορὰς αἱ ὁποῖαι μᾶς χωρίζουν, παρ' ὅλον τὸ γράμμα τῶν κανόνων οἱ ὁποῖοι ἀντιτίθενται, παρ' ὅλην τὴν συνείδησιν αὐτὴν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον γενικὴν περὶ χρεωκοπίας τῶν προσπαθειῶν μας, δυνάμεθα νὰ στα-

θῶμεν ὁμοῦ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ κατευθύνωμεν πρὸς Αὐτὸν προσευχάς ! Ἡ προσευχὴ διὰ τὴν ἑνότητα αὐτὴν τὴν ἀπομεμακρυσμένην, τὴν ἀσύλληπτον, τὴν οὐτοπικήν, εἶναι, καθ' ἑαυτήν, ἀπόδειξις Ἑνότητος.

Ὑπάρχουν καὶ ἄλλαι ἑνότητες. Μὲ τὴν κοινὴν προσευχὴν ἑνώνεται καὶ μὲ τὴν κοινὴν προσευχὴν ἐκφράζεται ὁ πόνος μας, ὁ ὁποῖος εἶναι ἐπίσης κοινὸς εἰς ὅλους. Ἡ οἰκουμενικὴ ἐμπειρία μᾶς ἐδίδαξε νὰ ὑποφέρωμεν διὰ τὸν χωρισμόν μας. Καὶ ὅσο περισσότερον προχωροῦμεν εἰς τὴν οἰκουμενικὴν αὐτὴν ὁδόν, περισσότερον καυστικὸς εἶναι ὁ πόνος μας. Ἡ ἑνότης μας δὲν εἶναι μονάχα ἑνότης προσευχῆς. Εἶναι περισσότερον ἀκόμη ἑνότης πόνου. Ὁ πόνος αὐτὸς προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀγάπην. Ἂς μὴ λησμονῶμεν ὅτι ἡ ἀγάπη εἶναι ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς, καὶ ὅτι ἡ γέννα εἶναι πόνος.

Ἡ τρίτη ἀπόδειξις τῆς ὑπαρχούσης ἤδη ἑνότητος εἶναι ἡ χριστιανικὴ συνεργασία, ἡ ὁποία, καὶ αὐτὴ ἐπίσης, καὶ μάλιστα ἀπὸ τὴν οὐσίαν της, εἶναι συνεργασία ἀγάπης. Εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔτους τὸ ὁποῖον διέρρευσεν ἐγένετο ἡ βοήθεια εἰς τὴν ὑποστᾶσαν θεομηνίαν Ὁλλανδίαν. Ἡ βοήθεια αὕτη προσεφέρθη εἰς λαόν, προτεσταντικὸν κατὰ μέγιστον μέρος, ἐκ μέρους Προτεσταντῶν, Καθολικῶν καὶ Ὀρθοδόξων. Περὶ τὸ τέλος τοῦ θέρους ἔγινεν ἡ βοήθεια εἰς τὴν Ἑλλάδα, δοκιμασθεῖσαν δεινῶς, ὑπὸ σεισμῶν, οἱ ὁποῖοι δὲν ἔχουν προηγούμενον εἰς τὴν ἱστορίαν. Τὸ κακὸν ἐξακολουθεῖ, ἀλλ' ἐξακολουθεῖ καὶ ἡ βοήθεια. Αἱ παριστάμεναι ὧδε ὑψηλαὶ Ἑλληνικαὶ προσωπικότητες εἶναι μάρτυρες τοῦ πράγματος. Ἡ βοήθεια αὕτη προσεκομίσθη ἀπὸ κάθε γωνίαν. Κατ' ἀρχὰς ἐνεφανίσθη ὁ στόλος : ὁ Βρεττανικός, καὶ σχεδὸν πάραυτα, ὁ Γαλλικός. Ἄλλοι ἠκολούθησαν, καὶ ἀκολουθοῦν εἰσέτι. Τὴν φορὰν αὐτὴν ἡ βοήθεια προσεφέρετο εἰς Ὀρθοδόξους ἐκ μέρους Προτεσταντῶν καὶ Καθολικῶν, τοῦ Πάπα προσωπικῶς. Θὰ εἴπῃ τις ἴσως ὅτι εἰς πολλὰς περιπτώσεις ἡ χειρονομία ἦτο καθαρὰ ἀνθρωπιστική, καρπὸς συνειδήσεως ἐκλαϊκευθείσης. Ἀλλ' ἂς μὴ μᾶς διαφεύγῃ ὅτι ὁ κατὰ κόσμον οὑμανισμός, ἐπιλήσμων τῶν προγόνων του, καταβαίνει ἀπὸ τὴν χριστιανικὴν πηγήν. Ἡ χριστιανικὴ ἀγάπη εἶναι ἐκείνη ἡ ὁποία, ὑπὸ διαφόρους μορφὰς καὶ ἐκ διαφόρων μερῶν, εὗρῆκε τὴν ἔκφρασίν της εἰς τὰς φιλανθρώπους ταύτας πράξεις. Ἐνώπιον τῶν καταστροφῶν τῆς Ὁλλανδίας καὶ τῆς Ἑλλάδος, ὁ κόσμος ὁλόκληρος εὑρέθη, μίαν εἰσέτι φοράν, ἡνωμένος. Ἡ δὲ ἐκδηλωθεῖσα ἑνότης ἐδημιουργήθη ἀπὸ τὴν ἀγάπην. Ἡ ἀγάπη εἶναι ἐκείνη ἡ ὁποία εὑρίσκει τὴν ἔκφρασίν της εἰς τὴν προσευχήν, εἰς τὸν πόνον, εἰς τὴν ἀγαθοεργίαν. Κάθε ἀληθινὴ ἑνότης εἶναι πρὸ παντός, ἑνότης ἀγάπης.

Τὸ θέμα τῆς μεγάλης Συνελεύσεως τοῦ Ἔβανστον, κατὰ τὸ προσε-

χὲς θέρος, εἶναι ἡ χριστιανικὴ ἐλπίς. Δὲν γνωρίζω ἐὰν ὁ χριστιανικὸς κόσμος, διψῶν τὴν ἑνότητα, σκέπτεται τὴν Συνέλευσιν ταύτην μὲ ἐλπίδα. Ἀλλ' ἡ ἤδη ὑφισταμένη ἑνότης — ἑνότης προσευχῆς, ἑνότης πόνου καὶ ἑνότης φιλανθρωπίας — μᾶς ἐπιτρέπει νὰ ἐλπίζωμεν — σήμερα καθὼς χθὲς — θαῦμα Θεοῦ, καὶ νὰ περιμένωμεν...... Ἡ μεγάλη χριστιανικὴ ἑορτὴ τὴν ὁποίαν περιμένουν ἀπὸ ἡμᾶς, εἶναι ἡ ἀρετὴ τῆς ὑπομονῆς. Ἀμήν.

† Ἐπίσκοπος Κατάνης ΚΑΣΣΙΑΝΟΣ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ

ΜΗΝΩΝ: ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ - ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ - ΜΑΡΤΙΟΥ

Ἑόρτιοι χαιρετισμοὶ καὶ προσρήσεις.

Ἐπὶ ταῖς ἑορταῖς τοῦ Ἁγίου Δωδεκαημέρου ληφθέντα ἀνεγνώσθησαν συνοδικῶς τηλεγραφήματα καὶ γράμματα τῶν Μακαριωτάτων Πατριαρχῶν Ἀλεξανδρείας κ. Χριστοφόρου, Ἀντιοχείας κ. Ἀλεξάνδρου, Ἱεροσολύμων κ. Τιμοθέου, Μόσχας κ. Ἀλεξίου, Βελιγραδίου κ. Βικεντίου καὶ Βουκουρεστίου κ. Ἰουστινιανοῦ, τῶν Μακ. Προέδρων τῶν Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν Κύπρου κ. Μακαρίου καὶ Ἀθηνῶν κ. Σπυρίδωνος, τοῦ Ἐξοχωτάτου Προέδρου τῆς Δημοκρατίας κ. Δζελὰλ Μπαγιάρ, τῶν Ἐξοχωτάτων Πρωθυπουργοῦ κ. Ἀδνὰν Μεντερές, Ὑπουργοῦ τῶν Ἐσωτερικῶν κ. Ἐτὲμ Μεντερές, τοῦ Διευθυντοῦ τῆς Δημοσίας Ἀσφαλείας κ. Κεμὰλ Ἀϊγκιούν, τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ ἰδιαιτέρου Γραφείου τῆς Προεδρείας τῆς Δημοκρατίας κ. Φικρὲτ Μπελμπέζ, τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Σινᾶ κ. Πορφυρίου, τῶν Ἀρχιεπισκόπων καὶ Ἱεραρχῶν τοῦ Θρόνου καὶ ἄλλων Κληρικῶν καὶ ἐγκρίτων λαϊκῶν προσώπων εἰς ἃ ἐγένοντο αἱ σχετικαὶ ἀπαντήσεις.

Ὡσαύτως ἑόρτιαι προσρήσεις ἀντηλλάγησαν μεταξὺ τῆς Α. Θειοτάτης Παναγιότητος καὶ τῶν Ἀρχηγῶν τῶν φίλων Ἐκκλησιῶν Ἀγγλικανικῆς καὶ τῶν ἐν Ἑλβετίᾳ Παλαιοκαθολικῶν.

Κανονικὴ ἄδεια.

Παρεσχέθη συνοδικῶς τῷ Σεβ. Μητροπολίτῃ Κυδωνιῶν κ. Ἀγαθαγγέλῳ κανονικὴ ἄδεια ἵνα μεταβῇ εἰς Θεσσαλονίκην καὶ Ἀθήνας πρὸς περίθαλψιν τῆς ὑγείας αὐτοῦ.

Νέον Συνοδικὸν μέλος.

Τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Κυδωνιῶν κ. Ἀγαθαγγέλου ὑποβαλόντος, διὰ λόγους ὑγείας παραίτησιν ἀπὸ τῶν συνοδικῶν αὐτοῦ καθηκόντων εἰς τὴν θέσιν τῆς Αὐτοῦ Σεβασμιότητος ἐκλήθη ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Δέρκων κ. Ἰάκωβος.

Ἱερὰ Μητρόπολις Κρήτης.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κρήτης κ. Εὐγένιος δι' ἐπὶ τούτῳ ἐκθέσεως αὐτοῦ, ὑπέβαλε τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀντίγραφα τῶν Πρακτικῶν τῆς ΜΔ' Ἱερᾶς Ἐπαρχιακῆς Συνόδου Κρήτης, συνελθούσης, ὑπὸ τὴν προεδρείαν αὐτοῦ, κατὰ Νοέμβριον τοῦ παρελθόντος ἔτους, ἅτινα ἀναγνωσθέντα ἐπὶ Συνόδου, παρεπέμφθησαν τῇ Καονικῇ Ἐπιτροπῇ πρὸς μελέτην καὶ εἰσήγησιν.

Ἱερὰ Μητρόπολις Ρόδου.

Αἰτήσει τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Ρόδου κ. Σπυρίδωνος, ἐνεκρίθη συνοδι-

κῶς, ἡ εἰς Διάκονον καὶ Πρεσβύτερον χειροτονία τῶν κ.κ. Δημητρίου Κωτιάδου καὶ Βασιλείου Παπασάββα, προοριζομένων διὰ τὰς χηρευούσας θέσεις τῶν ἐν τῇ Ἐπαρχίᾳ αὐτοῦ Κοινοτήτων Ἰστρίου καὶ Προφυλίων.

Ἱερὰ Μητρόπολις Κώου.

Ἐπὶ σχετικῷ γράμματι τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Κώου κ. Ἐμμανουὴλ ἐνεκρίθη συνοδικῶς, ἡ εἰς Διάκονον χειροτονία τοῦ ἐκ τῆς κωμοπόλεως Πυλίου τῆς Ἐπαρχίας αὐτοῦ, καταγομένου κ. Βασιλείου Πυλιώτου, προκριθέντος διὰ τὴν χηρεύουσαν ἐφημεριακὴν θέσιν Ἁγίου Δημητρίου Ἀσφενδιοῦ.

Ἱερὰ Μητρόπολις Αὐστραλίας καὶ Νέας Ζηλανδίας.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Αὐστραλίας καὶ Νέας Ζηλανδίας κ. Θεοφύλακτος, ὑπέβαλεν ἐσχάτως λεπτομερεῖς ἐκθέσεις, δι' ὧν παρέχει ἐνδιαφερούσας πληροφορίας καὶ στατιστικὰς λεπτομερείας περὶ τῶν εἰς Αὐστραλίαν μεταπολεμικῶς μεταβάντων ἐκ διαφόρων χωρῶν τῆς Εὐρώπης, Ὀρθοδόξων μεταναστῶν, ἤτοι Ρώσσων, Λευκορώσσων, Οὐκρανῶν, Σέρβων, Ρουμάνων, Ἐσθονῶν, Λατβίων, Λιθουανῶν, Οὔγγρων καὶ Πολωνῶν.

Ρῶσσοι.— Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν Αὐστραλίᾳ Ρώσσων, ηὐξήθη μετὰ τὸ 1948, ὅτε ἡ Αὐστραλιανὴ Κυβέρνησις ἐπέτρεψε τὴν εἰς τὰ ἐδάφη αὐτῆς ἐγκατάστασιν μεταναστῶν ἐξ Εὐρώπης. Οἱ Ρῶσσοι σήμερον Ὀρθόδοξοι ἀνέρχονται εἰς 12000, τὸ πλεῖστον δὲ μέρος αὐτῶν διαμένει ἐν Σίδνεϋ.

Ἔχουσιν 28 περίπου Ἱερεῖς, ἐργαζομένους ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὡς ἐργάται εἰς διάφορα Κυβερνητικὰ ἔργα. Οἱ δὲ Ναοὶ αὐτῶν εὑρίσκονται ἐν Βρισβάνῃ καὶ Μελβούρνῃ. Ὑπάγονται ὑπὸ τὴν πνευματικὴν δικαιοδοσίαν τῆς ἐν Ἀμερικῇ ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Μητροπολίτου Ἀναστασίου διατελούσης Συνόδου. Οἱ Ρῶσσοι οὗτοι δὲν ἔχουσι κανονικὰς σχέσεις μετὰ τῶν Ὀρθοδόξων Πατριαρχείων καὶ τῶν λοιπῶν Ὀρθοδόξων Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν.

Οὐκρανοί.— Οἱ ἐν ἁπάσῃ τῇ Αὐστραλίᾳ διαβιοῦντες σήμερον Οὐκρανοὶ ἀνέρχονται εἰς 12000 περίπου. Ἐπὶ κεφαλῆς αὐτῶν ὑπάρχει ὁ Ἐπίσκοπος Σίλβεστρος ἐξαρτώμενος παρὰ τῆς ἐν Εὐρώπῃ Συνόδου τῶν Οὐκρανῶν, ἧς πρόεδρος ἦτο ὁ πρό τινων μηνῶν ἐν Γερμανίᾳ ἀποβιώσας Μητροπολίτης Πολύκαρπος. Στεροῦνται Ναῶν, τὰς θρησκευτικὰς δὲ αὐτῶν ἀκολουθίας τελοῦσιν ἐν Ἀγγλικανικαῖς Ἐκκλησίαις. Οἱ πλεῖστοι ἐξ αὐτῶν εὑρίσκονται ἐν ταῖς πόλεσι Σίδνεϋ καὶ Μελβούρνῃ, ἔνθα καὶ οἱ Ἱερεῖς αὐτῶν, οἵτινες συμποσοῦνται εἰς δέκα.

Σέρβοι.— Οὗτοι ἐνῷ προπολεμικῶς ἦσαν ὀλίγιστοι ἐν Αὐστραλίᾳ, ἤδη, ἐπωφεληθέντες ἐκ τῶν περὶ μεταναστεύσεων νόμων τῆς Αὐστραλιανῆς Κυβερνήσεως, ηὐξήθησαν σημαντικῶς, ἤτοι εἰς 2500. Εἰς Σίδνεϋ ἔχουν ναΰδριον, ἄρτι οἰκοδομηθέν, ἐν ᾧ ἱερατεύει ἱερεύς τις ὑπαγόμενος εἰς τὸ Πατριαρχεῖον Σερβίας, ὑπάρχουν δὲ καί τινες ἄλλοι Ἱερεῖς, ἐκ διαφόρων Ἐκκλησιαστικῶν Ἀρχῶν ἐξαρτώμενοι, οἵτινες τελοῦν τὰς Ἱερὰς Ἀκολουθίας εἰς διαφόρους αἰθούσας.

Πολωνοί.— Οὗτοι ἀνέρχονται εἰς ἱκανὸν ἀριθμόν. Οἱ πλεῖστοι ἐξ αὐτῶν ἀνήκουν εἰς τὴν Δυτικὴν Ἐκκλησίαν. Ἔχουν Ὀρθόδοξον Ἱερέα, τελοῦντα ὑπὸ τὴν κανονικὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Αὐστραλίας κ. Θεοφυλάκτου.

Οἱ λοιποὶ Ὀρθόδοξοι.— Εἶναι Ρουμάνοι, Ἐσθονοί, Λάτβοι, Λιθουανοὶ καὶ Οὖγγροι, ἐξ ὧν οἱ Ρουμάνοι καὶ Οὖγγροι δὲν ἔχουσιν Ἱερεῖς, ἅπαντες δὲ στεροῦνται Ναῶν.

Ἐσωτερικὴ Ὀρθόδοξος Ἱεραποστολή.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Αὐστραλίας κ. Θεοφύλακτος, λόγῳ τῶν ἀνακυψασῶν ἐν τῇ διοικήσει τῆς Ἐπαρχίας αὐτοῦ δυσχερειῶν ἐκ τῆς σημειωθείσης κατὰ τὰ τελευταῖα μεταπολεμικὰ ἔτη ἀθρόας ἐξ Εὐρώπης καὶ Ἄπω Ἀνατολῆς ποικιλιεθνοῦς εἰσροῆς μεταναστῶν καὶ τῆς ὁσημέραι αὐξήσεως διαφόρων Ἐκκλησιῶν καὶ Ἐκκλησιαστικῶν Ἀρχῶν, στερουμένων τῆς νομίμου κανονικότητος, εὑρέθη εἰς τὴν ἀδήριτον ἀνάγκην ὅπως συστήσῃ Ἐσωτερικὴν Ὀρθόδοξον Ἱεραποστολὴν πρὸς τὸν σκοπὸν ὅπως ἀντιμετωπίσῃ ἀποτελεσματικῶς τὴν δημιουργηθεῖσαν ὡς ἄνω κατάστασιν.

Εἰς τὴν ὀργάνωσιν ταύτην προσελήφθη διὰ μὲν τὴν πόλιν Σίδνεϋ καὶ τὴν πολιτείαν Νέας Νοτίου Οὐαλίας ὁ Αἰδεσ. κ. Στ. Λαντομέρης, ὁ Θεόφιλος Θωμᾶς Σαμούτ, διὰ δὲ τὴν πολιτείαν Κουηνολάνδης ὁ Πολωνὸς Ἱερεὺς Βόρις Καμένσκη.

Ἡ Α. Σεβασμιότης πολλὰς στηρίζουσα ἐλπίδας ἐπὶ τῆς νεοσυσταθείσης Ἐσωτερικῆς ταύτης Ἱεραποστολῆς, ἐνζήλους καταβάλλει προσπαθείας πρὸς ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον προαγωγὴν τοῦ ἔργου αὐτῆς.

Ἐξαρχία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐπὶ τῶν ἐν τῇ Δυτικῇ Εὐρώπῃ Ὀρθοδόξων Ρωσσικῶν Παροικιῶν.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης κ. Βλαδίμηρος, Ἔξαρχος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐπὶ τῶν ἐν τῇ Δυτικῇ Εὐρώπῃ Ὀρθοδόξων Ρωσσικῶν Παροικιῶν, διὰ γράμματος αὐτοῦ, ὑπέβαλε τῇ Ἐκκλησίᾳ, τὰς εὐγνώμονας εὐχαριστίας αὐτοῦ τε καὶ τοῦ εὐσεβοῦς τῆς Ἐξαρχίας πληρώματος, διὰ τὰ ἐπιδεικνυόμενα ἑκάστοτε ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου πατρικὰ αἰσθήματα καὶ ἀκρεφνὲς ἐνδιαφέρον ὑπὲρ τῶν ἀπασχολούντων τὴν Ἐξαρχίαν ζητημάτων.

Ἀνασυγκρότησις Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου.

Ἐν τῇ συνοδικῇ συνεδρίᾳ τῆς 2ας Μαρτίου, συνῳδὰ ταῖς κειμέναις Διατάξεσι, γενομένης ἀνασυγκροτήσεως τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου, κατὰ τὸ ἥμισυ τῶν μελῶν αὐτῆς, ἀπεχώρησαν οἱ Σεβ. Μητροπολῖται Εἰρηνουπόλεως καὶ Νεοκαισαρείας, προσῆλθον οἱ Σεβ. Μητροπολῖται Προικοννήσου καὶ Ἴμβρου, πρὸς συμπλήρωσιν δὲ τοῦ δωδεκαμελοῦς ἐπανεξελέγησαν οἱ Σεβ. Μητροπολῖται Πριγκηποννήσων, Ἡλιουπόλεως καὶ Περγάμου.

(†) ΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΣΙΚΑΓΟΥ ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ

Σεβασμία ἱεραρχικὴ φυσιογνωμία ὁ Ἐπίσκοπος Σικάγου Γεράσιμος Ἠλία; ἐτελεύτησε τὴν 28ην Φεβρουαρίου ἐ. ἔ. ἐν τῇ πόλει τοῦ Σικάγου μετὰ βαρεῖαν ἀσθένειαν καὶ ἐκηδεύθη τῇ 5η Μαρτίου ἐν μέσῳ πολλῶν ἀπὸ μέρους τοῦ Ἱ. Κλήρου καὶ τοῦ εὐσεβοῦς ποιμνίου ἐκδηλώσεων πένθους, χοροστατοῦντος τοῦ Σεβ. Ἀρχιεπισκόπου Ἀμερικῆς κ. Μιχαὴλ μετὰ τοῦ Θεοφ. Ἐπισκόπου Ἐλαίας κ. Ἀθηναγόρα, καὶ ἐνεταφιάσθη πλησίον τοῦ ἀειμνήστου Ἐπισκόπου Ἁγίου Φραγκίσκου κυροῦ Καλλίστου, ἀποθανόντος ὡσαύτως ἐν Σικάγῳ.

Ὁ ἀείμνηστος ἐγεννήθη ἐν τῇ νήσῳ Αἰγίνῃ τῷ 1874 καὶ μετὰ τὰ ἐγκύκλια ἐν αὐτῇ μαθήματα, αἰσθανόμενος παιδιόθεν τὴν κλίσιν νὰ ἱερωθῇ, ἠκολούθησε τοὺς συγγενεῖς αὐτοῦ ἀδελφοὺς Γεράσιμον καὶ Νικόδημον Μοναχοὺς τῆς Ἱ. Μ. Μεγίστης Λαύρας τοῦ Ἄθω, γενόμενος ὑποτακτικὸς τοῦ πρώτου, παρὰ τῷ ὁποίῳ καὶ διηκόνησε κατὰ τὴν ἐν Φαναρίῳ παρ' αὐτοῦ ἀντιπροσώπευσιν τοῦ Ἁγίου Ὄρους. Ἀλλὰ διαφλεγόμενος τὴν καρδίαν ζήλῳ ἀκοιμήτῳ νὰ σπουδάσῃ τὴν ἱερὰν ἐπιστήμην, εἰσήχθη εἰς τὴν εὐδοκίμως τότε λειτουργοῦσαν ἐν Ἱεροσολύμοις Θεολογικὴν Σχολὴν τοῦ Τιμίου Σταυροῦ, ἐξ ἧς ἀποφοιτήσας Κληρικὸς προσελήφθη ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Πατριάρχου Ἀλεξάνδρου κυροῦ Φωτίου εἰς τὴν Ἱ. Προϊσταμενίαν τῆς περιωνύμου Κοινότητος τοῦ Εὐαγγελισμοῦ. Ἐκεῖθεν δὲ μετ' ἀνωτέραν ἀποστολὴν εἰς Ἑλλάδα μετέβη εἰς Ἀμερικήν, ἔνθα εἰργάσθη ὡς Πρωτοσύγκελλος τῆς Ἱεσυστάτου Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀμρεικῆς καὶ ὡς Ἱ. Προϊστάμενος ἐν Κοινότησι μετ' ἀφοσιώσεως παραδειγματικῆς. Διὰ τοῦτο ἡ Μήτηρ Ἐκκλησία, ὅτε, κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1943, μετὰ εἰσήγησιν τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀμερικῆς προῆλθεν εἰς τὴν ἀπόφασιν, ὅπως συμπληρώσῃ τὰς θέσεις τῶν Βοηθῶν Ἐπισκόπων, ἀσμένως ἐδέχθη τὴν πρότασιν τοῦ τότε Ἀρχιεπισκόπου περὶ ὑποψηφιότητος τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Γερασίμου Ἠλία, τὸν ὁποῖον καὶ προήγαγεν εἰς τὸ ὕπατον τῆς ἱερωσύνης ἀξίωμα, ὑπὸ τὸν τίτλον τῆς ἄλλοτε Ἐπισκοπῆς Σικάγου.

Ἔκτοτε χωρῶν ὁ ἀείμνηστος εὐθαρσῶς ἐπὶ τὴν ποιμαντορικὴν διακονίαν, εἰσέφερε προθύμως πάντοτε τὴν πολύτιμον αὐτοῦ συμβολὴν εἰς τὸ ἐργῶδες καὶ ὑψηλὸν ἔργον τῆς καθόλου διοικήσεως τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀμερικῆς, δι' ὃ καὶ πολλάκις ἐπέσπασε τὴν εὐαρέσκειαν τῆς Ἐκκλησίας καὶ συνεχῶς τὸν σεβασμὸν τῆς μεγάλης Παροικίας Σικάγου καὶ ὁλοκλήρου τῆς Β΄ Ἀρχιεπισκοπικῆς Περιφερείας. Ἐμερίμνησε διὰ τὰς Φιλοπτώχους Ἀδελφότητας, τὴν Ἐκπαίδευσιν, καὶ ἐπροίκισε τὴν Παροικίαν Σικάγου διὰ λαμπροῦ Ἐπισκοπικοῦ Μεγάρου.

Ἰδιαίτερον ὅλως ᾐσθάνετο σεβασμὸν πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, ἐκδηλῶν τοῦτον ἐν πάσῃ δεδομένῃ εὐκαιρίᾳ.

Ἡ Α. Θ. Παναγιότης ὁ Πατριάρχης, συνδεόμενος διὰ πολλῆς ἐν Χριστῷ ἀγάπης μετὰ τοῦ ἀοιδίμου, οὐ διέλιπεν ἐνισχύων αὐτὸν κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἀσθενείας, ἅμα δὲ τῷ θλιβερῷ ἀγγέλματι, ἀπέστειλε συλλυπητήρια τηλεγραφήματα τῷ Σεβ. Ἀρχιεπισκόπῳ καὶ τῇ Παροικίᾳ Σικάγου, προηυχήθη δ' ἐν τῷ Παρεκκλησίῳ ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς αὐτο.

Τοῦ ἀειμνήστου Ἐπισκόπυο Σικάγου κυροῦ Γερασίμου εἴη ἡ μνήμη αἰωνία !

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑ

«Ὁ τόμος τοῦ Ἑορτασμοῦ τῆς 1900ῆς ἐπετείου τῆς ἐλεύσεως τοῦ Ἀποστόλου Παύλου εἰς Ἑλλάδα».

Ἐπιμελείᾳ τοῦ Γενικοῦ Γραμματέως τῆς ἐπιτροπῆς Ἑορτασμοῦ, Καθηγητοῦ κ. Ἀμίλκα Σ. Ἀλιβιζάτου, ἐξεδόθη ἐν Ἀθήναις θαυμάσιος Πανηγυρικὸς Τόμος Ἑορτασμοῦ τῆς 1900ῆς ἐπετείου τῆς ἐλεύσεως τοῦ Ἀποστόλου Παύλου εἰς Ἑλλάδα, μὲ 646 σελίδας καὶ πλείστας φωτογραφικὰς εἰκόνας. Ὁ Τόμος προσφέρεται ὡς ταπεινὸν μνημεῖον εὐγνωμοσύνης πρὸς τὸν ἑορτασθέντα μέγαν Ἀπόστολον, διὰ τὴν εἰς αὐτὸν ὀφειλομένην χριστιανικὴν ζωήν. Παρουσιάζει δὲ ὁ Τόμος οὗτος ἀπολογισμὸν τῆς γενομένης διὰ τὸν ἑορτασμὸν ἐργασίας καὶ κάτοπτρον τῶν κατ' αὐτὸν πεπραγμένων. Περιλαμβάνει δὲ τέσσαρα μέρη : α) Ὀργάνωσις τοῦ ἑορτασμοῦ. β) Χρονικὸν τοῦ ἑορτασμοῦ. γ) Ἐπιστημονικὸν συμπόσιον. δ) Ἡ ἐκ τοῦ ἑορτασμοῦ Οἰκουμενικὴ ἠχώ.

Τὸ νὰ συνταχθῇ πρόγραμμα τοιούτου μεγαλειώδους ἑορτασμοῦ εἰς περιστάσεις τόσον δεινὰς τοῦ κόσμου, καὶ τῆς Ἑλλάδος ἰδιαιτέρως, ἦτο κάτι τὸ ἀκατανόητον. Πρόσκλησις τόσον εὐρεῖα, μὲ τὰ παρεπόμενό της, εἰς μίαν χώραν ἰσχνὴν καταρρεύσασαν οἰκονομικῶς καὶ ἐξηθλιωμένην, ὕστερα ἀπὸ μακρὰν συνέχειαν ἀδιακόπων καὶ ἀφαντάστων καταστροφῶν καὶ πολέμων καὶ συγκρούσεων, ὕστερα ἀπὸ τόσας χιλιάδας πρόσφυγας, ἦτο ἀληθινὰ μία πρᾶξις ὡραία, πίστεως καὶ γενναιότητος, κατὰ τὴν ὁμολογίαν τῶν ξένων.

Ψυχὴ τῆς ἐκτελέσεως τοῦ ἔργου ὑπῆρξεν ὁ Καθηγητὴς κ. Ἀμίλκας Σ. Ἀλιβιζᾶτος, εἰς τὸν ὁποῖον ἡ Αὐτοῦ Μακαριότης ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Σπυρίδων ἀνέθηκε τὴν σχετικὴν ἐντολὴν καὶ εὐθύνην. Πρὸς ἐπιτυχίαν, ὁ κ. Καθηγητὴς συνεκέντρωσε τὴν προσοχήν του εἰς δύο σημεῖα : 1) Εἰς τὸν ἀκριβῆ καθορισμὸν τοῦ περιεχομένου τοῦ ἑορτασμοῦ, περιορίσας αὐτὸ ἀποκλειστικῶς μόνον εἰς τὸ ἱστορικὸν γεγονὸς τῆς 1900ῆς ἐπετείου τῆς ἐλεύσεως τοῦ Ἀποστόλου Παύλου εἰς Ἑλλάδα. Καὶ 2) εἰς τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἑορτασμοῦ, ὁ ὁποῖος νὰ εἶναι παγχριστιανικός, οἰκουμενικός.

Ὁ δοθεὶς τοιοῦτος χαρακτὴρ ἔσχε βαθεῖαν ἀπήχησιν εἰς ὅλον τὸν χριστιανικὸν κόσμον, καὶ ἐξησφάλισε τὴν ἐνθουσιώδη συμμετοχὴν ὁλοκλήρου σχεδὸν τοῦ παγκοσμίου Ἐκκλησιαστικοῦ κόσμου. Ὁ Καθολικὸς Père C. J. Dumont o. p. γνωστὴ προσωπικότης γράφει : Αἱ μὴ Ὀρθόδοξοι Ὁμολογίαι ἀντεπροσωπεύοντο εὐρύτατα εἰς τὴν ἱερὰν ταύτην ἀποδημίαν. Οἱ ὀργανώσαντες αὐτὴν τὴν ἠθέλησαν ὡς ἐκδήλωσιν ὁλοκλήρου τῆς Χρισιανωσύνης. Ἡ πρόσκλησίς των ἔγινε πρόθυμα δεκτή, καὶ εἶναι ἀδιαμφισβήτητον ὅτι ἡ πρωτοβουλία αὕτη, ἡ μοναδικὴ μέχρι τοῦδε εἰς τὴν Ἱστορίαν, προσέδωκεν εἰς τὰς τελετὰς δέος καὶ χαρακτῆρα συγκλονιστικόν. Πᾶσαι αἱ μεγάλαι Οἰκουμενικαὶ συναντήσεις τῶν τελευταίων δεκαετιῶν ὑπῆρξαν «συνδιασκέψεις» γενόμεναι κατὰ τὸν τύπον τῶν κοινοβουλευτικῶν Συνεδρίων, τὰ ὁποῖα καταλήγουν εἰς «διακηρύξεις» καὶ «διαγγέλματα», εἰς σχηματισμὸν «ὀργανισμῶν» καὶ «ἐπιτροπῶν». Τὴν φορὰν ταύτην μακρὰν ἀπὸ συζητήσεις, ἐπρόκειτο νὰ ἑορτασθῇ ἀπὸ

κοινοῦ ἕνα ἀπὸ τὰ πλέον θεμελιώδη γεγονότα τῆς ἱστορίας τῆς κομισθείσης εἰς τὰ Ἔθνη σωτηρίας, γεγονὸς κατὰ πολὺ προγενέστερον τῶν σπαραγμῶν οἱ ὁποῖοι ἐμαύρωσαν τὴν Ἱστορίαν. Τὸ ἀντικείμενον τῆς ἐκδηλώσεως ταύτης ἦτο συγχρόνως καθαρῶς θρησκευτικὸν καὶ ἀλλότριον ἀπὸ κάθε ὁμολογιακὴν φροντίδα. Ἡ πρωτοβουλία, ἐπὶ πλέον, ἐλήφθη ἀπὸ μόνην τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν, ἡ ὁποία ἐνεφανίζετο δρῶσα ἐπὶ τοῦ οἰκουμενικοῦ πεδίου, καὶ οὐχὶ ἀκολουθοῦσα ταπεινῶς. Καὶ διὰ τοῦτο δικαίως οἱ Ὀρθόδοξοι Ἀρχιερεῖς εἶχον συνείδησιν τοῦ πράγματος τούτου καὶ ἐσεμνύνοντο δι' αὐτό. Ἡ προθυμία μὲ τὴν ὁποίαν οἱ πάντες ἐδέχθησαν τὴν πρόσκλησιν, ὁ τρόπος καθ' ὃν διενηργήθη ἡ ἱερὰ ἀποδημία, ἀπετέλεσαν ἀληθινὴν ἐπιτυχίαν. Ἐὰν τὸ γεγονὸς δὲν ἔσχε μέχρι τοῦδε πλατυτέραν ἀπήχησιν, τοῦτο πρέπει νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὸ ὅτι οἱ ὀργανωταὶ ὀλίγον φροντίζοντες διὰ τὴν δημοσιότητα, δὲν προσεκάλεσαν τοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ παγκοσμίου Τύπου. Δὲν πρέπει ὅμως νὰ παραπονεθῇ τις δι' αὐτό, ἡ ἱερὰ πορεία ἐκέρδισεν οὕτω εἰς ἐγκαρδιότητα καὶ εἰς χαρακτῆρα Θρησκευτικόν. Ἄλλωστε οἱ ἀναμενόμενοι πολυτιμότεροι καρποὶ δὲν εἶναι ἐξ ἐκείνων οἱ ὁποῖοι πηγάζουν ἀπὸ θορυβώδη δημοσιότητα ἢ ἀπὸ ἐντυπωσιακὰς ἀνταποκρίσεις.

Περαιτέρω ὁ αὐτὸς Père C. J. Dumont o. p. ἐξετάζει τὸ σημεῖον ποίαν ἐντύπωσιν προυξένησεν εἰς τοὺς Διαμαρτυρομένους καὶ τοὺς Ἀγγλικανοὺς ἡ πρώτη αὕτη ἐπαφὴ μὲ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἀνατολῆς. Θὰ ἀναμείνωμεν σχετικὰς ἐκθέσεις καὶ δημοσιεύματα. Διὰ τοὺς περισσοτέρους ἐξ αὐτῶν ἦτο ἡ πρώτη ἐπαφὴ μὲ τὴν ζωὴν τῆς Ἐκκλησίας εἰς χώραν καθ' ὁλοκληρίαν Ὀρθόδοξον, ὅπου ὅλα τὰ ἴχνη τοῦ παρελθόντος μαρτυροῦν περὶ τῆς μεγάλης ἀποστολικῆς παραδόσεως τῆς Ἀνατολῆς, παραδόσεως προγενεστέρας τοῦ Σχίσματος τοῦ ια´ αἰῶνος, καὶ μεινάσης ξένης πρὸς τὰ ὑπὸ τῆς Μεταρρυθμίσεως ἐγερθέντα προβλήματα. Ἀπεκόμισαν ἆρά γε εὐνοϊκὰς μόνον ἐντυπώσεις ; Ἴσως καὶ ἀπὸ μερικὰ πράγματα νὰ παρεξενεύθησαν. Ξένοι πρὸς τοὺς λειτουργικοὺς τύπους καὶ τὴν μυστηριακὴν ζωὴν τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἴσως τινές, ἀντὶ θαυμασμοῦ, νὰ ᾐσθάνθησαν ἔκπληξιν. Πλὴν θὰ ὑπῆρξαν καί τινες τῶν προσκυνητῶν οἱ ὁποῖοι εἰς τὴν θερμὴν ζωὴν τῆς Ἐκκλησίας ταύτης θὰ ἐδοκίμασαν τὴν ἐντύπωσιν ὅτι εὑρίσκονται ἐνώπιον «μεγάλου γεγονότος». Κάποιος σπόρος θὰ ἐσπάρη εἰς πλεῖστα πνεύματα καὶ εἰς πλείστας καρδίας. Εἰς τὴν σιωπὴν τῆς ἀναμνήσεως θὰ ἐπιβληθῇ εἰς τὴν σκέψιν ἡ μαρτυρία τὴν ὁποίαν φέρει ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἀνατολῆς διὰ τόσα στοιχεῖα τῆς Παραδόσεως, τὰ ὁποῖα καὶ ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία θεωρεῖ ὡς οὐσιώδη καὶ τὰ ὁποῖα ἡ Μεταρρύθμισις εἴτε ἐξηνέμισεν εἴτε ἀπέρριψε καθ' ὁλοκληρίαν. Εἰς βλέμματα μὴ προκατειλημμένα ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία εἶναι καταλληλοτέρα ἢ ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία νὰ δώσῃ περὶ τῶν οὐσιωδῶν χαρακτηριστικῶν τοῦ χριστιανικοῦ μυστηρίου ὑποβλητικὴν ἰδέαν, ἐπιτρέπουσαν, ἰδιαιτέρως, τὴν κατανόησιν τοῦ κυρίου ρόλου, τὸν ὁποῖον ἔχουν τὰ μυστήρια. Εὐχόμεθα ὅπως ὁ χαρακτὴρ οὗτος ἔχῃ καλὴν ἀπήχησιν εἴς τινας καλοὺς φίλους Προτεστάντας. Θὰ ἔχῃ τὸ τοιοῦτο μεγάλην σπουδαιότητα διὰ τὴν κατεύθυνσιν τῆς Οἰκουμενικότητος. Ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον ἔγινε τὸ προσκύνημα ἦτο πολὺ εὐνοϊκὸς διὰ μίαν σοβαρὰν ἐπαφήν. Ποικιλία μερῶν τὰ ὁποῖα ἔγιναν ἀντικείμενον ἐπισκέψεων, συνομιλίαι ἐμπιστευτικαί, καὶ γε-

μᾶται οἰκειότητα κατὰ τὰς μακρὰς ὥρας τοῦ πλοῦ μὲ τὰ πλέον ἀντιπροσωπευτικὰ μέλη τῆς Ἱεραρχίας καὶ τοῦ σώματος τῶν Καθηγητῶν τῶν Θεολογικῶν Σχολῶν, πολυάριθμος παρουσία νεότητος γεμάτης πνευματικὴν ἀνάτασιν καὶ θερμότητα ἀποστολικήν, εὐγλωττία ὡσαύτως τόσων ἰχνῶν τοῦ παρελθόντος, διδόντων ζωντανὸν αἴσθημα τῆς «συνεχείας» τῆς παραδόσεως καὶ τῆς θεμελιώδους σπουδαιότητος τῆς ἐννοίας τῆς «ἀποστολικότητος» εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, τόσοι λόγοι νὰ σκεφθῆ κανεὶς ὅτι, ἐὰν ὁ σπαρεὶς σπόρος συνήντησε γῆν ἀγαθήν, δὲν δύναται νὰ μὴ δώσῃ ἑκατονταπλασίονα καρπόν.

Εἶναι ὡσαύτως ἀξιόλογα ὅσα ὁ Καθηγητὴς H. Clavier γράφει, καὶ ἀπὸ τὰ ὁποῖα σταχυολογοῦμεν ὀλίγα τινά : Κατὰ τὸ ἔτος 50 ὁ Παῦλος διεπεραιώθη ἀπὸ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν εἰς τὴν Μακεδονίαν. Ἡ στιγμὴ αὕτη ὑπῆρξεν ἀποφασιστικὴ διὰ τὴν Ἱστορίαν. Ὁ Θεὸς ἠθέλησε τὴν κατάληψιν τῆς Εὐρώπης ὑπὸ τοῦ Χριστιανισμοῦ. Αἱ πρῶται ἐπιτυχίαι του, λίαν ταπειναί, ἀλλὰ πλούσιαι εἰς ὑποσχέσεις, κατήχθησαν εἰς τὴν χώραν τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, καὶ συνεχίσθησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα, τῆς ὁποίας ὁ πολιτισμὸς καὶ ἡ γλῶσσα εἶχον δι' αὐτοῦ διαδοθῆ εἰς τὸν κόσμον. Μὲ τὴν γλῶσσαν καὶ τὸν πολιτισμὸν αὐτὸν ἔμελλε νὰ πραγματοποιηθῆ ἡ οἰκουμενικότης τοῦ Χριστιανισμοῦ. Τὸ ὡραιότερο καὶ πλέον πρωτότυπον ὑπῆρξεν ὁ διάπλους μὲ τὸ πλοῖον «Αἰγαῖον», ἡ ἱερὰ πορεία. Ἡ γύρω ὡραιότης καὶ ἡ ἔνδον ἀνάτασις ! Καὶ ἐπάνω ἀπὸ ὅλα ἡ μορφὴ τοῦ Ἀποστόλου, τοῦ ὁποίου ἡ μνήμη ἑωρτάζετο εἰς κάθε σταθμόν, καὶ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ πλοίου, καθ' ἑκάστην καὶ πολλάκις τῆς ἡμέρας, δι' Ἀκολουθιῶν καὶ Λειτουργιῶν, διὰ διαλέξεων καὶ μελετῶν, δι' ᾀσμάτων καὶ προσευχῶν. Οὐδεὶς ἐκ τῶν ἐπιβατῶν τοῦ «Αἰγαίου» θὰ λησμονήσῃ ποτὲ τὴν μοναδικὴν αὐτὴν πνευματικὴν ἀτμόσφαιραν, ἐπάνω ἀπὸ τὸ κυανοῦν τῆς θαλάσσης καὶ κάτω ἀπὸ τὸ γλαυκὸν τοῦ οὐρανοῦ, τὸ ὁποῖον ἔκαμεν εἰς τὸν ἀντιπρόσωπον τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, προεξάρχοντα τελετῆς ἐπὶ τοῦ καταστρώματος, νὰ εἴπῃ : «Κάμνομεν ταξείδιον, ὡραιότερον ἀπὸ τὸ ταξείδιον τῶν Ἀργοναυτῶν πρὸς κατάκτησιν τοῦ χρυσομάλλου δέρατος, ὡραιότερον ἀπὸ τὸ ταξείδιον τοῦ Ὀδυσσέως, ἐπιστρέφοντος εἰς τὴν πατρίδα του. Εἶναι ὡσὰν νὰ ἐσύραμεν τὴν ἄγκυραν μὲ τὸν Ἀπόστολον Παῦλον, διὰ νὰ ἀράξωμεν εἰς θείας ἀκτάς».

Ἄλλοι ἐξῆραν ἰδιαιτέρως τὸ σημεῖον ὅτι ὁ ἑορτασμὸς αὐτὸς ἀπετέλει ἕνα ἰδιαίτερον ὅλον εἶδος, ὅλως νέον, οἰκουμενικῆς κινήσεως. Μακρὰν ἀπὸ ὁμολογιακὰς μερίμνας καὶ ἀπασχολήσεις, καὶ σοφὰς συζητήσεις, ἐπρόκειτο τὴν φορὰν αὐτὴν νὰ γίνῃ μία ἐπικοινωνία μὲ τὴν ἀνάμνησιν τοῦ Ἀποστόλου τῶν Ἐθνῶν καὶ μὲ κοινὴν προσευχὴν εἰς τοὺς τόπους ὅπου ἦλθεν αὐτὸς καὶ ἐκήρυξε τὸν Χριστόν. Ἐδόθη ἡ εὐκαιρία οἱ ξένοι νὰ γευθοῦν τοὺς θησαυροὺς τῆς Ὀρθοδόξου πνευματικότητος καὶ νὰ μείνουν ἔκθαμβοι πρὸ τῶν τελετῶν καὶ τελετουργιῶν, καὶ ἀνεκαλεῖτο εἰς τὴν ψυχὴν καὶ εἰς τὴν μνήμην ὅλη ἡ κλασικὴ καθαρότητα τῶν Ἀθηνῶν, ἡνωμένη μὲ τὴν βυζαντινὴν λαμπρότητα. Ἦτο ὑπέροχος ὁ Ἑσπερινὸς εἰς τὴν Πνύκα, ὅπου ὁ Προοιμιακὸς Ψαλμὸς συνώδευε τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, εἰς μίαν χώραν ὅπου ὁ Χριστιανισμὸς παρουσιάζετο ἀγνοῶν τὰς τραγικότητας τοῦ κόσμου, πρᾶγμα τόσον ὠφέλιμον, διὰ νὰ ὑπενθυμίζῃ εἰς τὰ ἔθνη ὅτι τὰ προβλήματά των δὲν εἶναι αἱ μόναι πραγματικότητες.

Ὁ Γερμανὸς Καθηγητὴς Dr E. Benz ὀνομάζει τὸν ἐπὶ τοῦ πλοίου τοῦ Παύλου «Αἰγαῖον» πλοῦν Οἰκουμενικὴν Διάσκεψιν, ἡ ὁποία διαφέρει ἀπὸ τὰς ἄλλας οἰκουμενικὰς ὀργανώσεις ἀπὸ τριπλῆν ἄποψιν : Πρῶτον ἐδημιούργησεν εἰς τὰς συναντήσεις ἐμπιστευτικὴν ἀτμόσφαιραν, οἵα εἰς οὐδεμίαν ἐπραγματοποιήθη Διάσκεψιν. Αἱ προσωπικαὶ συνομιλίαι μεταξὺ ἐκπροσώπων διαφόρων Ἐκκλησιῶν, οἱ ὁποῖοι συχνὰ εἶναι ἀρνητικοὶ ὁ ἕνας πρὸς τὸν ἄλλον, ἡ ἐγκαρδιότης τῶν κατὰ μικροὺς κύκλους συζητήσεων, ἡ ἁρμονία τῶν ἀπὸ κοινοῦ Λειτουργιῶν τόσον εἰς τὸ πλοῖον, ὅσον καὶ εἰς τοὺς τόπους ὅπου ἀπεβιβαζόμεθα, μόνον εἰς παρομοίαν ἀτμόσφαιραν εἶναι δυνατὸν νὰ πραγματοποιηθοῦν. Ἡ ἐπίσημη δυσκαμψία τῶν Διασκέψεων, μὲ τὴν ὁποίαν κάθε ἀντιπρόσωπος ἐμφανίζεται εἰς τὴν πρώτην γραμμήν, ὑποχωρεῖ ἐδῶ εἰς μίαν συνάντησιν ὅπου τὴν πρώτην θέσιν λαμβάνει τὸ προσωπικὸν καὶ τὸ ἀνθρώπινον, καὶ ὅπου κυριαρχεῖ ἡ ἐγκάρδια εἰλικρίνεια.

Σπουδαιοτέρα εἶναι ἡ δευτέρα ὄψις. Ἐνῷ τὰ περισσότερα Οἰκουμενικὰ Συνέδρια φέρουσι τὰ μάλιστα ἀποκλειστικὸν ἀκαδημαϊκὸν χαρακτῆρα, καὶ οὐδόλως ἐξέρχονται ἀπὸ τὰ πνευματικὰ πλαίσια μιᾶς Διασκέψεως, καὶ εἰς τὰς δημοσίας ἔτι συνεδριάσεις, διὰ πρώτην φορὰν ἡ Οἰκουμενικὴ Κίνησις προσέλαβε τὸν χαρακτῆρα γνησίας ἐκκλησιαστικῆς λαϊκῆς ἑορτῆς. Πανταχοῦ ὅπου ἀπεβιβάσθημεν, εἰς τὴν Καβάλλαν, τὴν Θεσσαλονίκην, τὴν Βέρροιαν, τὴν Πρέβεζαν, τὴν Ρόδον, εἰς τὴν Κρήτην, συνέρρευσαν ἐκτὸς ἀπὸ τὰς ὀργανώσεις καὶ τὰ σχολεῖα, πλήθη λαοῦ, συμμετέσχεν ὅλος ὁ λαός. Τὰ ἐρείπια τῶν πόλεων Φιλίππων καὶ Νικοπόλεως εἶχαν πλημμυρισθῆ ἀπὸ κοσμοπλήμμυραν, σκιρτῶσαν ἀπὸ αὐθόρμητον ἐνθουσιασμόν.

Προσέτι ἕνας τρίτος βασικὸς τόνος ἐνίσχυε τὴν ἁρμονίαν τῶν Ἑορτῶν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου : ὁ θαυμασμὸς τῶν προσκυνητῶν διὰ τὴν Ἑλλάδα. Θαυμασμὸς ὄχι μόνον διὰ τὰ θαυμάσια τοπεῖα καὶ τὰ ὀνειρώδη νησιά, μὲ τὰ ἔγχρωμα παιχνίδια τῆς θαλάσσης καὶ τοῦ αἰθέρος τῶν βουνῶν, μὲ τὴν ἀπαστράπτουσαν λάμψιν τοῦ ἡλίου τῆς Ἑλλάδος, μὲ τὰ λεπτὰ χρώματα καὶ ἀρώματα τῶν λουλουδιῶν, καὶ μὲ ταοὺς εἰς τὰ Μοναστήρια ἀλλὰ πρὸ πάντων θαυμασμὸς διὰ τὴν χώραν, ἡ ὁποία κατώρθωσε νὰ νικήσῃ τὰς καταστροφὰς ἀδυσωπήτου καὶ ἀδίκου πολέμου καὶ φρικιαστικοῦ συμμοριακοῦ ἀγῶνος, ἐξυφανθέντος καὶ ἐξαπολυθέντος ἔξωθεν. Ἐκκλησία καὶ Κράτος ἐνήργησαν ἀπὸ κοινοῦ κατὰ τρόπον παραδειγματικὸν καὶ μὲ ἡρωϊσμὸν ἀσυνήθη κατέστειλαν καὶ ἐνίκησαν τὸ κακόν. Εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἔλαχεν ἕνα μεγάλο μέρος φροντίδος καὶ καθήκοντος καὶ εὐθύνης. Ἑκατοντάδες χιλιάδων πρόσφυγες καὶ μετακινούμενοι ἔπρεπε νὰ τύχουν περιθάλψεως. Δεκάδες χιλιάδων ὀρφανὰ ἀνέμενον προστασίαν. Ἡ Πνευματικὴ καὶ Θρησκευτικὴ ἐκπαίδευσις ἐκ νέου ἔπρεπε νὰ ἀνοικοδομηθῆ. Ἐφ' ὅλων τούτων ἡ Ἐκκλησία ἀπεδύθη εἰς ἀγῶνα καὶ μόχθον ἐντατικόν.

Εἰς τὴν Ἁγιωτάτην Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος καὶ εἰς τὴν Αὐτοῦ Μακαριότητα τὸν ἄξιον Ἀρχηγὸν αὐτῆς Κύριον Σπυρίδωνα, ἡ «Ὀρθοδοξία» ὑποβάλλει ἀκόμη μίαν φορὰν βαθείας συγχαρητηρίους προσρήσεις διὰ τὸν μετὰ τοσαύτης ἐπιτυχίας γενόμενον καὶ τοιαύτας ἀπηχήσεις εἰς ὁλόκληρον τὸν Χριστιανικὸν κόσμον σχόντα Ἑορτασμὸν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου.

᾿Αρχιμ. Πολυεύκτου Φινφίνη : «Σύγχρονοι Ψαλμοί».

Συνεκεντρώθησαν εἰς ὡραῖον βιβλίον δημοσιεύματα λυρικῆς ὑφῆς καὶ ἁγνοῦ θρησκευτικοῦ πνεύματος, δημοσιευθέντα κατὰ καιροὺς ὑπὸ τοῦ γράψαντος εἰς τὸ ἴδιον αὐτοῦ περιοδικὸν «῾Ο Εὐαγγελισμὸς» ἐκδιδόμενον εἰς ἣν ἱερατεύει Κοινότητα ῾Αγίου Φραγκίσκου.

Αἱ σελίδες αὐταὶ εἶναι γραμμέναι ἄλλαι μὲν εἰς ὥραν ὅπου ἀνασαίνει γύρω καὶ ἐντὸς γαλήνη, καὶ ἄλλαι εἰς ὥραν τρικυμίας, πάντοτε πλάγι εἰς μίαν μυστικὴν πηγὴν ἐξαγνισμῶν καὶ καλωσύνης, ἢ ἀντικρὺ εἰς τὴν πλάσιν ποὺ μεταμορφώνεται εἰς χαμόγελον, ὅταν τὴν ἀτενίζωμεν μὲ ἀγάπην καὶ θαυμασμόν, ἢ ἐνατενίζοντας τὸν ἔσω μας ἄνθρωπον, μὲ τὴν ἀληθινήν του οὐσίαν : τὸ ἀδιακόπως γίγνεσθαι.

Σήφη Κόλλια : «Νύχτα στὴ Γεθσημανή».

Ποιήματα ἁγνοῦ θρησκευτικοῦ περιεχομένου γύρω ἀπὸ τὸν Χριστὸν μὲ λυρισμὸν καὶ πίστιν καὶ φιλοσοφικὴν διάθεσιν. Σπουδάσας τὴν Θεολογίαν ὁ συγγραφεύς, ἄνθρωπος σεμνός, μὲ ψυχὴν φλεγομένην ἀπὸ ὅ,τι ὑψηλὸν καὶ εὐγενές, καὶ πάλλουσαν διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ πλησίον καὶ τοῦ λαοῦ, γεμίζει μὲ τὴν μαγικὴν οὐσίαν τοῦ στίχου, μέγα κενὸν εἰς τὰς ψυχὰς ἐκείνων οἱ ὁποῖοι τὸν μελετοῦν. Βοηθεῖ τὸν ἔχοντα ζύμην ἀναγνώστην ν' ἀνεβῇ καὶ νὰ νοιώσῃ τὴν λυτρωτικὴν καὶ ἀναμορφωτικὴν δύναμιν τοῦ μεγάλου Λυτρωτοῦ.

Henry R. T. Brandreth, O. G. S. An Outline Guide to the Study of Eastern Christendom, London : S. P. C. K., 1951.

᾿Αδελφικὴ εἶναι ἡ ἀγάπη, τὴν ὁποίαν ὄντως τρέφουν τὰ μέλη τῆς ᾿Αγγλικανικῆς ᾿Εκκλησίας πρὸς τὴν ᾿Ορθοδοξίαν. ῾Η ᾿Αγγλικανικὴ εἶναι ἡ ᾿Εκκλησία ἐκείνη, ἥτις ἀπὸ τὰς πρώτας τῆς Δύσεως ἤρχισε τὰς ἐπαφάς της μὲ τὴν ᾿Ανατολὴν καὶ κατέπαυσε τὰς προσηλυτιστικὰς αὐτῆς ἐνεργείας μεταξὺ τῶν ᾿Ορθοδόξων. Καὶ ἡ Θεολογικὴ ᾿Επιστήμη τῆς ἀδελφῆς ταύτης ᾿Εκκλησίας ἔχει προσφέρει πολλὰ εἰς τὴν μελέτην τῆς ἱστορίας, τῆς ζωῆς καὶ τῶν καθόλου γραμμάτων τῆς ᾿Ανατολικῆς ᾿Εκκλησίας. Αἱ ἐκδόσεις ἀλλεπάλληλοι διαδέχονται ἡ μία τὴν ἄλλην εἰς τὴν ᾿Αγγλικὴν ἀπὸ ᾿Αγγλικανοὺς καὶ εἰς ᾿Εκδοτικοὺς Οἴκους τῶν ᾿Αγγλικανῶν. Εἷς ἐκ τῶν Οἴκων τούτων ὁ ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν S.P.C.K. (Society for Promoting Christian Knowledge = Σύνδεσμος πρὸς ἐξάπλωσιν τῆς Χριστιανικῆς Γνώσεως) διαρκῶς τροφοδοτεῖ τὰς τοιαύτας ἐρεύνας.

῾Η ἀνὰ χεῖρας ἔκδοσις, «῾Οδηγὸς πρὸς μελέτην τῆς ᾿Ανατολικῆς ᾿Εκκλησίας», ἀρκετὰ συνοπτική, δίδει καὶ ἀναλύει ἐν συντόμῳ τὰ σχετικὰ μὲ τὴν ᾿Ορθόδοξον ᾿Εκκλησίαν βιβλία. ῾Ο σ., καθὼς καὶ ἐν τῷ προλόγῳ του λέγει, δὲν παρουσιάζει ἕνα πλήρη κατάλογον, ἀλλὰ τὰ βιβλία ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα θὰ εἰσαγά-

γουν τὸν ἐνδιαφερόμενον Ἀγγλικανὸν Ἱερέα καὶ Λαϊκὸν εἰς τὴν γνῶσιν τῶν πραγμάτων τῆς καθ' ἡμᾶς Ἀνατολῆς. Οἱ ἀσχολούμενοι εἰδικῶς μὲ τὴν Ἐκκλησίαν ἡμῶν θὰ ἠδύναντο νὰ προσθέσουν καὶ ἄλλας συγγραφὰς εἰς τὴν Ἀγγλικὴν.

Ὁ σ. κατατάσσει τὰ βιβλία εἰς διαφόρους κατηγορίας: εἰς Γενικὰς Μελέτας, τῆς Λειτουργίας, τοῦ Μοναχισμοῦ καὶ τῆς Εὐσεβείας (Spirituality) ἐν τῇ Ἀνατολῇ, τῆς Βυζαντινῆς Ἱστορίας, τῶν Συμβολικῶν Βιβλίων, τῶν Ὀρθοδόξων Ἐθνικῶν Ἐκκλησιῶν καὶ τῶν Κεχωρισμένων (Sepadated) Ἐκκλησιῶν τῆς Ἀνατολῆς.

Παρ' ὅλην τὴν συντομίαν αὐτοῦ (σελ. 6 = 34), ὁ παρὼν κατάλογος παραθέτει τὰς βασικὰς περὶ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας μελέτας καὶ κατατοπίζει ἀρκούντως τὸν ἀναγνώστην.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Θ. ΣΤΑΥΡΙΔΗΣ
Καθηγητής

Publications de l' Institut d' Etudes Orientales de la Bibliothèque Patriarcale d' Alexandrie, No. 2. Tome Commémoratif du Millénaire de la Bibliothèque Patriarcale d' Alexandrie, Alexandrie, 1953.

Ἀποτελεῖ ἔπαινον διὰ τὸν Ἀποστολικὸν θρόνον τῆς Ἀλεξανδρείας ἡ ἵδρυσις τοῦ Ἰνστιτούτου τῶν Ἀνατολικῶν Σπουδῶν καὶ ἡ ἀνάληψις ὑπ' αὐτοῦ ἐκδόσεως ἔργων ἀναλόγων τοῦ ἐπιληφθέντος σκοποῦ. Τὸν παρόντα τόμον, δεύτερον εἰς τὴν σειρὰν τῶν ἐκδόσεων τούτων, κοσμοῦν τὰ ὀνόματα ξένων τε καὶ ἡμετέρων, γνωστῶν εἰς τὴν ἐπιστήμην καὶ τὰ γράμματα. Αἱ ἀνακοινώσεις ἢ ἄρθρα των, παντοίου περιεχομένου, κυρίως ὅμως σχετικοῦ μὲ τὴν ζωὴν τῆς Ἀλεξανδρινῆς Ἐκκλησίας, εἶναι γραμμένα εἰς διαφόρους γλώσσας, εἰς τὴν Ἀγγλικήν, Ἀραβικήν, Γαλλικήν, Γερμανικὴν καὶ Ἑλληνικήν.

Μεταξὺ τῶν ἡμετέρων παρελαύνουν τὰ ὀνόματα τῶν Ἀγγελικῆς Παναγιωτάτου, Φ. Κουκουλέ, Ἀρχιμ. Β. Στεφανίδου, Ν. Β. Τωμαδάκη, Β. Λαούρδα, Π. Ι. Παναγιωτάκου, Ἀρχιμ. Α. Μουσικίδου, Γ. Α. Σωτηρίου, Α. Σ. Ἀλιβιζάτου, Σ. Τριανταφυλλάκου, Εὐγ. Μιχαηλίδου καὶ Θ. Δ. Μοσχονᾶ καὶ τῶν ξένων οἱ E. Robertson, Berthe van Regemorter, Alex. Badawy H. Hunger, C. P. Finlayson, W. Till, Ruth Barbour, T. Kleberg, P. Maas, P. Nautin, Paul Hamelian, M. Kamil, W. Kamel, O. H. E. KHS—Burmester, B. Abd Al—Malik, καὶ V. Palachkovsky μὲ μελέτας ἀναλόγους τῆς εἰδικότητος αὐτῶν.

Εἰς μίαν ἐποχήν, καθ' ἣν συγκρούονται αἱ διάφοροι κοσμικαὶ ἰδεολογίαι, ἡ διάθεσις ἐκ μέρους τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Χριστοῦ πρὸς συνεργασίαν, ἀλληλοκατανόησιν καὶ μελλοντικὴν ἕνωσιν ἀποτελεῖ χαρμόσυνον γεγονός. Ἡ κατὰ Ἀνατολὰς Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία ἔχει τὴν διάθεσιν ταύτην καὶ εἰς πολλὰς περιπτώσεις τὴν καθιστᾷ βίωμά της. Αἱ πρὸς τὰς Δυτικὰς Ἐκκλησίας σχέσεις τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν διαρκῶς καὶ γίνονται φιλικώτεραι. Τὸ ἴδιον καὶ περισ-

σότερον εἶναι δυνατὸν νὰ λεχθῇ καὶ διὰ τὰς ἀπεσχισμένας Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολῆς (τὴν Ἀρμενικήν, τὴν Αἰθιοπικήν, Κοπτικήν, Νεστοριανὴν καὶ τὰς Ἐκκλησίας τῶν Ἰνδιῶν). Δογματικοί, ἱστορικοί, ἐθνικοὶ καὶ προσωπικοὶ λόγοι ἐγέννησαν κατὰ τὸ παρελθὸν διαφόρους ἀνωμάλους καταστάσεις, ἐκ τῶν ὁποίων προῆλθον αἱ Ἐκκλησίαι αὗται. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν μεσολαβησάντων αἰώνων, κινήσεις πρὸς συνεννόησιν ἐγένοντο, καὶ ἰδίως κατὰ τοὺς τελευταίους δύο αἰῶνας, μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν τούτων καὶ τῆς ἡμετέρας. Εὐχόμεθα ὅπως αἱ διὰ τῶν ἐπὶ μέρους συγγραφῶν καὶ αἱ διὰ τῶν μελῶν τῆς διοικούσης Ἐκκλησίας ἐπαφαὶ αὗται συνεχισθοῦν. Αἱ ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου συνιστώμεναι πρὸς ἵδρυσιν εἰς τὰς ἀδελφὰς Ὀρθοδόξους Ἐκκλησίας Συνοδικαὶ Ἐπιτροπαὶ ἐπὶ τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως δύνανται νὰ ἐπιληφθοῦν καὶ τοῦ ἔργου τούτου. (Ἐγκύκλιος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου πρὸς τοὺς Μακ. Πατριάρχας καὶ Προέδρους τῶν Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν, Ἰαν. 1952).

Αἱ σκέψεις αὗται ἐγεννήθησαν ἐκ τοῦ ἄρθρου τοῦ Yassa Abd Al—Masih, Βιβλιοφύλακος τοῦ Κοπτικοῦ Μουσείου, Παλαιοῦ Καΐρου, «περὶ τῆς Πίστεως καὶ Πράξεως τῆς Κοπτικῆς Ἐκκλησίας» (The Faith and Practices of the Coptic Church, σελ. 189—224). Εἰς τὸ ἄρθρον τοῦτο ὁ γράφων ἀναπτύσσει τὰ τῆς Κοπτικῆς Ἐκκλησίας καὶ δεικνύει τὴν στενὴν σχέσιν τῆς Ἐκκλησίας ταύτης πρὸς τὴν Ὀρθόδοξον. Ἐν τέλει δὲ εὔχεται ὅπως ὁ Κύριος «καθοδηγῇ τὰς καρδίας καὶ διανοίας τῶν Θεολόγων καὶ Ἱεραρχῶν εἰς τὸ νὰ ἀνεύρουν ἕνα τρόπον ἐξαλείψεως τοῦ ἐμποδίου, ὅπερ χωρίζει τὴν ἕνωσιν τῶν δύο ἠγαπημένων Ἐκκλησιῶν...» (σ. 224).

Ἐν κατακλεῖδι, θὰ ἦτο εὔστοχον νὰ παραθέσωμεν τὸν χαιρετισμὸν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου πρὸς τὰς Ἐκκλησίας ταύτας ἐπὶ τῷ Ἑορτασμῷ τῆς 1500ῆς Ἐπετείου τῆς ἐν Χαλκηδόνι Δ΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἐκ τῆς βαρυσημάντου ἐπὶ τῷ γεγονότι Πατριαρχικῆς καὶ Συνοδικῆς Ἐγκυκλίου (Δεκ. 1951).

«Καὶ νῦν ἐπὶ τῇ εὐσήμῳ ταύτῃ ἡμέρᾳ τῆς χιλιοστῆς καὶ πεντακοσιοστῆς ἐπετείου τῆς γερασμίας ταύτης ἐν Χαλκηδόνι Συνόδου, μετὰ στοργῆς στρέφομεν τὸν νοῦν ἰδίᾳ πρὸς τοὺς ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς Συνόδου ταύτης ἀποχωρισθέντας ἀδελφούς, οἵτινες «προφάσει τῆς ἐν Χαλκηδόνι Συνόδου ἑαυτοὺς ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἀποσχίσαντες τὰ δὲ ἄλλα Ὀρθόδοξοι ὑπάρχοντες», ἵνα κατὰ Ἰωάννην τὸν Δαμασκηνὸν εἴπωμεν, ἀμέριστον καὶ αὐτοὶ ἔχουσι τὴν τιμὴν καὶ τὴν ἀγάπην ἡμῶν, ὡς ἀδελφῶν».

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Θ. ΣΤΑΥΡΙΔΗΣ

Καθηγητής

ORTODOKSİA — Ahlâkî ve Dinî Resale
İmtiyaz sahibi ve Umum Neşriyat Müdürü :
ADALAR MİTROPOLİTİ, DOROTEOS YEORGİADİS
Mahal İdare : Büyükada, Kanarya sokak, No. 16
Basıldığı yer ve tarih :
Rum Patrikhanesi adına V. Vasiliadis Matbaası.
12-4-1954